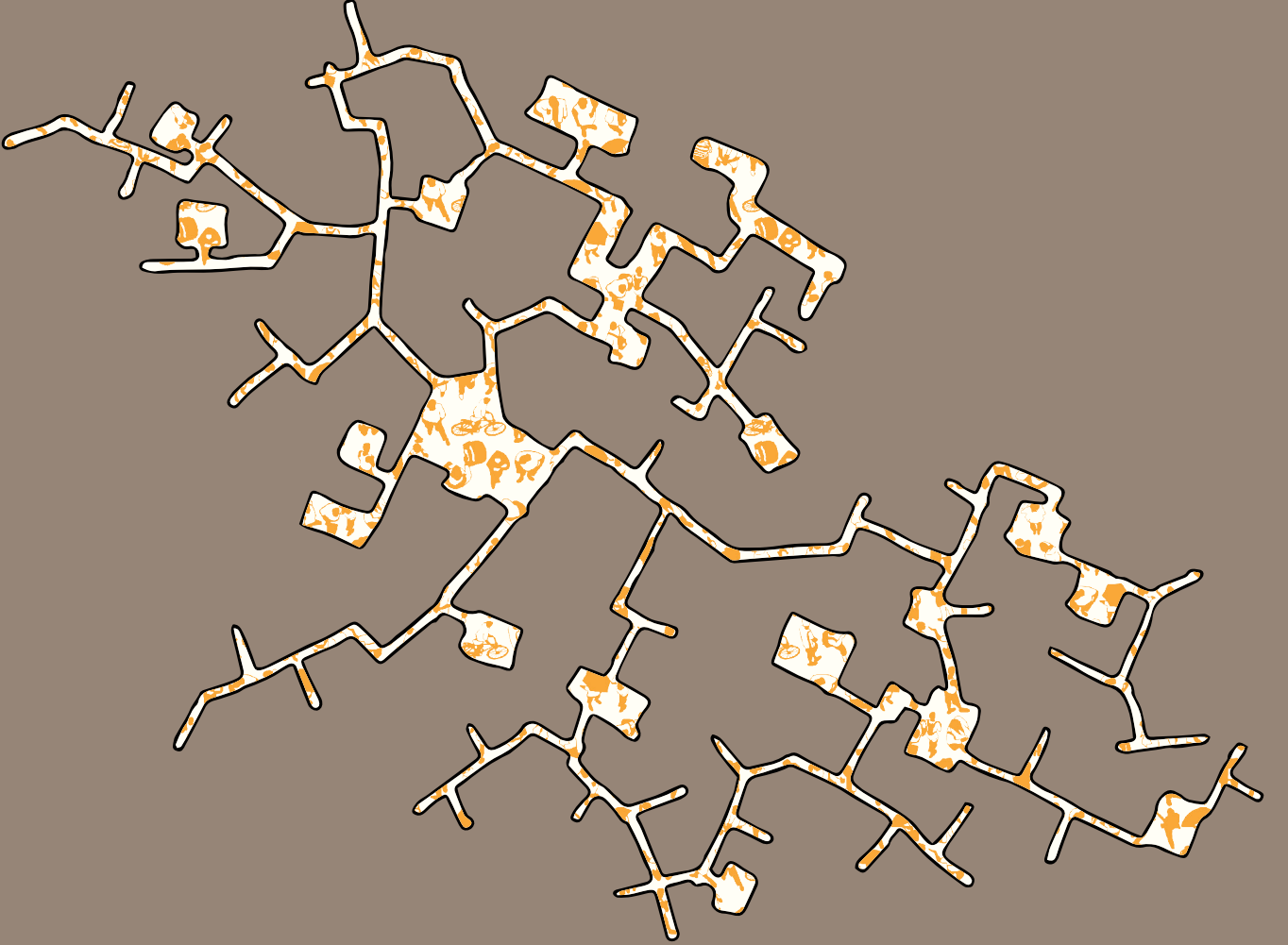

PLANLAMA

TMMOB ŞEHİR PLANCILARI ODASI YAYINI

Cilt | Sayı
28 | 2

Dört Ayda Bir Yayınlanır
ISSN 1300-7319

PLANLAMA

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü - Owner and Chief Editor

TMMOB Şehir Plancıları Odası adına **Orhan SARIALTUN**

Serbest Şehir Plancısı / TMMOB Şehir Plancıları Odası

Editörler - Executive Editors

Tayfun KAHRAMAN

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Tuba İNAL ÇEKİÇ

Hamburg Hafencity Üniversitesi Planlama ve Bölgesel Gelişme Bölümü

Süleyman BALYEMEZ

İstanbul Aydın Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü

Yayın Kurulu - Editorial Board

Kumru ÇILGIN

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü - İstanbul

Tolga ÇİLİNGİR

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü - İzmir

Gökhan Hüseyin ERKAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü - Trabzon

Savaş Zafer ŞAHİN

Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü - Ankara

Fikret ZORLU

Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü - Mersin

Yayın Sekreteryası - Editorial Secretariat

Akif Burak ATLAR

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

Murat ÖLMEZ

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

ISSN 1300-7319

TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın Yayın Organıdır
Oda birimlerine ve üyelere ücretsiz gönderilir
Yılda Üç Defa Yayınlanır (Mart, Temmuz, Kasım)

PLANLAMA Ulrich's, Avery Index, Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI) ve TUBİTAK ULAKBİM TR Dizin veri tabanlarında dizinlenmektedir.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü: TMMOB Şehir Plancıları Odası adına Orhan SARIALTUN

TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi

İletişim: planlama@planlamadergisi.org

Adres: Cihannüma Mah. Akdoğan Sok. Başar Apt. No:30 D:6-7 Beşiktaş/İSTANBUL

Tel: 0212 275 43 67

Faks: 0212 272 91 19

E-posta: planlama@planlamadergisi.org

İnternet adresi:

www.planlamadergisi.org

www.journalofplanning.org

www.jplanning.org

KARE YAYINCILIK tarafından tasarlanmıştır.

Basım tarihi: Ağustos, 2018

Yayın türü: Süreli yayın

Baskı adedi: 5000

Matbaa: Aydan Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş

Alınteri Bulvarı, 3364 Sokak No: 4, Ostim, Ankara

Planlama Dergisi TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın yayın organıdır. Planlama Dergisi planlama, tasarım, kent sosyolojisi ve kentsel ve bölgesel çalışma alanından orijinal makaleleri, araştırma özetlerini, kitap incelemelerini ve meslek alanına ilişkin güncel tartışma ve görüşleri yayınlamak üzere kurulmuştur. Oda üyelerine ücretsiz dağıtılan dergi; şehir ve bölge planlama alanındaki uygulama örneklerinin yanı sıra politika uygulamalarını, uygulama araçlarını ve sosyolojik çalışmaları meslektaşlarına ve okurlara ulaştırma çabasında olup yılda üç kez yayınlanmaktadır. Planlama Dergisi, 2013 yılı itibarıyla TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı listelerinde "Ulusal Hakemli Dergi" statüsüne alınmış olup Ulrich's (Index), Avery (Index), Web of Science, Emerging Sources Citation Index (ESCI) ve TÜBİTAK ULAKBİM TR Dizin veri tabanlarında dizinlenmektedir.

Dergide Türkçe ve İngilizce dillerinde makalelere yer verilmektedir. Araştırma makaleleri için yazı uzunluğu dipnotlar ve kaynakça dahil 9000, görüş ve araştırma özetleri için 2500 kelimedir. Tüm yazılar önce editör ve yardımcıları tarafından ön değerlendirmeye alınır ve incelenmeleri için danışma kurulu üyelerine gönderilir. Tüm yazılarda yazar adları gizlenerek anonim değerlendirme ve düzeltmeye başvurulur, gereken koşullarda yazarlardan yazıları hakkındaki soruları yanıtlaması ve eksikleri tamamlaması istenebilir. Dergide yayınlanmasına karar verilen yazılar yayına hazırlık sürecine alınır, bu aşamada tüm bilgilerin doğruluğu için ayrıntılı kontrol ve denetimden geçirilir, yayın öncesi şekline getirilerek yazarların kontrolüne ve onayına sunulur.

Dergiye yazı teslimi çalışmanın daha önce yayımlanmadığı ve Planlama Dergisi'nde yayımlanmasının editör ekibi tarafından uygun bulunduğu anlamına gelmektedir. Yazar(lar); çalışmanın yayımlanmasının kabulü itibarıyla yazıya ait her hakkı TMMOB Şehir Plancıları Odası'na devretmekte; izin almaksızın çalışmayı başka bir dilde ya da yerde yayımlamayacaklarını kabul etmektedir(ler)*. Gönderilen yazı daha önce herhangi bir toplantıda sunulmuş ise toplantı adı, tarihi ve düzenlendiği şehir dipnotta belirtilmelidir. Lisansüstü tez çalışmalarından üretilmiş yazılarda tezin ismi ve hazırlandığı kurum yazının başında dipnot ile belirtilmelidir.

*Telif hakkı devir işlemleri, makaleniz yayın kurulu ve hakemlerce onaylandıktan sonra, makalenizinyayına hazırlanma aşamasında yayıncı tarafından e-posta ile gerçekleştirilecektir.

KATEGORİLER

Araştırma Makaleleri: Makale kategorileri kısmında belirtilen alanlarda yeterli bilimsel inceleme, gözlem ve araştırmalara dayanarak bir sonuca ulaşan orijinal ve özgün çalışmalardır. Türkçe yazılmış makaleler Türkçe başlık, Türkçe özet ve anahtar kelimeler, İngilizce başlık, İngilizce özet ve anahtar kelimeler ile giriş, materyal, metot, bulgular, tartışma, sonuç ve kaynaklar bölümlerinden oluşmalı; metin, tablo, şekil vd. dahil 9000 kelimeyi aşmamalıdır. İngilizce makaleler ise İngilizce başlık, İngilizce özet ve anahtar sözcükler ile Türkçe başlık, Türkçe özet ve anahtar kelimelere sahip olmalı; Türkçe makale yazım kurallarında belirtilen bölümlerden oluşmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetlerin her biri 200-400kelimeden oluşmalıdır.

Derleme Yazılar: Makale kategorileri kısmında belirtilen alanlarda güncel ve önemli bir konunun ve/veya yazarın kendi görüş ve araştırmalarından elde ettiği sonuçların değerlendirildiği özgün yazılardır. Bu yazıların başlık ve özet bölümleri orijinal araştırma makalesi formatında yazılmalı, bundan sonraki bölümleri giriş, metin ve kaynaklardan oluşmalı ve 2500 kelimeyi geçmemelidir.

Yukarıda belirtilenlerin yanı sıra Planlama Dergisi'nde görüş yazısı ve kitap inceleme kategorileri dışındaki (**çeviri, yarışma sunumları, araştırma özetleri, oda görüşü ve değerlendirmeler** başlıklarında yer alan) yazılar yayın kurulu ve editör süzgecinden geçtikten sonra yayımlanır.

Makale Başvurusu: Planlama Dergisi'ne makale başvuruları çevrimiçi olarak kabul edilmektedir. Planlama Dergisi'nin web sayfasında (www.planlamadergisi.org/ www.journalofplanning.org/ www.jplanning.org) "çevrimiçi makale gönder" ya da "journalagent" sekmesini kullanarak makale başvurusu yapılır.

MAKALE HAZIRLAMA DETAYLARI

Yazıların Hazırlanması: Yazılar (A4) kağıda, 11 punto büyüklükte "Arial" yazı karakterinde iki satır aralıklı olarak hazırlanmalıdır. Sayfanın her bir yüzünde üçer cm boşluk bırakılmalı ve tüm sayfalar numaralandırılmalıdır.

Ana Metin Dökümanı: Sayfalara göre sıralama, tam metin, kaynakçave var ise teşekkür sayfası şeklinde yapılmalıdır. Makaleye ilişkin isim, yazar adı özet ve anahtar kelimeler çevrimiçi makale gönderme sisteminde istenilecek olup ayrı bir döküman olarak sisteme yüklenememektedir.

Başvuru mektubu: **Başvuru mektubunun ayrı bir döküman olarak sisteme yüklenmesi gerekmektedir**

olup; yazının tüm yazarlar tarafından okunduğu, onaylandığı ve orijinal bir çalışma ürünü olduğu ifade edilmelidir. Bunlara ek olarak; yazının başlığı, yazarların adı, soyadı ve unvanları, çalışmanın yapıldığı kurumun adı ve şehri, eğer varsa çalışmayı destekleyen fon ve kuruluşların açık adları yer almalıdır. Bu sayfaya ayrıca "yazışmadan sorumlu" yazarın isim, açık adres, telefon, faks, mobil telefon ve e-posta bilgileri eklenmelidir.

Tablo, şekil, grafik ve fotoğraflar: Tüm tablo, şekil ve grafikler ayrı metin dosyalarında ve her birinin altına numaraları ve açıklayıcı bilgiler yazılmış olarak gönderilmelidir. Şekillerin ana metin içerisindeki yerleri metin içinde ayrı bir paragraf açılarak yazı ile (örneğin "Şekil 1 burada yer alacaktır" ifadesi kullanılarak) belirtilmelidir.

Gönderilen yazılarda kaynakça gösteriminde uluslararası geçerliliği olan "APA 6.0 Yazım Kuralları ve Kaynak Gösterim Biçimi" kullanılacaktır;

KİTAP REFERANSLARI

Tek yazarlı kitap:

Abisel, N. (2006). Sessiz Sinema. Ankara: Deki.

Zizek, S. (2009). Matrix: Ya da Sapkınliğin İki Yüzü. Bahadır Turan (Çev.). İstanbul: Encore.

Çok yazarlı kitap:

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. & Ulusay, N. (2005). Çok Tuhaf Çok Tanıdık. İstanbul: Metis.

Editörlü kitap:

Özbek, M. (Ed.) (2005). Kamusal Alan. İstanbul: Hil.

Editörlü kitapta bölüm:

Kejanlıoğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), Kamusal Alan içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Birden çok baskısı olan kitap:

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). The Elements of Style (4. Baskı). New York: Longman.

Sadece elektronik basılı kitap:

O'Keefe, E. (n.d.). Egoism & the cnsts in Western values. Erişim: <http://www.onlineoriginals.com/showitem.aspx?item=1135>

Kitabın elektronik versiyonu:

Freud, S. (1953). The method of interpreting dreams: An analysis of a specimen dream.

J. Strachey (Ed. & Trans.), The standart edition of the complete psychological works of Sigmund Freud (Vol. 4, pp. 96-121). <http://books.google.com/books> (Özgün eser 1900 tarihlidir)

Shotton, M. A. (1989). Computer addiction: A study of computer dependency [DX Reader version]. Retrieved from <http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index.asp>

Schiraldi, G. R. (2001). The post-traumatic stress disorder resourcebook: A guide to healing, recovery, and growth [Adobe Digital Editions version]. doi: 10.1036/00713937

Elektronik adresten yararlanılan kaynakta, kaynağın erişilebileceği URL verilir:

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/119375-avator-in-sozde-solculugu-uzerine>

Elektronik makaleler varsa digital object identifier (DOI) numarası belirtilmelidir.

Von Ledebur, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer by new employees in companies. Knowledge Management Research & Practice. Advance online publication. doi: 10.1057/palgrave.kmrp.8500141

Çok ciltli çalışmalar:

Pflanze, O. (1963-1990). Bismarck and the Development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton University Press.

Metin içinde: (Pflanze, 1963-1990)

Çok ciltli çalışmalarda tek cilt kullanımı:

Pflanze, O. (1990). The Period of Fortification, 1880-1898: Cilt 3. Bismarck and The Development of Germany. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Daha önceki bir baskının yeni basımı:

Smith, A. (1976). An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations. E. Cannan (Ed.). Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1776). Metin içindeyse: (Smith, 1776/1976)

Kitaptan çevrilmiş bölüm:

Weber, M. (1958). The Protestant Ethic and The Spirit of Capitalism. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).

Metin içinde: (Weber, 1904-1905/1958)

MAKALE REFERANSLARI

Rapor ve teknik makaleler:

Gencil Bek, M. (1998). Mediscape Turkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Dergiden tek yazarlı makale:

Aktay, Y. (1999). Aklın Sosyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. Toplum ve Bilim, 82, 114-140.

Dergiden çok yazarlı makale:

Binark, F. M., Çelikcan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağrılması ve Yıldı Örneği. Kültür ve İletişim, 1 (2), 197-214.

Elektronik dergiden makale:

Conway, P. (2003). Truthandreconciliation: Theroad not taken in Nambia. Online Journal of PeaceandConflictResolution, 5 (1) (varsa doi numarası, yoksa URL verilir. URL örneği: http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm)

Kaynağa ait sayfanın adresi (URL) ya da varsa sadece doi numarası yeterlidir.

Yazarı belli olmayan editör yazısı:

Editorial: "What is a disaster" andwhydoesthisquestionmatter? [Editorial*]. (2006). Journal of ContingenciesandCrisis Management, 14, 1-2.

Elektronik gazete makaleleri:

Çetin, Ö. (2010, 21 Ocak). Televizyon alışkanlıklarımız IPTV ile değişecek.

www.hurriyet.com.tr

DİĞER REFERANSLAR

Yazarı belli olmayan gazete ve dergi yazıları için:

The United StatesandtheAmericas: OneHistory in TwoHalves. (2003, 13 Aralık). Economist, 36.

Strongafterchockscontinue in California. (2003, 26 Aralık). New York Times [Ulusal Baskı.]. s.23.

Metin İçinde:(United StatesandtheAmericas, 2003) (Strongaftershock, 2003)

Yazarı belli olan gazete ve dergi yazıları için:

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Popepleadsforendtoterrorismandwar. New York Times, s.21.

Tanıtım yazıları:

Orr, H. A. (2003, 14 Ağustos). What's not in yourgenes. [Review of thebook Nature vianurture: Genes, experience, andwhatmakes us human]. New York Review of Books, 50, 38-40.

Basılmamış tezler, posterler, bildiriler:

YÖK'den indirilmiş ise URL adresi de künye bilgileri sonuna verilir.

Sarı, E. (2008). Kültür Kimlik ve Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ansiklopediler:

Balkans: History. (1987). EncyclopaediaBritannica içinde (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570- 588). Chicago: EncyclopaediaBritannica.

Metin İçinde:(Balkans: History, 1987)

Sözlükler:

Gerrymander. (2003). Merriam-Webster'scollegiatedictionary (11. Baskı). Springfield, MA: Merriam-Webster's.

Metin İçinde:(Gerrymander, 2003)

Görüşme:

Arroyo, GloriaMacapagal. (2003). A time forPrayer. Michael Schuman ile söyleşi. Time. 28 Temmuz 2003. Erişim Tarihi 13 Ocak 2004,

DEĞERLENDİRME VE BASIM SÜRECİ

Ön Değerlendirme: Dergi ön değerlendirmeyi tüm makale kategorileri için uygulamaktadır. Tüm makaleler dergi editör ekibi tarafından incelenir ve uygun bulunan makaleler ön değerlendirme amacıyla yayın kuruluna iletilir. Tüm makaleler editörlerce dergi yazım kuralları ve bilimsel içerik açısından değerlendirilir. Gerekli görüldüğünde yazıda istenen değişiklikler yazara editörlerce yazılı olarak bildirilir.

"Araştırma Makaleleri", ön değerlendirme sonucunda uygun bulunursa, yayın kurulu tarafından ilgili hakemlere gönderilerek "değerlendirme" süreci başlar.

Yazının Sorumluluğu: Yazarlar basılmış halde olan makalelerinde bulunan bilgilerin tüm sorumluluğunu üstlenirler. Dergi bu makalelerin sorumluluğunu üstlenmez.

Basım Hakkı: Dergide Basılmış bir Makalenin tamamı veya bir kısmı, makaleye ait resimler veya tablolar Planlama Dergisi editörü ve Planlama Dergisi yayın Kurulu, bilgisi ve yazılı izni olmadan başka bir dergide basılamaz.

Gerekli Bilgiler: Dergi editörü ya da yayın kurulu ön değerlendirme sürecinde gerek duyduklarında makalenin dayandırıldığı verileri incelemek için yazardan isteyebilirler. Bu nedenle yazara kolay ulaşımı sağlayacak adres ve diğer iletişim araçlarının başlık sayfasında yer alması önemlidir.

The Journal of Planning is an official publication of UCTEA, Chamber of Urban Planners. It is an anonymously peer-reviewed e-journal including original articles, research briefs, book reviews and viewpoints on planning, design, urban sociology and urban and regional studies. The journal has been published three times annually distributed free to the members attempting to reach colleagues and readers through implementation case studies and tools in urban and regional planning field as well as politics and sociology. Planning is indexed in Ulrich's (Index), Avery (Index), Web of Science Emerging Sources Citation Index (ESCI) and the Social Science Data Base of ULAKBIM by TUBITAK.

Manuscripts could be submitted in English or in Turkish. Preferred length for manuscripts (including notes and references) is 9000 words for articles, and 2500 words for viewpoints or research briefs. All submissions are first initially reviewed by the editors, then sent to reviewers. Evaluation process is carried anonymously. If necessary, further information might be requested from the authors. The manuscripts accepted to be published, are passed through the detailed control for the accuracy and then submitted for approval of the author before publication.

Submission of a manuscript implies: that the work has not been published before and that its publication in The Journal of Planning is approved by all editors. The author(s) transfer(s) the copyright to UCTEA (Chamber of Urban Planners) after the acceptance, and the author(s) guarantee(s) that the manuscript will not be published elsewhere in any other language without the consent of the Chamber*. If the manuscript has been presented at a meeting, this should be stated together with the meeting name, date and the place of the meeting. If the manuscript has been generated as a part of a postgraduate thesis, this should be stated together with the thesis name and institution.

*Copyright transfer process will be fulfilled via e-mail -send by publisher- during the publication preparations, after your article approved.

CATEGORIES

Research Articles: These are the manuscripts that have an original and genuine conclusion based on a sufficient scientific study, observation and research. Articles in Turkish must have title, summary and keywords in both Turkish and English in addition to Turkish introduction, material and method, findings, disputes, conclusion and references. There is a 9000 words limit for the research articles including the text, tables and figures. Articles in English must have title, summary and keywords in English and both in Turkish also has to be written according to the manuscript preparation guide for the Turkish articles. The limit for the abstracts in all languages is between 200 to 400 words.

Collation Articles: These are the manuscripts written about the topics listed above that also reflect and evaluate the opinion and research results of the author over an important contemporary issue. The manuscript's title and summary parts shall be in the same format as Research Articles and shall continue with introduction, main text and references. The article must not be more than 2500 words.

In addition, the manuscripts apart from viewpoint articles, book reviews and others (**translations, presentation of competitions, research reviews, review of chamber and assessment**) are accepted to be published in The Journal of Planning after they are approved by editor and Editorial Board.

Application: Applications are only accepted online. Please see the link: www.planlamadergisi.org or www.journalofplanning.org or www.jplanning.org and proceed application through "Online Manuscript Submission" or "Journal Agent" tab.

ARTICLE PREPARATION DETAILS

Article Preparation: Articles should have double-line spacing, leaving margin (3 cm) on both sides. The font size (11 points) and style (Arial) of the main text should be uniformly taken into account. All pages of the main text should be numbered consecutively.

Main Text Document: Ordering should be like; main text, references and thank-you note if available. Article title, abstract, keywords and author name(s) will be requested in online manuscript application system and can not be uploaded as a separate document.

Application Letter: **Application letter should be uploaded as a separate document.** It must contain a brief statement that the article has been read and approved by all authors, that

it has not been submitted to, or is not under consideration for publication in another journal. In addition, article title, authors's name, surname and titles, institutions and places, if available supporting institution and fund name. Besides, it should be written that; name, address, telephone number, mobile phone number and e-mail address of the corresponding author.

Figures, illustrations, tables and photos: All figures and tables should be numbered in the order of appearance in the text. The desired position of figures and tables should be indicated in the text. Legends should be included in the relevant part of the main text.

The articles' reference must be written according to the international APA 6.0 Formatting and Style Guide:

BOOK REFERENCES

Single Author Book:

Zizek, S. (2009). Matrix: Ya da Sapkınlığın İki Yüzü. Bahadır Turan (Çev.).İstanbul: Encore.

Multi-Author Book:

Abisel, N., Arslan, U.T., Behçetoğulları, P., Karadoğan, A., Öztürk, S.R. &Ulusay, N. (2005). Çok Tuhaf Çok Tanıdık. İstanbul: Metis.

Edited Book:

Özbek, M. (Ed.) (2005). Kamusal Alan. İstanbul: Hil.

Edited Book Chapter:

Kejanlioğlu, B. (2005). Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı. Meral Özbek (Ed.), Kamusal Alan içinde (s. 689-713). İstanbul: Hil.

Edition other than the First:

Strunk, W. Jr. & White, E. B. (2000). TheElements of Style (4. Baskı). New York: Longman.

Only Electronically Printed Book / e-Book as Main Reference:

O'Keefe, E. (n.d.). Egoism&thecnsts in Western values. date
<http://www.onlineoriginals.com/showitem .asplitem | 135>

Electronic Version of theBook / e-Book Version of Main Reference:

Freud, S. (1953). Themethod of interpretingdreams: An analysis of a specimendream.

J. Strachey (Ed. & Trans.), The standart edition of thecompletepsychologicalworks of Sigmund Freud (Vol. 4, pp. 96-121).

<http://books.google.com/books> (Originaledition is dated 1900)

Shotton, M. A (1989). Computeraddiction: A study of computerdependency [DX Reader version]. Retrievedfrom
<http://www.ebookstore.tandf.co.uk/html/index.asp>

Schiraldi, G. R. (2001). The post-traumaticstressdisord ersourcebook: A guidetohealing, recovery, andgrowth [AdobeDigitalEditionsersion]. doi: 10.1036/00713937

Web Links as Online References:

<http://www.bianet.org/bianet/toplum/119375-avator-in-sozde-solculugu-uzerine>

Article From an Online Periodical with DOI Assigned

VonLedeber, S. C. (2007). Optimizing knowledge transfer bynewemployees in companies. Knowledge Management Research&Practice. Advanceonlinepublication. doi: 1 0.1 057/ palgrave.kmnp.8500141

e-NewspaperArticles/Columns:

Çetin, Ö. (2010, 21 Ocak). Televizyon alışkanlıklarımız IPTV ile değişecek.

www.hurriyet.com.tr

Multivolume Work:

Pflanze, O. (1963-1990). Bismarcandthe Development of Germany (Cilt 1-3). Princeton, NJ: Princeton UniversityPress.

Singlevolume in a Multivolume Work:

Pflanze, O. (1990). ThePeriod of Fortification, 1880-1898: Cilt 3. Bismarck andThe Development of Germany. Princeton, NJ: Princeton UniversityPress.

Earlier Version of Former Edition:

Smith, A. (1976). An inquiryintothenatureandcauses of thewealth of nations. E. Cannan (Ed.). Chicago: University of Chicago Press. (İlk baskı 1776). Metin İçindeyse:(Smith, 1776/1976)

Translation:

Weber, M. (1958). The Protestan EthicandTheSpirit of Capitalism. T. Parsons (Çev.). New York: Charles Scribner's Son. (İlk baskı. 1904-1905).

If in text:(Weber, 1904-1905/1958)

ARTICLE REFERENCES

Reportsand Technical Articles:

Gencil Bek, M. (1998). MediscapeTurkey 2000 (Report No. 2). Ankara: BAYAUM.

Single Author Article from a Journal:

Aktay, Y. (1999). Akılın Sosyolojik Soykütüğü: Soy Akıldan Tarihsel ve Toplumsal Akla Doğru. *Toplum ve Bilim*, 82, 114-140.

Multi Author Article from a Journal:

Binark, F. M., Çelikcan, P. (1998). Mahremin Müzakereye Çağırılması ve Yıldı Örneği. *Kültür ve İletişim*, 1 (2), 197-214.

e-Journal Articles:

Conway, P. (2003). Truth and reconciliation: The road not taken in Namibia. *Online Journal of Peace and Conflict Resolution*, 5 (1) (If it has a doi number if it doesn't have a doi then a URL shall be given. URL sample: http://www.trinstitute.org/ojpcr/5_1conway.htm)

Article of an Unknown Editor:

Editorial: "What is a disaster" and why does this question matter? [Editorial]. (2006). *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 14, 1-2.

OTHER REFERENCES

Unknown Editor Articles of Newspaper and/or Journal:

The United States and the Americas: One History in Two Halves. (2003, 13 Aralık). *Economist*, 36.

Strong after shocks continue in California. (2003, 26 December). *New York Times* [National Edition.]. s.23.

If in text: (United States and the Americas, 2003) (Strong after shock, 2003)

Newspaper and/or Journal Articles:

Bruni, F. (2003, 26 Aralık). Pope leads forend to terrorism and war. *New York Times*, s.21.

White Papers:

Orr, H. A. (2003, 14 Ağustos). What's not in your genes. [Review of the book *Nature and Nurture: Genes, experience, and what makes us human*]. *New York Review of Books*, 50, 38-40.

Unpublished thesis, posters and articles:

If it's downloaded from YÖK page, URL address and information shall be given at the end.

Sarı, E. (2008). *Kültür Kimlik ve Politika: Mardin'de Kültürlerarasılık*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

An Encyclopedia Entry:

Balkans: History. (1987). *Encyclopaedia Britannica* (15. Baskı. Cilt. 14, s. 570- 588). Chicago: Encyclopaedia Britannica.

If in text: (Balkans: History, 1987)

Dictionary:

Gerry mander. (2003). *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary* (11. Edition). Springfield, MA: Merriam-Webster's.

If in text: (Gerry mander, 2003)

Interviews:

Arroyo, Gloria Macapagal. (2003). A time for Prayer. Michael Schuman ile söyleşi. *Time*. 28 Temmuz 2003. [Accessed: 13 Ocak 2004]

EVALUATION AND PUBLISHING PROCESS

Pre-evaluation: Pre-evaluation is mandatory for all manuscripts. All manuscripts are reviewed by the editor and appropriate manuscripts are sent to the editorial board and reviewed in terms of scientific concept. All manuscripts are subject to editing and, if necessary, authors are asked for responses to outstanding questions or for addition of any missing information.

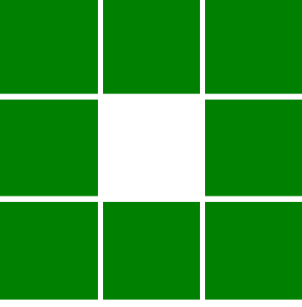
"Research Articles" that are found appropriate are sent to the referees for reviewing by the editorial board.

Liability of the Article: The author has the complete liability of the content of the printed manuscript. The Journal of Planning has no responsibility over the information given within the text.

Right to Publish: Without the written permission of the editor and the editorial board of The Journal of Planning, manuscripts can not be fully or partly published in any other journal.

Further Information: The editors or the editorial board have the right to ask to make further research on the fact that the manuscript is based on. Therefore, communication information (address and other) of the author must be given in the title page.

Editörden	xi
DERLEME / REVIEWS	
Cittaslow Hareketi'ne Eleştirel Bir Bakış <i>Cittaslow Movement from a Critical Point of View</i> Özmen a, Can MC	91
Local Limits to Gentrification: Theory on the Move <i>Soylulaştırmaya Karşı Yerel Limitler: Dinamik Teori</i> Kızıldere D, Günay Z.....	102
Arazi Kullanım - Ulaşım Planlaması Bütünlüğünde Uyum İçin Model Önerisi <i>The Required Model for Land Use and Transportation Planning Integration</i> Duvarcı Y, Alver Y.....	107
ARAŞTIRMALAR / ARTICLES	
Periodic Manufacturing Industry Clustering Analysis in Yozgat Using the Location Quotient Method (2006-2016) <i>Yozgat'ın İmalat Sanayi Kümeleneşinin Lokasyon Katsayısı Yöntemiyle Dönemsel İncelenmesi (2006-2016)</i> Ergen B, Oğuz MÖ.....	116
Şehircilik ve Kamusal İlişkinde Ekinel Üretimin (Culturevation) Rolü ve Etkisi <i>The Role and Effect of Culture Cultivation (Culturevation) in the Relationship between Urbanism and Publicness</i> Erbaş AE, Bengü D.....	127
The Impact of Mortgage Loans on the Financialization Process in Turkey <i>İpotekli Konut Kredilerinin Türkiye'de Finansallaşmaya Etkisi</i> Aslan AS, Dinçer İ.....	143
Airbnb'nin Soylulaşma Sürecine Etkisi: Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi Örneği <i>Impact of Airbnb on the Gentrification Process: The Case of Rasimpaşa Neighborhood in Kadıköy</i> Uzgören G, Türkün A.....	154
İstanbul'da Afet Riski Yüksek İlçelerin Planlama Açısından Değerlendirilmesi <i>Evaluation of Districts in Istanbul at High-Risk in the Event of a Disaster for Planning Purposes</i> Küçükali UF.....	171
Afet Sonrası Acil Toplanma ve Geçici Barınma Alanlarının Planlanmasındaki Faktörlerin İncelenmesi: İzmir-Karşıyaka Örneği <i>Analyzing The Planning Criteria for Emergency Assembly Points and Temporary Shelter Areas: Case of İzmir-Karşıyaka</i> Çınar AK, Akgün Y, Maral H.....	179
Bir Kentsel Dönüşüm Deneyimi: Kadifekale-Uzundere İkileminde Bireysel Öyküler Üzerine Düşünmek <i>An Urban Transformation Practice: Thinking about the Individual Stories through the Kadifekale-Uzundere Dilemma</i> Mutlu Kılıç E, Gökse AE.....	201
Gömleğin Her Düğmesini Yanlış İliklemek: Artvin-Yusufeli Zorunlu Yeniden Yerleştirme Sürecinin Eleştirel İncelemesi <i>Poor Planning: A Critical Inquiry of the Artvin-Yusufeli Involuntary Resettlement Process</i> Türk E, Erkan GH.....	218
Çocukların Orta-Yüksek Şiddetteki Fiziksel Aktivite Düzeyi Mekâna Göre Değişiyor mu? <i>How Do Children's Moderate-To-Vigorous Physical Activity Levels Vary in Different Settings?</i> Çetintahra GE, Çubukçu E.....	236

Planlama Dergisi, 2018 yılının 2. sayısıyla yeniden okurları için hazır. Dergimizin bu sayısında, alandaki güncel tartışmalara ışık tutan üç derleme ve hakem değerlendirmeleri sonucunda nihayete ermiş özgün nitelikli dokuz araştırma makalesini sizlere sunuyoruz.

30 ülkede 200'den farklı yerleşimde benimsenen Cittaslow Hareketi'nin akademik arka planı ve uygulaması arasında eleştirel karşılaştırmalar yaparak gelecekte bu harekete ilişkin öneriler geliştiren bir derleme ile açılan bu sayımız; bugüne kadar gelen soylulaştırma yazınına, soylulaştırma olgusuna bir alternatif üretememiş olması yönüyle irdeleyen ve bu boşluğa ilişkin farkındalık yaratmayı amaçlayan bir diğer derleme ile devam etmekte. Arazi kullanım planlaması ve ulaşım planlamasının literatürde eşgüdümlü işler biçiminde tarif edilmesine karşın, pratikte birbiri ardına gelen bağımsız süreçler olarak gerçekleşmesini odağına alarak, bu süreçlerin eşgüdümlü çalışabilmesine ilişkin öneriler geliştiren yazı ise bu sayının son derlemesi olarak dergideki yerini aldı.

Yozgat'ın ilçelerinde 2006–2011–2016 yıllarındaki imalat sanayi kümelenmesini lokasyon katsayısı yöntemiyle ölçerek, 2013 yılında hazırlanan bölge planı ile pratikte gerçekleşen olguları karşılaştıran bir araştırmanın ardından; tiyatro sanatının şehircilik ve kamusal ilişkisinde etkin bir araç olduğu savını Kadıköy tarihi kent merkezinde test eden bir diğer araştırma bu sayıda yerini aldı. Geç kapitalistleşen bir ülke olan Türkiye'de büyüyen inşaat sektörü ve yan sektörlerini irdeleyerek, İstanbul örneğinde ipotekli konut kredilerinin Türkiye'nin deneyimmediği finansallaşma sürecindeki payını sorgulayan bir başka özgün araştırma ile birlikte; özellikle son 5 yılda hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeleri ziyaret eden turistler arasında popülerleşen bir konaklama tercihi olan Airbnb sisteminin, soylulaştırma süreçleri ile olan ilişkisini Kadıköy, Rasimpaşa Mahallesi örneğinde sorgulayan bir diğer araştırma hakem kurulumuzca uygun bulunarak bu sayıda yayımlandı.

İstanbul Avrupa Yakası'nın güney kısmında bulunan ve yüksek afet riski taşıyan 12 ilçenin nazım imar planlarında önerilen nüfusları ile mevcut nüfuslarını karşılaştırarak, olası bir deprem öncesinde yapılması gerekenlere dair öneriler geliştiren bir araştırma ile İzmir'de 1999 yılından bugüne afet sonrası acil toplanma alanlarının belirlendiği çalışmaları derleyerek, bu alanların mülkiyet ve imar durumu değişikliklerini, idari kurumların eşgüdümsüz karar alma mekanizmaları sonrasında işlevsiz kalışını İzmir, Karşıyaka İlçesi örneğinde inceleyen bir diğer araştırma bu sayıda yer buldu. Bu yazıları takiben, İzmir, Kadifekale'de gerçekleşen kentsel dönüşüm sonrasında Uzundere'ye taşınan ve bu sürecin tanıkları olan bireylerin deneyimlerini sözlü tarih yöntemiyle elde eden ve bu süreci başka bir boyutuyla aktaran bir araştırma ile yine bir başka yerinden edilme sürecini, Artvin, Yusufeli İlçesi'nin Bakanlar Kurulu kararı ile taşınmasını adım adım inceleyerek, her aşamada alınan kararları eleştirel bir gözle aktaran özgün araştırma da dergimizde yayımlanmaya uygun görüldü. 9-12 yaş aralığındaki çocukların günlük fiziksel aktivitelerini takip ederek, aktivitelerin zaman ve aktivite düzeyi olarak hangi mekanlarda gerçekleştiğini saptayıp kentsel tasarım alanına çıktılar sunan bir başka araştırma ile bu sayımız son buldu.

Bu sayıda yer alan makalelerin değerlendirilmesinde emek harcayan tüm hakemlere ve güncel meslek alanı tartışmalarının dergimiz aracılığıyla yayımlanması için başvuran tüm yazarlara teşekkür ederiz. Planlama alanındaki güncel tartışmalara ilişkin görüş yazılarınızı, özgün araştırmalarınızı, araştırma özetlerinizi ve meslek alanına yönelik yayımlanmış kitapların değerlendirmelerini; meslektaşlarımızla ve diğer tüm okurlarımızla paylaşmak üzere yayın kurulumuza göndermenizi beklediğimizi bir kez daha hatırlatmak isteriz.

DERLEME / REVIEW

Cittaslow Hareketi'ne Eleştirel Bir Bakış

*Cittaslow Movement from a Critical Point of View*Ayça Özmen,¹ Mehmet Cengiz Can²¹Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, İstanbul*²Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Restorasyon Anabilim Dalı, İstanbul

ÖZ

Küreselleşmenin küçük kentler üzerinde yarattığı olumsuz etkilere karşı bir yanıt olarak ortaya çıkan ve yavaşlık düşüncesi üzerine şekillenen Cittaslow Hareketi, 1999 yılında İtalya'da dört küçük kentsel yerleşimin (Greve-in-Chianti, Orvieto, Positano, Bra) belediye başkanları ve Slow Food kurucusunun girişimleri ile başlamıştır. Yerleşimlerin yerel değerlerini koruyarak ve sürdürerek yaşam kalitesini arttırmayı hedefleyen bu hareket, kısa zaman içinde 30 ülke ve 200'den fazla küçük ölçekli kentsel yerleşim tarafından benimsenmiştir. Ancak, Cittaslow, uzun erimli sonuçları yeterince ortaya konulamamış, görece yeni ve hala gelişmekte olan bir harekettir. Teorik bir kaygı taşımaktan öte, daha yaşanabilir bir yerleşim için uygulamalı ilkeler sunma fikriyle ortaya çıkmıştır. Bilimsel bir araştırmaya dayanmadan, sosyal bir refleksin sonucunda oluşmuştur. Bu olgular uygulamada birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte, Cittaslow Birliği'nin hareketi geliştirme çabası ve araştırmacıların her geçen gün artan ilgisi, Cittaslow olgusunu gelecekte bilimsel ve toplumsal anlamda önemli bir yere taşıyacaktır. Bu süreçte, Cittaslow Hareketi'nin özünün doğru anlaşılması ve yorumlanması önemlidir. Tüm bu saptamalar doğrultusunda, bu makale kapsamında, Cittaslow Hareketi'ni ortaya çıkaran fikirler, onun tanımı, gelişimi ve işleyişi hakkında bir çerçeve sunulmuş, ardından uygulamadaki çıktıları eleştirel bir perspektifle değerlendirilerek, bu bağlamda yeni önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışma ile başta yerel yöneticiler ve yöre halkı olmak üzere tüm paydaşların Cittaslow Hareketi'ne yönelik farkındalıklarının artırılması amaçlanmaktadır.

Anahtar sözcükler: Cittaslow hareketi; yavaşlık hareketi; yerel planlama; yerel yönetim.

ABSTRACT

The Cittaslow Movement, shaped upon the idea of slowness, emerged as a reaction to the negative effects of globalization on small cities. It was founded in 1999 in Italy through initiatives implemented by the mayors of 4 small towns (Greve in Chianti, Orvieto, Positano, Bra) and the founder of Slow Food. This movement, which aims to increase the quality of life by preserving and sustaining the local values of settlements, was quickly embraced by more than 200 small cities and towns in 30 countries. However, Cittaslow is still relatively new and developing movement, and the long-term results are not yet fully known. Cittaslow provides practical guidelines for a more livable settlement, rather than relying on theoretical concerns. It emerged as a result of social reflection rather than scientific research. Therefore, concomitant problems may arise in the implementation process. Nevertheless, in the near future, the concept is expected to continue to grow socially and scientifically through the efforts of Cittaslow International to improve the movement and as a result of the increasing interest of researchers and local authorities. It is therefore important to understand and interpret the essence of the Cittaslow Movement properly at this time. The aim of this article was to provide a framework for the founding ideas and goals of the Cittaslow Movement and to describe its development and progress. The outcomes thus far were evaluated from a critical point of view in order to make new proposals. The goal of this research was to raise awareness of the Cittaslow Movement among all stakeholders, particularly local authorities and residents.

Keywords: Cittaslow movement; slow movement; local planning; local government.

*Yazarın şimdiki kurumu: Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara

Geliş tarihi: 11.03.2018 Kabul tarihi: 19.06.2018

Online yayımlanma tarihi: 01.08.2018

İletişim: Ayça Özmen.

e-posta: aycaozmen@gmail.com

Giriş

Küreselleşmenin sunduğu hızlı ve tüketime dayalı yaşam biçimini deneyimlemek yakın zamanda beraberinde birtakım karşıt görüşler getirmiştir. Bu görüşlerin başında küreselleşmenin dayattığı düzene temelden karşı çıkan Yavaşlık Hareketi ile onu küçük ölçekli yerleşmelerin yönetimi alanında özümseyen, yerel değerlerine, hayat tarzlarına, kimliklerine ve yerin önemine yönelerek yaşam kalitesini arttırmayı hedefleyen Uluslararası Cittaslow¹ Hareketi gelmektedir.

Küresel sermaye, gereğinden fazla tüketim, hızlı hayat tarzları ve gün geçtikçe artan meşguliyetler (Parkins ve Craig, 2006, s.1) bir yandan toplumda mutsuzluk ve tükenmişliğe neden olurken (Hatipoğlu, 2015, s.20), diğer yandan çevreye ve doğal kaynaklara geri dönülemez biçimde zarar vermektedir. Yavaşlık Hareketi ise, günümüzün tüm bu hızlı yaşam tarzı ve gerilimine karşı durarak, sürdürülebilir, anlamlı, özenli ve keyifli bir yaşama çabasına eğilir (Parkins ve Craig, 2006; Pink, 2008, s.99). Yavaşlık, modern hayatın yavaşlatılmış biçimi olmaktan öte, gündelik yaşamımızı oluşturan farklı süreçlerin özenli ve dikkatli bir biçimde, farkında olunarak deneyimlenmesidir (Parkins, 2004; Pink, 2007, s. 64).

Zaman ile doğrudan ilişkili olan Yavaşlık, her şeyi salyangoz hızıyla yapmak anlamına gelmez. Teknolojiyi ve yeniliği reddeden konservatif bir tutum da sergilemez (Honore, 2008, s.15). Amacı, günlük yaşamımızda bilinçli ve farkında olarak daha fazla vakit yaratmak; yaptığımız işe ve emeğimize değer vermek ve onları gerçekleştirirken haz ve keyif duymaktır (Parkins ve Craig, 2006, s.3). Asıl önemlisi de, her olaya, bireye ve nesneye ait doğru süre anlamına gelen “tempo giusto”yu yakalamaktır (Honore, 2008, s.40).

Bu akım, günümüzde kent yönetimi, gastronomi, turizm, mimarlık, vb. pek çok alanda kucaklanmaktadır. Yavaşlık Hareketi’ni benimseyen bu akımlardan biri de Cittaslow Hareketi’dir.

Cittaslow kavramı, son yıllarda, kamu yönetimi, kentsel planlama, toplum bilimi, işletme, turizm, çevre bilimi, mimarlık,

vb. alanlarda fazlaca tartışılan disiplinler arası bir konudur. İlgili çeşitli araştırmacılar tarafından, küreselleşmenin olumsuz etkilerine² sürdürülebilir kentsel gelişim modeli³ ile yanıt veren alternatif bir yöntem (Mayer ve Knox; Milutinovic, 2010, s.1); geleneksel, yerel yaşam biçimini koruyan ve sürdüren, yerel kimliğin ön planda tutulduğu, yerel ürün, üretimin desteklediği bir kent politikası (Uslu; Keskin, 2012, s.86); homojenleşmeye, standartlaşmaya karşı geliştirilen sosyal ve politik bir tepki⁴ (Nilsson vd., 2011, s.376); yerel kültürü ve yaşam biçimini yeniden keşfetmeyi amaçlayan tabandan gelen bir akım⁵ (Knox, 2005, s.6) ve yerel yaşam kalitesini arttırmayı hedefleyen, sürdürülebilirlik ve özgünlüğe odaklanan dolaylı bir aktivizm şekli⁶ (Pink, 2008, s.164) olarak tanımlanmaktadır.

Çeşitli disiplinlerden çok sayıda araştırmacının konusu olmasına rağmen, Cittaslow olgusunu kuramsal anlamda detaylı ve bütüncül olarak ortaya koyan çok sayıda çalışma bulunmaması, uygulamada birtakım sorunları beraberinde getirmektedir. Literatür araştırması, yerinde gözlem, paydaşlar ile görüşme ve Uluslararası Cittaslow tarafından düzenlenen 2014 yılı Genel Kurulu’na katılım sonucunda şekillenen bu çalışmanın amacı, Cittaslow fikrinin uygulamadaki bu yansımalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmek ve bu bağlamda öneriler sunmaktır.

Uluslararası Cittaslow Hareketi

1999 senesinde İtalya’da küçük bir yerleşim olan Greve-in-Chianti’nin belediye başkanı Paolo Saturnini’nin öncülüğünde, yine İtalya’nın Bra, Orvieto, Positano yerleşimlerinin belediye başkanları ve Slow Food Birliği kurucusunun desteği ile Orvieto’da kurulmuştur. 2017 yılı Kasım ayı itibarıyla, dünyada 30 ülkede⁷ 241 Cittaslow yerleşimi vardır. Bu yerleşimlerden 84’ü Cittaslow Hareketi’nin doğduğu İtalya’da; 14’ü ise ülkemizde yer almaktadır.

Cittaslow Hareketi’nin temsilcisi olan Uluslararası Cittaslow Birliği, günümüz ve gelecek nesiller için, çevresel, kültürel, ekonomik ve sosyal anlamda, kentler ve çevrelerindeki yerel eylemleri teşvik eder; dirençli mikroekonomilerin oluşması-

¹ Cittaslow, İtalyanca “citta”(kent) ve İngilizce “slow”(yavaş) sözcüklerinden meydana gelmiştir. Türkçeye “yavaş kent” olarak çevrilebilir. Ancak, Uluslararası Cittaslow Tüzüğü’nde sembolün bütünlüklü bir parçası olan “Cittaslow” isminin farklı bir dile tercüme edilmemesi gerektiği belirtilmektedir (UCB, 2017).

² Ekonomik gelişimin başat rol oynadığı küreselleşme ile kültürler, yerleşimler, ekonomiler ve siyasetler mevcut anlamlarından sıyrılarak tüketim ve rekabet odaklı yeni anlamlar kazanmaktadır. Ardılları olan hızlı kentleşme, acele yaşam tarzı ve yeni tüketim alışkanlıkları, kentler üzerinde, homojenleşme, tek tipleşme, kimliklesizleşme, yozlaşma, markalaşma, rekabet, eşitsizlik ve soylulaşma gibi olumsuz etkiler yaratmaktadır.

³ Cittaslow, sürdürülebilirliğin gündemini belirleyen çevre koruması, ekonomik gelişme ve sosyal eşitliğe bağlı kalarak, özgünlüğe, yerel sosyal, ekonomik ve kültürel farklılıklara odaklanır.

⁴ Küreselleşmenin yol açtığı çağdaş sorunlara, hem topluluğu oluşturan bireylerin aktif katılımıyla gerçekleşen sosyal bir hareket hem de yerel değerlere göre şekillenen yeni bir yerel yönetim modeli ile verilen tepki

⁵ Cittaslow fikrini harekete geçiren politikadan çok, çevre ve insandır. Hareketin uygulama kodları ve düzenleyici çerçevelerini, teknokratlar değil, toplumsal eylemler ve ilişkiler şekillendirmektedir.

⁶ Gündelik pratiklerin standartlaşmasına karşı bir direnişin doğrudan dışı vurumu değil, topluluk üyelerini bir araya getiren projeler ile yerleşimin korunması ve sürdürülmesini sağlayan bir eylem biçimidir. Örneğin, İngiltere’deki Cittaslow yerleşimlerinde yerel yönetim bünyesinde kurulan Cittaslow komitesi, tüm kent aktörlerinin temsilcilerinden oluşmaktadır. Cittaslow projelerinde bu komitenin varlığı ile tüm yerel halk bir araya gelir, sosyal bağlar ve etkileşim yaratan projeler geliştirirler (Pink, 2008, s.164).

⁷ A.B.D., Almanya, Avustralya, Avusturya, Belçika, Büyük Britanya, Çin, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Güney Afrika, Güney Kore, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, K.K.T.C., Kanada, Kolombiya, Macaristan, Norveç, Polonya, Portekiz, Tayvan, Türkiye, Yeni Zelanda.

⁸ Seferihisar, Yalvaç, Yenipazar, Taraklı, Akyaka, Gökçeada, Vize, Halfeti, Perşembe, Şavşat, Uzundere, Göynük, Eğirdir, Gerze.

na ve yerleşimler arası iyi örnek uygulamalarının paylaşılmasına önem verir. Birliğin amacı, kent yönetimi için yöntemlerin araştırılması, sınanması ve uygulanması yoluyla iyi yaşam kültürünü desteklemek ve yaymaktır (UCB, 2017). Kent sakinlerinin keyif alabilecekleri ortamlar yaratacak ve çevrelerini iyileştirecek biçimde kentin gelişmesini sağlarken, kentin kendine has özelliklerini sürdürmeyi ve korumayı da hedefler (Rådström, 2011, s.96).

Uluslararası Cittaslow Birliği'nin dinamik ve kapsamlı bir tüzüğü vardır. Cittaslow Tüzüğü, ilk olarak 1999 yılında 60 maddelik bir manifesto ile oluşturulmuştur. 2008 yılında uluslararası bir boyut kazanmış (RUR, 2012, s.26), 2014 yılında toplumsal içeriği artırılmış ve günümüzde, 2017 yılında güncellenmiş biçimiyle kullanılmaktadır. Birliğin kuruluş tarihi, merkezi, değerleri, ilkelere, sembolü, bütçesi, üyelik koşulları, gereklilikleri ve hakları, ulusal ve uluslararası düzeyde yönetim yapıları ve üyelik kriterleri yer alan mevcut tüzükte 29 asıl ve 6 ek madde bulunmaktadır. Bunun yanında, ilk defa 2005 yılında Norveç-Sokndal'da başlayan, her yıl delegelerin ve üye belediye temsilcilerinin katılımıyla düzenli olarak gerçekleştirilen genel kurullarda, Cittaslow fikri tartışılmaya devam etmekte, tüzükte yer alan maddeler yeniden ele alınarak güncellenmekte ve yenilenmektedir.

Bir kentin Cittaslow Birliği'ne üye olması, Lowry ve Lee'ye göre, Dünya Miras Alanları'nın belirlenmesine yönelik hazırlanan yönetim planı ile benzerlik gösteren (2011, s.3) nesnel bir değerlendirme sonucunda gerçekleşir. İlk olarak, Uluslararası Cittaslow Birliği'ne katılmak için, yerel yönetim aracılığıyla adaylık başvurusunda bulunan kentin nüfusunun 50.000'den az olması gerekir. İkinci koşul ise, Uluslararası Cittaslow Tüzüğü'nde yer alan her ana kriter altındaki en az bir göstergenin ve yedi ana kriter altındaki toplam 72 göstergenin, gösterge kartlarına⁹ göre en az %50'sinin sağlanmasıdır (UCB, 2017).

Kriterler, yedi ana başlık (çevre politikaları; altyapı politikaları; kentsel yaşam kalitesi politikaları; tarımsal, turistik, esnaf ve zanaatkarlara dair politikalar; misafirperverlik, farkındalık ve eğitim için planlar; sosyal uyum ve ortaklıklar) altında toplanan, 31 tanesi zorunlu ve 5 tanesi perspektif, 72 göstergeden oluşmaktadır (UCB, 2017). (Tablo 1) Aday yerleşimler, bu göstergelere yönelik projeler sunmalıdırlar. Ancak, bu projeler bir taraftan göstergeleri karşılarken diğer taraftan kente ait yerel çözümler de içermelidir (Carp, 2012, s.135). Değerlendirme esnasında, bu kriterlere yönelik geliştirilen yerel içerik, kentin başarısını gösterir. Bu amaçla, aday kentler kriterlere dair sundukları çözümlerde kendi kimliklerini doğru tanımlamalı, yaşam şekillerini ve değerlerini ortaya koymalıdırlar (Rådström, 2011; Hatipoğlu, 2015, s.22).

Bir kentin Cittaslow üyeliği, beş yıllık süreçlerde yeniden incelenir, üyelik koşulları tekrar değerlendirilir (UCB, 2017).

Cittaslow yerleşimi olmak uzun erimli ve zorlu bir çaba gerektirir. Bu nedenle, Cittaslow üyeliğini sürdürmek de, üye olmak kadar önemlidir.

Kısaca, Cittaslow yerleşimleri, yere özgü niteliklere ve değerlere göre şekillenen ancak benzer kentsel politikalara dayanan bir kentsel gelişim modeli benimserler. Bu yerleşimler, hava, su, ses ve ışık kirliliğine karşı önlemler alırlar; enerji tasarrufu ve yenilenebilir enerji kaynakları üzerine projeler üretirler; bisiklet kullanımını ve toplu taşıma olanaklarını teşvik ederler; erişilebilirliğe önem verirler; yeşil alanları iyileştirir ve arttırırlar; sürdürülebilir mimariyi ve kentsel planlamayı, geleneksel ve yerel iş tekniklerinin, ürünlerinin ve tatlarının sürdürülmesini ve kırsal gelişimi ve tarımsal üretimi desteklerler; yere özgü değerleri korurlar; sosyal altyapıyı geliştirirler; yaşanabilirliği ve bu bağlamda farkındalığı arttırmayı amaçlarlar. Tüm bunları yaparken birbirleri ile deneyimlerini paylaşırlar. Ancak, bu doğrultuda sundukları çıktılar yerel ve kendilerine özgüdür. Geleneksel İtalyan kentleri ve yaşamından ilham alan Cittaslow Hareketi, geçmiş, kimlik ve gelenekler kadar, sürdürülebilirliği hedefleyen, yaşam kalitesini yükselten ve yerel niteliklere saygı duyan değişim ve gelişimi de destekler (Rådström, 2011, s.110). Cittaslow Birliği'nin kurucusu ve onursal başkanı Saturnini, Cittaslow'un değişime değil, yanlış değişime karşı olduğunu ve bu yanlışın da geçmişi yok saymak olduğunu belirtmiştir (Saturnini, 2003; Parkins ve Craig, 2006, s.79). Bu yönüyle Cittaslow, geleneksel yaşam ile çağdaş gelişmeler arasında uzlaşma sağlayan akışkan bir biçimlenmedir (Parkins ve Craig, 2006, s.82). Çağdaş yaşamın pratiklerini, değerlerini ve ilkelerini ise, ancak onları eleştirel ve aktif bir biçimde sorguladıktan sonra, kabul eder (Parkins ve Craig, 2006, s.83).

Cittaslow yerleşmeleri, çevre sağlığının ve insan yaşamının devamlı bir gelişme içinde olmasını hedefler (Keskin, 2012, s.96); bu nedenle, yerel ve geleneksel değerleri koruyup sürdüren çağdaş müdahaleleri teşvik ederler. Mayer ve Knox'a göre, bu yeni girişimler, yapıllı çevrenin kendine has niteliğini sürdürürken, aynı zamanda ışık, görüntü ve ses kirliliğini azaltmalı, toplu ulaşım sistemini düzenlemeli, yaya ve bisiklet yollarını arttırmalı, yeşil alanlar oluşturmalı, reklam tabelalarını asgari kullanmalı, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını ve çevre dostu mimariyi desteklemelidirler (2010, s.1554).

Cittaslow, yaya öncelikli ve çevreye duyarlı yaklaşımları benimser. Özel veya motorlu taşıt yerine bisiklet kullanımını teşvik eder. Kamu yapılarına bağlanan bisiklet yollarının ve toplu taşıma araçları duraklarının yakınına bisiklet park alanları yerleştirir. Doğa dostu toplu ulaşım sistemlerini tercih eder. Yerleşim merkezi, genellikle motorlu araç kullanımına kapalıdır. Yaya yollarında mimari engellerin bulunmamasına özen gösterilir ve bu yollar, herkesin erişimine ve kullanımına açıktır.

⁹ Gösterge kartları, başvuran kentlerin niteliksel ve niceliksel standartları başarımının sonuçlarını gösterir. Değerlendirme aralığı 1'den 5'e kadardır (UCB, 2017).

Tablo 1. Uluslararası Cittaslow Kriterleri ve Cittaslow Yerleşimlerinden Örnekler

Uluslararası Cittaslow Kriterleri	Cittaslow Yerleşimlerinden Örnekler
Çevre Politikaları	
I.1. Hava temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi *	Mendrisio (İsviçre), kent yönetiminin enerji politikaları ile “enerji kenti” (Energjestadt) unvanını almıştır. Bu süreçte, kent yönetimi, belediye enerji planı hazırlamış, araçların yakıt tüketimi ve emisyonu analizlerini yaptırmış, bisiklet kullanımını teşvik etmiş, enerji verimli yerleştirme ve inşaat için danışmanlık hizmetleri vermiştir (Bott ve diğerleri, 2009, s.29).
I.2. Su temizliğinin yasa tarafından belirtilen parametrelerde olduğunun belgelenmesi*	
I.3. Halkın içme suyu tüketiminin ulusal ortalamayla karşılaştırılması	
I.4. Kentsel katı atıkların ayrıştırılarak toplanması*	
I.5. Endüstriyel ve evsel kompostlamanın desteklenmesi	San Vincenzo (İtalya), alternatif enerji kullanımının teşviki ve yaygınlaştırılması, endüstriyel atıkların kompostlanması, evsel atıkların geri dönüşümünün teşviki ve yaygınlaştırılması, hava ve su kalitesinin iyileştirilmesi, EMAS, ISO 14001 ve Mavi Bayrak sertifikası, Gündem 21’e katılım gibi çevresel boyutta pek çok girişimi sürdürmektedir (Miele, 2008, s146).
I.6. Kentsel ya da toplu kanalizasyon için atık su arıtma tesisinin bulunması*	
I.7. Binalarda ve kamu kullanım alanlarında enerji tasarrufu	
I.8. Kamunun yenilenebilir enerji kaynaklarından enerji üretimi	
I.9. Görsel kirliliğin ve trafik gürültüsünün azaltılması	
I.10. Kamusal ışık kirliliğinin azaltılması*	
I.11. Hane başına düşen elektrik enerjisi tüketimi	Überlingen (Almanya), 2004 yılında çevresel yönetim sistemlerini arazi kullanımı planlamasını uyarlayan ilk Avrupa Birliği kenti olmuştur. ECOLUP olarak adlandırılan ve Konstanz gölü çevresinde yer alan diğer 3 kenti de (Almanya’dan Konstanz, Avusturya’dan Dornbin ve Wolfurt) kapsayan bu projenin amaçlarından bazıları, sürdürülebilir arazi kullanımını sağlamak, orman alanlarını korumak, yeşil alanlar arasında bağlantı sağlamak, yeşil yapı uygulamasını teşvik etmek, enerji verimliliği ve su havzalarının korunması ile ilgili planlar yapmaktır (Knox ve Mayer, 2012, s. 62-63).
I.12. Biyoçeşitliliğin korunması	Hersbruck (Almanya) “Holz aus der Frankenalb” girişimi ile yöreye ait odunlardan elde edilen odun talaşını biyo yakıt olarak kullanmaktadır. Kent içindeki kullanımı, doğal gaz kullanımının dört katına çıkmıştır (Bott ve diğerleri, 2009, s.57).
Altyapı Politikaları	
2.1. Kamu binalarına bağlı verimli bisiklet yolları	Orvieto (İtalya), kent içi ulaşım sistemlerini yeniden yapılandırmış, trafiği kent merkezinden çekmiştir (Knox ve Mayer, 2012, s. 54). Ayrıca, tren istasyonundan kent merkezine, karbon ayak izi bırakmayan teleferik hizmeti getirmiştir.
2.2. Mevcut bisiklet yollarının araç yollarıyla kilometre üzerinden karşılaştırılması*	
2.3. Metro ve otobüs durakları gibi aktarma merkezlerinde bisiklet park yerleri	
2.4. Özel taşıt kullanımına alternatif olarak eko ulaşım planlanması*	Mendrisio’da (İsviçre), 2003 yılında elektrikli araba kullanımını teşvik eden bir sürdürülebilir hareketlilik programı olan “InfoVEL” başlatılmıştır. (Bott ve diğerleri, 2009, s.29).
2.5. Engellilere yönelik mimari engellerin kaldırılması*	
2.6. Aile hayatı ve hamileler için girişimler*	
2.7. Sağlık hizmetlerine onaylanmış ulaşılabilirlik	
2.8. Kent merkezlerinde malların sürdürülebilir dağıtımı	Levanto’da (İtalya) kent merkezi trafiğe kapatılmış; kent merkezinin

Tablo I. Devamı

2.9. Kent dışında çalışan kent sakinlerinin oranı*

yakınına yapılan araç park istasyonu ile kolaylıkla yürünerek kent merkezine ulaşılabilirlik sağlanmıştır (Bott ve diğerleri, 2009, s.40)..

Bra'da (İtalya), beş istasyon ve 40 bisikletten oluşan bisiklet kiralama sistemi bulunmaktadır (Bott ve diğerleri, 2009, s.35).

Abbiategrasso'da "Occhio di ciclista" projesi ile kent çevresindeki yeşil alan ve parklarda bisiklet yolları oluşturulmuştur. Bisiklet yollarında bilgilendirme panoları ve işaretlemeler yerleştirilmiştir (Bott ve diğerleri, 2009, s. 45).

Kentsel Yaşam Kalitesi Politikaları

3.1. Kentin direnci için planlama **

3.2. Kente ait değerlerin iyileştirilmesi, kent merkezlerinin ve kamu binalarının değerlerinin artırılması için programlar*
(Sokak mobilyaları, turizm levhaları, kentsel peyzaj ve korunması)

3.3. Verimli bitkiler ve meyve ağaçları kullanılarak sosyal yeşil alanların iyileştirilmesi ve/veya oluşturulması **

3.4. Kentsel yaşanabilirliğin artırılması

3.5. Marjinal alanların tekrar değerlendirilip kullanılması *

3.6. Vatandaşlara ve turistlere yönelik interaktif hizmetlerin geliştirilmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinden faydalanılması*

3.7. Sürdürülebilir mimari için hizmet masası oluşturulması*
(Biyomimari vb.)

3.8. Kentin internet ağına sahip olması*

(Fiber optik, kablosuz sistemler)

3.9. Kirleticilerin izlenmesi ve azaltılması*

(Gürültü, elektrik sistemleri vb.)

3.10. Tele çalışmanın geliştirilmesi

(Bilgisayar bağlantısıyla evden çalışma)

3.11. Kişisel sürdürülebilir kentsel planlanmanın teşviki (Pasif ev vb)

3.12. Sosyal altyapıyı desteklemek

3.13. Kamusal sürdürülebilir kentsel planlanmanın teşviki* (Pasif ev vb)

3.14. Kent içindeki kullanışlı yeşil alanların verimli bitkiler ile değerlendirilmesi**

3.15. Yerel ürünlerin ticarileşmesi için alanların yaratılması*

3.16. Atölyelerin korunması ve değerlerinin artırılması – doğal/yerel alışveriş merkezlerinin yaratılması*

3.17. Yeşil alanlarda kullanılan beton miktarı (Metre küp olarak)

Midden Delfland'ın (Hollanda) 2012 yılında açılan belediye binası yerel duyarlılıkla inşa edilmiş çağdaş bir mimari tasarımıdır. Formu, çevresindeki peyzajdan; sazdan çatısı, bölgeye özgü geleneksel çiftlik evlerinden esinlenilerek yapılmıştır. Kullanılan malzemeler doğa dostu ve çoğunlukla yereldir. Yapıya yerleştirilen güneş panelleri, kendine yeterli, yenilenebilir enerji üretimi sağlamaktadır.

Ludlow (İngiltere) tarihi kent merkezi, yerel pazarlara ve küçük ölçekli dükkanlara ev sahipliği yapar. Bu mekanlar, çoğunlukla aile işletmeleridir, yerel ürünler satarlar ve karşılıklı iletişime dayalı hizmetler sunarlar. Belediye meclisi, bu satış yerleri için bir rehber yayımlamayı planlamaktadır (Multinovic, 2010, s.6).

Aylsham'da (İngiltere), "Green Lanes Community Garden" projesi, kent merkezinin hemen dışında yer alan konut bölgesinde, önceden oyun parkı olarak kullanılan ve tahrip edilerek artık kullanılamaz duruma gelen bir kentsel boşluğu, kent bahçesine dönüşümü ile ilgilidir (Pink, 2007, s. 72). Bu proje ile birlikte, çevreyi güzelleştiren, güzel kokan bitkiler kullanarak, kent merkezi dışında insanların dinlenebilecekleri bir kamusal bahçe oluşturulmuştur (Pink, 2008, s.184).

Polonya Ulusal Ağı, Warmia ve Mazury Bölgesi'nde yer alan 14 Cittaslow yerleşimini kapsayan bir yeniden canlandırma programı başlatmıştır. Bu program, çöküntü alanlarının sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda iyileştirilmesi, mevcut kullanılmayan yapılara yeni işlevler verilmesi, anıtların restore edilmesi, sosyal dışlamaya ve işsizliğe karşı önlemler alınmasını içerir (cittaslow.org/activities).

Sokndal'da (Norveç), kent ekonomisinin ve sosyal kaynaşmanın geleneksel mekanları olan her şeyin bir arada satıldığı dükkanlar korunmaktadır (Knox ve Mayer, 2012, s. 119).

Tablo I. Devamı

Pek çok Cittaslow yerleşiminde olduğu gibi **Überlingen**'de (Almanya) haftada iki kere yerel ürünlerin satıldığı pazarlar kurulmaktadır (Bott ve diğerleri, 2009, s.22).

Bra'da (İtalya), kamu yapılarında güneş paneli kullanımı teşvik edilmektedir (Bott ve diğerleri, 2009, s.35).

Levanto'da (İtalya), kamusal ve açık alanların yaşanabilirliğini arttırmak için kente özgü sokaklar ve meydanlar iyileştirilmiş; tarihi meydanlar ve yapıların koruma ve restorasyon çalışmaları yapılmış; diğer kentsel alanlar ise çağdaş bir yaklaşım ile yeniden tasarlanmıştır (Bott ve diğerleri, 2009, s.40).

Tarımsal, Turistik, Esnaf ve Zanaatkarlara Dair Politikalar

4.1. Agroekolojinin geliştirilmesi **

4.2. El yapımı ve etiketli veya markalı esnaf/zanaatkar ürünlerinin korunması*

4.3. Geleneksel iş tekniklerinin ve zanaatların değerinin artırılması*

4.4. Kırsal bölgede yaşayanların hizmetlere erişimini artırarak kırsal bölgelerin değerini arttırmak *(Halkın hizmetlere ulaşımını arttırmak)

4.5. Kamuya ait restoranlarda (okul kantinleri, aş evleri vb) yerel, mümkünse organik ürünlerin kullanılması*

4.6. Kişisel kullanımda ve yemek sektöründe tat eğitimlerinin verilmesi ve mümkünse organik yerel ürünlerin kullanılmasının teşvik edilmesi*

4.7. Yerel ve geleneksel kültürel etkinliklerin korunması ve değerlerinin artırılması*

4.8. Otel kapasitelerinin artırılması*

(Yatak sayısının nüfusa yıllık oranının değerlendirilmesi)

4.9. Tarımda GDO kullanımının yasaklanması

4.10. Önceden tarım için kullanılmış alanların kullanımı hakkındaki imar planları için yeni fikirlerin varlığı

Levanto (İtalya), kırsal alanlarının değerinin ve ulaşılabilirliğinin artırılması için geliştirilen "Terra di Mare" projesi kapsamında, çevresindeki 70 km'lik vadide yer alan 18 dağ köyünü canlandırma girişimine ev sahipliği yapmıştır (Nilsson ve diğerleri, 2011, s. 381; Bott ve diğerleri, 2009, s.39).

Ludlow'da (İngiltere), geleneksel tekniklerin korunması için çıraklık sistemine dayanan bir eğitim programı başlatılmıştır. Teorik ve uygulamalı bilgiler deneyimli ustalar tarafından çıraklara verilmekte; böylece hem nesiller arası iletişim sağlanmakta hem de geleneksel yöntemler sürdürülmektedir (Pink, 2008, s.100). Ayrıca, kentte lokantalar yerel ve geleneksel yemekler yapmakta; Kadınlar Birliği yerel malzeme kullanarak geleneksel yemek pişirme dersleri vermektedir (Multinovic, 2010, s.7).

Überlingen (Almanya), tarımda genetiği değiştirilmiş mikro organizma kullanmayı reddettiğini beyan etmiş ve gönüllü olarak 70'den fazla çiftçi toplam 200 hektarlık bir alanda bu doğrultuda tarım yapmayı onaylamıştır (Knox ve Mayer, 2012, s. 54).

Slow Food'un merkezi olan **Bra'da** (İtalya), okul kantinlerinde sağlıklı ve yerel öğünler sunulmaktadır (Bott ve diğerleri, 2009, s.35).

Casalbeltrame'de (İtalya) belediye tarafından 2006 yılında restore edilerek kurulan etnografya müzesi ile çocukların çiftlik yaşamını öğrenmelerini ve keşfetmelerini sağlayan "Cascina" projesi, tarım ve köy hayatı ile ilgili bilgiler, teknikler, malzemeler sunmaktadır (Bott ve diğerleri, 2009, s.52-53).

Tablo I. Devamı

Misafirperverlik, Farkındalık ve Eğitim İçin Planlar

- 5.1. İyi karşılama *(Kenti ziyaret edenlere yönelik çalışacak bir karşılama/tanıtım görevlisinin belirlenmesi, görevlendirilmiş kişilerin eğitimi, yönlendirme levhaları, ziyaretçilere uygun altyapı olanakları ve tanıtım ofisleri gibi bu alanda çalışan noktaların mesai saatlerinin düzenlenmesi)
- 5.2. Esnafın ve operatörlerin farkındalıklarını arttırmak* (Fiyatların ve tarifelerin açık bir şekilde sergilenmesi)
- 5.3. Yavaş güzergahların mevcut olması (Basılı olarak veya internet sayfasında ve web üzerinde)
- 5.4. Önemli yönetsel kararlara tabandan tavana katılım sürecini sağlayacak aktif tekniklerin benimsenmesi
- 5.5. Eğitimciler, yöneticiler ve çalışanların Cittaslow temaları hakkında sürekli eğitim görmesi**
- 5.6. Sağlık eğitimleri (Obezite, diyabet vb. sorunlara yönelik çalışmalar)
- 5.7. Yöre halkına Cittaslow'un anlamı hakkında sistematik ve kalıcı eğitim vermek*
- 5.8. Cittaslow üzerine yerel yönetim ile çalışan derneklerin aktif varlığı
- 5.9. Cittaslow kampanyalarının desteklenmesi*
- 5.10. Cittaslow logosunun internet sayfasında ve antetli kağıt üzerinde kullanımı*

Midden Delfland'da (Hollanda) tarihi yapılar üzerinde kare kodlu panolar yerleştirilerek, internet ağı üzerinden yapılar hakkında bilgiler verilmektedir.

Levanto'da (İtalya) Mangialunga rotasında ve kent merkezinde önemli yapılar hakkında bilgilendirme panoları vardır (Nilsson ve diğerleri, 2011, s. 380).

Abbiategrosso (İtalya)'da yaşayan sakinler için kurulmuş bir hizmet masası olan "Sportello del Cittadino", kent yönetimi ile sakinler arasında doğrudan iletişimi sağlamaktadır "Fondazione Abbiatense" ise, tanıtım ve kamusal çalışmalar için kurulmuş bir komisyondur; ekonomik, kültürel, sanatsal girişimleri harekete geçirmekte, koordine etmekte ve yaygınlaştırmaktadır. Abbiatense, "Abbiategusto" ve "Notte dell'amicizia" gibi Cittaslow kapsamında yapılan kültürel etkinliklerden sorumludur (Bott ve diğerleri, 2009, s. 45).

Ludlow'da (İngiltere), kent yönetimi kent planlaması konularında halkın görüşünü almaktadır. Örneğin, yeni trafik ve park kuralları, halkın da katılımı ile onaylanmıştır (Multinovic, 2010, s.7). Bu yaklaşım sadece demokratik bir ortam sağlamaz, aynı zamanda halka kentini sahiplenme duygusunu verir (Multinovic, 2010, s.8).

Sosyal Uyum

- 6.1. Azınlıklara yönelik ayrımcılığa karşı çalışmalar
- 6.2. Farklı etnik kökene sahip insanların aynı mahallede yaşaması
- 6.3. Engelli kişilerin entegrasyonu
- 6.4. Çocuk bakımının desteklenmesi
- 6.5. Genç neslin istihdam durumu
- 6.6. Yoksulluk
- 6.7. Toplumsal ortaklıklar/sivil toplum kuruluşların varlığı
- 6.8. Farklı kültürlerin entegrasyonu
- 6.9. Politikaya katılım
- 6.10. Belediyenin kamu konut yatırımı
- 6.11. Gençlik aktivite alanlarının ve gençlik merkezinin varlığı

Waldkirch'da (Almanya), terk edilmiş ve çöp yığınları ile dolu bir tarihi yapı, kent yönetimi tarafından yenilenerek, yöre halkının toplandığı bir mekana dönüştürülmüştür. Önünde haftada bir kere yerel ürünlerin satıldığı bir pazar kurulmaktadır. İçinde yer alan mutfak, ikinci el mağazası ve yapının bakımı için gerekli hizmetler zor durumda olanlara iş fırsatı yaratmaktadır. Burada farklı kültürlerden, gruptan ve yaştan insanlar bir araya gelmekte ve sosyal ağlar kurulmaktadır (Mayer ve Knox, 2006, s. 329-330).

Hersbruck'da (Almanya), yerel çevre koruma grupları, çiftçiler, kent yöneticileri ve küçük ölçekli işletme sahipleri ile kentin geleneksel peyzajını koruyarak yöre halkına ekonomik fırsatlar yaratmak için güçlü bağlar kurmuşlardır (Mayer ve Knox, 2006, s. 329).

Aylsham'da (İngiltere), "Green Lanes Community Garden" projesi dahilinde bir komite oluşturulmuş ve komite, bu alanda yaşayan tüm sakinlerin katılımını sağlamak amacıyla toplantılar düzenlemiştir

Tablo I. Devamı

	(Pink, 2008, s.180). Ancak, onların katılımı sonrasında proje başlatılmış ve onların kararı ile şekillendirilmiştir. Bu proje fiziki bir çevrenin oluşturulmasında sosyal ilişkilerin ve katılımın gücünü göstermektedir (Pink, 2008, s.183).
Ortaklıklar	
7.1. Cittaslow aktiviteleri ve kampanyaları için destek	Diss 'in (İngiltere) yemek ağı (food network), tüketici gruplarını, yerel gıda satış mağazalarını, çiftlikleri, üreticileri, lokantalar ve dağıtıcılar arasında ortaklıklar yaratmaktadır. Bu ağ, yerel ürünlerin tadımı için insanlara fırsatlar sağlar ve bir arada yemek yapmayı, yemeği ve paylaşmayı teşvik eder (Pink, 2008, s.102).
7.2. Doğal ve geleneksel yiyecekleri teşvik eden diğer kurumları ile işbirliği yapmak	
7.3. Eşleştirme projelerini desteklemek ve geliştirmekte olan ülkelerin Cittaslow felsefelerinin yayılmasını da sağlayacak şekilde gelişmeleri için işbirliği yapmak	
	Cittaslow yerleşimlerinin çoğu aynı zamanda Slow Food üyesidir ve geleneksel yemekleri bu üyeliğin varlığı ile desteklemektedir.

*Zorunlu Kriterler; **Perspektif Kriterler: (cittaslowturkiye.org; Uluslararası Cittaslow Tüzüğü, 2014). Örnekler, literatür araştırması sonucunda yazarlar tarafından derlenmiştir.

Küçük ölçekli yapılar çevrelerden oluşan Cittaslow yerleşimleri için mahalle kavramı önemlidir. Bu birimler, yerel nitelikleri sürdüren, aynı zamanda çağdaş sürdürülebilir yaklaşımlara da önem veren kent bütününe ya da parçalarını meydana getirir. Dirençli kent planlaması temeldir. Mahalleleri oluşturan yapılar da ise, çevreye duyarlı tasarımlar (pasif ev, biyomimari, vb.) ve enerji verimliliği desteklenir. Yapıların ya da öğelerinin neden olabileceği görsel kirliliğe karşı önlem alınır. Marjinal alanlar tekrar değerlendirilir. Yere özgü nitelikler, karakteristiğini bozmadan iyileştirilir.

Bunun yanında, toplumsal ilişkiler de yapılar çevrenin şekillenmesine katkı sağlar. Çeşitli etnik yapıdaki bireylerin aynı mahallede, birbirleri ile iletişim içinde yaşamaları teşvik edilir. Yerleşimlerin biçimlenişi, çeşitli meslekten, yaştan, cinsiyetten insanları bir araya getirir; katılımı ve sosyal kaynaşmayı destekler.

Cittaslow yerleşimlerinin, çoğunlukla, çevrelerinde kırsal alanlar da yer alır. Bu kırsal alanlarda da, yavaş yaşamın izleri vardır. Buradaki ürünlerin, üreticilerin ve üretim biçimlerinin sürdürülmesi ve yerel pazarlarda, yetiştirilen ürünlerin sunulması desteklenir (Parkins ve Craig, 2006, s.83).

Diğer yandan, yerel pazarlar, etkinlikler ve festivallerin gerçekleştirildiği davet edici daha fazla kamusal mekan yaratarak canlılığı arttırmayı hedefler (Mayer ve Knox, 2010, s.1555). Yerleşimlerin kalbi, yerel halkı bir araya getiren pazar alanları ve meydanlardır. Parkins ve Craig'e göre, bu alanlar, akış ve hareketi kolaylaştırma amacıyla tasarlanan lineer gezinti yerleri ve alışveriş merkezilerin tersine, kent hayatının akışı ve hareketi içinde düğüm noktaları olarak yer alırlar (2006, s.81). Cittaslow yerleşimleri, çok sayıda ürünün bir arada sunuldu-

ğu mağazalar, kaldırımlara akan kafeler, yerel ürünlerin servis edildiği aile mensupları tarafından işletilen lokantalar gibi üçüncül mekanlar ile büyük ve metropol kentlerden ayrımlaşır (Knox, 2005, s.8). Üçüncül mekanlar, yerleşimlerdeki sosyo-kültürel ve rutin hareketlerin ev sahibidir; karşılıklı etkileşime ve günlük karşılaşmalara imkan verirler.

Değerlendirme ve Öneriler

Dört küçük yerleşimin girişimleri ile İtalya'da doğan Cittaslow Ağı, 19 yılda 30 ülkeden 241 üye yerleşimin katılımıyla hızlı bir biçimde büyümüştür. Cittaslow yerleşimlerinin üyelikten sonra yaşam kalitesinin artırılması ve yönetimin iyileştirilmesi bağlamındaki gözlemlenebilir gelişimleri, aday olmak isteyen diğer yerleşimlerin katılımlarını olumlu yönde etkilemektedir (Rådström, 2011, s.100). Katılan her yerleşim ile birlikte, Cittaslow Ağı'nın temelleri sağlamlaşmakta ve vizyonu gelişmektedir. Bu durum başarısının en önemli işareti olarak görülse de sayısal göstergeler yerine, bu başarıyı kalite ile değerlendirmek daha doğru olmalıdır. Hatta, Dietz'e göre, Cittaslow'un başarısının sırrı yerel gelişimi nicel değil, nitel ölçütler ile sağlamasıdır (Nilsson vd., 2011, s.381).

Cittaslow Hareketi'nin başarısının diğer bir göstergesi de, üyelik sertifikasyon sürecidir (Knox, 2005; Mayer ve Knox, 2009; Lowry ve Lee, 2011, s.5). Bu süreçte yapılan çalışmalar, yerleşimin sürdürülebilir gelişimi ve kentsel tasarımı için farklı bakış açıları ile birlikte (Knox, 2005; Mayer ve Knox, 2009; Miele, 2008; Milutinovic, 2010; Pink, 2008; Lowry ve Lee, 2011, s.5), Cittaslow kriterlerinin ifade ettiği ortak prensipler yoluyla yerel unsurları ön plana çıkaran yaratıcı çözümler sunarlar (Carp, 2012, s.134).

Uluslararası Cittaslow Birliği'nin güç ve işbirliği içinde örgütlü bir ağ yapısında olması da, onun başarısını meydana getiren unsurlardan bir diğeridir. Cittaslow Ağı'nın yardımı ile yerleşimlerin kentsel planlamada yararlanabileceği teknik bilgiler ve rehberler sunulur (Nilsson vd., 2011, s.379), birbirleri ile iletişim kurmaları kolaylaşır (Mayer ve Knox, 2009; Lowry ve Lee, 2011, s.5) ve iyi örnek uygulamaları ödüllendirilerek desteklenir.

Diğer yandan, Cittaslow yerleşimlerinde olumsuz durumlara ve risklere de rastlanmaktadır. En başta, eğer bir Cittaslow, orta sınıf ve üstü yaşam tarzını destekleyen yerel bir kalkınma modelini benimsiyorsa soylulaşma riski ile karşı karşıya kalabilir (Nilsson vd., 2011, s.384). Örneğin, Cittaslow üyeliğinden sonra, Bra(İtalya) ve Abbiategrosso(İtalya)'ya büyük kentlerde çalışıp burada yaşamayı tercih eden yeni sakinler yerleşmeye başlamıştır. Levanto(İtalya)'da, ikincil konut alım-satımı yükselmiştir (Nilsson vd., 2011, s.384). Seferihisar'da ise, üretkenlik sonrası yaşam tarzını destekleyen girişimler sonucunda emlak piyasası hareketlenmiştir (Gündüz, 2012, s.191). Bu durum, topluluk içinde ayrışma, kendine has değerlerin ve kimliğin değişimi (Nilsson vd., 2011, s.383), yerel topluluğun göçü ile sonuçlanabilir. Önlem olarak, bölgesel veya merkezi planlama kararlarını uygulamak da Cittaslow'un özüne uygun değildir (Mayer ve Knox, 2010, s.1555). Knox'a göre, soylulaşmanın bu gibi etkilerine karşı en uygun yol, üye yerleşimlerin sayılarının artmasıdır; böylelikle bu yerleşimlerin farklı ve özel olma statüleri değişir ve daha az ilgi uyandırır (2005, s.8).

İkincisi, Cittaslow ile ilgili projelere yöre halkının fazla katılım göstermemesidir. Böyle bir durumda, projeler başarılı olsalar dahi, topluluğun az sayıda üyesine ulaştığı için kapsamı ve etki alanı dar olabilmektedir (Pink, 2008, s.105). Bu soruna, kentte yaşayan herkesin katılımını teşvik eden ve farkındalığını arttıran bir politika ile çözüm getirilebilir.

Bununla birlikte, kentin tüm sakinleri Cittaslow düşüncesini benimsemeyebilir, farklı yaş grupları farklı taleplerde bulunabilir. Levanto'da, örneğin, gece kulübü açılmasını talep eden genç sakinler ile kentin Cittaslow temsilcileri fikir birliğine varamamıştır. Buna rağmen, burada yaşayan sakinlerin pek çoğu üyeliği olumlu karşıladıklarını beyan etmişlerdir (Nilsson vd., 2011, s.383). 2014 yılında Uluslararası Cittaslow Genel Kurul'unda yerleşim genelinde sosyal uyumun sağlanması ve gençlerin daha etkin biçimde Cittaslow fikriyle bütünleşmesi için üyelik kriterleri bu bağlamda geliştirilmiştir.

Üçüncüsü, kentsel yaşam kalitesini ve yerel kimliklerini sürdürmeyi talep eden küçük yerleşimlere yönelik Cittaslow'un öne sürdüğü yönetim modelinin çıktılarını görebilmek için belirli bir süreye gereksinim duyulmasıdır. Bu süreçte, yerel yöneticiler, kent sakinleri ve yerel teşebbüsler ile beraber, Cittaslow fikrini destekleyen yönetsel dinamikleri geliştirebilirler (Mayer ve Knox, 2010, s.1554). Katılım ve işbirliği ile

gerçekleşen bu yönetim biçimi, temelleri sağlam atarak, uzun süreç içinde ve yavaş ilerler. Bu süreci yeterince kavrayamayan yöre halkı, projelerin sonuçlanmasını beklemeden Cittaslow üyeliğini ve liderini olumsuz yönde eleştirebilir, hatta, desteklemekte çekinik davranabilirler.

Dünya'nın pek çok ülkesinde yerel seçimler belirli aralıklarla yenilenir ve belediye başkanları süreli olarak atanırlar. Örneğin ülkemizde beş yılda bir tekrarlanan yerel seçimlerden birinin gerçekleştiği 2014 yılında üye dokuz Cittaslow yerleşiminin yedisinin belediye başkanları değişmiştir. Bu durum, beş yıllık süreçlerin yavaşlığı benimseyen Cittaslow ön görüşünü gerçekleştirmek için yetersiz olduğunu ve yerel yöneticilerin de kent sakinlerine bu oluşumun somut faydalarını anlatmakta başarılı olamadıklarını göstermektedir. Bu nedenle, üye yerleşimlerde Cittaslow projelerinin siyasetten bağımsız, tüm kent paydaşlarının temsilcilerinin bulunduğu, yerel seçimler sonucu belirlenmeyen ancak kent yönetiminde söz sahibi olan belediyeler üstü bir kuruluş tarafından yönetilmesi tercih edilebilir.

Son olarak, küreselleşme olgusunun büyük kentler üzerindeki olumsuz etkilerini deneyimlemek yakın dönemde beraberinde yerleşme eğilimlerini getirmiştir. Arka planında yer alan neoliberal siyasi dinamikler ile birlikte irdelenmesi gereken bu eğilim, kısaca Telò'nun "yeni-bölgeselci" olarak adlandırdığı, bölgeler arasındaki mekansal eşitliğin önem kazanacağı bir yaklaşımın ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır (Telò, 2007; Gündüz, 2017, s.257). Buna koşut olarak, her kent ölçeğine uygun, yere dayalı politik ve ekonomik paradigmalara -yeniden ya da ilk olarak- canlanma fırsatı bulan yerleşimlerin (Gündüz, 2012, s.194) özgün ve yerel özellikleri "değer" kazanmaya başlamıştır. Ancak, kazanılan bu değerın ekonomik kalkınma odaklı ele alınması, durumu başka bir sorunsala dönüştürmektedir. Yerleşimlerin, ekonomik kazanç elde etmek ve uluslararası sermayeden pay almak için sundukları yere özgü nitelikleri ve gelenekleri, yeni yatırım ve iş fırsatlarını çekme amacıyla metalaşmakta, yeni form ve fonksiyonlar üstlenmektedir (Günay, 2010, s.19).

Bu bağlamda, kalkınmacı etkinliklerin başında plansız ve kontrolsüz turizm gelişimi gelmektedir. Aslında, kitle turizmine karşı duran Cittaslow Hareketi, kentin yöre halkına göre planlaması, tasarlanması ve düzenlenmesini öncelikli tutarak, sürdürülebilir bir gelişim modeli benimser. Ayrıca, Cittaslow Hareketi'ni benimseyen pek çok yerleşim, uzun yıllar kitle turizminin uğramadığı, böylelikle, yerel niteliklerini, yaşam şekillerini ve kimliklerini koruyarak günümüze ulaşan küçük ölçekli kentlerdir. Onların bu tutumları, üyeliklerine katkıda bulunmuştur.

Ancak, Cittaslow yerleşimlerinin birçoğunda bu üyelikten beklenenin, yukarıda da değinildiği anlamda yerel ekonomilerini hızlıca geliştirmek olduğu anlaşılmaktadır. Turizm odaklı

ekonomik gelişim modeline sarılarak yerel niteliklerini uluslararası pazara sunmanın yolunu aramaktadırlar. Fakat, yavaşlıklarını ve unvanlarını fazlaca sergiledikleri takdirde, değişim de kaçınılmaz olarak artar (Mayer ve Knox, 2010, s.1555). Bu yaklaşımın kontrolsüz ve plansız gelişimi, yenilenemeyen kaynakların hızlıca zarar görmesine neden olmaktadır. Örneğin, Seferihisar’da, Cittaslow Birliği’ne katılımın hemen ardından, Sığacık kentsel sit alanında, üç ay gibi kısa bir sürede tamamlanması öngörülen sokak sağlıklaştırma çalışmaları ile ev pansiyonculuğunu geliştirmeye yönelik koruma ve onarım uygulamalarına başlanmıştır. Taraklı’da da, benzer bir durumla Cittaslow üyeliğinin ardından gerçekleştirilen koruma-onarım çalışmalarının oranı, önceki yıllara göre daha yüksektir. Yine, kentin Cittaslow üyeliğini gerçekleştiren Taraklı Belediye Başkanı’nın metruk yapıları göstererek “bir an önce virane evlerden kurtulmamız gerekiyor” söylemi ile hızlı bir restorasyon süreci hedeflediği anlaşılmaktadır (Milliyet Gazetesi, Aralık 2014). Cittaslow üyeliğinin tarihi çevre bilincini arttırması olumludur. Ancak, onarım çalışmalarının “bir an önce”, diğer bir deyişle hızla yapılması; kararların acele verilmesi, gerekli özenin gösterilememesi kaynakların bilinçsizce tüketilmesi gibi olumsuz sonuçlar yaratabilir. Bu tutum hem kaynakların hem de Cittaslow üyeliğinin sürdürülebilirliğini güçleştirir.

Diğer yandan, kültürün, üretim ve tüketim pratiklerinin içine giderek daha çok entegre edildiği bu dönemde, fiziksel altyapılarını ve onlarla bütünleşik yaşam biçimlerini sürdüren küçük yerleşimler, kent ölçeğinde uygun unsurlar sunarlar. Kalkınmacı bir anlayışla ele alındığında markalaşmaya muhtaç ve her türlü yönetsel müdahaleye açık olan bu yerleşimlerin farklılıkları ve çeşitlilikleri, onların birer “kimlik hammaddesine”, kent aktörlerinin biçimlendirebilecekleri “yönetişim ögesine” dönüşmesine neden olmaktadır (Gündüz, 2012, s.195-198). Cittaslow yerleşimlerinin pek çoğunda, yerel yönetimin görevi, mevcut kültüre göre şekillendirilmiş kültürel-politik-ekonomik projelerini önceden belirlediği stratejik plan doğrultusunda uygulamak haline gelmiştir. Bu bağlamda, Cittaslow’un marka olarak ele alınması, küçük yerleşimleri, onun savunduğu biçimiyle bir dayanışma değil, rekabet içine sokmaktadır (Gündüz, 2012, s.196-202). Yerleşim örnekleri üzerinden değerlendirildiğinde, Gündüz, Cittaslow’un içinde barındırdığı yavaş olgusunu yeni-bölgeselci kentsel yönetim esaslı politikalarla sağladığını ve özellikle kurumsallaşma sürecinde bu siyasal ortamın sunduğu fırsatlarla uyumlu hale getirildiğini savunmaktadır (Gündüz, 2017, s.257-259).

Oysaki Cittaslow Hareketi’nin özünde, tabandan gelen örgütlü bir yapıyla, yerel kaynakların korunması ve sürdürülmesi yoluyla kentsel yaşam kalitesinin arttırılması bulunmaktadır. Bu yüzden, Cittaslow yerleşimlerdeki bütün paydaşlara ivedilikle, Cittaslow’un yerel niteliklerin ekonomik kalkınma için kullanılmasından öte, onların korunması ve sürdürülebilirliğine verdiği değer anlatılmalıdır. Tersine, hem ülkemizde yapılan

akademik çalışmalar, Cittaslow’un turizm odaklı ekonomik gelişim potansiyelini vurgulamakta, hem de yerel yöneticiler Cittaslow üyeliğini benzer bakış açısıyla algılamaktadırlar (Hatipoğlu, 2015, s.21). Bu nedenle, özellikle ülkemizde Cittaslow Hareketi’nin asıl amacı olan sürdürülebilirliğe ve yaşam kalitesine verdiği önemin öne çıkarıldığı akademik çalışmalar yapılmalı, yerel yönetimlerin işbirliği ile bu çalışmalar bütün paydaşların farkındalığını arttıracak biçimde aktarılmalıdır.

Özetle, Cittaslow, uzun erimli sonuçları yeterince ortaya konulamamış, görece yeni ve hala gelişmekte olan bir harekettir. Teorik bir kaygı taşımaktan öte, daha yaşanabilir bir yerleşim için uygulamalı ilkeler sunma fikriyle ortaya çıkmıştır. Bilimsel bir araştırmaya dayanmadan, sosyal bir refleksin sonucunda oluşmuştur (Özmen, 2016, s.10). Tüm bu saptamalara rağmen, Cittaslow Birliği’nin hareketi geliştirme çabası ve araştırmacıların her geçen gün artan ilgisi, Cittaslow olgusunu gelecekte bilimsel ve toplumsal anlamda önemli bir yere taşıyacaktır. Bu hareketin yoğunluğu ve ivmesinin zaman içinde büyüyerek gelişeceği öngörülmektedir.

KAYNAKLAR

- Bott, H., Sgobba, A. ve Busch S. (2009). *Slow City Concepts*. Stuttgart:Universität Stuttgart Städtebau-Institut.
- Carp, J. (2012). The Town's Abuzz: Collaborative Opportunities for Environmental Professionals in the Slow City Movement. *Environmental Practice*, 14, 130-142.
- Cittaslow International, www.cittaslow.org.
- Cittaslow Türkiye, <https://cittaslowturkiye.org>.
- Günay, Z. (2010). Neoliberal Kentleşme Dinamikleri Çerçevesinde Tarihi Çevrenin Sürdürülebilirliği: Sürdürülebilir Kentsel Koruma Modeli. (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gündüz, C. (2012). Pragmatism and Utopia under the Auspices of Neoliberalism: Turning out to be Cittaslow of Seferihisar. (Doktora Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündüz, C. (2017). Yerel Kalkınmacılıkta Cittaslow Modeli: Neoliberal Kentleşme Politikalarına Yeni Bir Alternatiflik mi? Tahire Erman, Serpil Özaloğlu (Ed.), *Bir Varmış Bir Yokmuş: Toplumsal Bellek, Mekan ve Kimlik Üzerine Araştırmalar içinde* (s.255-266). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Hatipoğlu, B. (2015). Cittaslow: Quality of Life and Visitor Experiences. *Tourism Planning & Development*, 12(1), 20-36.
- Honore, C. (2008). Yavaş. E. Gür(Çev.). İstanbul:Alfa Yayınları.
- Keskin, E.B. (2012). Sürdürülebilir Kent Kavramına Farklı Bir Bakış: Yavaş Şehirler (Cittaslow). *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 8(1), 81-99.
- Knox, P.L. ve Mayer, H. (2012). *Small Town Sustainability: Economic, Social and Environmental Innovation*, Basel:Birkhäuser.
- Knox, P.L. (2005). Creating Ordinary Places: Slow Cities in a Fast World. *Journal of Urban Design*, 10(1), 1-11.
- Lowry, L.L., Lee, M. (2011). *CittaSlow, Slow Cities, Slow Food: Searching for a Model for the Development of Slow Tourism*. Travel&Tourism Research Association, 42nd Annual Conference Proceedings, June 19-21, London, Ontario, Canada.
- Mayer, H. ve Knox, P.L. (2006). "Slow Cities: Sustainable Places in a Fast World", *Journal of Urban Affairs*, 28(4), 321-334.
- Mayer, H., Knox, P. L. (2010). Small-Town Sustainability: Prospects in the Second Modernity. *European Planning Studies*, 18(10), 1545-1565.
- Mayer, H., Knox, P.L., (2009). Pace of Life and Quality of Life: The Slow City Charter. J. Sirgy, R. Phillips, D. Rahtz (Ed.), *Community Quality-of-Life Indicators: Best Cases III içinde* (s.21-40). Netherlands: Springer.
- Miele, M. (2008). *CittàSlow: Producing Slowness against the Fast Life*. *Space and Polity*, 12(1), 135-156.
- Milutinovic, S. (2010). *CittaSlow Movement Ludlow UK. Urban Sustainable Development: A European Perspective*, 1-10.
- Nilsson J.H., Svärd A.C., Widarsson A., Wirell, T. (2011). *Cittàslow Eco-Gastronomic Heritage as a Tool for Destination Development*. *Current Issues in Tourism*, 14(4), 373-386.
- Özmen, A. (2016). *Tarihi Cittaslow Yerleşimlerinde Kentsel ve Mimari Koruma İlkeleri*. (Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Parkins W., Craig, G. (2006). *Slow Living*. Londra: Bloomsbury Academic.
- Parkins, W. (2004). Out of Time-Fast Subjects and Slow Living. *Time and Society*, 13(2/3), 363-382.
- Pink, S. (2007). Sensing Cittàslow: Slow Living and the Constitution of the Sensory City. *The Senses and Society*, 2(1), 59-77.
- Pink, S. (2008). Re-thinking Contemporary Activism: From Community to Emplaced Sociality. *Ethnos*, 73(2), 163-188.
- Pink, S. (2008). Sense and Sustainability: The Case of the Slow City Movement. *Local Environment*, 13(2), 95-106.
- Rådström, S.J. (2011). A Place Sustaining Framework for Local Urban Identity: an Introduction and History of Cittaslow. *Italian Journal of Planning Practice*, 1(1), 90-113.
- RUR, (2012). *Cittaslow dall'Italia al Mondo, La Rete Internazionale delle Città del Buon Vivere*. Milano: Franco Angeli.
- Taraklı Belediye Başkanı Özkarman : "Bir An Önce Virane Evlerden Kurtulmamız Gerekıyor". (2014, 17 Aralık). Milliyet Gazetesi.
- Telò, M. (2007). Globalization, New Regionalism and the Role of the European Union. Mario Telò (Ed.), *European Union and New Regionalism Regional Actors and Global Governance in a Post-Hegemonic Era içinde* (s.1-21). Hampshire, UK: Ashgate Publishing Limited.
- UCB -Uluslararası Cittaslow Birliği-, (2017). *Cittaslow International Charter*. Orvieto(İtalya).
- Uslu, A. (2009). *Sürdürülebilir Yeşil Kent Fikirleri, Örnekleri ve Türkiye için Dersler*. XXI.Uluslararası Yapı ve Yaşam Kongresi Bildiriler Kitabı, TM-MOB Mimarlar Odası Yayını, Bursa.

REVIEW / DERLEME

Local Limits to Gentrification: Theory on the Move

Soylulaştırmaya Karşı Yerel Limitler: Dinamik Teori

 Dicle Kızıldere, **Zeynep Günay**

Department of Urban and Regional Planning, Istanbul Technical University, Istanbul, Turkey

ABSTRACT

Gentrification research has long had a pivotal role in urban knowledge production. One of the consequences has been the emergence of a sizable quantity of literature pointing out the destructive processes and effects of gentrification. Yet the current terrain of gentrification research is not adequate for comprehensive understanding or to mitigate the negative outcomes of this phenomenon. This necessitates reflection upon a framework of gentrification research that is deficient in terms of context and alternative forms of the phenomenon. This article addresses this gap by exploring and critically reviewing studies and the application of the conceptualization of limited gentrification around the world. The aim was to determine shortcomings and tendencies in limited gentrification research with the goal of raising awareness about producing alternatives to pervasive gentrification and to make room for much-needed theoretical and conceptual contributions.

Keywords: Critical urban theory; gentrification; limited gentrification; resistance.

ÖZ

Soylulaştırma araştırmaları yıllara dayanan geçmişle kentsel bilgi üretiminde önemli bir role sahiptir. Bu bilgi üretiminin sonuçlarından biri de yıkıcı soylulaştırma süreçlerini ve bunun etkilerini gösteren büyük bir literatür oluşmasıdır. Ancak soylulaştırma araştırmalarının mevcut birikimi, bu olgunun kapsamlı olarak anlaşılması ya da olumsuz sonuçlarının hafifletilmesi için yeterli değildir. Bu durum, bağlamsallık ve soylulaştırma olgusuna karşı alternatifler üretmek konusunda yetersiz kalan soylulaştırma araştırmalarının çerçevesini yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Bu makalede, limitli soylulaştırma süreçlerini odağımıza alarak, bu boşluğu irdelemekteyiz. Limitli soylulaştırmanın dünyadaki araştırmalarını ve kavramsallaştırılmasını araştırarak ve eleştirel bir bakış açısıyla inceleyerek, limitli soylulaştırma araştırmasının eksikliklerini ve eğilimlerini bulmak amaçlanmıştır. Bu araştırma, kaçınılmaz olarak nitelenen soylulaştırmaya alternatifler üretme konusunda farkındalığı arttırmayı amaçlarken aynı zamanda da çok ihtiyaç duyulan teorik ve kavramsal katkıya yer açmayı hedeflemektedir.

Anahtar sözcükler: Eleştirel kent teorisi; soylulaştırma; limitli soylulaştırma; direniş.

Received: 25.10.2017 Accepted: 03.05.2018

Available Online Date: 01.08.2018

Correspondence: Dicle Kızıldere.

e-mail: diclekizildere@gmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Introduction

After observed and coined by Ruth Glass 60 years ago, gentrification has not only turned out to be one of the buzzwords of the late century, but also “becoming increasingly influential and unfolds at a planetary scale” (Lees et al., 2016, p. 4). Especially in an era when state-led gentrification appears as a “political evolving model of urban destruction” (Günay, 2015) with serious negative impacts on urban space and urban community such as forced evictions and displacements, it is of major importance to question how gentrification could be resisted and limited. Although gentrification literature grown immensely over the time, the produced “theoretical baggage” (Lees, 2008) still fell short neither to respond to this question nor to mitigate destructive effects of this phenomena. Instead, the scholar works up to date mostly signal the ‘successful’ gentrification processes and their consequences by using the Western theoretical compasses and underestimating the “interdependence (all places)” and “uniqueness of all individual places” (Massey, 1994, p. 64). To deal with the problematique of gentrification, it is a must to adopt a relational and contextual perspective and push the limits of gentrification both geographically and theoretically by converting our lens to limited, failed or thwarted gentrification processes. As Peck (2015, p. 179) claims, “the test of urban theories ought to be the explanatory veracity across cases, not where they come from”.

Within this context, the purpose of this article is to critically review the studies and conceptualization of limited gentrification and to find out the gaps and tendencies of general research framework of limited gentrification. In order to accomplish this goal, the first section of the article is reserved for the nuanced conceptual discussion of the theory of the gentrification by unpacking the primacy of Western context. The second section presents a critical review on existing knowledge and formulations on limited gentrification. The article concludes with critical remarks regarding the limited gentrification phenomena to expand the gentrification debate.

Critical Evolution of Gentrification

Once this process of “gentrification” starts in a district it goes on rapidly until all or most of the original working class occupiers are displaced and the social character of the district is changed (Glass, 1964, pp. xviii-xix)

Starting from Glass’s mentioned definition, gentrification has been continuously conceptualized and re-conceptualized in urban agenda through academic debates and theoretical enquiries in due course of changing socio-political conjuncture. Following the conventional arguments based on demand and supply-side contextualizations (see Smith, 1979, 1996; Ley, 1986, 1996; Zukin, 1987), gentrification research has been

evolved over the time conceptually, empirically, ideologically and methodologically by questioning the Anglophone-oriented discourse of diverse geographies, context-dependend complexity, and inadequate representation of the phenomenon.

One of the first conventional (de-facto) approaches of to this phenomenon is Neil Smith’s supply side structuralist (wave) point of view (Smith, 1996). Based on rent gap theory, in which “process of disinvestment followed by revalorization” (Lees et al., 2016, p. 34), Smith theorized a three stage model for explaining gentrification by focusing on macro analysis of capital flow, especially the role of developers, mortgage lenders, real estate agents and governmental agencies (Hackworth & Smith, 2001; Smith, 2002). Urban scholars like Zukin (1987, 1989), Ley (1986,1996) and Caulfield (1989), on the other hand, framed their gentrification theories on consumer-driven, demand-side principles. According to their approach, gentrification is linked to culture and diversification of the lifestyle of the new middle class (i.e. nostalgic, authentic, gritty urban experience and consumer behavior with strong cultural capital). Having based on perfunctory and lack of critical engagement in framing gentrification in terms of results rather than means, this “theoretical logjam” - borrowing from Redfern (1997) - is unlocked by complementary works which rejected the distinct theoretical dualism and seek to combine these two camps by asserting the question of ‘why’ and ‘how’ in gentrification research (Clark, 1992; Lees et al., 2008).

Departing from the conventional approaches and mainstream explanatory debates and frameworks, as a result of growing theoretical inquiries and disillusionment with de facto explanations, more pluralistic understanding of gentrification started to be flourished, thus gentrification mutated through different directions in terms of forms, actors, scale and locations. However, the big epistemological break of the 1990’s gentrification research was achieved, with the demise of Keynesian welfarism and vulgar nature of aggressive capitalism, by “putting the gentrification debate in the policy perspective” (van Weesep, 1994, p. 74). While the studies tried to disclose the nexus between public policy, state and gentrification, the focus of gentrification scholars shifted from cause to effect of the phenomenon. This shift was partly due to the scaling up state-led gentrification and intensifying private-led investments, but mostly as a result of unprecedented rates of displacement, unaffordability and poor economic conditions (Wyly & Hammel, 2008). Especially from the beginning of the 2000s, ‘state-led gentrification’ became the main and common theme of gentrification literature (Hackworth & Smith, 2001; Lees & Ley, 2008; Smith & Williams, 2013; Uitermark et al., 2007) as public policy became the main engine drive of the gentrification. While Smith (2002) analyzed this process of state-led gentrification as the “global urban strategy” from a

structuralist point of view by generalizing the relationship between globalization, neoliberalism, gentrification and changing role of the state; the other scholars, especially the ones that were researching outside of Anglophone conjecture, associated the mutation of gentrification with a nuanced and contextual analysis of the phenomenon by adopting a more critical approach that elaborates “existing urban knowledge and formulations” (Lees et al, p. 223). This ontological awakening not only initiated the theoretical enquiries by means of “western centric convergence thesis” (Ma & Wu, 2005, p. 10) and “asymmetrical ignorance” (Robinson, 2003, p. 275) of gentrification theory -which assume that “gentrification moved down the urban hierarchy from First world to Second and Third world cities and not indigenous to context” (Lees et al., 2016, p. 4)- but also gave rise to “locally tuned process of gentrification”. The critical urban scholars urged about the importance of particularities, the historical context, contextual and contingent factors of successful gentrification stories of a given locality. On the other hand, the liberation of gentrification theory from the place confinement of Anglophone cities does not mean that we cannot have a general understanding of gentrification. Today gentrification can be broadly defined as “the commodification of space accompanying land use changes in such a way that it produces indirect/direct/symbolic displacement of existing users and owners by more affluent groups” (Shin et al., 2016, p. 458). The key point here is to balance and build a perspective that embraces the symbiotic relationship between generality and peculiarity.

While adopting a relational and contextual perspective helps to push the limits of gentrification away from the narrowly understood “fossilized” of gentrification, there is a need to convert our lens to look at “unsuccessful” cases of gentrification to familiarize with broader picture of the actually existing gentrification that is rooted in contingent and contextual factors of limited, failed or thwarted gentrification processes. This requires decentering and distancing ourselves from the dominant explanations of gentrification including; state, developers and policy instruments, let contextual factors, such as society, historicity and urban contestation, to channel us to discover new forms of gentrification. Apart from seeking to make a conceptual contribution, the uncovering of limited gentrification has another, maybe more important, mission that’s to discover the ways to limit the spread of gentrification and displacement in the current time that “the domination of capitalist interests continues to shut down alternatives of gentrification” (Lees et al, 2016, p. 5).

Reframing the Limited Gentrification

Academic enquiries on limited gentrification have been finite in terms of geographically and theoretically and “far between to date, but they are growing internationally” (Lees & Ferreri,

2016, p. 2). Starting from Jane Jacob's (1961) fight with ‘un-slumming’ in NYC, Anglophone academics began to work on resistance to gentrification non-holistically that address only one aspect or factor of the phenomenon. These scattered and reductant researches, which stewed over to maintain the low income population in the inner city, principally focused on urban policy (Marcuse, 1984, 2013; Marcuse et al., 1986; Wyly & Hammel, 2008) and anti-gentrification resistance politics and movements (Hartman, 1984; Robinson, 1995; Smith, 1996) as they were accepted as the most prominent factors of limited gentrification.

Despite these few researches on limited gentrification, more comprehensive and systematic approach, as an answer to the need for a sound analysis of the phenomena, firstly done by Shaw (2005) and then Ley and Dobson (2008). Focusing on three countries: United States, Canada and Australia, Shaw (2008) reviewed the limited gentrification under four major titles: local housing characteristics, housing tenures, embedded local communities, local government. Following Shaw's study, Ley and Dobson (2008) argued the context of impeded gentrification in Vancouver under three main headings: impaired supply, policy response, community mobilization and resistance. However, this complementary research path fell into disuse by contemporary gentrification studies, which based their arguments in non-holistic research and focused on particular set of factors. Nevertheless, it should be noted that these contemporary reductant researches are differ from the previous ones as their understanding of the process become more critical and more linked to local contextual factors. While Anglophone academics like Walks and August (2008) and Levy et al. (2007) solely focused on the role of local public policy to limit gentrification, Lees and Ferreri (2016) and Maeckelbergh (2013) addressed political resistance as the main factor of limited gentrification. Some academics like Lees (2014) and Newman and Wyly (2006) merged these two factors to examine the limited gentrification.

One of the reasons of this non-holistic research approach is related to ambiguity of contextual factors, which cannot be named as precise ingredients that could create potential for being facilitator and limiter of the gentrification, as a result of different local conditions. Another one is connected to domination and growing literature in Latin America on limited gentrification and resistance to gentrification. This is partly related to the fact that the understanding of gentrification in Latin America is linked to class struggle and “symbolic and/or material displacement of low-income people” (Rodríguez & Di Virgilio, 2016, p. 4). In reference to resistance to gentrification while Cabannes et al. (2010) and Janoschka and Sequera (2016) discussed the social movements, other Latin scholars like González (2016) and Rodríguez and Di Virgilio (2016) emphasized the importance of public policy to limit gentri-

fication. Additionally, recent works of Zukin et al. (2015a) and Zukin et al. (2015b) gentrification has opened up a new perspective to gentrification studies on the role of media as both facilitator and limiter of gentrification.

As the literature suggests, enquires related to phenomenon have been confined to Anglophone cities and literature. Although, recently, there have been a few attempts to understand the limited gentrification processes in South American cities, the hegemony of Anglophone style approach is still very visible by the dominance of the two contextual factors: public policy and politics of resistance. This hegemonic approach not only overshadows the complexity and diversity of the process by overlooking the other contextual factors but also hinders the future academic discussions by generalizing the phenomenon and its contextualities. However, this does not mean that there are no common roots of limited gentrification of different geographies. Indeed, similar processes may relate and can occur in various urban spaces and learning from other contexts could be very powerful but knowing that contextual factors are rooted in their own context, we should keep in mind that these limiting factors of gentrification “are not exclusive of one another. On the contrary, they can occur in combined and/or symbiotic ways. They may also develop at different times and scales” (Rodríguez & Di Virgilio, 2016, p. 5).

Commentary

“Critical urban learning involves questioning existing urban knowledge and formulations” (Lees et al., 2016, p. 222). Prescribing the Lees et al. (2016) words, this literature review tried to illustrate and analyze the diverse limited gentrification processes and contextual factors of it that are rooted in different geographies. By this point, it should come as no surprise that digging in the literature not only enabled us to discern the weak, missing and insufficient points of limited gentrification studies but also mirrored the two important problematic points, which are hegemony of Anglophone literature and context based approach, at the heart of this thesis and academic debate.

Although this critical literature review tried to unpack the debate of limited gentrification theoretically by reframing and pushing forward the contextual factors of it, the main question of Ley and Dobson (2008, p. 2472): “can we identify social and political processes and practices that delay, divert or even block gentrification?”, remained unanswered comprehensively at many diverse geographies of gentrification and literature. However, beyond the shadow of doubt, keeping asking this kind of question will open doors to future critical urban studies. It can also serve to re-engage and rethink contextualization of gentrification in Turkish academia.

The majority of gentrification researchers in Turkey has “mostly used existing conceptual toolboxes” (Islam & Sakızlıoğlu, 2015, p. 260) like stage or wave models for exploring the dynamics of gentrification processes in Istanbul and simply tried to show the identical qualities of the process with the Anglophone world by focusing on ‘core elements’ of gentrification. These results in overshadowing the contextual diversity and generalizing the complex process of urban change. Thus, the trajectory of new researches, especially the ones that will be carried out in Turkish academia, should critically address the contingent factors of specific contexts by adapting bottom up approach.

By way of conclusion, while these interrogations and deliberations on gentrification have a great importance for the maturation of urban theory making and in widening the horizons for future studies, the notion of academic exploration should go beyond this. Currently in Turkey, several neighborhoods are exposed to strong state-led gentrification and as a result systematic inequalities are produced constantly. Long standing position of majority of the Turkish scholars to this process is in the form of identifying it, rather than thinking alternatives to fight with it. However, as urban scholars, this should be our urgent research agenda. We should address the “political currency” of the term by pushing the localized and realistic anti-gentrification strategies and policies.

REFERENCES

- Cabannes, Y., Yafai, S. G., & Johnson, C. (2010). How people face evictions. Project Report. Available in PDF from http://www.ucl.ac.uk/dpu/k_s/publications/how_ppl_face_evictions (23 November 2010).
- Cameron, S., & Coaffee, J. (2005). Art, gentrification and regeneration—from artist as pioneer to public arts. *European Journal of Housing Policy*, 5(1), 39-58.
- Caulfield, J. (1989). 'Gentrification' and desire. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 26(4), 617-632.
- Clark, E. (1992). On blindness, centrepieces and complementarity in gentrification theory. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 17(3), 358-362.
- Glass, R. L. (1964). London: aspects of change (Vol. 3): MacGibbon & Kee.
- González, S. (2016). Looking comparatively at displacement and resistance to gentrification in Latin American cities. *Urban Geography*, 37(8), 1245-1252.
- Günay, Z. (2015). Renewal agenda in Istanbul: Urbanisation vs. uricide. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 1(3), 95-108
- Hackworth, J., & Smith, N. (2001). The changing state of gentrification. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 92(4), 464-477.
- Hartman, C. (1984/2002) Right to stay put, reprinted in: *Between Eminence and Notoriety*. New Brunswick, NJ: CUPR Press.
- Islam, T., & Sakızlıoğlu, B. (2015). The making of, and resistance to, state-led gentrification in Istanbul, Turkey. In Lees, L., Shin, H. B. and López-Morales, E. (eds.) *Global gentrifications: Uneven development and displacement* (pp. 245-264). Policy Press, Bristol.
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great american cities*. Vintage, New York.
- Janoschka, M., & Sequera, J. (2016). Gentrification in Latin America: addressing the politics and geographies of displacement. *Urban Geography*, 37(8), 1175-1194.
- Lees, L. (2014). An Anti-Gentrification Handbook for Council Estates in London. ONLINE) <https://southwarknotes.files.wordpress.com/2014/06/staying-put-web-version.pdf> (05 January 2015).
- Lees, L., & Ferreri, M. (2016). Resisting gentrification on its final frontiers: Learning from the Heygate Estate in London (1974–2013). *Cities*, 57, 14-24.
- Lees, L., & Ley, D. (2008). Introduction to Special Issue on Gentrification and Public Policy. *Urban Studies*, 45(12), 2379-2384.
- Lees, L., Slater, T., & Wyly, E. K. (2008). *The gentrification reader*: Routledge London.
- Lees, L., Shin, H. B., & López-Morales, E. (2016). *Planetary gentrification*: Polity Press.
- Levy, D. K., Comey, J., & Padilla, S. (2007). In the face of gentrification: Case studies of local efforts to mitigate displacement. *Journal of Affordable Housing & Community Development Law*, 238-315.
- Ley, D. (1986). Alternative Explanations for Inner-City Gentrification: A Canadian Assessment. *Annals of the Association of American Geographers*, 76(4), 521-535.
- Ley, D. (1996). *The New Middle Class and the Remaking of the Central City*: Oxford University Press.
- Ley, D., & Dobson, C. (2008). Are there limits to gentrification? The contexts of impeded gentrification in Vancouver. *Urban Studies*, 45(12), 2471-2498.
- Maeckelbergh, M. (2013). Learning From Conflict: Innovative Approaches to Democratic Decision Making in the Alterglobalization Movement. *Transforming Anthropology*, 21(1), 27-40.
- Marcuse, P. (1984). To control gentrification: anti-displacement zoning and planning for stable residential districts. *NYU Rev. L. & Soc. Change*, 13, 931-945.
- Marcuse, P. (2013). *Gentrification and Neighborhood Change: Clarity in Concepts*. Paper presented at the RC21, Berlin.
- Marcuse, P., Smith, N., & Williams, P. (1986). Abandonment, gentrification, and displacement: the linkages in New York City.
- Massey, D. (1994). *Space, place and gender*, Polity Press.
- Newman, K., & Wyly, E. K. (2006). The right to stay put, revisited: gentrification and resistance to displacement in New York City. *Urban Studies*, 43(1), 23-57.
- Peck, J. (2015) Cities beyond Compare?, *Regional Studies*, 49 (1), 160-182,
- Redfern, P. A. (1997). A new look at gentrification: 1. Gentrification and domestic technologies. *Environment and Planning A*, 29(7), 1275-1296.
- Robinson, T. (1995). Gentrification and grassroots resistance in San Francisco's Tenderloin. *Urban Affairs Quarterly*, 30(4), 483-513.
- Robinson, J. (2003). Postcolonialising geography: tactics and pitfalls. *Singapore Journal of Tropical Geography*, 24(3), 273-289.
- Shaw, K. (2004). Local limits to gentrification. In R. B. Atkinson, Gary (Ed.), *Gentrification in a Global Context* (pp. 168-184). London: Routledge.
- Shin, H.B., Lees, L. and López-Morales, E. (2016) Introduction: Locating gentrification in the global East. *Urban Studies* 53 (3), 455-470.
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: gentrification and the revanchist city*: Psychology Press.
- Smith, N. (2002). New globalism, new urbanism: gentrification as global urban strategy. *Antipode*, 34(3), 427-450.
- Uitermark, J., Duyvendak, J. W., & Kleinhans, R. (2007). Gentrification as a governmental strategy: social control and social cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. *Environment and Planning A*, 39(1), 125.
- Walks, A., & August, M. (2008). The factors inhibiting gentrification in areas with little non-market housing: policy lessons from the Toronto experience. *Urban Studies*, 45(12), 2594-2625.
- Wyly, E., & Hammel, D. (2008). Commentary: urban policy frontiers. *Urban Studies*, 45(12), 2643-2648.
- Wyly, E. K., & Hammel, D. J. (1999). Islands of decay in seas of renewal: Housing policy and the resurgence of gentrification. *Housing Policy Debate*, 10(4), 711-771.
- Zukin, S. (1987). Gentrification: culture and capital in the urban core. *Annual Review of Sociology*, 13, 129-147.
- Zukin, S. (1989). *Loft living: culture and capital in urban change*: Rutgers University Press.
- Zukin, S., Kasinitz, P., & Chen, X. (2015). *Global cities, local streets: Everyday diversity from New York to Shanghai*: Routledge.
- Zukin, S., Lindeman, S., & Hurson, L. (2015). The omnivore's neighborhood? Online restaurant reviews, race, and gentrification. *Journal of Consumer Culture*, 1-21.

DERLEME / REVIEW

Arazi Kullanım - Ulaşım Planlaması Bütünlüğünde Uyum İçin Model Önerisi

The Required Model for Land Use and Transportation Planning Integration

 Yavuz Duvarcı,¹ **Yalçın Alver**²

¹İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir

²Ege Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, İzmir

ÖZ

Her ne kadar kuramda ulaşım planlama ile arazi kullanım (nazım imar) planlama rutinlerinin birbirleriyle eşgüdüm ve uyum içinde hareket etmeleri gerektiği belirtilse de pratikte bunun pek gerçekleşemediği görülmüştür. Bu derleme çalışmasında özellikle olması gerektiği belirtilen uyumun gerçekleşmemesinin ardındaki nedenler araştırılmış ve bunun nasıl sağlanabileceğine odaklanılmıştır. Sorunun kökeninde ise iki disiplinin birbirini takip eder ve benzer parametreleri paylaşır olmalarına karşın iki ayrı planlama alanı biçiminde ayrı prosedürler halinde planlamayı gerçekleştirmeye çalışmaları bulunmuştur. Ancak ideal durum olan (a) aynı anda birlikte planlamanın tek plan çalışması olarak gerçekleştirilmesi pratikte fazlaca uygulanabilir bulunmamış, yine, (b) aynı anda farklı planlama eylemleri olarak gerçekleştirilmeleri ve eş güdümlü olarak birbirlerinden beslenmeleri veri alışverişini aynı anda olanaksız kıldığından, genelde (c) ulaşım planlaması ile arazi kullanım planlamasının farklı zamanlarda birbirini takip eden ayrı planlama alanları olarak ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelmektedir. Söz konusu ardışık ayrı (c türü) planlama eylem alanlarının temel sorunu ise birbirini karşılıklı besleyen bir döngü gibi görünse de uygulamada birbirine uyumlu gittikleri yalnızca ilkesel düzeyde kalmakta, retorikten öteye geçememektedir. Pratikte geçerli olan c türündeki uyumun sözde bir iyi niyet belirtisi olarak kalmaması ve gerçek uyumlandırmanın sağlanması için iki planlama alanının birbirini aktif olarak karşılıklı kontrol etmesi şartı aranmalıdır. Bu tür bir ilişki şemasının tesisinde, bir alanın (örneğin ulaşım planlamanın) politika hedeflerinin öteki alanın tanımlı çıktıklarına (performans ölçütleri) uyumluluğu ve somut değerlerin belirlenen hedef değer aralıklarında çıkması gözetilmelidir. Bunlar somut kriterlere dönüştürülerek, modelleme çalışmalarında özellikle simülasyonlarda gözlenebilir sonuçlar üzerinden başarımları kontrol edilmelidir.

Anahtar sözcükler: Arazi kullanım uyumlu ulaşım planlama, arazi kullanım uyumlu ulaşım politikaları, ulaşım uyumlu arazi kullanımı, ulaşım uyumlu planlama politikaları

ABSTRACT

Although the theory has been that transportation planning and land use planning should be integrated, this has not been realized in practice. This review study is an investigation of the reasons behind the lack of coordination and how this might be remedied. The major reason was determined to be that representatives of both disciplines have their own plans implemented through separate procedures, even though they share similar parameters of concern. In general, the (a) ideal situation of a single, integrated plan was not found to be feasible, (b) it was not practical to create or implement plans separately yet simultaneously in a collaborative, coordinated fashion, and so (c) isolated processes for transportation planning and land use planning persist. A familiar cycle is perpetuated and integrated planning continues to be little more than an idea and a principle. Thus, there is a need for a prerequisite that the two disparate yet related planning processes control each other to ensure that steps are taken to achieve more than words and indications of good intention and provide for real integration. In such a relationship, the policy goals of one area (e.g., transport planning) would be considered alongside the defined outputs (performance criteria) of the other (e.g., land use development planning), and specific measures should be evaluated against expected values. Concrete criteria should be created and performance should be tested in modeling studies, particularly in simulations with observable results.

Keywords: Land use integrated transportation planning; land use integrated transport policies; transportation integrated land use planning; transport integrated planning policies.

Geliş tarihi: 06.03.2018 Kabul tarihi: 18.06.2018

Online yayımlanma tarihi: 01.08.2018

İletişim: Yavuz Duvarcı.

e-posta: yavuzduvarci@iyte.edu.tr

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

Bugüne dek Arazi Kullanım Planlama (AK) ve Ulaşım Planlama (U) rutinlerinin her ne kadar kuramsal ve kavramsal bazda uyumlu (entegre) gitmeleri gerektiği birçok kez ifade edilmiş ve bazı örnek uyumlandırma süreçleri tartışılmışsa da pratikte iki alan birbirinden bağımsız farklı yollar izler hale gelmişlerdir. Aslında pratikteki uyumsuzluğun kuram temelinde sebepleri olduğu gibi, pratikten de gelen çok çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Ancak burada, pratikten kaynaklı sebep yerine, pratikteki uyumsuzluğa da etkileri olan kuram düzeyindeki öncel problem üzerinde durularak, normatif bir uyum modeli önerisi tartışılacaktır. Yine, iki planlama alanı arasında zamansal (temporal) bazda temelde üç tür uyum sürecinin olabileceği tespit edilmiştir: (a) ayırım olmaksızın hem zamanlı bütünleşik uyum, (b) ayrı alanlar olarak hem zamanlı uyum, (c) hem ayrı alanlar olarak hem ayrı zaman dilimlerinde (ardışık) birbirini takip eden uyum. Burada ele alınan yaklaşım, (c) türü, yani ardışık planlama biçiminde olan türde uyumun nasıl gerçekleştirilebileceğine ilişkin bir model yaklaşımıdır ve üzerinde durulacak husus uyumlandırma kalitesidir. Tartışılan olası model temelde, uyum sürecindeki iki planlama alanının birbirinin hedeflerini “tanıması” koşuluna ve bu hedefleri uyumun gerçekleşmesinde kıstas almasına bağlıdır.

Bilindiği üzere, günümüzde kentlerde arazi kullanım kararları ile ulaşım planlama uygulamaları arasında çoğu kez sağlıklı bir uyumlandırma olmadığından, hem ulaşım sistemleri etkin olamamakta ve maliyetler artmakta (maliyetler yerel yönetimlere yansdığı kadar kentli kullanıcılara da yansımakta) hem de arazi kullanımları sağlıklı bir şekilde ve doğru zamanda gerçekleşmemektedir. Bunun temel nedeni kentin arazi kullanım ve ulaşımındaki fiziki gerçekleştirmelerin birbirlerini doğrudan etkilemeleri ve belirleyici rolleridir. Gerçekten, ulaşım planlama ile entegre olmamış herhangi bir kentin arazi kullanım (nazım imar) planlaması da tam bir nazım imar planlaması olamamaktadır. Bu anlamda, plan(lar) eksiktir ve işlevsizdir. Bu karşılıklı ilişki nedeniyledir ki, hem arazi kullanım hem de ulaşım planlamasının ya birbirini “taniyan” şekilde ve birbirini takip ederek, ya da yukarıda (a) türü uyum biçiminde tanımlandığı şekliyle iç içe arazi kullanım ve ulaşım ayrımı olmaksızın yapılmasıdır. Ancak, (a) türü ideal biçim çeşitli nedenlerden ötürü günümüzde gerçekleşemediği gibi uygulanmasında zorluklar vardır. Bu bakımdan, söz konusu oluşan atıl yatırım, kaynakların boşa gitmesi, vb. gibi, diğer sosyal maliyetleri azaltmak için önerilecek uyum modeli büyük önem arz edecektir. Burada, hipotetik ve düşünsel bazda ele alınacak “uyum modeli” temelde;

1. İki planlama alanının “ortak” politika hedefleri (sürdürülebilirlik hedefleri) baz alınmalı, ve bunların her iki alanda da kullanılabilir uyum konuları için “hem fikir” olunmuş olmaları gerekir, (şimdilik varsayım olarak da konulabilir),

2. Politika hedefleri, somut ve hesaplanabilir veriler üzerinden belirlenmelidir;
3. Politika hedefleri bir planlama alanının çıktısı iken, diğerinde girdi olmalı ve bu hedeflerde elde edilen değerler bir yakınsama kıstası kontrol mekanizmasında takip edilmelidir.

Bu şekilde, bir planlama alanında öteki için hedeflenen değerlere erişene kadar işlem ardışık olarak devam eder; örneğin arazi kullanımı planlamasının ulaşım için tespit ettiği bir politika hedefi değerleri sürekli belli değerlerin altında veya üstünde olmalıdır. Aynı şekilde diğeri için de benzer şekilde değerler belli düzeyde olmalıdır. İki alan da birbirinin kontrolü olarak çalışırsa uyumlu planlama çalışmaları haline dönüşürler. Bu uyum çalışmasının ilk deneysel sınaması, sanal ortamda yapılabileceğinden, kullanılabilir yöntem basit ama gerçek veriler üzerinden model kurulumu sonucunda ortaya çıkacak sık ve ardışık tekrarlanan simülasyonlar olacaktır. Arazi kullanım simülasyonu ayrı platformda, ve yazılımla, ulaşım planlama simülasyonu da yine ayrı platform ve yazılımla yapılırsa farklı platformlarda üretilen sonuçların karşılaştırılması “birbirine uyum” açısından daha anlamlı olacaktır.

Bu uyumlandırma biçimi bir model yaklaşımı olarak bir yenilik olup, yazarların bilgisi dahilinde daha önce bu şekilde üzerinde durulmamıştır. Eğer simülasyonlarda başarılı bir şekilde işlediği, ve hedeflerde istenen iyileşmeler sağlandığı görülürse sonuçta yakınsama dengesine (convergence equilibrium) erişilmiş olacaktır, ki model yararlılığını ispatlamış olur ve ileride planlama rutinine aktarılabilir. Böylece uyumsuzluktan kaynaklanan maliyet sorunu da önemli ölçüde azaltılmış olacaktır.

Bu derleme çalışmasının amacı: a) ulaşım planlaması ile arazi kullanım (imar planlama gibi) planlaması arasında gittikçe güçleşen bütünleşmeyi, etkileşmeyi daha sağlıklı bir biçimde tesis etmek yönünde eleştirel bir bakış getirmek, b) iki planlama alanının entegre olamamasından kaynaklanan sorunlar, maliyetler ve çarpık kentleşme sorunlarının azalacağı olgusuna vurgu yapmak, c) her iki planlamanın uyumlu ve birlikte çalışması için meslekler arası iletişime kolaylık getirecek, ve pratik olarak uyumun kriterler bazında takibinin kolaylaşmasını sağlayacak bir entegre plan rutini arayışına girmektedir.

Literatür Taraması

Literatürde Uyumlandırma Biçimleri Üzerine

Arazi kullanımı ile uyumlu ulaşım planlaması, 1950'lerden itibaren salt ne arazi planlamasına ne de ulaşım planlamasına mal edilebilecek planlama modeli yaklaşımı olan Lowry model uygulamalarından beri gündeme gelmiş, fakat bu dönemden itibaren ayrı bir uzmanlık alanı olarak dört basamaklı modelleme bazlı ulaşım planlaması ayrılmaya başlamıştır. Ancak gelinen noktada, her ne kadar planlamada birleşmeyi tekrar gündeme

getirecek şekilde 80'lerden itibaren "uyumlu planlama modellerine" yer açılrsa da, bir kentin iki farklı planlama rutini, hemen tümüyle bağımsız işlemekte (her ne kadar birbirleriyle veri alışverişi olsa da) ve kente dair farklı planlama çıktıları ve kararları üretmeye devam etmektedir.

Sürdürülebilir mekânlar yaratmada tüm planların bütüncül ele alınması gerekliliği üzerinde sıklıkla durulmuştur; sürdürülebilir kent gelişimi stratejilerinden biri olarak "kentsel ulaşım planlarının kent planları ile uyum ve bütünlüğünün sağlanmasına yönelik mevzuat düzenlemesi yapılacaktır" ibaresi kullanılmış ve detaylı eylem alanları sıralanmıştır (KENTGES, 2010). Kentlerde "sürdürülebilirlik ilkesi gereği" yoğunluk artırmanın bir yolunun çoğu kez toplu taşıma, toplu taşıma odaklı gelişmeler, raylı sistemlere dayalı ve dolayısıyla ulaşımın akıllıca planlanmış olmasından geçtiğine vurgu yapılmış, ulaşımın daha yürünebilir, temiz ve gürültüsüz çevreler oluşturulmasında araçsallığına yer verilmiştir (White Paper, 2011; TCRP, 2006; Newman ve Kenworthy, 1999; Özalp ve Öcalır, 2008; Hayashi ve Roy, 1996). Yine, trafik yüklerinin azaltılması ve yol güvenliğinin artırılmasında arazi kullanım politikalarının etkin rolünün üzerinde durulmuştur (World Report, 2004).

Kent kuramları temelde bize kentsel sistemlerle ulaşım sistemleri ve aralarındaki etkileşimde ortaya çıkan olgular hakkında (en başta "erişilebilirlik" olgusu) güçlü ilişki bağları olduğunu söylemektedir; her kentsel mekân diğerlerine ulaşım bağları ile ilişkilendirilir, ve erişilebilir olmalıdır; kentsel kullanımlar birbirlerine mümkün olduğunca ulaşım maliyetleri en az olacak şekilde ilişkilendirilmelidir. Sık ve yaygın yol ağı "yaratılmış" talepler ortaya çıkacak şekilde hareketliliği ön plana çıkararak özel araç kullanımı ve kilometrajı artırmaktadır (Cervero, 2003; Litman ve Colman, 2001). Kullanımlar ile ulaşım arasındaki uyumun, bir kentin plan hedefleri doğrultusunda daha kolay şekillenmesine hizmet edeceğini, kalıcı sürdürülebilir çevrelerin yaratılmasında kilit rol oynayacağı vurgulanır (Kenworthy ve Laube, 1996; Newman vd. 1992; Newman, 1999; Boarnet, 2008; Ward vd. 2007). Bu noktada, arazi kullanımı ile ulaşım arasındaki uyum sorunsalı "planlama ilkeleri"yle de ilişkilendirilir; burada planlama pratiği ile ilgili "işlemsel" (eylem) boyutu ortaya çıkar. Planlama ile ilgili kuramlar en temelde bize hem kentsel arazi kullanım tarzındaki plan eylemlerinin, hem de ulaşım planlarının özde bir (a) bütün içerisinde, (b) bütüncül ve "stratejik plan" yaklaşımı kurgusunda ele alınabileceğini dikte eder (Koç ve Çevikayak, 2013).

Çeşitli kaynaklarda uyuma engel oluşturan unsurlar şu şekilde ifade edilmiştir; a) yasal ve kurumsal pürüzler, b) finansal pürüzler, c) politik ve kültürel pürüzler, d) pratik ve teknoloji ile ilgili pürüzler (Ward vd. 2007; May, 2005). TRANSPLUS (2013) çalışmasından çıkarılan sonuçlara göre pürüzler; (a) örgütsel çelişki ve karmaşasından, b) plan çelişkisi ve karmaşasından, c) mesleki çelişkilerden kaynaklanır, diye tanımlanmıştır.

lanmıştır.

Arazi kullanım uyumlu ulaşım planlaması öncelikle, çok çeşitli alanlardan pek çok aktörün ve uzmanın bir araya getirilmesini gerektirir ki çoğu kez komplike ve idari maliyetler yaratabilecek bir dizi eylemi içerir. Tüm bu engelleri zaman yitirmeden ve en az maliyetle aşmak için, organizasyon şeması ve "disiplinlerarası kapsamlı" bir sistem, "protokol belirleme" yaklaşımını gerektirir (Yetişkul ve Şenbil, 2010). Yeni 6360 sayılı planlama kanunu ile getirilen yeni düzenlemeler ışığında, eski "Kapsamlı Planlama" ile yeni "Stratejik Mekânsal Planlama" arasında ulaşımın uyumlandırılmasında belirgin bir fark oluşmuştur. İlkinde yalnızca fiziki olarak yol altyapısı gösterilirken, ikincisinde ulaşım altyapılarını yaratacak sermayenin bulunması ve yönlendirilmesi gibi hedefler de yer almaktadır (Ersoy, 2013). Farklı disiplinlerin beraber çalışıp, bütüncül master plan üretimine ilişkin de tanımlanmış bir rehber, ön çalışma yahut karşılıklı "arayüz" plan uyumlandırma süreci halen yoktur. Uyuma ilişkin yöntemsel bir belirleme olmaması, mesleklerarası iş birliği eksiklikleri uyumun temel sorunlarından biridir.

Her iki planlama alanı pratikte bazı farklılıklar göstermekte; ulaşım planlaması, arazi kullanımı-bazılı imar planından farklı planlama kavramsallaştırması, rutini, gelenekleri olan bir planlama yaklaşımıdır. Temel farklılık ulaşım planlamasının, (a) dört basamaklı modelleme esası üzerine kurulu olması ve (b) günümüzde gerçek-zamanlı (dinamik) trafik yönetimi ve veri toplama neticesinde planlama eyleminin operasyonel "yönetim" evrilerinde dinamik bir yapıya dönüşüyor olmasıdır. Bunun yanında, arazi kullanım planlamasında kullanımların daha uzun vadede değişime ayak direyen nitelikte gerçekleşmesi iki planlama rutini arasında ele alış farklılıklarını ve birebir etkileşimi sekteye uğratan bir durum doğurmaktadır. Ne var ki, bu konuda literatürde yeterli çalışma bulunmamaktadır. Denilebilir ki, iki planlama disiplini arasında uyumlandırma sorunsalında en temelde bir "planlama" pratiği ve "kentsel" kuramlara dair tartışma eksenini (boyut) belirginleşmektedir; birbirine etkiler (olumlu/olumsuz, kısa vade/uzun vade, vb.) olduğu kabulü (Nijkamp ve Blaas, 1994), ve uyum süreci bu çalışmada kısaca "içeriksel" olarak tanımlanmıştır.

Ulaşım altyapı ihtiyacını (arz) yolculuk davranışı ve talep tahmin üzerinden belirlemeye dayalı bir ulaşım planlama rutini Batı'da ilkin dört basamaklı modelleme üzerinden 50'li yıllarda geliştirilmeye başlanmış, 70'li yıllarda olgunlaştırılmıştır (Banister, 2002; Hunt vd. 2006; Bly ve Webster, 1984; Barra, 1989). Ulaşım planlama sürecine, bilgi-işlem hızının artışı ile birlikte, kısa bir kesinti döneminden sonra tekrar arazi kullanım parametrelerinin entegre edilebilmesi mümkün olabilmektedir. CAD/CBS tabanlı modelleme programlarına istenirse arazi kullanımını uyumu ile işletilebilmektedir (Wang, 2005). Pek çoğu ilk çıktığı zamanlarda arazi kullanım bazlı çalışma başlatmanın önemini kavramış olup (TeleCLUG, UNTODES, ILUTP, MEP-LAN, TOPAZ, TRANUS gibi) "Lowry-based" arazi uyumlu

planlama kavramsallaştırmasına dayanmaktadır (Wynn, 1985; Barra, 1989; Duvarcı ve Kutluca, 2010; Waddell 2005). UrbanSim ise ulaşım-uyumlu bir arazi kullanım modeli paketidir (Waddell, 2005). Fakat arazi kullanımı konusuna salt ulaşım ve erişim maliyetlerine etkisi açısından bakılmış, parametrik değerlerin girildiği “sığ” diyebileceğimiz bir “uyum” anlayışı doğmuştur. Günümüzde, gerçek-zaman ve dinamik değişimlerinin incelenmesi ve dinamik trafik planlamasına yansıtılması henüz mümkün olabilmıştır (Mokhtarian vd. 2006; Thill vd. 2004; Pendyala ve Bhat, 2006; Peeta ve Zhang, 2004). Ancak, hala en belirleyici olan planlama biçimi uzun-vadeye hitabeden geleneksel ulaşım planlama (master plan) çalışmasıdır; arazi kullanım planlaması ile iletişimde üst çerçeve çizmek için gereklidir. Diğer yandan, salt “mühendislik bakış-açılı” trafik rahatlatma-bazlı çözümler uyum sürecinde palyatif kalmıştır (Downs, 1992; Mokhtarian vd. 2006; Banister 2002). Ayrıca, arazi kullanım (aktivite yer seçim) ve ulaşım sistemlerinin ardışık olarak birbirini karşılıklı belirleme ve etkileme süreçleri, CEMDAP gibi aktivite-bazlı modelleme çalışmalarında yolculukların kentsel aktiviteden türetilmesi esası üzerinde durmuştur (Kitamura, 1996; Bowman ve Ben-Akiva, 2000; Bhat vd. 2004; Sivakumar, 2007). Kentler ve hele metropolitan bölgeler oldukça karmaşık ve içindeki tüm olguların birbiriyle etkileşim içinde olduğu (ekoloji yaklaşımına uygun) sistemlerdir (Newman, 1999); ancak, sağlıklı planlama çalışmaları için, kentin karmaşık dinamiklerini analiz edebilen bir şehir plancısı uzman yönetiminde çalışmalar diğer olgulardan fazla soyutlamadan yapılmalıdır (Tankut vd. 2002; Özalp ve Öcalır, 2008). Söz konusu gerekçe ile kentsel planlamanın ulaşım planlamasına daha fazla girdisi olmalıdır (ICF, 2005).

Bu konuda önem arzeden konular, ortak parametrelerin (1) nasıl tanımlanacağı, (2) nasıl ele alınacağı ve ölçüleceği konusudur. Benzer parametrelerin tanımlanması ve makro kentsel parametrelerin nasıl ele alınacağı çok az tartışılmıştır (Şenbil ve Fujiwara, 2005; Kenworthy ve Laube, 1996; Cervero, 2002; Yetişkul ve Şenbil, 2010). Kent formu, cadde örüntüsü, arazi kullanım dengesi, doku, vb. faktörler, yolculuk modellemesinin yolculuk yaratımından başlayıp, trafik atamasına değin etki eden unsurlar olabileceği henüz farkedilmiş konulardır (Zorlu, 2008; Cervero, 2002; Duvarcı vd. 2010). İki temel plan eylemi yaklaşımında, hem kuramsal bir çelişki (buradaki kuramdan kastedilen planlama kuramlarıdır), hem de temporal bir bağdaşmazlıktan kaynaklanan sorunlar yaşanabilmektedir:

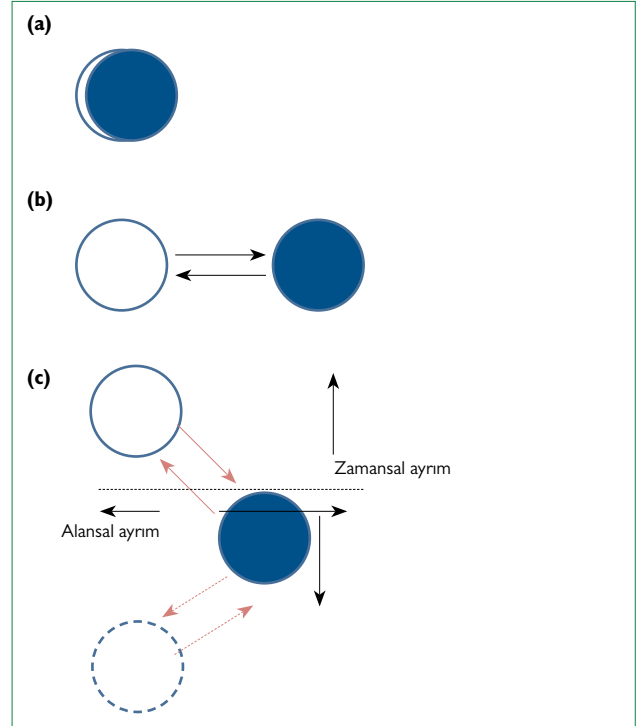
1. Öncelikle, kuramsal bazda, “eş-zamanlı (senkronize) birlikte”: uyum ideal olmakla birlikte pratikte pek de kolay olmayan bir planlama biçimidir (Şekil 1a).
2. Yine kuramsal bazda, ayrı ayrı ama “aynı anda (senkronize) planlama” eylemleri biçiminde iki planlama temporal olarak birbirini nasıl görececek, nasıl senkronize çalışırlar, aynı zamanda üretilirler? Birbirinin ürettiği veriyi “yatayda” (aynı anda) nasıl kullanacaklar soruları akla gelmektedir

(Şekil 1b). Aynı zamanda gerçekleşen planlamalar arasında zaman farkı olmadığından etkiler olabilir mi? Yoksa, sadece bir şekilde senkronize “veri alışverişi” etkileşimi mi olacaktır?

3. Yine kuramsal bazda, ayrı ayrı ve fakat “farklı zamanlarda” planlama eylemleri olacaksa biri diğerini takip eden ve birbirinin ürettiği verileri kendi plan çalışmalarına girdi olarak kullanan planlama silsilesi (Arazi Kull.→Ulaşım →A K→ U...) (Şekil 1c). Hem arazi kullanım ve hem ulaşım için veri, ve etki üretirken bir sonraki ulaşım planlama için de bunları üretir, çapraşık etki ve veriler ileride çelişebilir.

Ulaşım planlaması, plan üretimi öncesinde arazi kullanım plan çalışması sonuçlarını “bekler” konumda kalmaktadır, ve unutmamalıdır ki her iki planlama da aynı plan hedef yılına veya ufkuna yönelik plan kestirimleri ve çıktıları ortaya koyduğundan (örn; ulaşım plancısı, yaptığı planlama ile önereceği metro sistemiyle lineer formlarda, koridorlar boyunca gelişmeler gösteren kent görüntüsü önermiştir, ki bu doğrudan kentin arazi kullanımına etki eder), biri gerçekleşmediğinde, öteki de sorunlar yaşayabilir.

Hemen tüm ulaşım planlama çalışmaları iyi niyetle arazi-kullanım uyumlu (keza imar planlama çalışmalarının çoğu ulaşım uyumlu) olduklarını ifade etmektedirler. Ancak, bu retorik

Şekil 1. Eş-zamanlı “yekpare” örtüşük planlama (iki planlama eylemi tam üst üste oturmasa da ayrışmalar, hem planlama çalışmalarından hem de gerçek olguların kendilerinde oluşabilir). (a) Eş-zamanlı fakat ayrı ayrı AK ve ulaşım planlama eylemleri. (b) Hem zaman farklı hem ayrı ayrı planların birbirlerine etkisi. (c)

ne derece doğru ve gerçekçidir, tartışmalıdır. Oysa planlama pratiği ve plan sonrası gelişmelere baktığımızda bugün kentlerimizde çıplak gözle dahi gözlemediğimizde sonuç üründe ciddi uyum sorunları olduğu farkedilmektedir. Örneğin, “plan kararlarında toplu taşıma sistemlerine ağırlık verilecek” politikasına ve uygulamanın da bu şekilde yapılmasına rağmen, arazi kullanım kararlarının uyumsuzluğu veya ters yönde kararları sebebiyle, özel araç kullanım oranında artış, trafik tıkanıklıkları, aşırı parklanma problemleri ve yaya erişiminde kesintiler gibi durumlar görülebilmektedir.

Arazi kullanım uyumlu ulaşım planlamasından sadece ulaşım ile ilgili ölçütleri alan değil, erişilebilirlik, kentin farklı noktalarındaki yoğunluklar, merkezi iş, rekreasyon, kentsel donatı, konut, vb. alanların yerleşimi, mekânsal değişimler, demografik yapı, sosyo-ekonomik dağılımlar, rant dağılımları, vb. gibi konuların da içerildiği “içeriğe” ilişkin bir planlar-arası uyumlandırma yaklaşımı olması beklenir (Duvarcı & Erol, 2015). Kullanımların birbiriyle etkileşim dengeleri, ve işyeri-konut mekânsal dağılımlarının dengesinin (Downs, 1992), ve karşılaşılan eşik ve engellerin ne olduğunun bilinmesi, gibi konular da bu kapsamda ele alınmalıdır.

Ulaşım planlarının arazi kullanım uyumluluğunu değerlendirmek için aşağıda belirtilen ana konuların incelenmesi ve değerlendirilmesi uygun olacaktır:

- Birbirlerinin plan hedeflerini, ilkelerini, hedef yılını baz alıp almadıkları,
- Planların birbirlerinin verisini, etkilerini (birinin çıktısı diğelerinin girdisi) kullanıp/değerlendirip değerlendirmedikleri,
- Zamansal uyuma dikkat edilip edilmediği
- Makro arazi kullanım parametrelerinin diğer parametreler arasında etkililiğinin belirgin düzeyde olup olmadığının araştırılması, bu çerçevede özellikle ele alınması gereken konular:
 - Karma kullanımlı (mixed-use) olup olmaması, (Petersen, 2004)
 - Kentsel kullanımların belli bir hiyerarşik yapı içinde ve dengeli dağılım gösterip göstermemesi (Downs, 1992). Zira dengesiz dağılımlar (merkezi fonksiyonların kentin salt belli bir yerine yüklenmesi gibi) trafik yük dağılımlarına olumsuz etki etmekte, ve yollarda sabah/akşam yön dağılımlarında oldukça aşırı yük farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. , örneğin; İstanbul’da hemen tüm merkezi aktivitelerin Avrupa yakasına yığılması sonucunda Avrupa-Asya yakaları arasında köprüden geçen araç trafiği oranlarında yüksek artışlar ve zamansal dağılımlarında da dengesizlikler yaşanmaktadır (Gerçek, 1998).
 - Kent formunun türü; derişik veya yaygın yağ lekesi biçiminde olup olmaması,
 - Kentin yoğunluk durumu: düşük, orta, yüksek yoğunlukta olup olmaması.

Gerçekte, yolculuk ihtiyacı arazi kullanım faktörlerine bağlı olarak gelişen aktivitelere katılım gerekçesiyle oluşmaktadır, ve karşılığında şekillenen yolculuk davranışının -ve yaşam biçimi de-, bir sonraki dönemin arazi kullanımına, ve altyapı arzına dikte ettiği bilinmektedir (Bowman & Ben-Akiva 2000, Bhat ve diğ. 2004). Bu döngüsel olayın gerçekliğini göz önünde bulunduracak şekilde planlama araştırmalarının ele alınması önem arz eder. Karmaşık olan ilişkilene biçimi ister nedensel olsun, isterse bağlantısal olsun, ve ister doğrusal bağlar isterse dolaylı bağlar biçiminde olsun, sonuç itibarıyla, arazi kullanımı ve ulaşım sistemleri birbirinden ayrı (ve sırasıyla) mekanizmalar olarak işlemez; aralarında güçlü ve süreklilik arz eden bağlantılar mevcuttur. Planlamanın genel ödevi ise iki alandaki planlamayı birbiriyle sağlıklı, uyumlu ve (en azından) birbirine sağır ve/ya engel olmayan süreçler halinde yürütebilmektir.

Yolculuk Davranışı ile Arazi Kullanımı (AK) Bağlantısı, Modelleme Sonuçları

Arazi kullanım/ulaşım etkileşimi ulaşım literatüründe sıkça ele alınmış ve araştırmacılar, iki planlama yaklaşımına da itibar etmiş ve kentlerde gözlemlenen bu karşılıklı doğal birlikteliğin olduğu gibi planlama ve modelleme süreçlerinde yansıtılmasını önermişlerdir (Musolino, 2008; Eboli vd. 2012). Yine, ilgili araştırmalarda, söz konusu ikili oluşumun döngüsel etkileşim mekanizmasına da yeterince odaklanılmamış, daha çok tek tarafın diğerine olan tek yönlü etkisi üzerinde durulmuştur. Zira etkileşim birbirinden ayıramayacak ve birlikte toptan değerlendirilemeyecek düzeyde birbiri içine geçmiş ve karmaşık bulunmuş olmalıdır. Ne var ki, etkileşimi tek bakış noktasından modellemek (salt ulaşım veya arazi kullanımı boyutundan) hem anlamsız hem de faydasız bulunmuştur; ulaşım planlama projelerinin temel hatası bu tür sığ ele alıştan kaynaklıdır (ya bir mühendislik projesi gibi ya da salt bir sosyo-politik proje gibi ele alınması) (Cascetta vd. 2015). Böylesi hatalı analiz yöntemselliği nedeniyle ele-alış problemleri bir süreç olarak görülür (Colonna vd. 2012). Komplasyonun bir diğer boyutu da, hem arazi kullanım (yapılı çevre) ve hem ulaşımında sürekli değişimin olmasıdır, ancak bu değişimlerin salt iki tarafın birbirlerine döngüsel etki etmesinden değil, aynı zamanda kendi içlerinde de değişimin olmasından kaynaklıdır. Kaotik etkilerde ortaya çıkan belirsizlikler aynı zamanda pozitif yönlü döngülerden de kaynaklanmaktadır. Modellemelerde belirsizliğin bir kaynağı da, anket yapılan kent sakinlerinin çoğu kez çelişkili ve müphem cevaplar vermeleridir, ki bu modelleme sonuçlarını ve uyumlandırmayı ciddi şekilde etkilemektedir (Pooley vd. 2011). Dahası, ortaya çıkan bulanık görüntü ayrıca, her ikisi de ulaşım alanı altında olan arz/talep bağıntısının işin içine karışmasıyla da oluşmaktadır; Bu örtüşmeler, içiçe geçmeler ise analizlerde karışıklığa yol açabilmektedir. Öyleyse, iki etkileşim alanını birbirinden iyi ayırmak gereklidir. Ancak, bu etkileşimler zaten doğal olarak da o kadar iç içedirler ki, analiz amacı dışında birbirlerinden ayrı düşünmek pek doğru olmaz. Konuyu literatürde, bütün bu etkileşimler bazında ele alan bir çalışma hemen hemen yoktur.

Çoğu araştırmacı, arazi kullanımı ve/ya kent tasarım özelliklerinin ulaşım, veya yolculuk davranışına (veya tersi) nasıl bir etkisi olabileceği konusunda bir tarafın diğerine olan tek yönlü etkilerini hesaba almaktadır (Ghaeli ve Hutchinson, 1998; Cervero, 2002; Aditjandra vd. 2012; Soltani ve Allan, 2006). Çoğu çalışmada, yapılı çevrenin, yaşam biçiminin ve demografik etkenlerin yolculuk örüntüsü ve araç kullanımı üzerine etkileri ortaya konmuştur (Ewing ve Cervero, 2010; Kitamura vd. 1997; Schwanen ve Mokhtarian, 2005; Cao vd. 2006; Bhat ve Guo, 2007; Guo, 2013; Cao ve Cao, 2014). Konut alanlarındaki otopark imkanlarının dahi özel araç kullanım düzeyine etkisi hayli kritik bulunmuştur (Guo, 2013). Yapılı çevrenin temel boyutları olan yoğunluk, çeşitlilik ve kentsel tasarım unsuru uzun süredir üzerinde çalışılan konular olmuş, ancak net bir uzlaşıya varılamamıştır (Cervero ve Kockelman, 1997). Kesin olan şudur ki, çeşitlilik ve iş/ev oranının araç kullanımı ile çoğu kez negatif ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir (Ewing vd. 1994; Kockelman, 1997; Zhang vd. 2012; Ewing vd. 2014; Soltani ve Allan, 2006). Ancak, kentsel kullanımlara ve özellikle istasyon gibi toplu taşıma tesislerine erişimi kolaylaştırmakla araç kullanımına caydırıcılık getirilirken, kentsel tasarımın etkisi sanıldığı kadar fazla bulunmamıştır (Potoglou ve Kanaroglou, 2008; Ewing ve Handy, 2009).

Benzer biçimde, Silva vd. (2012) çalışmasında da, günlük iş yolculukları, araç sahipliği, türel ayırmda hareketlilik oranı ve yolculuk programlaması gibi yolculuk talep parametreleri ile arazi kullanımı özellikleri arasındaki ilişkilerin, toplu taşıma ve yol altyapısı, erişilebilirlik yanısıra çeşitlilik, kullanım türü ve yoğunlukla da ilişkilendirildiği görülür. Öz-seçim kontrol edilebildiğinde mahalle özelliklerinin gerçekten de yolculuk davranışına etki ettiği anlaşılır (Cao vd. 2006; Ory ve Mokhtarian, 2009).

Arazi kullanım değişkenleri, daha çok yolculuk davranışına destekleyici anlamda etki etmektedir, özellikle de günlük iş yolcularına ve araç sahipliğine (Silva vd. 2012; Aditjandra vd. 2012). Günlük iş yolculuk davranışına etki eden yapılı çevrenin (arazi kullanım faktörü olarak), toplu taşımadaki iyileştirmelerin yürüme ve bisiklet gibi çevre dostu türlerine yol verecek şekilde önemi teyid olunmuştur (Litman, 2015; Cervero, 1994; Cervero ve Kockelman, 1997). Öncelikle hanehalkı demografi özelliklerinin araç kullanımında çok daha etkin olduğu görülür (Bhat ve Guo, 2007). Mahalle düzeyinde tasarım ve sokak özellikleri de önemli hale gelir, ancak çeşitli yapılı çevre etkenlerinin araba kullanımını etkilemesi dolaylı yollardan olmaktadır (Yetişkul ve Şenbil, 2010). Yine, toplu taşıma odaklı yerleşimlerde, toplumdaki yolculuk ve mesafelerde %30'lara varan oranlarda azalmalar kaydedilmiştir (Sung ve Oh, 2010).

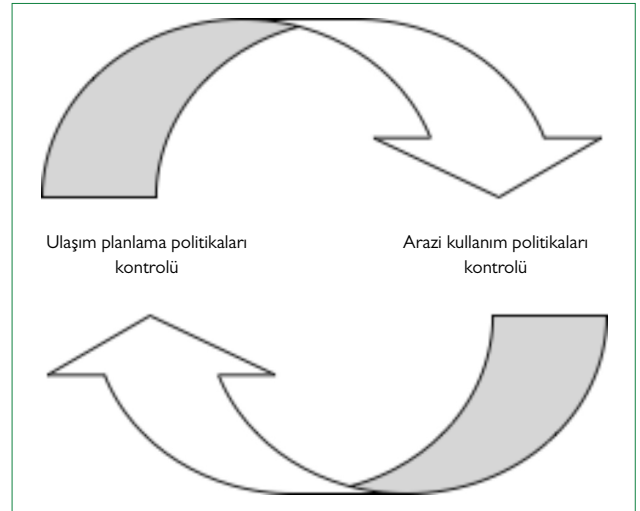
Olası Uyumlandırma Yöntemi Üzerine

Ne ulaşım planlaması ne de arazi kullanım (imar planlama) planlaması birbirine entegre olmak üzere içinde birbirlerine ait pa-

rametreleri taşımak zorunda OLMALIDIRLAR. Şimdiye kadar entegrasyondan bu zorunluluk anlaşılmalıdır. Halbuki, yalnızca çıktıkların sürdürülebilir ve diğerinin hedeflerine uygun olacak şekilde kontrol edilmesi gerçekçi ve anlamlıdır. Arazi kullanım ve ulaşım talep modellemelerinde, her iki planlama sadece kendi parametre setleri ile kendi işlerini yapabilmelidir. Uyum için gereksinilen tek kiriter, her iki planlamanın birbirlerini kontrol edebilecekleri bazı gösterge sonuçlar üretmeleridir (Şekil 2).

Olası modelin sınanması için yapılması gereken tek şey imar planlama (arazi kullanım) ile ulaşım planlamasının aynı kent için ancak farklı platformlarda iki ayrı koldan birbirine ardışık biçimde yürütülmesinin sağladığı deneysel bir ortamın sağlanmasıdır. Planlama işlemini en iyi deneysel hale getirecek ortam simülasyon (hem arazi kullanım için hem ulaşım için iki farklı ortamda aynı kent için) platformunun oluşturulması olacaktır. Örneğin, imar planında merkezde karma kullanım önerisinin ve/ya koridor gelişmelerin ulaşım/erişim için yararlı olacağı düşünüldüyse, ulaşım planlaması aşamasında da bu ilke kararlar doğrultusunda ulaşım altyapıları önerilmelidir. İmar planlamasındaki yoğunluk ve arazi kullanım kararlarına bağlı şekilde ulaşım hedef ve kararlarına dikkat edilmelidir. Benzer biçimde, sonraki adımda, ulaşım planlaması toplu taşıma seçenekleri ve hatları en sürdürülebilir arazi kullanım göstergelerine hizmet edecek şekilde sunulup, belirlendiğinde, ilke kararlara uygun olarak, imar planlamasında söz konusu kararlara saygılı arazi kullanımları yeniden biçimlendirilmelidir. Birkaç adım daha bu şekilde devam edilmesi, her iki planlamayı en sürdürülebilir planlamaya doğru iyileştirmiş olacaktır.

İki planlama disiplini arasında birbiriyle iletişime en uygun ve kolay işlenebilir, somut sayısal verilere uygun parametre ve göstergelere yer verilmelidir. Örneğin; ulaşım alanında takip edilmesi gereken en önemli somut gösterge, günlük araçlı seyahat ve/ya yaya seyahat oranları olabilir. Bunun karşılığında,

Şekil 2. Karşılıklı uyum için iki planlamanın birbirini kontrolü

arazi kullanım göstergelerinden biri olarak kentsel yoğunluk oranları kullanılabilir.

Olası Uyum Parametreleri

Arazi kullanım (nazım imar) planının - ulaşım planlaması için olan bazı kısıtlılık parametreleri, ilgili literatürden tespit edilmiş sürdürülebilir plan ilkeleri üzerinden tespit edilmiştir:

- Az enerji kullanımı
- Plan hedeflerine, belirlenen yönlere uygun koridor gelişme olması
- Az kirleten (kişi başı), başarılı, az tüketen sürdürülebilir
- Birbirine uyumlu kentsel kullanımlar
- Başarıyla korunan korunması gerekli alanlar
- Gelişen, canlı ekonomi ve ticari, sanayi sektörler, vb.

Ulaşım planlarının - arazi kullanım planlaması için olan bazı temel kısıtlılık parametreleri aynı şekilde sürdürülebilir plan ilkeleri üzerinden tespit edilmiştir:

- Azalmış toplam araç km yolculukları (motor trafik ve/veya özel araç)
- Artmış yaya/bisiklet yolculukları
- Önerilen koridorlarda yolculuk taleplerinde artış
- Azalmış enerji sarfiyatı (km)
- Kişi başına yolculuk maliyetinde azalma
- Toplutaşım kazançlarında artışlar ve/veya maliyetlerde azalışlar
- Azalmış CO ve NOx emisyonları
- Önerilen plan koridorları dışına yolculuk taleplerinin azalması
- Modal paylaşımlar toplutaşım lehineoranı düşürülmüş gereksiz yolculuklar

İki disiplin arasında uyum modelinin işlerliği için, öncelikle simülasyon ortamında arzu edilen sonuçların üretilip üretilmediğine bakılarak sağlanması yapılmalıdır; her iki planlama alanında sürdürülebilirlik kriterlerine uygun sonuçlara yaklaşıyorlarsa önerilen model iki planlama alanının uyum açısından olumlu sonuçlar üretiyor demektir.

Sonuç

Arazi kullanım (nazım imar, vb.) planlaması ile ulaşım planlaması çalışmaları arasında eşgüdüm sağlanması gerekirken, bugün bunun pratikte yapılamadığı görülmektedir. Nedenlerinin başında sanki bağımsız "farklı" disiplinler tarafından gerçekleştirilmesi gereken farklı plan çalışmaları olarak algılanması gelmektedir; birbirinden kopuk ve yeterli eşgüdüm olmaksızın üretilen planlar. Söz konusu planlamalar birbirlerini kontrol ve birbiriyle işbirliğine girme konusunda mecburiyet hissetmemektedirler. Önerilen model yaklaşımı her iki planlama alanının birlikte çalışmasına dair bir yerde "zorunlu" eşgüdüm

modelini getirmektedir; iki planlama birbirini gerektirmeli, birbirine mecbur olmalıdır. Ve bu iş birliğinin yönetsel tanımını tariflemektedir. Birinin (politika hedefleri) gerçekleşmesi diğerinin (politika hedeflerinin gerçekleşmesini zorunlu kılmaktadır, bu da birlikte zorunlu çalışma sistemini getirmektedir. Bu türden yeni bir model tanımlaması literatürde şimdiye dek yapılmamıştır. Burada önerilen iki planlama yaklaşımının birbirini daha etkin kontrolü konusu, ilgili mevzuatta da bu şekilde yer bulursa daha anlamlı olabilecektir.

KAYNAKLAR

- Aditjandra, P. T., Cao, X., Mulley, C. (2012). Understanding neighbourhood design impact on travel behaviour: An application of structural equations model to a British metropolitan data, *Transportation Research Part A*, 46, 22-32.
- Banister, D. (2002). *Transport Planning*, E & FN Spon, London.
- Barra, T. (1989). *Integrated Land-use and Transport Modeling: Decision Chains and Hierarchies*, Cambridge Univ. Press, Cambridge.
- Bhat, C.R., Guo, J. Y., Srinivasan, S., Sivakumar A. (2004). *Comprehensive Econometric, Microsimulator for Daily Activity-Travel Patterns*, *Transportation Research Record*, Vol. 1894, 57-66.
- Bhat, C., Guo, J. (2007). A comprehensive analysis of built environment characteristics on household residential choice and auto ownership levels, *Transport. Res. Part B* 41, 506–526.
- Bly, P. H., Webster, F. V. (1984). *Land Use/Transport Models: How Affective Are They?*, *Economics* 305, March/April.
- Boarnet, M. G. (2008). *Transportation Infrastructure and Sustainable Development: New Planning Approaches for Urban Growth*, Access 33, Fall.
- Bowman, J. L., Ben-Akiva, M. E. (2000). Activity-based disaggregate travel demand model system with activity schedules, *Transportation Research Part A*, 35, 1-28.
- Cao, X., Mokhtarian, P., Handy, S. (2006). Neighborhood design and vehicle type choice: evidence from Northern California. *Transport. Res. Part D – Transp. Environ.*, 11 (2), 133–145.
- Cao, J., Cao, X. (2014). The impacts of LRT, neighbourhood characteristics, and self-selection on auto ownership: evidence from Minneapolis-St. Paul, *Urban Stud.* 52 (10), 2068–2087.
- Cascetta, E., Carteni, A., Pagliara, F., Montanino, M. (2015). A new look at planning and designing transportation systems: A decision-making model based on cognitive rationality, stakeholder engagement and quantitative methods, *Transport Policy* 38, 27-39.
- Cervero, R. (2002). Built Environments and Mode Choice, *Transportation Research D*, Vol. 7, 265-284.
- Cervero, R. (2003). Road Expansion, Urban Growth, and Induced Travel: A Path Analysis, *J. of the Amer. Plan. Assoc.*, 69(1), 145-163.
- Cervero, R., Kockelman, K. (1997). Travel demand and the 3Ds: density, diversity, and design. *Transport. Res. Part D – Transp. Environ.* 2 (3), 199–219.
- Colonna, P., Berloco, N., Circella G. (2012). The Interaction between Land Use and Transport Planning: a Methodological Issue, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 53, 84 – 95.
- Downs, A. (1992). *Stuck in Traffic: Coping with Peak Hour Traffic Congestion*, Brookings Inst., Washington D.C.
- Duvarcı, Y., Kılıç, A., Erol, Ö. (2010). Ulaşım planlamasında unutulmuş parametre: Kent makroformu, 1. Ulusal Planlamada Sayısal Modeller Sempozyumu, 24-26 Kasım, İTÜ Mimarlık Fak., İstanbul, 563-575.
- Duvarcı, Y., Kutluca, A. K. (2010). Planlama Eğitiminde Oyun Kuramı ve Simülasyon Tekniklerini Yeniden Düşünmek, *Kent ve Toplum*, 1(2), Mart/Haziran, 36-102.
- Duvarcı, Y., Erol, N. K. (2015). Arazi Kullanım Uyumlu Ulaşım Planlaması (AKUUP) Neden Mümkün Olamıyor? Sebepler ve Makro Öneriler, 11. Ulaştırma Kongresi, TMMOB İnşaat Müh. Odası, 27-29 May 2015, MSÜ, İstanbul, 489-500.
- Eboli, L., Forciniti, C., Mazzula, G. (2012). Exploring Land Use and Transport Interaction through Structural Equation Modelling, *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 54, 107-116.
- Ersoy, M. (2013). 6360 Sayılı Yasa ve Mekansal Planlama Sorunları, *GAP Belediyeler Birliği Dergisi*, 2013
- Ewing, R., Haliyur, P., Page, G.W. (1994). Getting around a traditional city, a suburban planned unit development, and everything in between, *Transport. Res. Rec.* 1466, 53–62.
- Ewing, R., Handy, S. (2009). Measuring the unmeasurable: urban design qualities related to walkability, *J. Urban Des.* 14 (1), 65–84.
- Ewing, R., Cervero, R. (2010). Travel and the built environment: a meta-analysis, *J. Am. Plan. Assoc.*, 76 (3), 265–294.
- Ewing, R., Tian, G., Goates, J.P., Zhang, M., Greenwald, M., Joyce, A., Kircher, J., Greene, W., (2014). Varying influences of the built environment on household travel in 15 diverse regions of the United States, *Urban Stud.* 1–19.
- Gerçek, H. (1998). Arazi Kullanımı – Ulaşım İlişkisi Çerçevesinde İstanbul Ulaşım Ana Planı. *Mimarlık* 283, 46-51.
- Ghaeli, R., Hutchinson, B. G. (1998). Spatial variations in travel behaviour within greater Toronto area, *J. Transp. Eng.*, 124 (2), 179–187.
- Guo, Z. (2013). Does residential parking supply affect household car ownership? The case of New York City, *J. of Transport Geography*, 26, 18-28.
- Hayashi, Y., Roy, J. (der.) (1996). *Transport, Land-use and the Environment*, Cluwer Academic Publ., Dordrecht.
- Hunt, J. D. ve diğ. (2006). Using Input-output Tables and Social Accounting Matrices in the Development of Land Use Transport Interaction Models, *Annual TRB Conference*, Washington D.C. Ocak 25-26.
- ICF. (2005). *Handbook on Integrating Land Use Considerations into Transportation Projects to Address Induced Growth*. hazırlayan: ICF Consulting (Rapor), AASHTO, Fairfax VI, March.
- Kenworthy, J. R., Laube, F. B. (1996). Automobile Dependence in Cities: an International Comparison of Urban Transport and Land Use Patterns with implications for Sustainability, *Environment Impact Assessment Review* 16, 279-308.
- KENTGES. (2010). Bütünleşik Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı, 4 kısım 2010 (Resmi Gazete), 2010-2023, Ankara.
- Kitamura, R. (1996). Applications of Models of Activity Behaviour for Activity-based Demand Forecasting, *TMIP, Activity-based Travel Forecasting Conference Proceedings*, 2-5 June 1996. Texas Transportation Institute, Washington D. C., USDOT.
- Kitamura, R., Mokhtarian, P.L., Laidet, L. (1997). A micro-analysis of land use and travel in five neighborhoods in the San Francisco Bay Area, *Transportation* 24 (2), 121–158.
- Kockelman, K. (1997). Travel behavior as function of accessibility, land use mixing, and land use balance: evidence from San Francisco Bay Area, *Transport. Res. Rec.* 1607, 116–125.
- Koç, N. Y., Çevikayak, G. (2013). Mekan planlama anlayışındaki değişim kapsamında İzmir kentinin üst ölçekli planlarının irdelenmesi, *TMMOB 2. İzmir Kent Sempozyumu*, 28-30 Kasım, İzmir, 197-210.
- Litman, T., Colman, S. B. (2001). Generated Traffic: Implications for Transport Planning, *ITE Journal*, 71(4), 38-47.
- Litman, T., (2015). *Evaluating Public Transit Benefits and Costs: Best Practice Guidebook*. Victoria Transport Policy Institute.
- May, A. D. (2005). *Developing Sustainable Urban Land Use and Transport Strategies: A Decision Makers' Guidebook*. European Commission, Community Research, Leeds
- Mokhtarian, P. L., Salomon, I., Handy, S. L. (2006). The Impacts of ICT on Leisure Activities and Travel: A Conceptual Exploration, *Transportation*, Vol. 33, 263-289.
- Musolino, G. (2008). Modelling long-term impacts of the transport supply system on land use and travel demand in urban areas, *European Transport \ Trasporti Europei*, 40, 69.
- Newman, P., Kenworthy, J., Vintila, P. (1992). *Housing, Transport and Urban Form*, The National Housing Strategy (NHS), Murdoch Univ.
- Newman, P., Kenworthy, J. (1999). *Sustainability and Cities: Overcoming Automobile Dependence*, Island Press, Washington D. C.
- Newman, P. (1999). *Sustainability and Cities: Extending the Metabolism Model*, *Landscape and Urban Planning* 44, 219-226.
- Nijkamp, P., Blaas, E. (1994). *Impact Assessment and Evaluation in Transportation Planning*, Free University of Amsterdam, Kluwer Academic publ,

- Amsterdam.
- Ory, D.T., Mokhtarian, P.L. (2009). Modeling the structural relationships among short-distance travel amounts, perceptions, affections, and desires, *Transportation Research Part A* 43, 26–43.
- Özalp M., Öcalır, E. V. (2008). Türkiye’de Kentiçi Ulaşım Planlaması Çalışmalarının Değerlendirilmesi, METU JFA, 2008/2, 71-97.
- Peeta, S., Zhang, P. (2004). On-line Control Architecture for Enabling Real-time Traffic System Operations, *Computer-aided Civil & Infrastructure Engineering*, 19, 306-323.
- Pendyala, R. M., Bhat, C. R. (2006). Validation and Assessment of Activity-based Travel Demand Modeling System, *Innovations in Travel Demand Modeling*, 2, 157-160. Transportation Research Board Conference, 21-23 may 2006, The Univ. Of Texas, Austin.
- Petersen, R. (2004). Sustainable Transport: A Sourcebook for Policy-Makers in Developing Cities (Report by Wuppertal Institute), Land Use Planning and Urban Transport (Module 2a), Sept. GTZ, GmbH.
- Pooley, C. G., Horton, D., Scheldeman, G., Tight, M., Jones, T., Chisholm, A., Harwatt, H., Jopson A. (2011). Household decision-making for everyday travel: a case study of walking and cycling in Lancaster (UK), *J. of Transport Geography*, 19, 1601–1607.
- Potoglou, D., Kanaroglou, P.S. (2008). Modelling car ownership in urban areas: a case study of Hamilton, Canada, *J. Transp. Geogr.* 16 (1), 42–54.
- Schwanen, T., Mokhtarian, P.L. (2005). What if you live in the wrong neighborhood? The impact of residential neighborhood type dissonance on distance traveled. *Transport. Res. Part D* 10, 121–151.
- Silva, J. A., Morency, C., Goulias, K. G. (2012). Using structural equations modeling to unravel the influence of land use patterns on travel behavior of workers in Montreal, *Transportation Research Part A* 46, 1252–1264.
- Sivakumar, A. (2007). Modeling Transport: A Synthesis of Transport Modelling Methodologies (Report). London: Imperial College,. Available at <http://www3.imperial.ac.uk/pls/portallive/docs/1/50669701.PDF>
- Soltani, A., Allan, A. (2006). Analyzing the Impacts of Microscale Urban Attributes on Travel: Evidence from Suburban Adelaide, Australia, *J. of Urban Planning and Development*, Sept., 132-37.
- Sung, H., Oh, J. (2011). Transit-oriented development in a high-density city: Identifying its association with transit ridership in Seoul, Korea, *Cities* 28, 70–82.
- Şenbil, M., Fujiwara, A. (2005). Development of a Choice Model for Evaluating Sustainable Urban Form, *Proceedings of the Eastern Asia Society for Transportation Studies*, 5, 2164-2178.
- Tankut, G. ve diğ. (2002). Yeni Ufuklara; Kentler, *Bilim Teknik*, Aralık, 3-15.
- TCRP Synthesis 67. (2006). The Bus Transit Service in Land Development Planning (Rapor), Mary Kay Christopher MKC Associates, TRB, Washington D.C.
- Thill, J., Rogova, G., Yan, J. (2004). Evaluating Benefits and Costs of ITS elements for a Planning Perspective, *Research in Transportation Economics* 8, 581-603.
- TRANSPLUS: Compendium of Transport Research Funding. (2013). Report to European Commission, <http://www.transport-research.info>.
- Waddell, P. (2005). Confronting the Bane of Endogeneity in Modelling. Urban Social Dynamics Workshop on Modelling Urban Social Dynamics, University of Surrey.
- Wang, X. (2005). Integrating GIS, Simulation Models, and Visualization in Traffic Impact Analysis, *Comput. Urban Syst. Environ.*, 29(4), 471-96.
- Ward, M., Dixon J., Sadler, B., Wilson, J. (2007). Integrating Land use and Transport Planning, *Land Transport New Zealand Research Report* 333, Wellington, Nov. 2007.
- White Paper on Transport: Roadmap to a Single European Transport Area. (2011). Directorate General for Mobility and Transport, European Commission, Luxembourg.
- World Report on Road Traffic Injury Prevention (Der. Peden M., Scurfield R., Sleet D., Mohan D., Hyder A. A., Jarawan E., Mathers C.). (2004). WHO, Geneva.
- Wynn, M. (1985). *Planning Games: Case Study Simulations in Land Management and Development*, Spon Publisher, London.
- Yetişkul, E., Şenbil, M. (2010). Kentsel Ulaşım Sektöründe Enerji Verimliliği: Uluslararası bir Karşılaştırma, METU JFA, Ocak, 185-200.
- Zhang, L., Hong, J., Nasri, A., Shen, Q. (2012). How built environment affects travel behavior: a comparative analysis of the connections between land use and vehicle miles traveled in US cities, *J. Transport Land Use* 5(3), 40–52.
- Zorlu, F. (2008). Kentsel Doku – Ulaşım Sistemi İlişkileri (Urban Texture – Transport System Interrelationship), *J. Fac.of Arch.* 25(1), 81-104.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Periodic Manufacturing Industry Clustering Analysis in Yozgat Using the Location Quotient Method (2006-2016)

Yozgat'ın İmalat Sanayi Kümelenmesinin Lokasyon Katsayısı Yöntemiyle Dönemsel İncelenmesi (2006-2016)

 Barış Ergen,¹ Muhammed Özgür Oğuz²

¹Department of City and Regional Planning, Erciyes University, Kayseri, Turkey

²Department of City and Regional Planning, Bozok University, Yozgat, Turkey

ABSTRACT

This study is an analysis of manufacturing industry clustering in Yozgat in 5-year periods during the years of 2006 to 2016 using the location quotient method. This method is a readily accessible means of performing a spatial evaluation of statistical data. This research investigated which cities in Yozgat have manufacturing industry clusters, which cities' manufacturing industries merit further investment, compatibility with 2013 regional planning proposals, and tendencies in manufacturing industry clustering over the years. According to the number of employees in Yozgat in 2006, there were only manufacturing industry clusters in the districts of Yerköy and Sorgun. There were manufacturing industry clusters in 6 more regions in 2011. By 2016, the districts of Yerköy, Sorgun, Boğazlıyan, and Çayıralan had manufacturing industry clusters. Another important result is that the proximity of Boğazlıyan and Çayıralan to the city of Kayseri provides them with widespread trickle-down effects. This research was performed using the fourth level of the equivalent to the subregions of nomenclature of units for territorial statistics (NUTS-4), and is one of the first such studies of Yozgat.

Keywords: Clustering; Location quotient; Manufacturing Industry; NUTS-4 Level; Yozgat.

ÖZ

Bu çalışma Yozgat'ın imalat sanayi kümelenmesi 2006-2011-2016 yıllarında beşer yıllık dönemde Lokasyon Katsayısı yöntemiyle araştırılmasını kapsamaktadır. Lokasyon Katsayısı istatistiki verilerin mekânsal değerlendirilmesini sağlaması ve sonuçlarının çabuk elde edilmesi, hesaplamadaki kolaylığı nedeniyle seçilmiştir. Bu çalışmada Yozgat'ın hangi ilçelerinde imalat sanayi kümelenmesinin görüldüğü, gelecekte imalat sanayine yapılacak yatırımların hangi ilçelere yapılabileceği ve 2013 yılında hazırlanan bölge planı önerileri ile yıllar içindeki imalat sanayi kümelenme eğiliminin uyumu araştırılmıştır. Sonuç olarak Yozgat'ta 2006 yılında çalışan sayılarına göre sadece Yerköy ve Sorgun İlçelerinde imalat sanayi kümelenmesi görülmüşken; 2011 yılında bu iki ilçe ile birlikte toplamda 6 ilçede daha imalat sanayi kümelenmesi olduğu görülmüş; 2016 yılına gelindiğinde Yerköy, Sorgun, Boğazlıyan ve Çayıralan ilçelerinde imalat sanayi kümelenmesi olduğu görülmüştür. Boğazlıyan ve Çayıralan ilçelerinin yayılma etkisi (widespread trickle-down effects) ile Kayseri kentine olan yakınlığın etkisinde olduğu bir başka önemli sonuçtur. İstatistiki Bölge Birimleri sınıflandırmasında üçüncü düzey yerleşmelerin de alt bölgeleri olan ilçeler düzeyinde yapılan bu çalışma Yozgat kenti için ilk ve öncü çalışmalardan birisidir.

Anahtar sözcükler: İmalat sanayi; kümelenme; lokasyon katsayısı; NUTS-4, Yozgat.

Received: 11.01.2018 Accepted: 25.05.2018

Available Online Date: 01.08.2018

Correspondence: Barış Ergen.

e-mail: barisergen67@yahoo.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Introduction

Polarization and Growth

Perroux (1955) pointed out that growth happens in certain growth points or poles with different intensities, does not happen at the same level everywhere and spreads through the whole of the economy from these growth points or poles (Campbell 1997). To be able to ensure growth through polarization, sectoral and spatial combinations should be designed together (Todd 1974). Chakravorty (2003) notes that industrial growth is concentrated in certain cities. Industrial concentration brings polarization. Industries that are polarized in certain regions also show the effects of an agglomeration economy. Chakravorty (2003) also says that concentration of human, physical and financial resources in a certain region, city or periphery brings with it the kind of polarization Hirschman described. Evangelinides (1975) research on Perroux's approach found that economic growth did not exist in a uniform manner, but rather showed a tendency toward spatial polarization.

Dawkins (2003) and Dericioğlu (1988) emphasized the importance of the growth pole theory developed by Hirschman (1958) and Myrdal (1957). Dawkins (2003) and Dericioğlu (1988) also alleged that economic development would occur with polarization, which would have two important effects: 1. widespread trickle-down effects, 2. polarization/backwash effects. Therefore, it is expected that the clusters in the manufacturing industry will also have two possible effects. Together with widespread trickle-down effects, it is expected that a settlement or a region with industrial clusters experiences sprawl towards the peripheral settlements or regions where the transport facilities are strong, or there will be new manufacturing industry investments in peripheral settlements or regions. The polarization effect means the rural populations or the peripheries of the settlements or regions with clustering experience increasing economic weakening.

Clusters and Agglomeration

Clusters are geographic concentrations of interconnected companies, specialized suppliers, service providers, firms in related industries, and associated institutions (e.g., universities, standards agencies, trade associations) in a particular field that compete but also cooperate (Porter 2000). Harrison (1992) noted that similar economic activities have had the tendency to agglomerate in Europe since the Middle Ages, and Porter (1998) said that clustering did not happen everywhere, but only in certain cities and regions. Kowalski and Marcinkowski (2014), referring to Pascal's research (2005), described clustering as an important factor in ensuring the viability of entrepreneurship. Krugman and Venables (1996) emphasized that industrial firms agglomerate in one

specific region because of labor force specialization, and this connection between firms brings about clustering. Finally, this clustering leads to a more competitive economic situation. The approach of growth through polarization is directly related to agglomeration economies because of its tendency to cluster in certain regions. Industries clustering in certain regions are directly related to their local features. The human, physical and financial features of a locality are directly related to industrial clustering there.

Karakayacı and Dinçer (2012) emphasize that the spatial agglomeration of small firms in regional development refers to local characteristics along with production type and production organization. In general, the characterization of agglomeration economies can be examined in two dimensions, industry and geographical location, and is often discussed in the literature together with concentration and specialization issues (Fracasso and Marzetti 2017). "Marshall concluded in his own work about industrial concentration that geographical agglomeration helps firms to find the labor force that they need easily. Marshall's concepts of industrial concentration and industrial region put an emphasis on external economies through the agglomeration of firms" (Sungur 2015: 319). Malmberg (1996) emphasizes that the spatial agglomeration of economic activities is based on three fundamental empirical observations: 1) goods are mostly manufactured in the industrial core, 2) similar or related firms choose sites in specific regions, 3) the first two observations remain and maintain valid over time. Clustering is the mutual existence of similar firms and organizations in a certain region and their relations with each other (Sölveli et al. 2008). Regional economic development is shaped by the problems, needs and potentials of regional conditions (Munandar et al. 2017). Local dynamics in regional economic development are important determinants of spatial characteristics, spatial agglomerations and numerical values such as production and work force. Porter's (1990) and Krugman's (1991) works on industry clusters played an important role as these issues became more and more important in regional science, as Karakayacı (2010) has pointed out.

Measure of Clusters and Agglomeration

There are several approaches to measuring clustering: the Herfindahl-Hirschman index, locational Gini coefficients, and the Ellison-Glaeser geographical concentration index and location quotients (Sungur 2015). This study uses the location quotient (LQ) approach because the study uses the number of registered workers, and LQ is the most suitable way to measure spatial agglomeration. In industrial clusters, one important approach to spatial-geographical data and statistical data is the location quotient method (LQ).

LQ is an important indicator for measuring agglomeration and is widely used in regional science, especially due to its simplicity in calculation, low cost and low data requirements (Crawley et al. 2013, Tian 2013, Leigh 1970, Isserman 1977). Guimarães et al. (2009) states that LQ was first described by Florence in 1939 as a quantitative accumulation in terms of the number of employees working in industries in a region. Anderson and Bogart (2001) pointed out that LQ is the sectoral percentage of employment in an employment center divided by the same-sector percentage for the entire metropolitan area.

In research carried out by Chiang (2009), LQ is defined as an effective method of determining agglomeration economies in regional economic development. In the literature, LQ is predominantly used as a geographical indicator in spatial analysis (Cromley and Hanink 2012, Gibson et al. 1991), to determine and compare local characteristics (Moineddin et al. 2003), to determine industrial specialization in a geographical domain or region, clustering and economic agglomeration and to promote regional growth (Tian 2013, Crawley et al. 2013, Henderson 2003, Porter 2000, Glaeser et al. 1992).

This study used LQ to obtain rapid results, link spatial data with statistical data for industrial specialization, clustering and economic agglomeration in regional development.

Problem Statement

Which NUTS-4 (Nomenclature of Territorial Units for Statistics hereafter NUTS) regions of Yozgat are suitable for industrial investments that will contribute to its socio-economic development? Which NUTS-4 regions have manufacturing industry clustering, and how does it change over the years? Are the targeted manufacturing industry development in the sub-region analysis study and sub-region spatial development scheme of Regional Plan of TR 72 (2013) and real changes in manufacturing industry between 2006 to 2016 compatible with each other?

Material

Data from the Social Security Institution's study, "The Distribution of Insured People in Yozgat NUTS-4 regions and Sectors (NACE (European Classification of Economic Activities) rev. 2)" for the years 2006, 2011 and 2016 were used. The main reason this study used data for three separate five-year periods was evaluate change over time.

Methodology: Location Quotient (LQ)

In this research, annual k-average calculations were done for each NUTS-4 region since "The Distribution of Insured People in Yozgat NUTS-4 regions and Sectors (NACE rev

2)" data is monthly. After calculating annual average values of the number of employees working in manufacturing, the calculation done with (E) method was used to establish ratios between the number of manufacturing industry employees in the NUTS-4 region of Yozgat (e_i)/the total number of employees working in manufacturing industry in Yozgat (E_i) and the total number of employees in NUTS-4 region (e)/the total number of employees in Yozgat (E). The formula used in this research was:

$$LQ_i = \frac{e_i / E_i}{e / E}$$

If the above ratio results in $LQ_i < 1$, it means that there is no specialization and clustering in manufacturing industry for the selected NUTS-4 region. If the above ratio results in $LQ_i = 1$, it means that manufacturing industry in that NUTS-4 region is competitive. If the above ratio results in $LQ_i > 1$, it means that there is a clustering and specialization in manufacturing in the NUTS-4 region (Munandar et al. 2017, Cromley and Hanink 2012, Karakayacı 2010, Seçkin 2015).

Study Highlights

Turkish LQ studies conducted at the county level have studied all of Turkey or a county and a province. The investigation of manufacturing industry LQ on the NUTS-4 level in Yozgat is the study of TR 72 Region Sub-Region Research (2014) prepared by the Central Anatolia Development Agency. In this study, the analysis in Yozgat, Sivas and Kayseri are all based on net sales and foreign sales (export) data. What makes this research significant is that it is the first study to use NACE rev. 2 data to consider the number of employees in manufacturing at the NUTS-4 level specific to Yozgat.

Another important issue that distinguishes this research is that it used data for 5-year intervals, thus obtaining comparable data suitable for identifying tendencies.

Yozgat

Yozgat is located in the Central Anatolia Region and is a NUTS-3 level unit in the classification of Turkish Nomenclature of Territorial Units for Statistics. Kayseri, Sivas and Yozgat constitute the Statistical Regional Unit of Kayseri, and Yozgat are in the TR72 NUTS-2 level region. Yozgat is a NUTS-3 level settlement in the statistical regional unit classification. In this research, the NUTS-4 level is the sub-regions of Yozgat NUTS-3 level region. Yozgat has 14 NUTS-4 level sub-regions: Sorgun, Sarıkaya, Boğazlıyan, Merkez, Yerköy, Yenifakılı, Akdağmadeni, Çandır, Çayıralan, Saraykent, Şefaati, Aydıncık, Çekerek and Kadışehri. The maps below show the TR72 NUTS-2 Level Statistical Unit Region, the Yozgat NUTS-3 Level unit and the NUTS-4 regions of Yozgat (Figure 1)

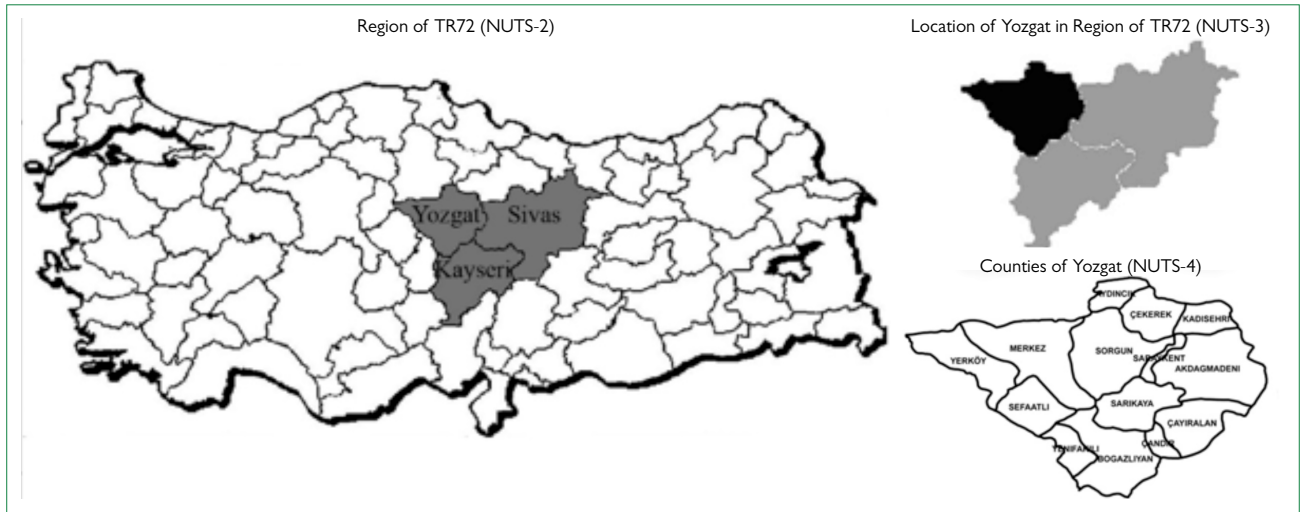

Figure 1. The Location of Yozgat.

Yozgat has both railway and motorway (see Figure 2) connections to neighboring cities. The city of Yozgat, which is a NUTS-4 region, has two connections to Kayseri. The first is a motorway through Boğazlıyan NUTS-4 region and is approximately 180 km long. The second is a motorway that goes through the Sorgun, Sarıkaya and Boğazlıyan NUTS-4 regions and is approximately 200 km long. Boğazlıyan lies at the intersection of the two roads and is 80 km from Kayseri. There is also a railway that goes through Ankara, has connections to Kırıkkale and NUTS-4 regions such as Yerköy, Şefaati, Yenifakılı and arrives in Kayseri. Boğazlıyan is approximately 23 km from the Yenifakılı train station.

According to the labor force report by the central office of the Yozgat Work and Labor Institution (2013) on sectoral distribution in Kayseri, the total number of employed and registered workers was 368,000. Of them, 135,000 were employed in the industrial sector and accounted for 36.7% of total employment. According to Turkish Statistical Institute Kayseri has 1.376.722 population in 2017. There can be pos-

sible positive effects in terms of close to market, close to production districts etc...

This study investigated two five-year periods: 2006 to 2011, and 2011 to 2016) using NACE rev. 2 data. To understand the distribution of employment by sector in Yozgat's NUTS-4 regions, three prominent sectors in all of the provinces of the city were investigated and are represented as percentages of overall employment. This study will also contribute to explorations of the changes in manufacturing over the years. Figure 3 shows the distribution of three prominent sectors in Yozgat's NUTS-4 regions. Manufacturing is the prominent sector in the Yerköy, Merkez, Sorgun, Akmağdeni, Sarıkaya, Çayıralan NUTS-4 regions.

According to the 2011 data, there was an important change in manufacturing sector (see Figure 4). Unlike the 2006 data for

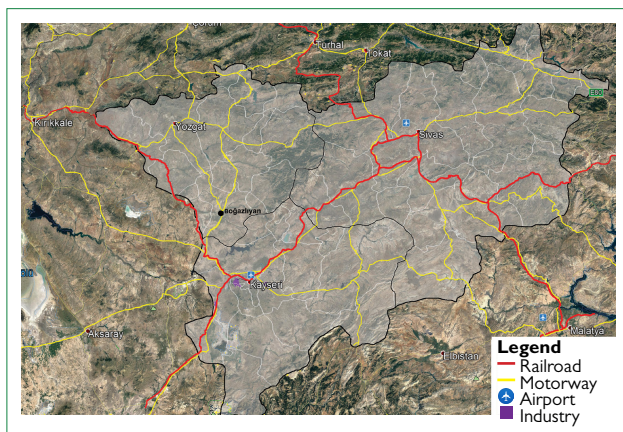

Figure 2. Transportation in TR72. (Source: Google Earth, 2018)

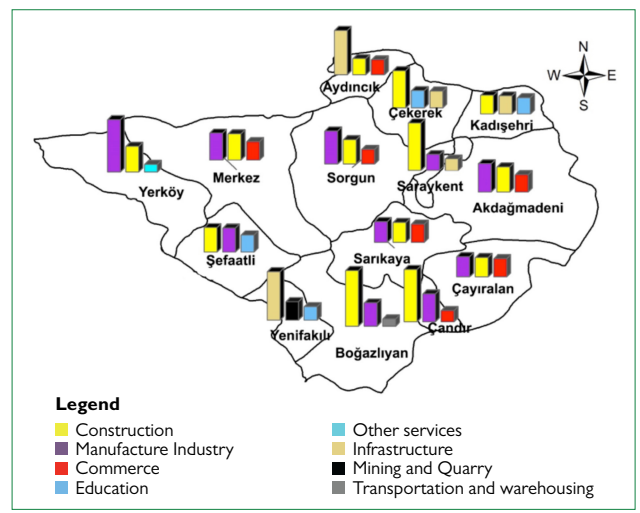

Figure 3. The three prominent sectors of Yozgat's NUTS-4 regions according to number of employees (2006).

the Yerköy, Merkez, Sorgun, Akmağdeni and Sarıkaya NUTS-4 regions, the most prominent sector was construction. The second most prominent sector in Yerköy, Sorgun and Akmağdeni was manufacturing. The most significant decrease in the manufacturing sector occurred in the Merkez and Sarıkaya NUTS-4 regions where it became the third most prominent sector, and the second most prominent sector was business. According to the 2016 data, the manufacturing sector has showed continuity in NUTS-4 regions in the last ten years. In NUTS-4 regions such as Yerköy, Boğazlıyan and Çayıralan, the most registered workers were employed in the manufacturing sector. In Sorgun, manufacturing was the second prominent sector in 2016, as it was in 2011. However, the number of workers employed in manufacturing was almost as high as the number in construction sector. Figure 5 shows the three sectors that employed the most workers in Yozgat's NUTS-4 regions in 2016.

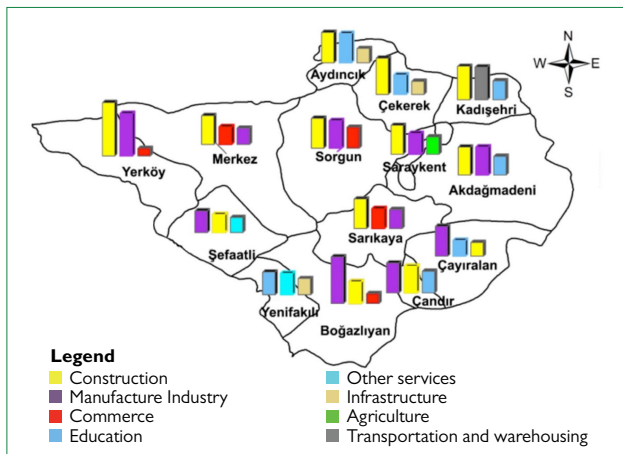

Figure 4. The three prominent sectors of Yozgat's NUTS-4 regions according to number of employees (2011).

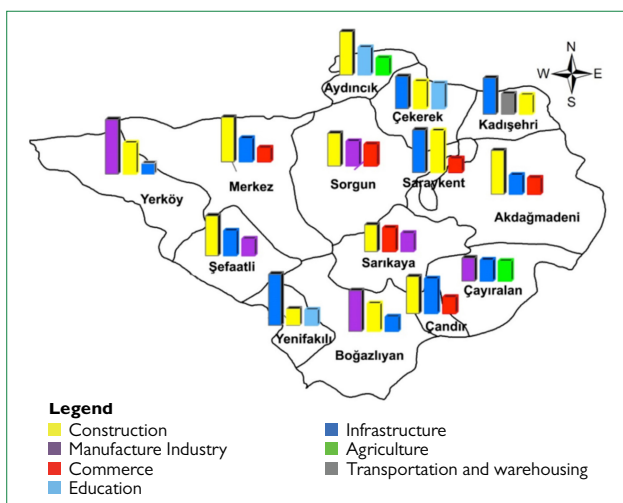

Figure 5. The three prominent sectors of Yozgat's NUTS-4 regions according to number of employees (2016).

Yozgat is a province at NUTS-3 level of the Statistical Regional Units Classification in Turkey. Whether at the provincial or NUTS-4 level, developmental index studies, which measure urban development, provide important information about urban socio-economic structure. Industrial indicators, employment indicators, demographic indicators and urbanization rates, which are essential for socio-economic development studies, are directly related to the manufacturing industry. Manufacturing plays an important role, especially in urbanizing economies. The industry also employs a considerable labor force, which has a significant impact on socio-economic development due to its relationship with other sectors (Lewis 1954, Kern and Schumann 1987, Murphy et al. 1989, Arisoy 2008). In 2011, Yozgat had the 65th highest socio-economic development level out of 81 provinces in Turkey and was 64th in 2003. In 1996, Yozgat was 58th out of 76 provinces. When five provinces were later added, Yozgat was 63rd out of 81 provinces. This shows that Yozgat's socio-economic development level gradually fell in the ranking (Ergen and Ergen 2016). The most recent socio-economic development level survey conducted at the NUTS-4 region level was done by the State Planning Organization and published in 2004. This research's socio-economic rankings of Yozgat's NUTS-4 regions are shown in Table 1.

Source: Socio-economic Development Ranking State Planning Organization 2004

Table 1 shows that, NUTS-4 regions of Yozgat, only Yerköy and the Center Region (Merkez) have positive socio-economic development indexes for 2004. The other provinces have negative values. Only the Center Region (Merkez) is in the second development group, and Yerköy, which also has a positive development index, is in the third development group.

Table 2 shows the TR72 Region sub-region study prepared using the data for 2011, 2012, 2013 and published in 2014, indicating the socio-economic development of NUTS-4 regions of Yozgat.

The most important difference between the 2004 and the 2011 development indexes is that Sorgun and Boğazlıyan regions began to take a positive direction.

LQ Analysis for Yozgat Manufacturing Industry in 2006

In Yerköy and Sorgun, which have a $LQ > 1$ value in Table 3 prepared based on the distribution of the Social Security Institution's monthly insured figures for Yozgat's NUTS-4 regions and sectors (NACE rev. 2), manufacturing industry clustering is seen. In other regions, there are no manufacturing industry clusters, not even any competing industry clusters.

Figure 6 and the table above show that manufacturing industry clusters are found only in Yerköy and Sorgun of 14 NUTS

Table 1. Socio-economic Development Index and Ranking for the NUTS-4 Regions of Yozgat in 2004

County (NUTS-4)	Development Index among 872 County	Development Group	Development Index
Center	144	2	0.75984
Yerköy	245	3	0.23511
Çandır	341	3	-0.03049
Sorgun	419	3	-0.17494
Boğazlıyan	445	3	-0.21522
Yenifakılı	468	3	-0.25045
Çayıralan	492	4	-0.30647
Şefaati	519	4	-0.36524
Sarıkaya	583	4	-0.47417
Akdağmadeni	614	4	-0.53296
Saraykent	725	5	-0.73445
Çekerek	758	6	-0.81328
Aydıncık	760	6	-0.81903
Kadışehir	815	6	-1.10911

Source: Socio-economic Development Ranking State Planning Organization 2004.

regions. One of the other regions, Akdağmadeni, has an LQ value of 0.950 and Çandır has 0.924, and the Center Region (Merkez) has 0.905. These NUTS-4 regions are closest to the competitive level.

Table 2. Socio-economic Development Index for the NUTS-4 Regions of Yozgat in 2011

County (NUTS-4)	Development Index
Center	1.325449833
Yerköy	0.920832209
Sorgun	0.352672154
Boğazlıyan	0.108710039
Akdağmadeni	-0.00189693
Sarıkaya	-0.056624364
Şefaati	-0.135974798
Çayıralan	-0.27917
Yenifakılı	-0.40159
Çandır	-0.43428
Çekerek	-0.47942
Saraykent	-0.61303
Kadışehir	-0.7342
Aydıncık	-0.94669

Source: TR 72 Region Sub-Region Research Central Anatolia Development Agency 2014.

LQ Analysis of Yozgat's Manufacturing Industry for 2011

Table 4 shows the annual average results of the distribution of the Social Security Institution's monthly insured figures for Yozgat's NUTS-4 Regions and sectors (NACE rev. 2) for 2011. The LQ results are <1 for Yerköy, Boğazlıyan, Çandır, Çayıralan and Sorgun. In Sorgun is close to the value of 1, a value slightly higher than its competitiveness value.

Figure 7 and Table 4 show that Boğazlıyan, Çandır, Çayıralan, Akdağmadeni joined Yerköy and Sorgun as NUTS-4 Regions with manufacturing industry clustering in 2011. Especially Boğazlıyan, Çandır and Çayıralan Provinces attracted attention by being close to Kayseri, which has considerable industrial facilities. Boğazlıyan, Çandır and Çayıralan regions are approximately 80 kilometers from Kayseri. Table 4 shows that Akdağmadeni is closest to the competitive value.

LQ Analysis Of Yozgat for 2016 by Means of Manufacturing Industry

Table 5 shows the annual average results of the distribution of the Social Security Institution's monthly insured figures for Yozgat's NUTS-4 Regions and sectors (NACE rev. 2) for 2016. It shows a decrease in the clustering values compared to 2011. In 2016, Yerköy, Sorgun, Boğazlıyan and Çayıralan had LQ values greater than 1.

Table 3. The Number of Employees Working in the Manufacturing Industry in Yozgat NUTS-4 regions for 2006 and LQ

	Total Employment (Average)	Total Manufacturing Industry Employment (Average)	LQ
Akdağmadeni	1,331.1	310.1	0.950
Aydıncık	210.0	2.6	0.050
Boğazlıyan	3,260.0	624.8	0.781
Çandır	183.2	41.5	0.924
Çayıralan	449.9	75.1	0.680
Çekerek	722.5	71.1	0.401
Kadışehri	213.8	13.7	0.261
Center	7,695.7	1,708.1	0.905
Saraykent	244.7	32.4	0.539
Sarıkaya	1,033.0	175.9	0.694
Şefaati	558.5	111.3	0.813
Sorgun	4,052.1	1,105.9	1.113
Yenifakılı	170.0	8.3	0.198
Yerköy	3,482.6	1,509.6	1.767
Total	23,607.1	5,790.3	

Table 4. The Number of Employees Working in the Manufacturing Industry in Yozgat NUTS-4 Regions for 2011 and LQ

	Total Employment (Average)	Total Manufacturing Industry Employment (Average)	LQ
Akdağmadeni	2,774.9	590.1	1.031
Aydıncık	384.4	10.9	0.138
Boğazlıyan	3,083.6	1,095.1	1.722
Çandır	237.0	54.3	1.110
Çayıralan	691.6	157.8	1.106
Çekerek	1,104.3	103.9	0.456
Kadışehri	544.1	29.5	0.263
Center	11,228.4	1,382.1	0.597
Saraykent	353.4	55.5	0.761
Sarıkaya	1,509.5	217.8	0.700
Şefaati	767.9	127.0	0.802
Sorgun	6,349.5	1,330.0	1.016
Yenifakılı	257.9	29.0	0.545
Yerköy	7,370.4	2,378.1	1.564
Total	36,657.1	7,561.0	

Figure 8 and Table 5 show that the tendency continues in Sorgun and Yerköy, where manufacturing industry clustering was seen in 2006. Boğazlıyan and Çayıralan continued the tendency of manufacturing industry clustering as they did in 2011. The value of clustering in the manufacturing sector of

Boğazlıyan increased, but Çayıralan's cluster ratio was stable compared to 2011 values.

The alteration of clustering in manufacturing industry in Yozgat's NUTS-4 Regions in five years period from 2006 to 2016

Table 5. The Number of Employees Working in the Manufacturing Industry in Yozgat NUTS-4 Regions for 2016 and LQ

	Total Employment (Average)	Total Manufacturing Industry Employment (Average)	LQ
Akdağmadeni	2,917.5	285.8	0.595
Aydıncık	528.2	17.0	0.196
Boğazlıyan	3,889.7	1,152.4	1.801
Çandır	265.7	22.9	0.524
Çayıralan	670.2	111.8	1.014
Çekerek	1205.8	75.0	0.378
Kadışehri	664.6	21.6	0.198
Center	16,109.2	1,218.0	0.46
Saraykent	522.4	42.7	0.496
Sarıkaya	1,790.7	235.5	0.799
Şefaati	1,035.4	124.8	0.732
Sorgun	7,881.4	1,396.3	1.077
Yenifakılı	370.5	38.1	0.625
Yerköy	6,470.9	2,550.4	2.396
Total	44,322.1	7,292.3	

can be viewed at Figure 9. According to Figure 9 Yerköy and Boğazlıyan NUTS-4 Regions are the most remarkable counties in Yozgat Province.

Discussion and Conclusion

As mentioned in the introduction, regional development through polarization has positive effects on competitiveness, entrepreneurship, collaboration between firms, interaction and finding appropriate labor force. Clustering in the manufacturing sector does not occur everywhere. It occurs in specific regions. Determining regions with such potential is an important step in regional development. Ensuring regional development through polarization can play an important role in regional planning studies.

This study of clustering in manufacturing in Yozgat's NUTS-4 regions investigated which NUTS-4 regions are more suitable for investment in manufacturing sector to ensure socio-economic development. To do so, the NUTS-4 regions of Yozgat's manufacturing sector that showed continuity between 2006 and 2016 should be determined. This approach also solves this study's second issue: monitoring the change in clustering in the manufacturing sector over time. The fact that a sector becomes prominent and sustains its continuity over time means that sector will show clustering, which will eventually lead to polarization.

1, 2 - The 5-year interval manufacturing industry clustering results for Yozgat between 2006-2016 indicate that only

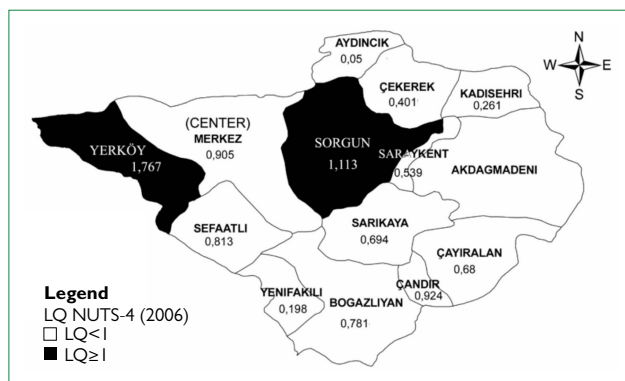

Figure 6. Manufacture Industry LQ Map of Yozgat's NUTS-4 Regions (2006).

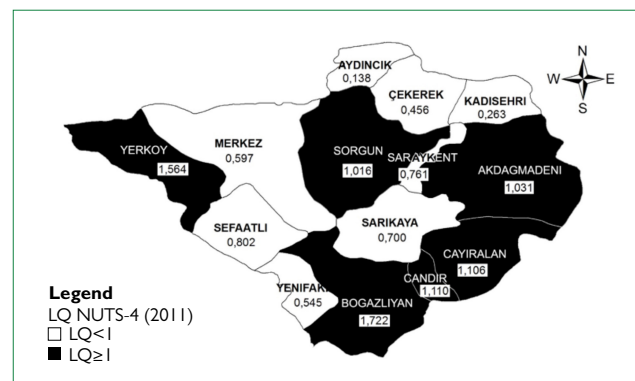

Figure 7. Manufacture Industry LQ Map of Yozgat's NUTS-4 Regions (2011).

Yerköy and Sorgun had manufacturing industry clustering in 2006 and before by number of employees. In 2011, some regions' competitive potential, particularly those close to Kayseri, rose. The exceptional region in terms of proximity to Kayseri in 2011 was Akdağmadeni. The 2016 data gives information about the future of manufacturing industry clusters in the regions of Yozgat. In addition to Yerköy and Sorgun, which already had manufacturing industry clusters, manufacturing industry clustering is growing in some other regions due to proximity to Kayseri, especially in Boğazlıyan. Even if Çayıralan is 80 kilometers from Kayseri, the fact that Boğazlıyan's transportation facilities are good made it rise slightly above the competitive value. Yerköy's manufacturing industry clustering is becoming increasingly polarized. Yerköy's location on the Ankara-Yozgat road, its proximity to Ankara, its current railway transportation, its location on the (yet to be completed) high-speed railway and its two organized industrial zones are the main causes of clustering in its manufacturing industry.

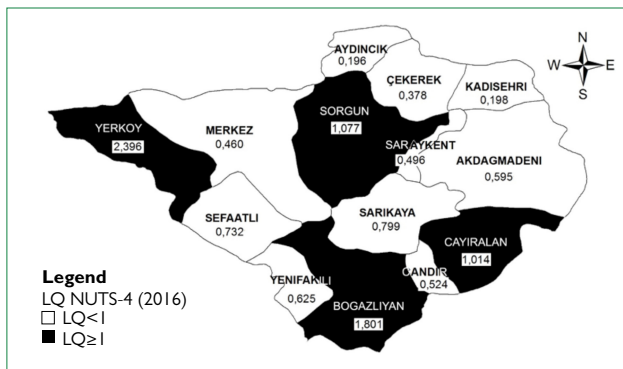

Figure 8. MManufacture Industry LQ Map of Yozgat's NUTS-4 Regions (2016).

The socio-economic development index and ranking survey conducted at the NUTS-4 level was done by the State Planning Organization and published in 2004 (see Table 1). It shows a significant relationship between the LQ values for 2006. The results ranked the Center Region (Merkez), Yerköy, Çandır, Sorgun and Boğazlıyan in order of socio-economic development index in 2004, and Yerköy, Sorgun, Akdağmadeni, Çandır and the Center Region (Merkez) in 2006. The LQ rankings were Boğazlıyan, Yerköy, Çandır, Çayıralan, Akdağmadeni and Sorgun in 2011, and the Center Region (Merkez), Yerköy, Sorgun, Boğazlıyan and Akdağmadeni according to 2011-2012-2013 values of socio-economic development indexes prepared by the Central Anatolia Development Agency in 2014. The socio-economic development index indicates that socio-economic variables other than the manufacturing industry are not certain to yield the same result due to the input effect, but this can be interpreted as a positive effect of the socio-economic structure of the manufacturing clusters on the provinces.

Figures 3, 4 and 5 show the change in all of Yozgat's NUTS-4 regions. Employment in the manufacturing sector decreases over time in Merkez, Sorgun, Akmağdeni, Sarıkaya NUTS-4 regions. It is possible to explain positive effects on Boğazlıyan and Çayıralan due to their proximity to the manufacturing industry of Kayseri with the widespread trickle-down effects approach. Over the years, the clustering rate of the manufacturing industry is gradually decreasing in the Center Region (Merkez). The presence of the university in the Center Region (Merkez) is mainly due to university-based investments. Especially investments in construction, commerce, administrative services reduce manufacturing industry clustering.

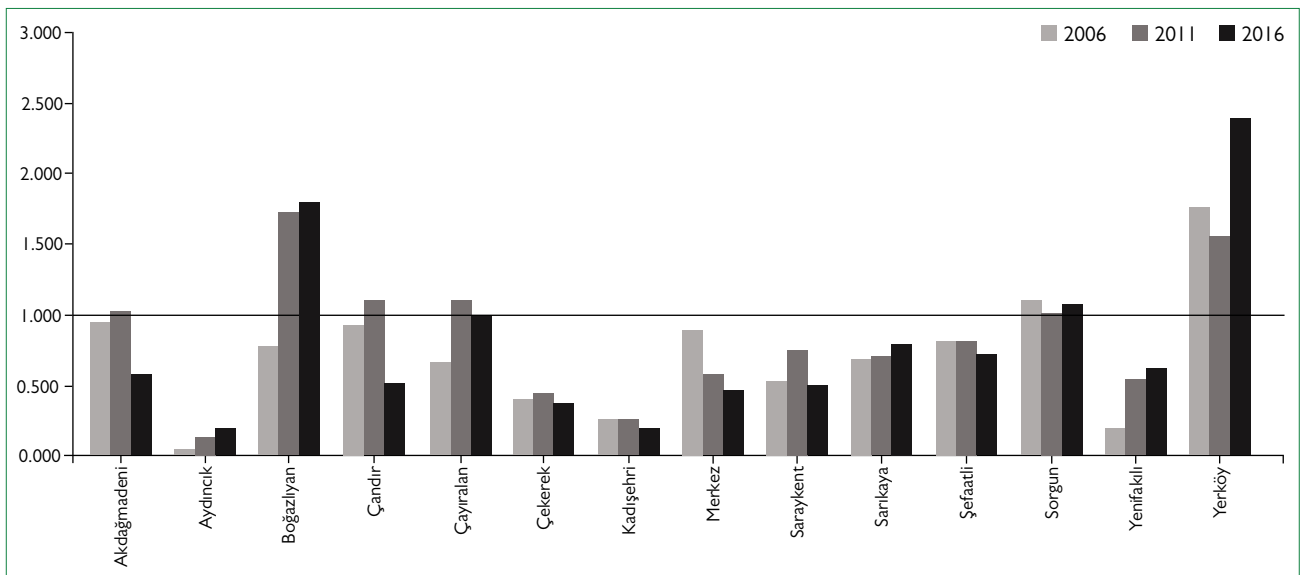

Figure 9. Manufacture Industry LQ Alteration of Yozgat's NUTS-4 Regions (2006-2016).

3- This study's third issue was to compare its findings to the decisions made in the 2013 regional plan. Investing in an area where there is clustering in the manufacturing sector is more likely to succeed because of the labor force, financial resources and local features. Clustering in manufacturing developed continuously and consistently in Yerköy, Sorgun, Boğazlıyan and Çayıralan from 2006 to 2016. The 2013 regional plan for the TR72 NUTS-2 region was prepared based on data from 2010 and earlier. This study will make it possible to investigate changes in the 2013 plan decisions and how compatible those decisions were with development in these regions. Figure 2 shows that in 2006, prominent sector in the Merkez NUTS-4 region was manufacturing. For this reason, the regional plan included a decision to invest in manufacturing in the Merkez NUTS-4 region. The Regional Plan of TR 72's sub-sector prepared in 2013 and the number-2 sub-regional spatial scheme studies foresees manufacturing industry investments in Yerköy and the Center Region (Merkez), and it proposes development in industry in these two regions. However, employment in manufacturing fell in the Merkez NUTS-4 region from 2011 to 2016. The Center Region (Merkez) does not feature clustering in manufacturing industry. The result of the study, which is not proposed in the TR 72 Regional Plan (2013), is that manufacturing industry is gradually clustering in Boğazlıyan. Therefore, Boğazlıyan's manufacturing industry needs support.

Our study focused on the concentration of manufacturing industry at the NUTS-4 level. It used the LQ method with data for the distribution of employees by sector and identified industrial clusters in Yerköy, Sorgun, Boğazlıyan and Çayıralan in 2016. According to the same employment data, the Yerköy, Sorgun, Boğazlıyan and Çayıralan NUTS-4 regions seem to be most appropriate for investments in manufacturing. This study will provide significant data for future plans for the province of Yozgat and/or the TR 72 Region.

REFERENCES

- Anderson, N.B., and Bogart, W., (2001). The Structure of Sprawl: Identifying and Characterizing Employment Centers in Polycentric Metropolitan Areas. *The American Journal of Economics and Sociology*, 60(1), 147-169.
- Arısoy, I., (2008). Türkiye'de Sanayi Sektörü - İktisadi Büyüme İlişkisinin Kaldor Hipotezi Çerçevesinde Test Edilmesi, Discussion Paper, Turkish Economic Association, 1, 1-31.
- Campbell, J., (1974). A note on growth poles. *Growth and Change*, 5(2), 43-45.
- Chakravorty, S., (2003). Industrial location in post-reform India: patterns of inter-regional divergence and intra-regional convergence. *The Journal of Development Studies*, 40(2), 120-152.
- Chiang, S., (2009). Location Quotient and Trade. *Ann. Reg. Sci.*, 43, 399-414.
- Crawley, A., Beynon, M., and Munday, M., (2013). Making Location Quotients More Relevant as a Policy Aid in Regional Spatial Analysis. *Urban Studies*, 50(9), 1854-1869.
- Cromley, R.G., and Hanink, D.M., (2012). Focal Location Quotients: Specification and Applications. *Geographical Analysis*, 44(4), 398-410.
- Dawkins, C.J., (2003). Regional Development Theory: Conceptual Foundations, Classic Works, and Recent Developments. *Journal of Planning Literature.*, 18(2), 131-172.
- Dericioğlu, K.T., (1988). Az Gelişmiş Ülkelerde Kırsal Alanlara Yönelik Güncel Bölge Planlama Yaklaşımları [Current Regional Planning Approaches for Rural Areas of Developing Countries], METU Journal of Architecture, vol. 8, no. 1, pp. 11-22.
- Ergen, B., and Ergen, Z., (2016). Unifying Two Regional Planning Methodologies in an Analysis of the Rural and Agricultural Development Potential of the Province of Yozgat, Turkey Romanian Review of Regional Studies, 12(1), 51-64.
- Evangelinides, M., (1975). Regional development- core-periphery relations: the Greek case. *The Greek Review of Social Research*, 24, 320-255.
- Florence, P.S., (1939). Report on the Location of Industry: Political and Economic Planning, London, U.K.
- Fracasso, A., and Marzetti, G.V., (2017). Estimating dynamic localization economies: the inadvertent success of the specialization index and the location quotient. *Regional Studies*, 1-14.
- Gibson, J., Miller, M. and Wright, G. (1991). Location quotient: a basic tool for economic development analysis. *Economic Development Review*, 9(2), 65-68.
- Glaeser, E. L., Kallal, H. D., Scheinkman, J. A., & Shleifer, A. (1992). Growth in cities. *Journal of Political Economy*, 100(6), 1126-1152.
- Guimarães, P., Figueiredo, O., and Woodward, D., (2009). Dartboard tests for the location quotient. *Regional Science and Urban Economics*, 39, 360-364.
- Harrison, B., (1992). Industrial Districts: Old Wine in New Bottles? *Regional Studies* (26)5, 469-483.
- Henderson, J.V., (2003). Marshall's scale economies. *Journal of Urban Economics*, 53(1), 1-28.
- Hirschman, A. O., (1958). *The Strategy of Economic Development*, Yale University Press, New Haven.
- Isserman, A.M., (1977). The Location Quotient Approach to Estimating Regional Economic Impacts. *Journal of the American Institute of Planners*, 43(1), 33-41.
- Karakayacı, Ö., (2010). Ekonomik Büyüme ve Girişimcilik Aktivitelerinde Kümeleşmenin Rolü: Bursa ve Konya Sanayi Kümeleri Örneğinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma. [Role of Clustering in Economic Growth and Entrepreneurship Activity: The Comparative Study in Case of Bursa and Konya Industrial Clusters] *Megaron*, 5(3), 149-159.
- Karakayacı, Ö., and Dinçer, İ., (2012). Sanayi Kümelerinde Firma Özellikleri, Bilgi Ağları ve Yenilikçilik. [Firm Characteristics, Knowledge Networks and Innovativeness In Industrial Clusters] *Sigma*, 4, 22-36.
- Kern, H., and Schumann, M., (1987). Limits of the Division of Labour New Production and Employment Concepts in West German Industry. *Economic and Industrial Democracy*, 8, 151-170.

- Kowalski A.M., and Marcinkowski A., (2014). Clusters versus Cluster Initiatives with Focus on the ICT Sector in Poland. *European Planning Studies*, 22(1), 20-45.
- Krugman, P., (1991). *Geography and Trade*, Cambridge, MIT Press.
- Krugman, P., ve Venables A.J., (1996). Integration, specialization, and adjustment. *European Economic Review*, 40, 959-967.
- Labor Force Report by the Central office of the Yozgat Work and Labor Institution (2013). <http://www.iskur.gov.tr/tr-tr/kurumsalbilgi/raporlar.aspx#dltop> (access date 24th of April 2018).
- Leigh, L., (1970). The Use of Location Quotients in Urban Economic Base Studies. *Land Economics*, 46(2), 202-205.
- Lewis, W.A., (1954). Economic Development with Unlimited Supplies of Labour. *The Manchester School*, 22(2), 139-191.
- Malmberg, A., (1996). Industrial geography: agglomeration and local milieu. *Progress in Human Geography*, 20(3), 392-403.
- Moineddin, R., Beyene, J., and Boyle, E., (2003). On the Location Quotient Confidence Interval. *Geographical Analysis*, 35(3), 249-256.
- Munandar T.B., Azhari, Musdholifah A., and Arsyad, L., (2017). Modified Agglomerative Clustering with Location Quotient for Identification of Regional Potential Sector. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 95(5), 1191-1199.
- Murphy, K.M., Shleifer, A., and Vishny, R.W., (1989). Industrialization and the Big Push. *Journal of Political Economy*, 97(5), 1003-1026.
- Myrdal, G., (1957). *Economic Theory and Underdeveloped Regions*, Gerald Duckworth & Co. Ltd London.
- Pascal, V.J., (2005). Clusters and entrepreneurial intensity: The influence of economic clusters on entrepreneurial activity. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 7(1), 5-27.
- Perroux, F., (1955). A note on the notion of growth pole [Notes sur la notion des pôles de croissance]. *Applied Economy [Economie Appliquée]*, 1(2), 307-320. As translated in *Regional Economics*, ed. David L. McKee, Robert D. Dean, and William H. Leahy (New York: Free Press, 1970). P. 94.
- Porter, M.E., (1990). *The Competitive Advantage of National*, New York, The Free Press.
- Porter, M.E., (1998). Location, Clusters, and the "New" Microeconomics of Competition. *Business Economics*, 33(1), 7-13.
- Porter, M.E., (2000). Location, Competition, and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy. *Economic Development Quarterly*, 14(1), 15-34.
- Seçkin, E., (2015). Perakende Sektöründeki Yapısal Dönüşümün Bursa'daki Üretim Piyasası ile Tüketim Piyasasına Yansımaları. [The Impact of Structural Transformation in Retail Sector on the Producer and Consumer Market in Bursa] *Megaron*, 10(1), 70-79.
- Socio-economic Development Ranking (2004). State Planning Organization (<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Yayinlar/Attachments/299/ilce.pdf> access date 13th November 2017)
- Sölvell, Ö., Ketels, C., and Lindqvist, G., (2008). Industrial specialization and regional clusters in the ten new EU member states. *Competitiveness Review: An International Business Journal*, 18(1-2), 104-130.
- Sungur, O., (2015). TR61 (Antalya, Isparta, Burdur) Bölgesinde Sektörel Yoğunlaşmanın ve Yoğunlaşma Dinamiklerinin Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 13(3), 316-341.
- Tian, Z., (2013). Measuring Agglomeration Using the Standardized Location Quotient with a Bootstrap Method. *The Journal of Regional Analysis and Policy*, 43(2), 186-197.
- Todd, D., (1974). An appraisal of the development pole concept in regional analysis. *Environment and Planning A*, (6), 291-306.
- TR 72 Region Sub-Region Research (2014). Central Anatolia Development Agency, (http://www.oran.org.tr/images/dosyalar/20170915132804_0.pdf access date 13th November 2017)
- TR 72 Regional Plan (2013). Central Anatolia Development Agency (<http://www.oran.org.tr/images/dosyalar/111.pdf> access date 24th of April 2018).

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Şehircilik ve Kamusal İlişkisinde Ekinse Üretimin (Culturevation) Rolü ve Etkisi

*The Role and Effect of Culture Cultivation (Culturevation) in the Relationship between Urbanism and Publicness*İdem Adem Erdem Erbaş,¹ İdem Devran Bengü²¹Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul²İstanbul Arel Üniversitesi Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi, İstanbul

ÖZ

“Kamusal alan”, “kamusalılık” ve “kamusal mekân”, kavramları, şehircilik ve mimarlık disiplinlerinde ya birbirlerinden ayrıştırılarak ya da birbirlerinin ikamesi yapılarak kullanılmaktadır. Bu her üç kavram, demokratik bir toplum bünyesinde, aslında bütüncül bir yapı arz eder. Ancak bu bakış açısı, tüketim ortamlarının dışında yer alan ama çağdaş kapitalist üretim ortamlarından da farklılaşan bir üretkenlik atmosferinde ortaya konulabilir. Tiyatro sanatı kamusallığın gelişimi ile olan ilişkisi çerçevesinde irdelendiğinde, kamusal alanı canlandıran bu farklı üretkenliğin aracı olabilen mekânsal ortamları bulabilmek mümkün olmaktadır. Kamusallığın gelişimi ile tiyatro sanatı arasında oldukça kuvvetli felsefi ve tarihsel bağlar bulunmaktadır. Makalede, tiyatronun şehircilik ve kamusalılık ilişkisinde etkili bir araç olduğu argümanı, İstanbul’un Kadıköy ilçesinin tarihi kent merkezinde yapılan saha araştırmalarının bulguları ile desteklenmektedir. Kadıköy’de sayıları hızla artan ve “alternatif sahneler” olarak da kabul gören yeni nesil tiyatro mekânlarının yapılandığı ortamdaki üretkenliğin, çağdaş kapitalist sistemdeki farklılık arz eden nitelikleri olduğu tespit edilmiştir. Yeni nesil tiyatro mekânları ortamında görünür olan bu üretkenliğin, alanda kamusalılığı da beslediği gözlemlenmiştir. Saha araştırmasında, alternatif sahneler ortamında ortaya çıkan bu üretkenlik biçimine “ekinse üretim” denmiştir. Makalede ekinse üretimin tarifi yapılmakta, alandan elde edilen bulgular üzerinden “ekinse üretim bağlamında etkili olan dinamikler” ortaya konulmaktadır. Mevcut bir kamusalılık barındıran yerel idari yapılanmalarda, kamusal kültürel üretimlerin bu dinamiklerin bütünlüğü bağlamında ele alınabilmesi durumunda, sosyo-kültürel mekânların, kamusallığa hizmet eden araçlar olarak, farklı bir bakış açısıyla değerlendirilebileceklerine dikkat çekilmektedir.

Anahtar sözcükler: Kadıköy, kamusal alan, kamusalılık, kamusal mekân, tiyatro.

ABSTRACT

In urbanism and architecture, the concepts of the public sphere, publicness, and public space have been used either as separate domains or as substitutes. However in a democratic society, these 3 concepts actually constitute a holistic whole. This point of view can only be advanced in an atmosphere of productivity that is not only non-consumerist, but which also differs from the contemporary capitalist production environment. When the art of theater is examined in relation to the development of publicness, it is possible to find spaces that may be tools of this different productivity that vitalizes the public sphere. There is quite a strong philosophical and historical connection between the development of publicness and the art of theater. In this article, the argument that theater is an influential tool in the relationship between urbanism and publicness is supported by the findings of field surveys conducted in the historic city center of the Kadıköy district of Istanbul. The findings suggest that the productivity of the rapidly increasing and accepted “alternative stages” of new generation theater spaces have characteristics that are different from the contemporary capitalist system. This productivity, which is visible in the environment of the new generation theater spaces nourishes publicness. This form of productivity that has emerged in the environment of the alternative stages observed in the field research is termed “culture cultivation” or “culturevation.” This article provides a definition of culturevation and a discussion of the effective dynamics in the context of culturevation using data obtained in the field. Attention is drawn to how the existing publicness of local administrative structures, where the entirety of the public cultural production dynamic can be addressed, can be evaluated from a different perspective as socio-cultural spaces that serve publicness.

Keywords: Kadıköy; public space; publicness; public sphere; theatre.

Geliş tarihi: 03.08.2017 Kabul tarihi: 11.05.2018

Online yayımlanma tarihi: 01.08.2018

İletişim: Devran Bengü.

e-posta: devranbengu@gmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

Demokrasinin 20. yüzyılda içine düştüğü çıkmazlar, “kamusal alan”, “kamusallık” ve “kamusal mekân” kavramlarının özelliklerle tartışma konusu haline gelmelerine neden olmuştur. Şehircilik ve mimarlık disiplinlerinde de çağdaş kapitalist sistemin mekânsal örgütlenmesi sonucunda yaşanan sorunları sorgulayan ve alternatif arayışlar sergileyen yöntem yaklaşımları özellikle bu kavramlar üzerine odaklanmaktadır.

Makaleye konu olan araştırmada altyapıyı oluşturan teorik çerçevedeki yaklaşım kamusal alan (public sphere), kamusal mekân (public space) ve kamusallık (publicness) kavramlarının birlikte ele alındığı bir perspektife sahiptir. Bu perspektif çerçevesinde kamusal alanı besleyebilen bir kamusallığın ne tür niteliksel özellikler ve ne tür niteliklere sahip mekânlar bağlamında varlık bulabildiği ve varlığını sürdürdürebildiği bulgulanmak istenmiştir. Araştırmanın bu yönde geliştirilmesi için kamusal alanı besleyebilen bir kamusallığın ve bu kamusallığın varlığını güçlendiren mekânların ortaya çıkarılabilmesi amacıyla farklı yöntemlerin kullanılması gerekmiştir.

Makalenin yapılandırıldığı detaylı literatür incelemeleri çerçevesinde, öncelikle “kamusal alan”, kamusallık ile olan ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. Kamusal mekânın ise bu ilişkiyi güçlendirmesi bağlamında anlam kazanacağı temel bir ilke olarak kabul edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda “kamusal alan” kavramı öncelikle Arendt (2013), Habermas (2014) ile Negt ve Kluge (1993) adlı teorisyenlerin geliştirdikleri kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu teorisyenlerin teorilerinde, kamusal alana dair ortak olarak gözlemlenen ve bu ortamın üretken yapısını ortaya koyan nitelikler belirlenmiştir. Daha sonra “kamusal mekân” kavramı, *kamusal mekânı kamusal alanın bir aracı* olarak gören diğer teorisyenler çerçevesinde ele alınmıştır (Adut, 2013; Atkinson, 2003; Banerjee, 2001; Loukaitou-Sideris, 1993; Madanipour, 2010; Mitchell, 2003). Kamusal mekânı kamusal alanın bir aracı olarak değerlendiren bu farklı teorisyenlerin de kamusal alan kavramıyla bir iletişim ve eylem ortamına işaret ettikleri ve aslında entelektüel anlamda bir üretkenlik ortamı olan ortak bir zeminde buluştukları anlaşılmaktadır. Bu ortak zemin, makalenin 2. bölümünde tüm bu teorisyenlerin kısaca yer verilen ifadeleri ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısı, araştırmanın sonraki aşamasında Sennett’in kamusallığı çözümleyişi ile pekiştirilebilmektedir (Sennett, 2013). Kamusal alanın varlığı, zihinsel gelişimi sağlayabilen üretken ve eleştirel üretim ortamları ile beslenebilen bir kamusallığın varlığına ihtiyaç duymaktadır. Sanat, bu anlamda öne çıkan temel bir araç görevi görmektedir. Kamusal alan, bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, sosyo-kültürel donatı mekânlarının, kamusal alanı besleyecek, kamusal alan için fiziksel anlamda bir araç görevi görebilecek mekânlar olarak değer kazanabilecekleri ön görülebilmektedir. Sennett’in kamusal insanın çöküşünü çözümlemesinin gerisinde bu kültü-

rel mekânları önemli bir değerlendirme aracı olarak ele alıyor olması yatmaktadır. 2. Bölüm sonunda bu ilişkinin önemi vurgulanmakta ve sosyo-kültürel mekânların ‘niteliksel’ anlamda bir ‘*kamusal alan hizmet aracı*’ olma özelliği ile değerlendirilebilmelerinin önemli olabileceğine değinilmektedir.

Araştırmada, kuramsal bağlamda geniş kapsamlı bütüncül bir bakış açısı çerçevesinde kamusal alan, kamusallık ve kamusal mekân kavramlarını ilişkilendiren kuramsal çerçevenin tanımlanması, temel teorik zeminin yapılandırılmasını sağlamıştır. Bu yaklaşım çerçevesinde kamusal alanı besleyebilen bir kamusallığın aracı olabilecek mekânların saptanabilmesi, araştırmanın ikinci etabını oluşturmuştur. Bu mekânlara dair bilgilerin ortaya konulabilmesi için alan araştırmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bir araştırma sahasının belirlenmesi ile sahada yapılabilecek incelemeler ışığında, alandaki bir kamusallık ortamından beslenen ve kamusal alana dair teoriden gelen niteliksel verileri destekleyen, görünmez bir takım mekânların ortaya çıkabileceği hipotezi oluşturulmuştur.

Alan araştırması bağlamında, teorik çerçeveden belirlenen ve kamusal alan oluşumunu destekleyen niteliksel veriler ile mevcut bir kamusallığın varlığını gösteren temel dinamiklerin ilçeler ölçeğinde aranması öngörülmüştür. Bu amaca yönelik olarak araştırmanın yapılacağı ilçenin belirlenebilmesinde öncelikle sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel verilerin belirlenmesi ve bu verilerin ilçeler arası karşılaştırılması esas alınmıştır.

Sosyo-kültürel veriler bağlamında, ilçelere dair eğitim düzeyleriyle ilgili TÜİK’in (Türkiye İstatistik Kurumu) 2015 yılındaki verilerinden yararlanılmıştır. Bu veriler çerçevesinde Kadıköy’ün, İstanbul ilçeleri arasında, üst düzey bir eğitim ortamı barındırıyor olması bakımından güçlü bir yapı arz ettiği ortaya çıkmaktadır.

İlçelerin sosyo-ekonomik verileri için ise Murat Güvenç tarafından yürütülen ‘İstanbul Toplumsal Coğrafyası’ adlı 2015 yılı verilerine dayanan araştırmadan yararlanılmıştır (Güvenç, Tülek, Küçükbaşlar, Akdal, Ferhanoğlu, 2017). Adı geçen bu araştırmada, İstanbul’un tüm mahalli sınırları tek tek belirlenmiş ve bu mahalli sınırlar içerisindeki iskân haritaları oluşturulmuştur. Daha sonra tüm belediyelerden elde edilen rayiç bedellere dayanan verilerin, bu çalışma sonucu ortaya çıkarılan haritalar üzerine işlenmesi sağlanmıştır. Bu birleştirme sonucunda elde edilen bulgular üzerinden ilçelere göre sosyo-ekonomik coğrafyanın dağılımını gösteren haritalar oluşturulmuştur. Bu haritalar üzerinden, Kadıköy ilçesi genelinde sosyo-ekonomik düzey bağlamında üst-orta gelir grubunun yerleşik olduğu ve Kadıköy tarihi kent merkezinin ise ilçe genelinde özellikle üst gelir grubuyla ön plana çıktığı gözlemlenebilmektedir.

Yereldeki bu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel ortam ile mevcut kamusallığın sürekliliğinin de sorgulanabilmesi, araş-

tırmada önem arz etmiştir. Bunun için Pervitiç ve Goad harita okumaları, ilçeler tarihi hakkında yapılan literatür incelemeleri ve karşılaştırmaları gerekli görülmüştür. Bu çerçevede yürütülen araştırmalar, Kadıköy tarihi kent merkezinde, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel anlamdaki gelişmişliğin ve yereldeki kamusalın, on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden bu yana olan sürekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

İstanbul ilindeki 39 yerel idarenin stratejik planlarında sosyo-kültürel anlamdaki stratejileri bağlamında yapılan incelemeler ise kültürel politikalar bağlamında Kadıköy ilçesinin farklılık arz ettiğini ortaya çıkarmıştır. 2015-2019 dönemine dair İstanbul ili ilçelerinin stratejik planlarında yapılan kelime taramaları çerçevesinde Kadıköy Belediyesinin ifadelerindeki netlik dikkat çekicidir. Kadıköy Belediyesinin, kültür politikaları bağlamında, kamusal yaklaşımı önemseydiği ve kültürel gelişimi hızlandıracak pragmatik çözümler geliştirmeye çalıştığı anlaşılabilir. Tarihi literatür arşivlerinden elde edilen bilgilerle bu bilgilerin değerlendirilmesi Kadıköy ilçesinde kamusal yaşamı destekleyen bir belediye kültürünün varlığını ortaya çıkarmaktadır.

Makalenin alıntılanıldığı doktora araştırmasındaki tüm bu incelemeler ışığında, Kadıköy tarihi kent merkezi, süreklilik arz eden gelişmiş sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ortamı ve on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden bu yana sürdürdüğü kamusalın bağlamında, İstanbul ilçeleri arasında farklılaşan bir örnek alan olarak ortaya çıkmış ve araştırmanın odaklanacağı araştırma sahası olarak belirlenmiştir.

Kadıköy tarihî kent merkezinde yürütülen alan araştırması, Kadıköy'deki kamusal ortamında gelişen ve bu kamusalın besleyen ancak kapitalist sistemin içindeki üretimden niteliksel olarak farklılaşan bir takım üretkenliklerin yer aldığı mekânların varlığını ortaya çıkarmıştır. Bu mekânlardaki ortamın, gerek mekânsal, gerek kültürel gerekse de sivil toplum gelişimi bağlamındaki üretimleri, bu mekânların, ilçedeki kamusalın güçlendiren yeni nesil mekânlar bağlamında değerlendirilebileceklerini ortaya çıkarmıştır. Bu mekânların bulgulanmasında derinlemesine mülakatlar, saha araştırmaları, internet ortamında yer alan kültür, sanat ve tiyatro ile ilgili otuzun üzerinde sohbet ve söyleşi programının derinlemesine incelenmesi, basın yayın organlarının güncel takibi ile medya arşivlerinin incelenmesi etkili olmuştur. 2016 yılında gösterime giren "Perdesiz Sahneler" belgeselinin verileri ve bulguları yönetmeni Hakan Dursun tarafından araştırma kapsamında paylaşılmıştır. Alanda, derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlar belediye yetkilileri ve mekân kurucuları ve üretimde payı olanlar ile gerçekleştirilmiştir. Bireysel olarak toplam 23 mekân sahibinden 14'ü ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Mekân üretimlerinde payı olan mekânsız 5 sanatçı ve 2 mekânsız, gezici tiyatro oyuncusu ile yapılan mülakatlardan da yararlanılmıştır. Ayrıca tüm mekân kurucularının dâhil ol-

duğu Kadıköy Tiyatrolar Platformu haftalık toplantısında tüm mekân kurucuları ile ortak bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Mülakat dönemi bir buçuk yıl sürmüştür. Makalede, yayınlanmasına izin alınan mülakatlara yer verilmiştir.

Tüm bu araştırma ve incelemeler çerçevesinde, Kadıköy'de ortaya çıkan ve 'alternatif sahne' olarak da kabul gören bu yeni nesil mekânlar ortamındaki, mekânsal, işletimsel, kültürel ve sivil toplum alanındaki üretimlerin, çağdaş kapitalist sistemden farklılaşan nitelikleri olduğu tespit edilmiştir. Alanda tespit edilen bu yeni nesil mekânlarda ortaya çıkan üretimin, niteliksel değerler bağlamındaki farklılaşmasının, yeni bir tanımlama gerektirdiği ön görülmüştür. Bu mekânlar bağlamında görünür olan ve kamusalın da beslediği gözlemlenen bu yeni nesil mekânlardaki ortama özgü üretkenlik biçimine, 'ekinsel üretim' (*Culture Cultivation = Culturevation*) denmiştir. Bu üretkenlik tanımına ve niteliksel özelliklerine 3. Bölümde yer verilmiştir.

Araştırmada Kadıköy'de ortaya çıkan ve kamusalın açısından değerli oldukları anlaşılan bu yeni nesil mekânların, 'tiyatro' fonksiyonu taşımaları, üzerinde durulmaya değer bir olgu olarak görülmüştür. Bundan dolayı bu fonksiyonun kamusalın bağlamında öne çıkmasının nedenleri tarihsel ve felsefi bir çerçevede incelenmiştir. Bu konu da 3. Bölümde özetlenmeye çalışılmıştır.

Makalenin 4. Bölümünde alandaki bu yeni nesil tiyatro mekânlarındaki mekânsal, sanatsal ve sivil toplum bağlamındaki üretimlere yönelik, sahada yapılan incelemelerin bir kısmına yer verilmiştir. Araştırmada tanımlanan 'ekinsel üretim bağlamında etkin olan dinamiklerin' nasıl yapılandırıldığını anlatabilmek için alandan elde edilen bulgulardan alınan kısmi örnekler üzerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

Bu irdelemelerin ışığında, sonuç bölümünde, bu mekânlarda ortaya çıkan ve çağdaş kapitalist üretim süreçlerinden farklılaşan üretkenlik ortamında etkili olan temel dinamikler ortaya konulmuştur.

Makalenin sonucunda, kamusalın gelişme gösterebildiği yerel idari yapılarda, kamusal kültürel üretimlerin belirtilen bu dinamikler bütünlüğü bağlamında yapılandırılması çerçevesinde, sosyo-kültürel mekânların kamusalın güçlendirebilme potansiyeli olan araçlar olarak farklı bakış açısıyla değerlendirilebileceklerine dikkat çekilmektedir.

Kamusal Alanda Kamusal ve Kamusal Mekân

Kamusal alan tartışmalarının hız kazanmasında 1990 ve sonrasında dünya çapında görülen neo-liberal gelişmeler etkili olmuştur. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, ileri kapitalist toplumların, demokrasi ile yaşadığı krizin aşılabilmesi için meşruiyet zemini yaratan kamusal alanın geliştirilmesi gerekti-

ği yönünde görüşler önem kazanmıştır. Bu dönemde, Arendt (2013), Habermas (2014) ile onların peşi sıra Negt ve Kluge (1993) “kamusal alan” kavramını, demokrasi kuramını kapitalizmin ve ulus devletlerin gelişimine bağlayan liberal modellerden farklılaşan ele alış biçimleri ile öne çıkan teorisyenler olmuşlardır.

Arendt’e göre “kamusal alan” (*public realm*) eleştirel politik düşünce çeşitliliğinin alanıdır. ‘Kamusal alan’ insanların farklılığının ortaya çıktığı ve etkileşimlerle, kamusal ve politik özneler olarak ortaklaşa var ettikleri alandır. Arendt için “kamusal alan ilkesi” adeta çevresinde oturulan bir masa gibidir; masanın işlevi insanları birbirine ilişkilendirmek, onlardan anlamlı bir topluluk oluşturmaktır. Böylesi bir ortaklığa sahip olmayan insanların biraradalığını ise “kamu”dan çok “kitle” terimiyle karşılamak gerekir. Dolayısıyla kamusal alanın Arendt’çi bakış açısında karşıt anlamı “kitesellik” olarak belirir. Kitesellik, tüketim toplumunun ihtiyaç duyduğu bir olgudur ve kamusal alanı yok eder. Kitesellik, tüketim mekanizması ile hareket eder. Ancak “kamusal alan” ise üretim mekanizması ile hareket eder. Kamusal alanı var eden üretim biçimi iktisadi değildir. Bu üretim, insanın kendi kendini aşması ile ilişkilidir. Kaynağı insanın kendisi olan, değerlerini kendinde topladığı ve deneyim aktarımına yönelttiği bir üretim biçimidir (Arendt, 2013).

Habermas’ın (2014) yaklaşımında ise kamusal alan kavramı en geniş tanımıyla, toplumsal önemi olan konularda bir tartışma ve fikir oluşturma ve beyan edebilme ortamı, başka bir ifadeyle fiziksel bir niteliği olmayan bir iletişim ortamıdır. Dolayısıyla kamusal alan dendiğinde ortaya bazı kavramlar çıkmaktadır: serbestçe tartışabilme, düşüncelerini ifade edebilme özgürlüğü ve kamuoyu oluşturmak için toplanma ve örgütlenme hakkından oluşan temel insan hak ve özgürlükleri. Habermas’ın teorik çerçevesindeki kavramlaştırmasında, kamusal alan, bireylerin şahsi ve toplumsal çıkarlarından azade olan özgür ve özerk faaliyetleri ve iletişimlerini içermektedir. Bu tanımda devletin kamusal alanda yeri olmadığı gibi, bu alan aslında bizzat ona karşı ortaya çıkıyordur. Yine bir çıkarlar alanı olan piyasa da kamusal alanın dışındadır. Bu tanımda, zor ve şiddetten uzak bir rasyonel tartışma ve söylem ortamındaki iletişim aracılığıyla genel kamusal yararın ortaya çıktığı varsayılmaktadır (Habermas, 2014). Bu yönüyle bakıldığında “kamusal alan” diye ele alınan iletişim ortamı, politik bir ortamdır ve aslında insanın kamusal özne olarak kendini ortaya koyabilmesi ve hatta kendini aşması ile ilişkili olarak değerlendirilebilmektedir. Dolayısıyla bu anlamıyla da bir eylem ve üretkenlik alanı olarak kabul edilebilmektedir. Ancak yine buradaki üretim, iktisadi anlamdaki üretimin dışında bir içerik barındırmaktadır. Negt ve Kluge’de kamusal alan, deneyim aktarımının ve kolektif belleğin alanıdır. Deneyim, bireylerin, kamusal özneler olarak kendilerini aşmalarını sağladıkları bir araç niteliğindedir. Deneyim aktarımında iletişim, bir dağıtım aracı olarak vardır. Ancak “üretim” bu ortamda temel olarak var olması gereken

en önemli eylemdir. Dolayısıyla kamusal alan bir tür üretkenlik ortamıdır. Ancak kamusal alan bağlamındaki bu “üretim” kolektif belleğin sürekliliğine hizmet eden bir yapı arz eder. Sermayeye hizmet eden üretim bağlamında değildir. Kolektif belleğin sürekliliğine hizmet eden bir deneyim aktarımını sağlar. Dolayısıyla bu yönüyle kamusal öznenin gelişimi ile ilişkilidir. Bireyin, kamusal özne gelişimi açısından, kazancı kendinde toplayacağı bir üretim biçimidir bu. Bu üretim eylemseldir, anda sınırlı değildir, zamana yayılır. Bu niteliksel özellikler bağlamında, kamusal alan, çeşitli ölçeklerde birbirlerinden farklılaşarak çeşitlenebilmektedir (Negt ve Kluge, 1993).

Her üç yaklaşımın teorileri bir arada incelendiğinde, kamusal alana dair öne çıkan ve üzerinde durulan ortak birtakım niteliklerin varlığı dikkat çekicidir. Bu karşılaştırmalı araştırmada bağlamında makale açısından önemli olan ise bu teorilere kamusal alanı tarifleyen nitelikler bağlamında bakıldığında, öne çıkan en temel özelliğin, kamusal alanın kesinlikle tüketime yönelik niteliksel bir yapı arz etmediğidir.

Kamusal alan, bu teorisyenlerin ortak görüşü çerçevesinde üretkenliğin varlık bulduğu bir alandır. Ancak bu üretim iktisadi kazanç temelli değildir. Kamusal alanı var eden üretkenlik, politiktir. Başka bir ifadeyle, düşünce ve fikir üretimini desteklemektedir. Dolayısıyla kamusal alanın beslenebileceği bir kamusal alan, tüketim mekânlarında değil, üretkenliği, düşünce ve fikir gelişimini destekleyen mekânsal yapılanmalarda aramak doğru olacaktır.

Bu bakış açısıyla, kapsayıcılığı, şeffaflığı ve aleniyetinin artması bağlamında, kamusal alanın varlığı, kamusal alanın güçlenmesine ihtiyaç duyar. Bunun için de kamusal alan, onu oluşturacak birtakım araçlara gereksinim duyar. Genelde bu araçlar insanların kendilerini ifade edebildikleri ve belli bir kamu kesimini ilgilendiren konuları tartışabildikleri ortamlardır. Bu bağlamda kamusal mekânın kendisi de bir aracı ve ortam olarak, en somut hali ile kamusal alanın oluşmasında vazgeçilmez bir öneme sahiptir. ‘Mekân’ı *kamusal alan* özellikler ise; ifade ve toplanma özgürlüğünün görünür hale gelmesiyle aktif bir iletişim ortamının varlığıdır (Özgür, Seçer, Göğüş, Sayın, 2017).

Literatürde, “kamusal mekân” kavrayışı açısından, bu mekânların kamusal alanın bir parçası olması gerektiğini, kamusal mekânda herkesin eşit hak ve özgürlüklere sahip olduğunu ve bu mekânların herkese açık olduğu öngörüsünü temel bir yaklaşım olarak ele alan görüşler yer almaktadır. Örneğin Mitchell’e göre “kamusal mekânlar”, “kamusal alanın” temsili bir parçasıdır (Mitchell, 2003).

Mitchell (2003) gibi Madanipour (2010: 11) da kamusal mekânların, herkesin içinde yer alabildiği ve ortak bir deneyimin parçası olabildiği, demokratik bir toplumun zorunlu bir parçası haline gelmiş mekânlar olduğunu ileri sürer.

Adut (2013: 238-239) da *canlı* bir kamusal alanın, sosyolojik bakımdan vatandaşların, kamusal meseleler üzerine tartıştığı soyut mekân olarak tanımlandığını ve burada vurgulanması gerekenin, *kamusal mekândaki vatandaş gruplarının sivil tartışmaları* olduğunu belirtmektedir.

Ancak son otuz yıldır, piyasa temelli paradigmanın kamusal mekân üretimini baskı altına aldığı genel bir kabuldür. Bu durum, kamusal mekânların kaybedilmesi, özelleşmesi ya da “sahte kamusal” mekânların ortaya çıkması olarak nitelenmektedir (Madanipour, 2010; Atkinson, 2003; Mitchell, 2003, Banerjee, 2001; Loukaitou-Sideris, 1993).

Günümüzde kamusal mekânın kullanım biçimlerinde, birbirine benzer amaç ve nedenlerle hareket edildiği ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırmalarda kamusal mekânlar, rekreatif işlevleri ile değerlendirilmektedir. Zaman geçirmek, etrafı izlemek, hava almakla birlikte, bu işlevlerle bağlantılı diğer buluşma ve boş zaman geçirme aktiviteleri olan yeme içme, gezinme ve alışveriş işlevi kamusal mekân kullanımında temel amaçlar olarak ortaya çıkmaktadır (Özgür, Seçer, Göğüş, Sayın 2017).

Richard Sennett (2013), modernizmin dönüştürdüğü bireyin kültürel yaşamı üzerinden kentin değişimlerini ele almış ve kamusal mekânları kamusallığa yönelik olarak farklı eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Bu yaklaşım yönteminde teorisyenin kentsel bir mekân olan sokak ile kültürel mekânlar arasında kurduğu bağlantılar ve özel alan ile kültürel mekânlar arasında ortaya koyduğu karşıtlıklar konuya ayrı bir perspektif kazandırmıştır. Sennett, kamusal mekânı ve kentleşme sürecindeki değişen kamusallığı, bireydeki ve sosyal yaşamdaki birbiriyle etkileşimli kültürel değişimler üzerinden, sokak ve kültürel mekân etkileşimleri içinde okumaya çalışmıştır.

Düşünce tarihi boyunca incelendiğinde, tüm tarihsel dönüşümlerde, birey ve toplumun, sosyolojik olana tepki veren sahne sanatlarında, aslında kendi tezahürlerini buldukları görülmektedir (Şener, 2015). Sanatın, muhayyilenin mevcudiyetine ve gelişimine imkân tanıyan ortamı üretken bir ortamdır. Bu üretkenlik, sokaktaki kamusallığın yapısından etkilenen, o kamusallığı da sürekli besleyen, o kamusallığın sorunlarına tepki veren, etkileyen bir üretkenliktir. Bu üretkenlik yaşamı ele alırken aynı zamanda bu yaşamdaki kamusallığın iniş ve çıkışlarına, değişim ve dönüşümlerine göre bir dil meydana getirir. Bu dil sayesinde, sahne ortamı, zaman zaman aşınan kamusal alanın alternatif bir aracı, aktarıcısı olabilmektedir (Sennett, 2013).

Kamusal alan, bir iletişim ortamı olmasının yanı sıra, eylemsel bir alandır ve aktif bir üretkenliği gerektirir. Zihinsel üretim anlamında aktif olan, sorgulayabilen ve düşünen bir bilincin varlığı önemlidir. Dolayısıyla kamusal alanın varlığı, bu zihinsel gelişimi besleyebilen üretken ve eleştirel üretim ortamlarının varlığına da ihtiyaç duyar. Sanat bu anlamda en öne

çıkan temel bir araçtır. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde, sosyo-kültürel donatılar, kamusal alanı besleyecek bir kamusal canlılık için mekânsal araçlar olarak değer kazanabilir. Bunun için öncelikle bu mekânların, para etraflarını sarıp sarmalasa da, fikir ve sanat üretimine yönelik üretkenliği hiçbir baskıya maruz kalmadan sürdürebilmeleri ve bunun için de kendilerine özgü alternatif mekânsal karşılıklarını bulabilmeleri gereklidir.

Ekinsel Üretim ve Tiyatro

Çağdaş kapitalizm etkisinde değişim değeri, kültürel alandaki üretimi öyle bir etkilemiştir ki artık sanatın kamusal alan açısından var olan niteliksel değerleri değil niceliksel değerleri ön plandadır. Sanatçılar kahramanlaştırılmış ve kahramanların albenileri kahramanlığın içeriğini unutturmuştur. İcra edilen sanatın içeriği, icra edilen albenilerin kavranmasına bırakılmış ve önemsizleştirilmiştir. Dolayısıyla sanat alanındaki üretkenliğin değeri, günümüzde popülerite ve karizmatik kişilik üzerinden ölçülen bir değişim değerine endekslenmektedir (Sennett, 2013).

Bu çerçevede ortaya çıkan üretimlerin değeri ne kişisel, ne de kamusal anlamda kazanımların kendinde kalabilmesine olanak tanımamaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan fizikî mekânlardaki üretim, anlık yüksek tüketimi, deşarji hedeflemekte ve mekânın gerçeklikle ilişkisini kaybetmesine neden olmaktadır. Mekânlar, adeta bir kabuğun içinde, gerçeklik bağlamından kaçmak için sığınmış hiper-gerceklik ortamları olarak bu ortamı paylaşanları kitleleştirme görevi görmektedir (Baudrillard, 2013; Sennett, 2013). Dolayısıyla, son dönemde sosyo-kültürel mekânların, alışveriş merkezleri içinde bir takım alanlara hapsolmaları, bir yönüyle de onların bu değişen yapıları ile ilgilidir. Özel alanda kamusal mekân oluşturma (POPS-Privately Owned Public Space) gibi daha çok Anglo Sakson ekolünce yapılan tartışmalar bulunsada tartışmaların kamusal alanın aşınması üzerinden yapılabilecek incelemelerinde farklı sonuçları da olacaktır. Oysaki sosyo-kültürel mekânlarda yer alan üretim, kamusal alanın, makalede ele alınan bağlamı çerçevesinde düşünüldüğünde, niteliksel özellikleri açısından irdelenmeyi gerektirir. Nitekim araştırma sahasında alternatif sahneler ortamındaki üretiminin gözlemlenmesi sonucu bu mekânlarda çağdaş kapitalist sistemden farklılaşan ve kamusallığa hizmet ediyor olması açısından irdelenmesi gereken özellikler bulgulanmıştır.

Alternatif sahneler ortamında tespit edilen üretimin bu niteliksel farklılaşması, sanat alanındaki üretim felsefesinin farklılaşması ile ilişkilidir. Sanat için tercih edilen üretim yöntemi dünyanın ve evrenin algılanış biçimi ile ilgilidir. Kentli olma bilinci geliştikçe ve değiştikçe zaman ve mekân algısı da gelişir ve değişir (Lefevbre, 2013; Sennett, 2013). Sanatın felsefesi de bu zaman ve mekânın algılanışı ile zenginleşir. Sanat, bu gelişim ve değişimlerin sorgulanmasında önemli bir araç rolü üstlenir. Ancak tüketim bilinci hâkim olup sanatı da meta ha-

line soktukça zaman ve mekân algısı bağlamdan ve gerçekliğin eleştirisinden ayrışır, popülerleşir, gerçeklik yerine hiper-gerçekliğin aracına dönüşür (Baudrillard, 2014, Urry, 1999). Bir toplumdaki gerçeklik ve bağlam ilişkilerini tartışabilen eleştirel bir yüksek sanatın gelişimi kamusallığın gelişimi için gerekli ve önemlidir. Sanatın bu yöndeki gelişimi ise kentleşme sürecindeki deneyimlerin biriktirilebilmesi ile mümkündür. Bu alandaki üretim eylemlerinde, üretimin kazancını sanatçı kendinde toplar. Ancak diğer bir yandan da sanatın içinde yapıldığı “tahayyül” ve “tefehüm”, sanatçının yaşadığı toplum için evrenin ve dünyanın algılanışı açısından, bir deneyim birikimi olarak farklı bir artı değer hâlinde geri döner (Clark, 2015; Corbin, 2015; Gombrich, 2014; Haşlakoğlu, 2016; Hulten, 2012; Wood, Harrison, 2016). Dolayısıyla sanatın bu çerçevede ortaya çıkardığı üretimin “ekinsel” bir değeri vardır. Bir anlamda geleceği de yapılandırıyor.

Bu bağlamda tiyatro sanatı bu bakış açısıyla irdelendiğinde tüm sanat dalları arasında toplumsal anlamdaki değişim ve dönüşümlere, tarih boyunca görünür bir şekilde tepki veren önemli bir eleştirel araç olmuştur.

Kamusal alanın aşama aşama aşınması sürecinde, sokaktaki günlük yaşam ile tiyatro ilişkisinin aslında ne denli bağlantılı olduğu, tiyatronun günlük yaşama dair önemli bir söylem ve yansıma alanı olarak nasıl bir rol oynadığı Richard Sennett’in “*Kamusal İnsan’ın Çöküşü*” adlı kitabında açıkça takip edilebilmektedir. Bu bağlantı ve ilişki, tiyatronun düşünce tarihi ile olan derin ilişkisi anlaşıldığında daha açık bir şekilde idrak edilebilmektedir. Batı zihniyetini biçimlendiren yaklaşık 1000 metnin çevirisi üzerinden, batı düşünce tarihinin takibini yapan Alev Alatlı’nın dört ciltlik “*Batı Düşünce Tarihi*” adlı derlemesindeki Batı’nın felsefi ve siyasi düşünce gelişiminin evreleri izlenir. Bu gelişim evreleri Sevda Şener’in Batı tiyatrosunda çözümlendiği tarihsel evrelerle karşılaştırıldığında, Batılı anlamdaki tiyatro tarihinin Batı düşünce ve siyaset tarihindeki gelişmelerle nasıl bir paralellik arz ettiği daha iyi anlaşılabilir (Alatlı, 2014; Şener, 2015).

Kentli insanın geçirdiği sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel dönüşümler çerçevesinde evrilen düşünceyi takiben, toplumsal yaşamın özel ve kamusal arasındaki gelgitleri tiyatro sanatının kendi içindeki değişim ve dönüşümleri ile çok ciddi bir etkileşim içerisindedir. Tiyatro sanatı sosyolojik oluşumlara sürekli tepki veren, toplumsal muhayyilenin ufuklarını zorlayan, otorite karşısında sürekli muhalif söylemler aramaya çalışan, politik yapısını açık ya da örtük bir şekilde her zaman barındırmış olan, kamusal insanın yansımalarını ortaya koyan ve bu özellikleri dolayısıyla da kamusal alana hizmet eden bir araç görevi görmüştür (Sennett, 2014; Şener, 2015).

Bugün de Avrupa tiyatrolarının projelerinde, kamusal tiyatro anlayışı bağlamında geliştirilen projelerde gerek toplumsal ge-

rekse bireysel sorunları bir kamusal alan ortamında ele alma çabalarının görünür hale gelmesi aslında tiyatronun bu yapısal özellikleri ile ilişkilidir (URL-01).

Tiyatro tüm sanatlar gibi muhayyileye hizmet eder. Muhayyile büyüdükçe, doğaya topluma ve insana dair görme gücü artar ve özel alanda sıkışmış bireyin, kendi başına kalsa asla göremeyeceği bakış açılarının kazanılmasını sağlamaktadır. Bu farklı bakış açılarının kazanılabilmesi, üretimdeki *ekinsel* anlamda bir öz niteliksel değer, başka bir ifadeyle *kazanımı kendinde barındıran bir değer var olabildiği* ile mümkündür. Bu öz niteliksel değer, dışarıdan bir etki ya da zorlama ile yapılandırılacak bir değer değildir. Bu değer, üretkenliğin olduğu mekânda, yapılan üretimin zamanın ruhu ile bağlantı kurması yoluyla tezahür edebilir. Toplumsal olanı ve/veya bireyi sorgulayabilen, politik olabilen, tartışılabilen, çeşitlilikleri barındıran bir ortama ihtiyaç duyar. Bu değer, özgürlüğünü hayata karşı sorumlulğundan alan bireylerin etkin olduğu bir ortamın varlığında, kamusal özne olarak da gelişim gösterebilen bu bireylerle, muhayyileyi geliştirme arzusuyla üretim sürecinde kendiliğinden biçimlenen bir değerdir (Tekeli, 2008).

Bu makalede, tiyatro alanı, bu ekinsel değer kazanımına yönelik üretim mekânları sunabilmesi, muhayyileye hizmet eden kamusal kültürel üretimin etkili olabildiği ve deneyim aktarımı sağlayabildiği ortamlara imkân tanınması yönüyle ele alınmıştır. Araştırma sahasındaki tiyatro sanatı ortamında, kamusal kültürel üretim bağlamında etkili olabilen ve deneyim aktarımı sağlayabilen üretkenlik, farklılaşan bileşenleri çerçevesinde incelenmiştir. Bu ortama özel üretim biçimi için “*ekinsel üretim*” (*Culture Cultivation = Culturevation*) kavramı önerilmiştir.

Ekinsel üretim için boş zaman kavramı, tüketim toplumundaki anlamından, kapitalist anlamdaki emek dışı zamanın tüketiminden farklılaşır. Kendisi ve yaşam ile derdi olan insanın anlam arayışı çerçevesinde bir üretkenliğe dönüşür. Bu üretkenliğin değeri üretilen ürünün değişim değeri ile ilgili değil, yaşamın algılanmasında ve tahayyül edilenlerin çerçevesinde sanatçıya ve seyirciyeye kazandırdığı değer ile ilişkilidir. Gerek sanatçı gerekse seyirci için “*eylemseldir*”. Üretime gerek *tahayyül* ve gerekse de *tefehüm* ile katılmayı gerektirir. Hatta modern sanatlarda, seyirci fiilen sanat ürünü içine de dâhil olabilmektedir. Bu durum özellikle 1980 sonrası kıta Avrupa’sında gelişen Batı tiyatro sanatında daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu dönem sonrasında tiyatrodaki seyirci ve oyuncu ilişkisindeki iç içe geçmişlik, sanatın, eylemsel bir kamusal bağ kurmaya çalışması ve bu eylemsel kamusallığı teşviki ile ilgilidir (URL-01, URL-02).

Düşünce, bilim ve ticaret alanındaki gelişmeler, insanoğlunun evriminde, kentleşme olgusunu ortaya çıkarmıştır. Kentli yaşam, yerleşikleşmeyi ve mekânsallaşmayı gerektirmiş, sosyo-ekonomik dinamikler ile gittikçe gelişmiş, değişmiş ve dönüş-

müştür. Düşünce ve sanatın gelişimi ise bu mekânsallaşmanın anlamını sorgulamış ve geleceğin mekânlarını kurgulama yolunda tahayyül gücünü geliştirmiştir. Bir yandan da sanatsal, felsefi ve bilimsel çalışmaların kendi mekânlarını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla kentleşme anlamındaki yerleşiklik, sanatsal, felsefi ve bilimsel çalışmaların mekânsallaşması ile oluşan bir kültürel altyapıyı da barındırmaktadır.

Sanatın mekânsallaşması sürecinde, bir tiyatro mekânının meta olarak değer kazanması, tiyatronun eylem alanındaki *ekinsel üretkenliğin* her türlü öz niteliksel değerini ciddi anlamda kaybetmesine neden olur. Sanatın mekânsallaşmasında, ekinsel *üretkenliğin* eyleme dönüşebilmesi ve zamanın ruhu ile ilişkili olarak bu mekânsallaşmada rol alabilmesi; deneyim birikimi sağlayabilmesi, bellek oluşturabilmesi, *tüketiciye değil kullanıcıya hitap edebilmesi, kamusal bir ortama hizmet verebilmesi, seyirci yetiştirebilmesi* gibi temel niteliksel özelliklere ihtiyaç duyar.

Bir kent yaşamında kamusal alanların ihtiyaç duyduğu bilincin gelişimi hem bireysel hem de kamusal muhayyilenin gelişebilmesine, düşünce ve ifade özgürlüğü ile kamusal ve özel alana dair toplumsal değişimlerde yaşanan sorunların irdelenebilmesine, masaya yatırılabilmesine bağlıdır. Tiyatronun her türlü sosyolojik değişime direk tepki veren eleştirel bir yapısı vardır ve bu temel yapısal özellik, tarihsel süreçteki bütün farklı tiyatro akımlarında açıkça gözlemlenebilmektedir. Tiyatro, bu temel yapısal özelliği doğrultusunda, sanatsal alandaki üretimini *'ekinsel'* bir yapıya dönüştürebildiği ölçüde meta olmadan mekânsallaşabilmektedir. Bu yöndeki yapılanmalar ile de kendi zaman ve bağlamında kamusalı var eden diğer bileşenlerle bir araya gelebildiğinde, kamusalın gelişiminde önemli bir model araca dönüşebilmektedir.

Kadıköy'de Yeni Nesil Tiyatro Mekânları: Alternatif Sahneler

Araştırmadaki saha bulgularına göre 1990 sonrası kuşağın yeni nesil genç sanatçıların oluşturdukları tiyatro grupları 2014 yılından itibaren ağırlıklı olarak Kadıköy ilçesi tarihi kent merkezi çevresinde kendilerine mekân üretmeye başlamışlardır. 19. Yüzyıl başından beri bir kültür sanat merkezi olan Beyoğlu yerleşiminin son dönemdeki turizm odaklı politikalar çerçevesinde artan otelleşme eğilimi ile dönüşen ve tek tipleşen ticari ortamında, mekânlarının bekasını sağlayamayan tiyatro ekiplerinin de ağırlıklı olarak Kadıköy'ü tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu gelişme ile Türkiye'de gelişen üç farklı tiyatro kuşağının sanatçıları, Kadıköy'de hâlen var olan ve en az bir on yıldır tarihi kent merkezinde yerleşmiş özel tiyatroların yakın çevrelerinde kümelenme eğilimi göstermişlerdir.

Kadıköy'de 2016 yılında aktif olarak rol alan 43 özel tiyatro grubu, 2017 Temmuz ayı itibarı ile sayılarını 62'ye yükseltmiştir. Bunların önemli bir kısmı mekânsız olan ve Kadıköy'de mekân

açmış olan diğer tiyatro gruplarının sahnelerini paylaşan ekiplerdir. Kadıköy'de son hâliyle 23 adet mekân, tiyatro işleviyle hizmet görmektedir.

Üretim ve İşletme Süreçlerinde 'Alternatif' Yapılanma

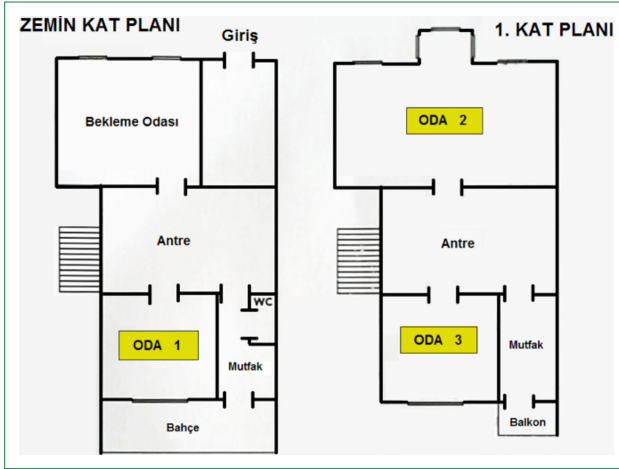
Kadıköy'de hızla sayıları artan bu yeni nesil tiyatro mekânlarının üretim ve yapılanma süreçleri, devlet desteğinin olmadığı, piyasa sermayedarlarının ya da kapitalist anlamdaki gelişimin itici gücü olan sanayi ve iş insanlarının sponsorluğunun yer almadığı bir ortamda, sanatçıların kendi kişisel sermaye ve emekleriyle gelişen bir biçim arz etmektedir. Bu mekânlar, öncelikle bu anlamda alternatif bir oluşum ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sanatçıların, çeşitli mülakatlarda, kendilerini daha özgür hissettiklerini ve bu yönelimin kendi tercihleri olduğunu özellikle belirttikleri görülmüştür (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-8, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-03).

Hızla gelişen ve sayıları gittikçe artan tiyatro mekânları, mekânsal anlamda klasik tiyatro formlarına da alternatifler sunmaktadır. Aralarında çerçeve sahne formunun da yer almasına rağmen, son dönemde açılan, özellikle 30 ila 100 kişi kapasiteli küçük mekânların, kara kutu (*black box*) formunda biçimlendirildikleri görülmektedir. Mekân, döşeme, duvar ve tavanları siyaha boyalı boş bir hacim olarak ele alınmaktadır. Bu hacim, esnek tasarımlarla içinde sürekli farklı mekân kurgularının sürekli yeniden yapılandırılabilirdiği bir ortam olarak değerlendirilebilmektedir. Seyirci yerleşimi ve sahne alanı her yeni oyuna göre yeniden kurgulanabilmektedir (Şekil 1).

Bunların yanı sıra D22 adlı tiyatro mekânı gibi sıra dışı formların da ortaya çıkması söz konusudur. D22 oyuncular, Kadıköy'de, Hasanpaşa'daki eski bir ahşap köşkün odalarını interaktif oyun düzeninde kullanarak, sahne ve seyircinin bir arada olduğu ortamlar tasarlamışlardır (Şekil 2)

Şekil 1. İstanbulipro Tiyatro, Pasaj İçinde Dönüştürülen Eski Kiraathane
Kaynak: Yazar tarafından bu makale için görüntülenmiştir, 29 Eylül 2017.

Şekil 2. D22 Köşk; Ahşap Bina Planları, Oyun Sergilenen Odalar
Kaynak: "Dünyaya Gözlerimden Bak" adlı oyunun broşüründen alınmıştır, Nisan 2017.

Yeni nesil tiyatro oluşumları tiyatronun değil ama mevcut şehir ve devlet tiyatroları formatının da bir alternatifidir. Genel anlamda seyirci ile interaktif bir bütünlük, yeni nesil tiyatro grupları ortamında hâkim bir görüşü oluşturmaktadır. Oyun prodüksiyonunun hazırlandığı süreçlerde, fikir ve tasarımların tek bir otoriteye bırakılmadığı, yönetmenin otoritesinden yararlanılmakla beraber her bir sanatçının oyunların yapılandırılmasında söz sahibi olabildiği bir ortamın varlığı söz konusudur. İşletme sistemleri açısından da bu yeni nesil tiyatrolar hiyerarşik bir düzen arz etmemektedir. Bu alternatif yapılarıdaki işletme yönetimi, yönetmeninden elektrikçisine, her emekçinin, gerektiği yer ve zamanda her taşın altına elini koymaktan çekinmediği bir sistem çerçevesinde yürütülmektedir (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-8, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-03, URL-04).

"...ben hiç tuvalet kâğıdı taktığımı hatırlamıyorum şehir tiyatrosunda ..." (Erbulak, URL-03; URL-04).

"...Türkiye'de 'alternatif mekân' işletmecileri, o mekânın hem oyuncusu oluyor, hem temizlikçisi, hem muhasebecisi, hem yönetmeni, hem yazarı oluyor..." (Sertdemir, URL-03; URL-04; URL-05; Yıldırım, Mülakat-01)

Kadıköy'deki bu yeni nesil mekânlar, kent içindeki eski bina stokunda yer alan farklı işlevlerin dönüştürülmesi ile yapılandırılmakta ve alternatif mekân kurguları ile esnek çözümler çerçevesinde çok farklı değişik atmosferlerin oluşmasını sağlayabilmektedirler. Kendilerini "bağımsız tiyatrolar" olarak da tanımlayabilen bu yeni nesil tiyatro grupları arasında dönüştürdükleri mekânlar için "alternatif sahne" ifadesi genel bir kabul görmektedir. (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-08, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-03, URL-06, URL-09).

Kadıköy'ü yerleşmek için tercih eden sanatçıların mekân se-

çimlerinde belli bir fonksiyonun tercih edilmesi söz konusu değildir. Bu mekânsal dönüşümlerde, mekân seçiminde; hacimsel boşluğun işleve imkân vermesi, mekân yükselliğinin yeterli olması neredeyse temel iki kriter olarak öne sürülmektedir. Mekânın bu minimum imkânları sağlayabiliyor olması koşuluyla, Kadıköy'de yer açmak isteyen sanatçılar, seçtikleri bir mekânı, kendi başlarına, kendi emeklerini ortaya koyarak, mekânın işçiliğini de üstlenerek, kendi öz kaynakları ile dönüştürmeye girişmektedir.

Üretimde Süreklilik; Deneyim Birikimi ve Toplumsal Bellek

1990'lı yıllarda, tiyatronun çağdaş felsefesi bağlamında İstanbul'da ortaya çıkan ve gittikçe artış gösteren yeni nesil mekân üretimlerinin 2000'li yıllarda özellikle Kadıköy ilçesinde odaklanmaya başlaması, Beyoğlu merkezli bir üretkenliğin ikinci ve üçüncü nesiller aracılığıyla sürekliliğinin sağlanmaya çalışılıyor olmasıyla ilişkilidir (URL-01, URL-02, URL-03, URL-06, URL-09). Örneğin 2013 yılında Galata'daki Hamursuz Fırını bir tiyatro salonuna dönüştürüp oyunlarını izleyiciyle buluşturmaya başlayan D22 ekibi, 2016 yılında bu mekândan ayrılmış ve Hasanpaşa'daki eski bir köşkte oyunlarını izleyiciyle buluşturmaya başlamıştır. Ses Tiyatrosundan sonra Beyoğlu'nun hâlen işlemekte olan en eski mekânlarından ve ilk kara kutu form örneklerinden olan Kumbaracı 50 adlı mekânın kurucularının dile getirdikleri ifadeler, bu bölgedeki dönüşümün anlaşılması açısından önemli ipuçları barındırmaktadır.

"...Beyoğlu'nda özellikle son üç senedir inanılmaz bir değişim söz konusu. Artık insanlardan da oraya gelmeyi tercih etmediklerini duyar olduk. Artık insanların, Beyoğlu'na gideyim, yemeğimi yiyeyim ve ardından bir kültürel etkinliğim olsun gibi bir istekleri neredeyse kalmadı..." (Kadim, URL-01).

Özellikle 2014 yılından bu yana; İstanbul Kadıköy ilçesinde yoğunlaşan alternatif sahneler ortamındaki üretim süreçlerinde, sanatçıların tüm maddi olanaklarını sanat üretmek için birleştirdikleri ve sanatın bekası için farklı işlerde çalışarak kazançlarını bu ortama aktardıkları tespit edilmiştir (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-08, Mülakat-09, Mülakat-10; URL-03; URL-09). Bu tercih, bu ortamdaki değerlerin değişim değeri üzerinden olmadığının çok açık bir göstergesidir. Bu sanatçılar boş zamanlarında oyun üretebilmek için kapitalist sistemin düzeni içindeki çalışma hayatında yer almaktadırlar. Televizyon dizilerinde çalışan pek çok sanatçı, tüm birikimlerini bu sahnelerin varlığı ve bekası için harcamaktadır.

Sinema ve tiyatro sanatçısı Şevket Çoruh, tüm kişisel yatırımını ortaya koyarak ve bilfiil yapım aşamalarında da yer alarak Kadıköy'e orta ölçekli bir salon kazandırmıştır. 1960'lı yıllarda bir tiyatro salonu olarak planlanmış olan mekân, son elli yıldır farklı ticari amaçlarla kullanılmıştır. İki yıl süren bir inşaat süreci ardından, mekânın sanatçı tarafından yeniden tiyatro salonuna dönüş-

türülmesiyle, Kadıköy'deki toplumsal, kültürel belleğin sürekliliği açısından da önemli bir artı değer elde edilmiştir (URL-07).

Kadıköy'ün örüntüsünde tiyatro alanındaki üretkenlik, öncelikle mekânsal anlamda çağdaş kapitalizmin mekân üretim süreçlerinden farklılaşan bir *deneyimsel üretkenliğe* ve bu bağlamda da yeni deneyim birikimlerine neden olmaktadır. Her bir yeni mekânsal dönüşüm, kendisinden sonra gelen ve burada yerleşmek isteyen yeni tiyatro ekipleri için kendi mekânlarının yapılandırılmasında yararlanan bir deneyim sürecine dönüşmektedir. Kadıköy'de tiyatro fonksiyonu bağlamında dönüştürülen mekânlarda ortaya çıkan bu *deneyimsel mekân* üretim süreçleri sahne ve kurguda da önemli tahayyüllerin sınırlarının aşılmasını sağlamaktadır.

Shakespeare oyunlarından birisi olan 'Othello'nun modern bir uyarlaması, Kadıköy'deki, Küçük Salon adlı mekânda sergilenirken, oyunda zemin ve bodrum kat ilişkisindeki farklı kotlarda çözümlenmiş mekân kurgusu, mekâna dair tahayyül yeteneğinin gelişmişliğinin açık bir göstergesidir. Saha araştırması sürecinde, sezon oyunlarının takibinde, bodrum ve zemin kat ilişkisinin bir arada kullanıldığı çözümlere Entropi Sahne oyuncularının oyun prodüksiyonlarında da rastlanmıştır. Sezon oyunlarında, aydınlatma aksami için kurulmuş taşıyıcı demir konstrüksiyon sistemlerin tavan kotunda yarattıkları boşlukların oyun boyunca bir üçüncü mekân olarak değerlendirilebildiği örnekler de gözlemlenmiştir. Tüm bu yeni nesil mekânlarda, sahne ve dekor formlarında, akustik ve ışık tasarımlarında minimum malzeme ve sınırlı olanaklar çerçevesinde ortaya çıkarılan yaratıcı çözümler, toplumsal kültürel bellek açısından önemli ve değerli kazanımlardır. Mekân sahiplerinin bu deneyimleri kendi aralarındaki dayanışma ve paylaşımlarla gittikçe daha da zenginleştirdikleri anlaşılmaktadır (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-08, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-01; URL-03).

Tiyatro kurucusu, yönetmen ve oyuncularla yapılan mülakatlardaki ifadeler, mekân üretim süreçleri ile ilgili edinilen deneyimler açısından oldukça öğreticidir:

Şekil 3. Karmadrama Sahnesi ile Işık ve Ses Odasının Görünümü
Kaynak: Yazar tarafından dramaturji çalışması sırasında görüntülenmiştir. Eylül, 2017.

“...Eski ahşap ustaları artık yok. Olanlar da bazı detayları bilemiyor. Mesela taşınabilir, modüler parçalardan oluşan bir seyir terası tasarladık. Her bir modülü bir kasa modülü gibi düşünün... Ancak taşınabilir olması için gereken formun ve detayların hepsini biz hazırladık... Sahne aydınlatması, tiyatro için can damarlarından birisidir ve çok da masraflı bir kalemdir. Kapanan bir tiyatro mekânı sahibi arkadaşların kenara kaldırdıkları tüm aydınlatma elemanlarını ve projektörleri burada değerlendirdik (Şekil 3). Bu dayanışma ile İnanılmaz maliyetli bir işi neredeyse bedavaya çözmüş olduk...” (Kılıçoğlu, Mülakat-06).

“...artık deneyim sahibi olduk. Bir mekâna girerken duruşumuz değişiyor. Şöyle bir alacaklı pozisyona geçiyoruz. Rutubeti var mı? Duvarlara vurarak gelen sese göre kontrol ediyoruz. Duvar neden yapılmış? Tavan yükseklikleri kontrol ediliyor... Giderlere bakıyoruz mesela...” (Yıldırım, Mülakat-01).

Tiyatro sanatçılarının kendi eylem alanları ile ilgili mekânlara yönelik yaşadıkları deneyimler dinlendiği zaman, bu deneyimlerin kimi zaman oyuncular için çok meşakkatli olduğu da ortaya çıkmaktadır.

“...Taşmak ne demek! Kafamızdan aşağı yağdı... Sahnenin basına açılış gecesiydi. İnşaatı bitirdik. İnanamadık! “Eve gidip dinlenebileceğiz!” dedik. Gamze geldi; “Abla tuvaletlerden birisinde sorun var galiba!” dedi. Gittim sızıntı gelen yere bakıyorum... Vurdum ki delinsin de pis su aksın. Yemin ederim, yukardan halı düştü sandım! Komple sahne su ve pislik içinde! Ertesi gün açılış var...” (Yıldırım, Mülakat-01).

Oyuncuların bu mekânsal anlamdaki üretkenlikleri, kendi üretim alanları olan tiyatro sanatında yoğun bir eylem arayışında olmalarından kaynaklanmaktadır. Kendi sanat alanlarında daha çok üretim yapabilme tutkusunu, onları bu mekânsal üretim çabalarının da içine sürüklemiştir (Şekil 4) (URL-01, URL-02, URL-03, URL-09).

Şekil 4. Emek Sahnesi Sanatçıların Kendi Emekleriyle Yapılandırdıkları Fuaye
Kaynak: Yazar tarafından görüntülenmiştir. Kasım, 2017.

Bu yeni nesil tiyatroların son iki senedir yerli oyun üretiminde de oldukça yüksek bir ivme kazandıkları gözlemlenmiştir. 2015-2017 yılları arasında, sadece kentsel dönüşümü konu alan beş farklı yerli oyun, dönüşümlü olarak bu alanda farklı mekânlarda izlenebilmiştir (Şekil 5, 6).

Mevcut toplumsal olgu ve olaylara yönelik eleştirel oyunlardaki üretkenlik, yeni nesil mekân kurucularının bağımsız alternatif oyun üretimindeki ısrarcılığının önemli bir göstergesidir. Bu çabalar oyun üretiminde önemli bir deneyim birikimi oluşturmaktadır. Aynı zamanda bu üretimler yerel tarihsel belleğin sürekliliği açısından da önemli bir kültürel birikim sağlamaktadır.

Kadıköy'de kümelenen tiyatro sanatı emekçilerinin bir araya gelerek oluşturdukları platform çerçevesinde önemli bir sivil toplum örgütü deneyimi de yaşadıkları anlaşılmaktadır (Mülakat-01; URL-09). Bu platform bünyesinde 2015'ten bu yana geliştirilen ve uygulamaya geçirilen projeler ise kamusal kültür üretimini güçlendirme ve kamusalılığı canlandırma hedefleri bağlamında, kazanılan önemli deneyimler olarak ortaya çıkmaktadır (URL-10).

Alternatif sahneler ortamında, mekânsal, sanatsal ve sivil toplum oluşumu bağlamındaki üretimlerle ortaya çıkan tüm bu deneyimler, toplumsal kültürel belleği de güçlendiren önemli kazanımlardır. Kamusal alan, tarihin, olayların ve gerçekliğin farkında olan ve bunları tartışabilen kamusal öznelere varlığından beslenen bir kamusalılığı gerekli kılar. Deneyim aktarımları ile gelişen toplumsal bellek, bu ortam için temel bir gerekliliktir. Dolayısıyla sosyo-kültürel mekânlardaki üretim biçiminin, toplumsal belleğin güçlenmesine ve deneyim aktarımına imkân sağlıyor olması, bu üretimin, kamusal alana hizmet edebilecek bir kamusalılığın aracı da olduğuna işaret etmektedir.

Şekil 5. Kentsel dönüşümü ele alan "Ev'vel Zaman" adlı oyunun afiş fotoğrafı
Kaynak: URL-08.

Üretimde Ölçek İlişkisi ve Sosyo-politik Bağlam

Kadıköy'de yapılan saha araştırmasında, tarihi kent merkezinin, tiyatrocuların genel anlamda toplandığı bir alan olmaya başlamasında, belediyenin kültür politikalarının ve belediye desteği ile Kadıköy Tiyatrolar Platformunun yapılandırılmasının başlıca temel dinamikler olarak ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

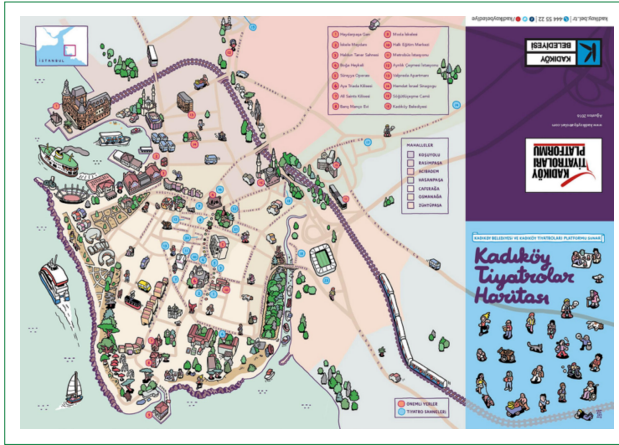
"...Öncelikle onlar bizi davet ettiler, hepimiz toplanın ve birlikte konuşalım dediler. Belediye meclis binasında bütün tiyatrolar topladık. Ne yapacağımızı bilemiyorduk... Onlar bizlere, buranın bir kültür politikası yok! Gelin onu beraber inşa edelim dedi..." (Yıldırım, Mülakat-01; Yıldırım, URL-09).

Belediye bir yandan tanıtım ve reklam panolarında, yerel gazetesinde tiyatrolara geniş yer verirken bir yandan da sokak tabelaları ile mekânları görünür hale getirmektedir. Bunların yanı sıra bir yandan da bu yeni nesil mekânların emekçileri arasındaki üretime dayalı dayanışmayı artırma çabasıdır (Mülakat-01, Mülakat-02, URL-09). Bu amaç doğrultusunda belediye'nin teşviki ve desteği ile kurulan Kadıköy Tiyatrolar Platformu, saha araştırmasında, kamusalılığın canlanmasındaki en önemli temel bileşenlerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Platformun gerçekleştirdiği ilk proje çalışması Kadıköy'de kümelenmiş olan tiyatroların görünürlüğünü sağlamak adına bu mekânları haritalamak olmuştur. Kadıköy'de fiilen sahne kurmuş olan yeni nesil tiyatro mekânları platform sanatçıları tarafından haritalandırılmış ve belediye desteği ile afiş ve broşür baskıları yaptırılarak halkın hizmetine, dağıtımına sunulmuştur (URL-09, URL-11) (Şekil 7).

Kadıköy Tiyatrolar platformunun son iki sene içinde belediyenin de desteği ile gerçekleştirdiği projelerde özellikle mahalli ölçeğin ön plana çıktığı gözlemlenmektedir. Mahalle olgusunun öne çıkıyor olmasının, bu yeni nesil mekânların içinde yapılandıkları kamusalılık barındıran fiziki ortam koşullarıyla ilişkisi vardır. Çağdaş kapitalist sistemin mekânsal örgütlenmesi,

Şekil 6. Kentsel dönüşümü konu alan G.O.D.O.B adlı oyunla ilgili Kadıköy gazetesinde yer verilen haber
Kaynak: Gazete Kadıköy, 6-12 Ocak 2017.

Şekil 7. Kadıköy Yeni Nesil Tiyatrolar, Belediye Broşür Kapağı

Kaynak: URL-11.

mekânın büyüklüğünü tek başına bir değer haline getirirken kent ile ilişkinin kurulduğu sokak yaşamını, gündelik hayatı gereksiz kılar. Oysaki bu yeni nesil mekânlar ile sokak ve mahalle hayatı arasındaki diyalog kopuk değildir. Hatta mevcut minimum imkânlarla yapılandırılan yarı açık mekânlar ve kaldırım kullanımları ile bu iletişim daha da kuvvetlenebilmektedir. Sokak ile kurulabilen yakın ilişkiler, bireylerin gündelik hayatta kamusal bağlamındaki ilişkilerini de kuvvetlendirmektedir. Dolayısıyla alternatif sahnelerin kent merkezindeki tarihi doku içerisinde kamusal canlılığa eklenilebilmesi mümkün olabilmektedir. Bu etkileşimde Belediyenin öngördüğü ve desteklediği kültür politikaları ile sokak ve yarı açık mekân kullanımları çerçevesinde kamusal yaşamın canlı tutulmasına yönelik stratejileri etkili olmaktadır. Platformun yapılandığı projelerin hepsinde özellikle yerel ortamda her sene tekrarlanacak bir sürekliliğin planlanmış olması, mevcut kamusal yaşamın gelişiminin hedeflenmesi ile ilişkilidir (URL-09; URL-10; Mülakat-07). Ancak Belediyenin kentsel dokuda kamusal ortama yönelik stratejilerini sürdürmesi ve Belediye ile platform birlikteliğindeki dayanışmanın sürekliliğinin sağlanması, platformun gerçekleştirdiği bu projelerin kalıcı olabilmesi ve geleceğe yönelik gerçekleştirmeyi tasarladığı yeni proje üretimlerinin varlık bulabilmesi için önemlidir.

Alternatif sahneler, 19. Yüzyılın ortalarından beri sokak ve kaldırım kullanımları gibi temel kamusal bileşenlerinin sürekliliğinin arz ettiği bir mahalli dokuda yaygınlaşmaktadır. Sanatçılar, mevcut bir kamusal yaşamın yaşandığı tarihi bir kent merkezinde dönüştürdükleri görünmez mekânlarında, mekânı kabuk olarak değil gerçek bir mekân ve hacim olarak bulunduğu ölçekteki bağlamı ile ilişkili bir şekilde kullanmaktadır. Bu mekânların sokak ile kurabildikleri ilişkiler, gündelik hayatla ilişkileri de kuvvetlendirmektedir. Bu bağlamda gelişen farkındalık, kamusal öznelerin gelişimi için temel bir gerekliliktir. Kamusal alan, bireylerin tarihsel gerçeklikte var olabilmelerini gerektirir. Alternatif sahne mekânlarının sokak ve yarı açık

mekân kullanımları ile olan yakın ilişkileri, kültürel etkinlik halindeki bireyin sokak ilişkisi ile dâhil olduğu gündelik yaşamı dair gerçeklikleri kültürel eylemlilik halinde irdeleyebileceği zemini sunmaktadır. Bu anlamda kurulan sokak ve ekinsel üretim ilişkisi, mevcut kamusal tüketim odaklı kitle olmaktan çıkararak, farklılaştıran bir dinamik olarak rol oynamaktadır.

Platform üyelerinin kamusal projeler üretme yönündeki çabaları, üretilen projeler çerçevesinde yerel halk ile ilişki kurma, gündelik hayata dair farkındalıkları ve sorunları ortaklaşa değerlendirme girişimleri, tiyatro seyircisi yetiştirme arzuları, bu yeni nesil mekânlar çerçevesindeki üretimlerde, bağlamı özellikle önemseniyor ve dikkate alıyor olmaları ile ilgilidir. Mekânlarda üretilen oyunlardaki toplumsal ve/veya bireysel çatışmaları hedef alan üretkenlik ise tüketici bireyin bağlamı önemseyen ve sorgulayan kamusal özne olarak inkişafının önünü açabilme potansiyeli taşımaktadır.

Üretimde Süreklilik Esaslı Süreç Odaklı Yapılanma ve Dayanışma

Kadıköy Tiyatrolar Platformu üyelerinin, birlikte üretim amacıyla, gönüllülük esasına dayalı bir vizyon çerçevesinde bir araya geldikleri anlaşılmaktadır. Platform çerçevesindeki üretimler, temel hedefinde iktisadi bir anlam içermemektedir. Platformun kuruluşundan bu yana iki senedir her pazartesi Nazım Hikmet Kültür Merkezi'nde düzenlenen haftalık toplantılara, Kadıköy'deki tiyatro grupları temsilcileri aksatmadan ve özenle zaman ayırmaktadır. Bu zaman kapitalist sistemin çalışma ve iş zamanından farklı bir anlam içermektedir. Boş zaman kavramı ile de açıklanamaz bir süreçtir. Zira üretkenlik vardır. Ama bu üretkenlik iktisadi anlamda artı sermaye kazanımı ile ilgili değildir. Bu üretimin amacı, kamusal yaşamın gelişiminde araç görevi görebilecek tiyatro eylemleri ile ilgili stratejilerin üretilmesi ve süreç planlamalarının yapılmasıdır (URL-09; URL-10; Mülakat-01; Mülakat-04; Mülakat-07; Mülakat-08).

"...Bizim asıl temel aldığımız şey üretkenlik. Bizim yola çıktığımız fikirde asal olan mesele, üretmek. Tiyatromuzda da üretmeye çalışıyoruz. Seyircinin de daha fazla üretken olması için çabalyoruz aslında... En azından onların televizyonlarını terk edebilmeleri için bir neden yaratabilmek..." (Daltaban, URL-02).

Bu üretkenliğin hedefinde bilet satış sayısını arttırmaktan ziyade öncelikle seyirci sayısı ve seyirci niteliğinin geliştirilmesi yatmaktadır (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-08, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-03, URL-06, URL-09, URL-10, URL-13).

Platformun üretimlerinde katılımı arttıracak orta ve uzun vadeli projelerin geliştirilmesi yönündeki süreç odaklı yapı, üyelerin gönüllülük esasına dayalı zihin ve emek gücünden olduğu kadar

bu üyeler arasındaki dayanışmacı ortamın varlığından da beslenmektedir. Platformun süreçlerine odaklandıkları üretim yürün- gesinde tutunabilmesinde, platform üyelerinin kendi aralarında kurabildikleri dayanışmacı bir ortamın varlığı etkili olmaktadır.

“...Benim bir işiğim patlasa, o gece oyunum varsa, en yakı- ndaki tiyatroya ulaşmaya çalışıyorum ‘Ağabey bana ışık ulaştı- rabilecek biri var mı?’... Öteki diyor ki; ‘Ya! Benim de dört sandalyeye ihtiyacım var’... Birbirimiz ile sürekli bir dayanışma içerisindeyiz...” (Yıldırım, Mülakat-01).

Kadıköy’deki kendi mekânını yapılandırmış tiyatro ekiplerinin Kadıköy’de oyun sergileyen diğer topluluklarla mekânlarını paylaşmaları da bu dayanışmanın bir diğer yönüdür. Platform üyeleri arasındaki bu dayanışmacı ortam üretimin sürece odaklı eylemselliğini besleyen en önemli motivasyon unsur- larından birisidir.

Üretimde Yerel Dayanışmanın ve Katılımcılığın Güçlendirilmesi

Alternatif sahnelerde üretim sürecine odaklı olan motivasyon, sanatçıların kamusal gelişimi önemsemeleriyle de ilişkilidir. Moda Sahne’nin kurucularından Onur Ünsal, katılımcılık ara- cılığıyla kamusal faydayı hedefledikleri üzerinde durmuş ve bu konuyla ilgili eylemsel anlamdaki niyetlerini de hayal ettikleri bir projelerini örnek göstererek dile getirmişti:

“...buraya gelip tiyatroya merakı olanlarla bir oyun çıkarma düşüncemiz de var. Yıl boyunca onlarla ara ara çalışılacak, bir- likte oyun okumanın nasıl olduğu öğrenilecek, üzerine tartışı- lacak ve yıl sonunda bu kalabalık kadro, oyunlarını sahneleye- cek. Bir nevi kamusal tiyatro yani... Daha zamanı var ama er ya da geç gerçekleştireceğiz...” (Ünsal, Mülakat-02).

Tiyatro sanatının, kamusallığın canlandırılmasında önemli bir araç olarak ele alınmaya çalışıldığı, platformun ‘Benim Komşum Tiyatro’ adlı projeleri kapsamında, kendi elektronik sitelerinde yer verdikleri ifadelerinden de anlaşılabilir (URL-12):

“...Gelin çayımızı demleyelim, biz mesleğimizi nasıl yapıyoruz, neler yaşıyoruz size anlatalım. Tiyatromuzu, mesleğimizin püf noktalarını, sanatımızı sizinle tanıştıralım. Siz de bize kendini- zi anlatın. Kim bilir belki de birlikte kendi hikâyemizi yaratır, üretebilir, sesimizi hep beraber sahnemizden duyurabiliriz...”

Kadıköy’de yoğunlaşan yeni nesil tiyatroların oluşturdukları platformun ilk projelerinden birisinin “Benim Komşum Ti- yatro” projesi olması, yereldeki katılımcılığın güçlendirilmesi çabalarını içermektedir. Yereldeki sakinler ve tiyatrolar ara- sındaki ilişki, uygulanan projeler çerçevesinde gözlemlendiği gibi devam edebilirse bu durum belki de sakinlerin kente dair daha fazla söz hakkı isteyebilir olmalarına imkân sağlayabile-

cektir. Proje, aslında, sakinlerin sokakları hakkında söz hakkı- na sahip olduklarını da işaret eden bir projedir. “Ben buraya taşındım sizin ile tanışmak istiyorum...” diyen tiyatrolar, aslında bir anlamda, sakinlerin sokağa ve mahallelerine dair söz hak- larını da görünür hale getirmek istemektedirler. Dolayısıyla, Kadıköy’deki bu alternatif sahneler ortamının, uzun vadede insanların katılımcı farklı pratiklere yönelmeleri için bir zemin hazırlamış olduğu ileri sürülebilir.

2017 Mayıs ayı sonu itibari ile son bulan “Benim Komşum Ti- yatro” projesi ardından, 10 Haziran 2017’de mahalle sakinleri ile yapılan süreç değerlendirilmesi de bu yöndeki gelişmeler açısından önemli bir adımdır (Şekil 8).

Platformun mahalleliler ile birlikte gerçekleştirdiği bu ortak ça- lışma, platform üyesi sanatçıların, projenin ilerleyen yıllardaki sürekliliğini sağlayabilmek için gerekli olan yerel dayanışma ve katılımcılığı güçlendirme niyetlerini, açıkça ortaya koymaktadır.

Üretimde İşlevsellik ve Nitelik

Bu yeni nesil mekân üretimlerinin, belediyenin de destekle- ri ve teşvikleri ile varlık bulabilmesi, kentsel tarihi dokudaki

Şekil 8. ‘Benim Komşum Tiyatro’ projesi ardından komşularla sürecin de- ğerlendirilmesi

Kaynak: Etkinlik Broşürü, Haziran 2017.

mekânsal dönüşümün ani büyük değişimler bağlamında değil, tedrici, zamana yayılan bir şekilde ele alınıyor olmasıyla ilgilidir. Dönüşümün bu tedriciliği, *toplumsal belleğin sürekliliğinde* önemli bir rol oynamaktadır. Bu tedricilik, mekân üreticileri de olan tiyatro emekçilerinin göreceli daha uygun imkânlar sunan dönüştürülebilir mekânlarda konumlanabilmelerine imkân sağlamaktadır. Böylelikle bu mekân sahipleri için, pazar-içinleşmekten farklı olarak, kamusal özenlere sağlayabilecekleri *niteliksel kazanımların arttırılabilmesine yönelik çözüm arayışlarının da önü açılabilir*.

Alternatif sahneler ortamında mekânın, *işlevinden gelen bir değeri* vardır. Bu ortam, ilim ve irfan gelişimi anlamında kamusal fayda üretiminin de yapıldığı bir ortamdır. Bu ortamda sadece tüketiciye hizmet veren bir servis alanı söz konusu değildir. Mekânda öne çıkan tüketici değil insanın kendisidir. Alternatif sahnelerin mekânsal değeri *kullanım değerinden*, bir başka ifadeyle, *işlevinin niceliksel değil "niteliksel" değerinden* kaynaklanmaktadır.

"...Oyun Atölyesi'nde beraber tiyatro yaparken de değişip dönüşebilen, seyirciyle yakınlaşabilen bir mekân kurma hayalimiz vardı. Buraya kısmet oldu... Kadıköylü olduğumuz için mahalleye tiyatro açmış gibiyiz ve bu mahalli duygudan ayrıca mutluyuz. Seyirciler de sahiplendi. Böyle bir yere ihtiyaç varmış burada ve elini taşın altına koymak gerekiyormuş..." (Ünsal, Mülakat-02).

Tiyatro sanatçılarının üretkenlik arzularında temel motivasyon kaynağı özgürlük arzuları ile ilgilidir. Ancak bu özgürlük anlayışları sadece istedikleri oyunu istedikleri biçimde sergileyebilmek ile ilgili değil, toplum ile direkt ilişkiyi daha rahat ve özgür şekilde kurabilmekle de ilgilidir. Genel anlamda seyircinin artması ve yetiştirilmesi arzusu sanatçıların idealleri arasındadır. Ancak bu ideal, kapitalist anlamdaki sermaye artırımına ile ilgili değil *tiyatro sanatına yönelik ilginin ve sevginin yaygınlaşması* ile ilişkilidir. Bu ideale yönelik üretimler, iktisadi anlamın dışında tahayyül gelişimine yönelik bir yatırım değeri taşımaktadır. Kültürel anlamda bir deneyim birikimi ve aktarımı sağlanabilmesi için üretimin sürekliliği kadar niteliği de büyük önem arz etmektedir (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-08, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-09).

Kadıköy'de çağdaş temalı oyunları sergileyen 2010 sonrasındaki genç tiyatro grupları, insana, topluma ve dünyaya dair meseleleri masaya yatırdıkları hususunda hemfikirdirler (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-08, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-01, URL-02, URL-03, URL-06, URL-09). Örnekleri az da olsa, tiyatronun bu düşünsel gelişimini özellikle ön planda tutan bazı küçük sahnelerin, oyunların sahnelenmesi ardından, seyirci ile ortak bir tartışma ortamı da yarattıkları gözlemlenmektedir. Bu tartışma platformları hem oyunun, hem oyuncuların hem de seyircilerin düşünsel

anlamda zenginleşebilmelerini hedeflemektedir. Almanya gibi bazı Batı Avrupa örneklerinde bu platformların oyun öncesinde oyunun düşünsel yapısı ve kurgusu ile ilgili bilgilendirme amaçlı, seyirciyi oyuna hazırlamak amaçlı da yapılabildiği görülmektedir. Henüz bunun Türkiye'de bir örneğine rastlanmamıştır (URL-13). Kültürel aktiviteye gelen seyircinin sadece eğlence kısmını alıp gitmesi değil, işin düşünsel kısmında da yer alabilmesi tiyatro sanatçılarının üzerinde durdukları bir mesele haline gelmiştir (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-08, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-01, URL-02, URL-03, URL-06, URL-09, URL-13). Tiyatro üretiminin bu yönde işlevsel bir araç olarak değerlendirilebilmesinde sanatçıların bu üretimin niteliksel gelişimine verdikleri önem etkili olmaktadır. Bu kamusal nitelik barındıran yaklaşımlar çerçevesinde oyun arzularına yönelik satış ve pazarlama yöntemlerinde de pragmatik çözümler geliştirilebilmektedir. Alanda yapılan mülakatlarda sanatçılar biletlerin ücretlerini minimize etmeye çalışarak da bir kamusal yarar oluşturma gayretleri olduğunu belirtmişlerdir. Sanat ve gösteri dünyasının pazarlamasında, adeta bir tekel olan bir firmanın satışlardan aldığı komisyon, tüm tiyatro sanatçıları tarafından bir eleştiri konusudur. Aleniyetleri açısından, bu tekel, sistemde çok önemli bir mekanizma olarak yer almaktadır. Ancak diğer bir yandan bu bilet satış sitesi, çağdaş kapitalist sistemin küresel sermaye artırımına etki edebilecek büyüklükteki organizasyonları öne çıkaracak şekilde hizmet vermekte olduğundan bağımsız çalışan alternatif sahnelerin alternatif oyunlarının hepsini bu sitenin içinde bulabilmek de pek mümkün olamamaktadır. Firma ile yapılan sözleşmeler ise sahneleri bu tekele uzun vadede bağımlı hale getirmektedir. Moda sahnesi kamusal faydayı da gözleterek, çözümü, bilet satışlarını sadece kendi mekânında ve kendi sitesinde arz etmekte bulmuştur. Benzer durumda olan sahnelerin varlığı tespit edilmiştir. Örneğin, Kadıköy'de Oyun Atölyesi, Moda Sahnesi, Duru Tiyatro, Baba Sahne, Taşra Kabare Tiyatro ve Karma Drama bunlardan bazılarıdır. Bu sahnelerdeki oyunların biletlerine elektronik ortamdaki kendi internet sitelerinden ulaşılabilmektedir. Karma Drama sahne kurucuları, son üç senedir, bilet fiyatlarını, 25TL düzeyindeki minimum bir ücrette sabit tutmak için çaba sarf ettiklerini ve fiyatları arttırmamak için direndiklerini belirtmişlerdir. Diğer sahnelerin de ücret politikalarında benzer bir yaklaşım söz konusudur. Fiyatların özel gösteriler dışında, maksimum 45TL sınırında tutulabilmesi için çaba sarf edilmekte, sanatçıların kârları minimize ve öz kaynak harcamaları ise maksimize edilmeye çalışılmaktadır.

Alanda 2015'ten bu yana sürdürülen araştırmalar sırasında, Kadıköy Belediyesi'nin Kültür Müdürlüğü ile yapılan görüşmelerde, kültür politikaları bağlamında tiyatro hareketliliğine özel önem verildiği belirtilmiştir. Kadıköy'ün Avignon ya da Edinburgh benzeri bir uluslararası festival merkezi olarak gelişmesinin hedeflendiği ve alternatif sahnelerin de bu hedef doğrultusunda önemli bir araç olarak ele alınıyor olduğu dile

getirilmiştir. Alternatif sahne sanatçılarının kendileri de böyle bir tahayyüle hizmet etmek istemektedir (Mülakat-01, Mülakat-02, Mülakat-03, Mülakat-04, Mülakat-05, Mülakat-06, Mülakat-07, Mülakat-08, Mülakat-09, Mülakat-10, URL-09). Platform, uluslararası festivallere yönelme çabasının bir ön eylemi olarak düşünülebilecek bir projeyi 2016 yılında gerçekleştirmiştir. ‘Şenliklidir Kadıköy’ sloganı ile açılışı yapılan ‘Kadıköy Tiyatrolar Şenliği’ özellikle yereldaki ekinsele üretkenliğe dayalı belleğin kalıcılığı ve sürekliliği açısından önemli bir değer arz etmektedir. Bunun yanı sıra bu proje uluslararası festivallerin katılımcılığına yönelik ivmenin arttırılması ve festivallerin bu ortamda canlılık kazanabilmesi yönünde atılan önemli bir adım olarak da değerlendirilebilir. Nitekim bu çerçevedeki uğraşların en önemli meyvesi 2017 Nisan ayında alınmıştır. İstanbul Kültür Sanat Vakfı (IKSV) 1989 yılında düzenlemeye başladığı ve 2002 yılından bu yana iki yılda bir gerçekleştirilen İstanbul Tiyatro Festivali’nin bundan böyle her yıl düzenleneceğini duyurmuştur (URL-14). Bu gelişimde Kadıköy’de yer alan alternatif sahne oluşumundaki hareketliliğinin ve Kadıköy Platformunun önemli bir katkısı olduğu da düşünülmektedir (URL-09). Bu bağlamda bakıldığında, Tiyatro sanatçılarının “ekinsel” anlam ifade eden eylemselliklerinin, uzun vadede iktisadi fayda bağlamında da üretim genişlemesi sağladığı söylenebilir.

Sonuç

Kadıköy tarihi kent merkezinde, yeni nesil mekânlardaki üretkenliklere yönelik olarak yapılan alan araştırmasında öncelikle bu üretimin kent dokusuyla ve sokak yaşamıyla direk ilişkili olduğu ön plana çıkmaktadır. Yapılan mülakatlar, alanda oluşan 23 yeni nesil tiyatro mekânının üretim süreci analizleri ve Kadıköy Tiyatrolar Platformu çerçevesinde hazırlanıp uygulanan kamusal projelerin uygulamalarının takibi çerçevesinde Kadıköy’de biçimlenen yeni nesil mekânların yapılanmalarında Tablo 1. de yer alan niteliksel özellikler üretimdeki ortak değerler olarak ortaya çıkmaktadır.

Saha araştırmasında gözlemlenen bu üretim biçimi, ayrıştırıcı değil birleştirici ve katılımıcıdır. Bu üretim de iktisadi anlamda bir emek üretimidir ancak “ekinsel” bir değer taşır. Deneyim aktarımı ve paylaşımı, dayanışma önemlidir. Anlık olanı değil bellek oluşturmayı hedeflemektedir. Bu özellikleri dolayısıyla, bu üretimin, “ekinsel bir üretim” olduğu iddia edilebilir. Niteliksel kazanımları, üretici ve katılımıcı aktörlerinde kalabilen bir üretim şeklidir bu. Üretimdeki kazanımlar yerel belleğin sürekliliğine de hizmet etmektedir.

Bu yeni nesil mekânların üretim süreçlerinin sanat alanında varlık buluyor olması da sanatın özünde kamusal özneyi ve dolayısıyla kamusal alanı besleyen niteliksel yapısı ile ilişkilidir. Toplumda bireyin ‘kamusal özne’ olarak inkişafının yolu, ahlaki, sosyal, entelektüel istidat ve kabiliyetlerinin geliştirilmesi ile mümkündür (Tekeli, 2008). Bu gelişimi destekleyecek, bire-

Tablo 1. Kadıköy yeni nesil tiyatro mekânları ortamındaki üretimin ortak değerleri

Kadıköy alternatif sahneler ortamındaki üretimin niteliksel özellikleri	
1	Dayanışma odaklı
2	Paylaşımıcı
3	Süreç odaklı
4	Katılımcı
5	Boş zamanın değerlendirildiği
6	Niteliğin nicelikten öne çıktığı
7	Gerçek olayları önemseyen, insanı ön plana koyan
8	Bağlamı dikkate alan
9	Belleği önemseyen
10	Tüketici değil ‘kullanıcı’ odaklı
11	Çoğulcu ve çeşitlilik barındırabilen
12	Toplumsal faydayı ön planda tutan
13	Toplumsal birleştiriciliği ön planda tutan
14	Seyircinin arttırılmasını ve geliştirilmesini hedefleyen
15	Mekan üretiminde üretimin bekası için sıradışılaşan
16	Mekanda felsefeyi öne çıkaran
17	Mekan ve günlük yaşam ilişkisinin ön plana çıkmasını sağlayan
18	Tüm aktörlerin farklı çıraklıklar devraldığı
19	Hiyerarşinin minimize olduğu
20	Herkesin elini taşın altına sokabildiği
21	Deneyim geliştirilen, aktaran ve biriktiren

Kaynak: Yazar tarafından saha araştırması kapsamında hazırlanmıştır.

yin ilim ve irfan sahibi olmasını sağlayacak emek gücü, kazanımlarını kendinde toplayabildiği bir emek gücü ile ilgilidir. Bu emek gücünün, iktisadi anlamda kullanılan ve kapitalist sitemin literatüründe yer alan emek gücünden farklılaşması söz konusudur. Başka bir ifade ile bu emek gücünün ortaya koyduğu üretimin değeri değişim değerinden değil; eylemin, o eylemi üretere kazandırdığı değerden gelir.

Alternatif sahnelerin en önemli varlık nedeni üretimdir. Ancak bu üretim maddi sermaye artırımını hedef almayan, ondan ziyade kazancın deneyim aktarımı ve bellek oluşumunu destekleyeceği, entelektüel gelişimi ve eleştirel düşüncenin gelişim değerini, değişim değerini değil kullanım değerini ön plana çıkaran bir üretim anlayışıdır. Kadıköy tarihi kent merkezinde hızla sayıları artmakta olan bu alternatif sahne mekânları ortamındaki üretimin, ‘ekinsel’ anlamda taşıdığı niteliksel değerlerini belirleyen özelliklerden (Tablo 1.) yola çıkarak, dördüncü bölümde özetlenmeye çalışılan sahaya ait araştırmalardan elde edilen bulgular ve değerlendirmeler ışığında ekinsel üretim bağlamında etkin olan temel dinamikler belirlenmiş ve Tablo 2.’deki kavramlar çerçevesinde gruplandırılmıştır.

Tablo 2. Kadıköy tarihi kent merkezindeki alternatif sahneler ortamında ekinsel üretim bağlamında etkin olan dinamikler**Kadıköy tarihi kent merkezindeki alternatif sahneler ortamında ekinsel üretim bağlamında etkin olan dinamikler**

<p>1 Otonomi/Alternatif olmak</p> <p>Alternatif mekan üretimi</p> <p>Alternatif hacim</p> <p>Alternatif işletme</p> <p>Alternatif dramaturji ve prodüksiyon</p>	<p>Yerel halk ile ilişki kurma çabası ve dayanışma</p> <p>Kamusal üretkenliği teşvik</p> <p>Kamusal projeler geliştirme ve uygulama</p>
<p>2 Süreklilik</p> <p>Mekan üretiminde süreklilik</p> <p>Dramatürji ve prodüksiyonda süreklilik</p> <p>Yerel oyun üretiminde süreklilik</p> <p>Kamusal proje üretiminde süreklilik</p>	<p>6 Süreç Odaklılık</p> <p>Seyirci ve oyuncu yetiştirme potansiyeli ve çabaları</p> <p>Proje üretimi ve proje geliştirme odaklı bir yapılanma</p> <p>Mekansal ve sanatsal üretimde ısrarcılık</p> <p>Öz kaynak harcamalarının maksimize karın minimize edilmesi</p> <p>Bilet arzında alternatif çözümler üretme</p>
<p>3 Bellek/Deneyim Biriktirme ve Aktarma</p> <p>Mekan üretiminde deneyim birikimi</p> <p>Dramatürji ve prodüksiyonda deneyim birikimi</p> <p>Sivil toplum ve yerel idare birlikteliğinde deneyim birikimi</p> <p>Kamusal proje geliştirmede deneyim birikimi</p>	<p>7 Dayanışma</p> <p>Yerel idare ile dayanışma</p> <p>Sivil toplum çerçevesinde üretimde dayanışma</p> <p>Tiyatrolar arası mekansal ve araçsal dayanışma ve paylaşım</p>
<p>4 Ölçek</p> <p>Yerel idare ile dayanışma</p> <p>Yerel idarenin üretime destek vermesi (reklam-tanıtım-gör-nürlük arttırma)</p> <p>Yerel halkın katılımcılığını ve dayanışmasını artırma çabaları</p> <p>Projelerde mahalli ölçeğin dikkate alınması</p>	<p>8 İşlevsellik/Nitelik</p> <p>Bellek oluşturma arzusu</p> <p>Toplumsal gelişmelerin dikkate alınması/eşetri hakkını saklı tutma çabası</p> <p>Kamusal alanda etkili olabilecek projeler geliştirme ve uygulama</p> <p>Seyirci ve oyuncu yetiştirme potansiyeli ve çabaları</p> <p>Bilet arzında alternatif çözümler üretme</p> <p>Uluslararası bağlamda sanat üretiminde pay edinme çabaları</p>
<p>5 Bağlam</p> <p>Toplumsal gelişmelerin önemseniyor olması</p>	

Kaynak: Yazar tarafından saha araştırmaları çerçevesinde hazırlanmıştır.

Alternatif sahneler ortamında gelişen ekinsel üretkenliğin alandaki mevcut kamusal ile bütünleşmesi, bu kamusal alanın hizmet eder nitelik kazanması açısından önem arz etmektedir. Zira bu ortamdaki üretimin çağdaş kapitalist sistemin örgütlenmesinden farklılaşan dinamikleri söz konusudur. Bu dinamiklerin, kamusal alana özel niteliksel değerler barındırıyor olmaları dolayısıyla, mevcut bir kamusal ortamında birlikte ele alınabildiklerinde, kamusal alanın canlanması için uygun zemini oluşturma potansiyelleri vardır. Bu ekinsel üretim dinamiklerinin bir bütünlük içinde üretimde süreklilik arz edebilmeleri durumunda, kamusal alanın ihtiyaç duyacağı entelektüel iletişim ortamının gelişebilme potansiyeli yüksektir.

Mevcut bir kamusal alanın var olabildiği yerel ortamlarda kamusal alana hizmet edebilme potansiyeli taşıyan fizikî mekânlardaki üretim dinamiklerinin ekinsel üretim dinamikleri bağlamında ele alınması ve geliştirilmesi, sosyo-kültürel mekânların yapılandırılmasında farklı bir bakış açısının oluşturulmasını sağlayabilir. Bu bakış açısıyla yapılandırılacak ekinsel üretim

mekânlarının, para etraflarını sarıp sarmalasa da, fikir ve sanat üretimine yönelik üretkenliklerini sürdürebilmeleri ve bunun için de kendilerine gerekli özerk mekânsal karşılıklarını da bulabilmeleri mümkün olabilir. Kadıköy örneği bunun olabileceğini göstermektedir. Kadıköy'deki bu alternatif sahneler ortamının, uzun vadede insanların katılımcı farklı pratiklere yönelmeleri için bir zemin hazırlamış olduğu ileri sürülebilir. Ancak bu potansiyelin uzun vadede üretken bir yapı arz edip edemeyeceği ise henüz ön görülememektedir.

KAYNAKLAR

- Adut, A. (2013). A Theory of The Public Sphere. *Sociological Theory*, Vol. 30, Issue 4, 238-262.
- Alatlı A. (2014). *Batı'ya Yön Veren Metinler*, (Cilt I,Cilt II, Cilt III, Cilt IV). İstanbul: Alfa/Başvuru.
- Arendt H. (2013). *İnsanlık Durumu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Atkinson, R. (2003). Domestication by Cappuccino or a Revenge on Urban Space? Control and Empowerment in the Management of Public Spaces, *Urban Studies*, Vol. 40, Issue 9, 829-1843.
- Banerjee, T. (2001). The Future of Public Space: Beyond Invented Streets and Reinvented Spaces. *Journal of The American Planning Association*, Vol. 67 Issue 1, 9-24.
- Baudrillard, J. (2013). *Tüketim Toplumu*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Clark T. (2016). *Sanat ve Propaganda*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Corbin, H. (2013). *Bir'le Bir Olmak / İbn-i Arabi Tasavvufunda Yaratıcı Muhayyile*, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Gombrich E. (2014). *Sanatın Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güvenç M.; Tülek M.; Küçükbaşlar B.; Akdal A.; Ferhanoglu F.D. (2017). İstanbul İlçe Belediyelerinde Çocuğa ve Aileye Yönelik Hizmetlerin İncelenmesi ve Haritalanması Projesi, İstanbul: Kadir Has Üniversitesi İstanbul Çalışmaları Merkezi ile Bernard Van Leer ve TESEV Ortaklığı.
- Habermas J. (2014). *Kamusal İlgim Yapısal Dönüşümü*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Haşlakoglu, O. (2016). Platon Düşüncesinde 'Tekhné' - Sanat ve Felsefenin Ortak Kökeni Üzerine Bir İnceleme, İstanbul: Sentez Yayım ve Tic. A.Ş.
- Hulsten P. (2012). *Vermeer ve Spinoza*, Norgunk Yayıncılık.
- Lefebvre, H. (2013). *Günlük Hayatın Eleştirisi*, İstanbul: Sel yayıncılık.
- Loukaitou-Sideris, A. (1993). Privatization of Public Space: The Los Angeles Experience, *Town Planning Review*, Volume 64, Issue 2, 139-167.
- Madanipour, A. (Ed.) (2010). *Marginal public spaces in European cities, Whose Public Space?* Routledge, 111-130.
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City: Social Justice and the Fight for Public Space*. The Guilford Press.
- Negt, O., & Kluge, A. (1993). *Public sphere and experience: Toward an analysis of the bourgeois and proletarian public sphere* (Çeviri: P. Labanyi, J. O. Daniel, & A. Oksiloff). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Özgür E. F., Seçer S., Göğüş B., Sayın T. (2017). Use of public spaces in private space-led urbanization: The cases of Kadıköy and Ataşehir in İstanbul. *ITU A|Z*, İstanbul, 14(1), 43-56.
- Sennett R. (2010). *Kamusal İnsanın Çöküşü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şener, S. (2015). *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi*, İstanbul: Dost Kitabevi yayınları.
- Tekeli, İ. (2008). Prof. İlhan Tekeli ile Söyleşi: Kamusal Özne Olmanın Doyumu, İstanbul: İstanbul Dergisi, S:64, s:40-45.
- Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Wood, P; Harrison, C. (2016). *Sanat ve Kuram*, İstanbul: Küre Yayınları.

MÜLAKAT KAYNAKLARI

- Derinlemesine Mülakat-01; Ağustos 2016, Pınar Yıldırım, Emek Sahne Kurucusu, Yönetmen, Sanatçı, İstanbul.
- Derinlemesine Mülakat-02; Eylül 2016, Onur Ünsal, Moda Sahne Kurucularından, Sanatçı, İstanbul.
- Derinlemesine Mülakat-03; Eylül 2016, Hakan Dursun, Sinemacı, Perdesiz Sahneler Filmi Yönetmeni, İstanbul.
- Derinlemesine Mülakat-04; Ekim 2016, Batuhan Akkaya, Kadıköy Belediyesi, Kadıköy Akademi Yetkilisi, İstanbul.
- Derinlemesine Mülakat-05; Ekim 2016, Damla Özen, Karmadrama Sahne Kurucusu, Yönetmen, Sanatçı, İstanbul.
- Derinlemesine Mülakat-06; Ekim 2016, Toga Kılıçoğlu, Karmadrama Sahne Kurucusu, Yönetmen, Sanatçı, İstanbul.
- Derinlemesine Mülakat-07; Şubat 2017, Prof. Dr Simten Gündeş, Kadıköy Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürü, İstanbul.

- Derinlemesine Mülakat-08; Şubat 2017, Kadıköy Tiyatrolar Platformu, Kadıköy Tiyatroları Aylık Grup Toplantısı, Kadıköy Tiyatro Ekipleri ile Görüşme, İstanbul.
- Derinlemesine Mülakat-09; Mart 2017, Sertaç Ayvaz, Öykü Sahne Kurucusu, Oyun Yazarı, Yönetmen, Sanatçı, İstanbul.
- Derinlemesine Mülakat-10; Nisan 2017, Emre Tandoğan, Küçük Salon Kurucusu, Yönetmen, Oyun Yazarı, Sanatçı, İstanbul.

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-01, <http://medyascope.tv/2017/02/10/seyler-seytanlar-gulhan-kadim-yigit-sertdemir-ile-kumbaraci50yi-konustuk/>, Kumbaracı 50, [Erişim Tarihi: 27/Aralık/2017].
- URL-02, <http://medyascope.tv/2016/05/24/seyler-seytanlar-2-90lar-ve-sonrasinda-alternatif-tiyatro-hareketi/>, 90'lar Sonrasında Tiyatro Hareketi, [Erişim Tarihi: 27/Aralık/2017].
- URL-03, <http://perdesizsahneler.com/>, Perdesiz Sahneler Sinema Belgesi, Hakan Dursun Arşivi, Sinema Gösterim Tarihi: Mayıs, 2017, İstanbul.
- URL-04, <https://www.youtube.com/watch?v=XkxfvK3e1Bc>, Perdesiz Sahneler Dijital Kütüphane, [Erişim Tarihi: 27/Aralık/2017].
- URL-05, <https://www.youtube.com/watch?v=7kVreIrVKMI>, Güney Zeki, Özgür Tiyatro, [Erişim Tarihi: 27/Aralık/2017].
- URL-06, <http://medyascope.tv/2016/05/31/seyler-ve-seytanlar-3-sehrin-gocebeleri/>, Şehrin Göçebeleri, [Erişim Tarihi: 27/Aralık/2017].
- URL-07, <https://www.youtube.com/watch?v=ROY-1qfbbgM>, Şevket Çoruh Baba Sahné'nin Hikâyesini anlatıyor, [Erişim Tarihi: 27/Aralık/2017].
- URL-08, <http://newsanat.com/ev-vel-zaman-iksv-tiyatro-festivali-2016-oyun-tani>, Ev'el Zaman Oyun Bilgisi, [Erişim Tarihi: 27/Aralık/2017].
- URL-09, <http://medyascope.tv/2016/10/07/seyler-seytanlar-10-yepyeni-tiyatro-orgutlenmeleri/>, Yeni Tiyatro Örgütlenmeleri, [Erişim Tarihi: 27/Aralık/2017].
- URL-10, <http://www.kadikoytiyatrolari.com/category/projeler/>, Platformun Projeleri, [Erişim Tarihi: 30/Aralık/2017].
- URL-11, http://www.kadikoytiyatrolari.com/wp-content/uploads/kth_kucuk-1-page-002.jpg, Kadıköy Tiyatroları Haritası, [Erişim Tarihi: 30/Aralık/2017].
- URL-12, <http://www.kadikoytiyatrolari.com/benim-komsum-tiyatro/>, Benim Komşum Tiyatro Projesi, [Erişim Tarihi: 30/Aralık/2017].
- URL-13, <http://medyascope.tv/2016/11/25/seyler-seytanlar-16-yeni-tiyatrolar-yeni-heyecanlar-mert-oner-sami-berat-marcali-serkan-salihoglu/>, Yeni Tiyatrolar Yeni Heyecanlar, [Erişim Tarihi: 30/Aralık/2017].
- URL-14, <http://tiyatro.iksv.org/tr/arsiv/habersivi/p/1/1508>, İstanbul Tiyatro Festivali 2017 Yılından İtibaren Yeniden Her Yıl Gerçekleştirilecek, [Erişim Tarihi: 30/Aralık/2017].

ARTICLE / ARAŞTIRMA

The Impact of Mortgage Loans on the Financialization Process in Turkey

İpotekli Konut Kredilerinin Türkiye’de Finansallaşmaya Etkisi

 Ahmet Suvar Aslan, İclal Dinçer

Department of Urban and Regional Planning, Yıldız Technical University, Istanbul, Turkey

ABSTRACT

The importance of the economy created by the construction sector and the related sectors that support it has become more significant since the growth in the use of financial instruments. The influence of financial institutions has reached an unprecedented level in the shaping of the urban space with the implementation and acceleration of financialization. Geography and urban planning specialists have been at the center of the debate over financing in the United States as a result of the economic crisis that began in 2007. After the collapse of derivative markets due to the mortgage market, which was the principal cause of the crisis, the mortgage system and the urban space began to come to the forefront of financialization studies. These studies seem to be concentrated on the early capitalist countries. However, there is also a financialization process occurring in late capitalist countries such as Turkey, and this process can be observed in urban spaces. The present study aims to contribute to the financialization debates from this point of view, by evaluating neoliberal reforms, public policy, and housing market developments that were implemented in Turkey after the 2001 economic crisis. A mixed method of analysis was applied, as it offered options a single method cannot provide. This study first describes the problem, and then the methodology is explained. A brief discussion of the concept of financialization is presented, focusing on the urban space and mortgage loans. A literature review provides an analytical basis for assessing how the housing sector in Turkey is affected by the process of financialization, and the case of Istanbul, called the financial capital of Turkey, is examined. In a late capitalist country such as Turkey, where the mortgage market volume is quite new and thus not at a level that the sector desires, the possibility that the rapidly increasing amount of household debt will cause a new economic crisis should be investigated.

Keywords: Financialization; mortgage loans; housing policy.

ÖZ

İnşaat sektörü ve onu besleyen diğer sektörlerin oluşturduğu ekonominin önemi bu sektörlerin finansal araçlarla ilişkilerinin gelişmesi sonrasında daha da artmıştır. Finansallaşma sürecinin başlaması ve hızlanması ile kentsel mekanın şekillenmesinde finans kurumlarının etkileri daha önce olmadığı seviyelere gelmiştir. Finansallaşma tartışmalarının coğrafya ve şehir planlama uzmanlarının odağına girmesi Amerika Birleşik Devletleri’nde 2007’de başlayan ekonomik kriz ile oldu. Bu krizin çıkış sebebi olan mortgage pazarına bağlı türev piyasaların çökmesi sonrasında mortgage sistemi ve kent mekanı finansallaşma çalışmalarında öne çıkmaya başlamıştır. Bu çalışmaların erken kapitalistleşmiş ülkelerde yoğunlaşmış olduğu görülmektedir. Buna karşın Türkiye gibi geç kapitalistleşen ülkelerde de finansallaşma süreci yaşanmaktadır ve bu süreci kentsel mekanda gözlemleyebilmek mümkündür. Bu bağlamda çalışma finansallaşma tartışmalarına 2001 ekonomik krizi sonrası Türkiye’inde yaşanan neoliberal reformlara, kamu politikası ve konut piyasasındaki gelişmeler üzerinden bakarak katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada tek bir yöntemin sağlayamayacağı başka seçenekler sunması sebebiyle karma yöntem belirlenmiştir. İlk basamakta ipotekli krediler başta olmak üzere kredi sistemine ilişkin veriler toplandı. Daha sonra ise bu verilerin yol göstericiliğinde niteliksel görüşmeler yapılandırılarak derinlemesine mülakatlar gerçekleştirildi. Çalışma ilk aşamada sorunu ortaya koymakta, daha sonra metodolojiyi anlatmaktadır. Sonrasında ise kent mekanını ipotekli konut kredilerini odağa alarak finansallaşma kavramı hakkında kısa bir tartışma sunulmaktadır. Aktarılan literatür incelemesi Türkiye’nin yaşadığı finansallaşma deneyiminde konutun hangi yönlerden etkilendiğini tespit edebilmek için analitik bir temel sağlamayı amaçlıyor ve konu, geç kapitalistleşen ülke Türkiye’nin finansal başkenti olarak adlandırılan en büyük metropolü İstanbul örneğinde inceleniyor. İpotekli konut kredisi sistemi oluğu yeni olan ve dolayısıyla sistemin hacmi sektörün istediği düzeyde olmayan Türkiye gibi geç kapitalistleşen bir ülkede hızla artan hanehalkı borçluluğunun yeni bir ekonomik krize sebep olup olmayacağı da araştırılmayı beklemektedir.

Anahtar sözcükler: Finansallaşma; ipotekli konut kredileri; konut politikası.

Introduction

The importance of the economy created by the construction sector and the related sectors that nurture it has become more significant after the development of the relationship of these sectors with financial instruments. By acting together with the sector during and after every stage of construction, financial institutions have a complex relationship with the bonds in the processes of purchasing the land, completion of construction, sale and resale of the mortgage loans in derivative markets by means of the generated financial instruments, and other. In this context, the influence of financial institutions has reached an unprecedented level in the shaping of urban space with the beginning and the acceleration of the financialization process. From this point of view, the main question of this study is explaining the spatial transformations that took place in the post-2000 period in Turkey within the framework of “financialization”. The study aims to contribute to the financialization debates by taking in consideration the neoliberal reforms, the public policy and the housing market developments that occurred in Turkey after the 2001 economic crisis.

There is growing literature on financialization which has been contributed by geographers and planners who are working on the housing problem, as well as by economists. While trying to understand and interpret the early capitalized countries and the late capitalized countries like Turkey, the approaches contributing to this literature show the similarities and the differences between these two different levels of development in their narratives. The financialization process of Turkey departed from early capitalized countries due to the the fragility of the Turkish economy by reason of external dependence, excess illegal/unlicensed housing rates in the metropolises, especially in Istanbul, and the existing structural difficulties of the finance sector.

The growing liquidity pool presented as the main driving force of the housing finance (Fernandez and Aalbers, 2016) differs in early capitalized countries and late capitalized countries (Pereria 2017). The number, volume and types of loans used in the early capitalized countries and those used in the late capitalist countries such as Turkey, are not on similar levels, as well as the size of the financialization and the financial literacy.¹ As it will be seen later in the case of Turkey, the high level of the annual interest rate of the mortgage loans directly affects the periods of the credits used. The annual interest rates of the mortgage loans used in Turkey are higher than the similar interest rates in countries such as Holland. This constitutes a main structural problem for Turkey’s mortgage

markets in showing similar performance as compared to the developed countries.

The next chapter describes the methodology of the study followed by a brief discussion of the concept of financialization. The article then proceeds by summarizing the specific effect of financialization on housing. The presented literature review aims to provide an analytical basis for assessing how the housing sector in Turkey is affected by the financialization process, and this topic is examined in the case of Istanbul, called the financial capital and the biggest metropolis in Turkey.

Methodology

This study is based on the doctoral dissertation titled “Evaluation of the Financialization in Turkey Through the Mortgage Loans: The Case of Istanbul”. This study uses a mixed method of both quantitative and qualitative analysis being evaluated together. The data were collected from national and international institutions. The national institutions include the Central Bank of the Republic of Turkey, the Banks Association of Turkey, the Banking Regulation and Supervision Agency, the Turkish Statistical Institute, and the five largest banks of the mortgage market by the 2014. First, publicly available data obtained from these five banks were used, and in the second phase, analysis was carried out on the information of banks providing data in Istanbul. The share of mortgage loans in the total housing sales in Turkey and Istanbul, the average amount, periods and the historical credit interest rates of these loans, the ratio of mortgage loans and the total debts of households to GNP are covered in this paper owing to the data collected from national institutions. The detailed data obtained for Istanbul include the district where each individual uses the mortgage loan, the amount of the loan, the credit period, and the demographic and employment status of the borrower. Furthermore, publicly available data are obtained from the international institutions such as the European Mortgage Federation (EMF), the Bank for International Settlements (BIS), and the International Monetary Foundation (IMF).

In the in-depth interviews conducted with the experts, the main axis is focused on the general problems, potentials, market reliability, and the future of the derivative markets in Turkey in the light of findings obtained from the first stage of the study. Among the interviewed experts are four international banks,² one of which is a public bank, four real estate investment companies³ (REICs), one of which is Emlak Konut Real Estate Investment Company, four academics and researchers, two real estate developers,⁴ two real estate

¹ According to TEB, which gives financial literacy education and publishes the financial literacy access index, financial literacy is “the level of competence that enables the consumer to make informed evaluations in the use and management of money and to make effective and rational decisions in the selection of financial instruments.”

² Mid-level managers of Ziraat Bankası, Yapı ve Kredi Bankası, İş Bankası and İNG Bankası were interviewed.

³ A mid-level manager of Emlak Konut REIT, a senior manager of İş REIT, a senior manager of Nurol REIT and a mid-level manager of Tekfen REIT were interviewed.

⁴ A senior manager of the Strategy Platform for Real Estate and a senior manager of Cushman & Wakefield were interviewed.

appraisers,⁵ two Mass Housing Administration officials,⁶ an international real estate company operating across the country,⁷ and a media company⁸ from the real estate sector.

According to the Turkish Statistical Institute's (TÜİK) data, it is seen that the city where the mortgage loans are used the most in Turkey from 2009 until the end of 2016 is Istanbul with 624.034, followed by Ankara with 364.547. In this period, the mortgage loans used in Istanbul increased by 926.9%. Istanbul is 41.12% higher than Ankara in the hedonic price index of the Central Bank of Turkey for December 2016. When considering the ratio of mortgage loans used in Turkey by 2016, to the population of each province in 2016, Ankara comes first with a mortgage loan of 14.66 people. Istanbul is the 8th among all provinces with a mortgage loan of 23.64 people. When all these data are evaluated together, the significant role of Istanbul cannot be denied in terms of mortgage loans and the construction sector. Therefore, a study that aims to explain the spatial transformation in Turkey through financialization should examine the city of Istanbul in the first place.

Conceptualizing Financialization

At the present time, debates of housing problem focusing on mortgage loans can not avoid the conceptualization of the financialization. This situation raises different theoretical debates on the concept of financialization, but also causes blurring of the concept. This sub-section focuses primarily on the literature that evaluates the financialization debate through the mortgage loans.

“In the literature, there are various explanations for the rise of financialized capitalism. Many financialization scholars situate the beginning of financialization in the 1970s with the industrial crisis in the West, the breakdown of the Bretton Woods system, and the rise of neoliberalism... More generally speaking, financialization is part of and key to structural transformations of advanced capitalist economies. We here define financialization as “the increasing dominance of financial actors, markets, practices, measurements and narratives, at various scales, resulting in a structural transformation of economies, firms (including financial institutions), states and households” (Aalbers, 2016).”

Along with the economic crisis that began in the United States in 2007, geography and city planning experts have focused on the debate on financialization. After the collapse of the derivative markets due to the mortgage market, which

was the outcome of the economic crisis, the mortgage system and the urban space began to come to the forefront of the financialization studies. These studies seem to be concentrated on the early capitalist countries (Aalbers, 2017). However, there is also a financialization process in the late capitalist countries such as Turkey, and this process can be observed in urban spaces.

One of the frequently mentioned statements when defining financialization is the one made by Krippner (2005). Following Arrighi's (1994) study, she defines financialization as “a pattern of accumulation in which profits accrue primarily through financial channels, rather than through trade and commodity production”.

The definition of Krippner offers a broad context for financialization, including housing. In this context, we aim to discuss the role of space in financialization. The capital tries to remove the spatial obstacles to facilitate its circulation. This contradiction between movable capital and immovable properties lies at the bottom of modern capitalist urbanization. As a result of this tendency in which the liquidity of capital comes to the fore, the power of finance capital is increasing (Gotham 2009). The flow of the capital to the secondary circuit is one of the determining factors of this process. As Harvey (1985) has pointed out, “urbanism has consequently been transformed from an expression of the production needs of the industrialist to an expression of the controlled power of finance capital, backed by the power of the state, over the totality of the production process.” As revealed by Harvey in 1985, this point is an important basis for the role of the state in the financialization debates focusing on housing.

Once Gotham identifies the financialization in a broader sense, he draws attention to the critical point of its relation with real estate. According to Gotham (2009), “as a multidimensional, contested and conflictual process; financialization refers to the growth of financial actors (banks, lenders, private equity corporations, etc.), new financial tools (mutual funds, asset-backed securities, hedge funds, etc.), and the increasing significance of financial firms in different areas of the economy such as real estate” In this sense, securitization is a critical component of the financialization process (Aalbers, 2009, Newman, 2009, quoted in Gotham 2009).

The financial sector has played an important role in the accumulation and circulation of the capital throughout the history of capitalism. With the period following the collapse of the Bretton Woods system, it is observed that the role of

⁵ Senior managers of Vakıf Real Estate Appraisal Inc. and Istanbul Real Estate Valuation and Consulting Inc. were interviewed.

⁶ Two senior managers of the Housing Development Administration of Turkey were interviewed.

⁷ A mid-level manager of ReMax was interviewed.

⁸ The editor of Journal of Gayrimenkul Türkiye was interviewed.

finance in capitalist economies is increasing and deepening. As discussed frequently in the literature on finance, there has been a series of transformations in the financial field in many countries, especially in central capitalist countries. Progresses such as the development of a new style of governance based on the shareholder value of the companies, the increase in derivative instruments and securitization, the diminishing role of financial intermediaries, and the increasing frequency of financial crises were among the most striking elements of this process (Karaçimen 2015). Intertwining with traditional methods, modern financial markets have offered more risk management opportunities for companies, and created a multitude of channels through which volatility in the financial system can flow. Assets that change hands in the financial arena symbolize future income. The capitalization of income to be earned in the future provides for the formation of capital that does not exist yet, but it is traded so. This is the abstraction of the production field. Another important development observed during this period was that finance took an unparalleled place in the lives of individuals. One of the most obvious indicators of this case is the tremendous increase in household loans in many countries, including Turkey (Akçay and Güngen, 2016).

Fainstein (2016), argues that the recent intensification of financialization alone has not produced an uneven development. According to her, financialization is intrinsic to the neoliberal ideology and globalization. Hence, an inequality arises which is generated by the investment of real estate, and state-sponsored social welfare and housing affordability programs are being narrowed. Fainstein has relatively more positive opinion on financialization. According to her, the coexistence of flexibility provided by the financialization and the new construction and renovation techniques can provide better distribution of the benefits of urban development. The politics that prevent the access of this potential is the austerity policy. Fainstein mentions the democratizing aspect of financialization. However, the “democratization” of financialization has manifested itself as the spread of debt to all segments of the society, and has resulted in the increased debt of the narrow-income households.

According to Fields (2015), financial markets and actors are becoming increasingly centralized in the functioning of capitalism and redrawing the relationship between the use of mortgage loans and urban inequality. The hegemonic role of finance in neoliberal restructuring constitutes a major debate on the practices of contemporary communities. Market liberalization policies, such as deregulating the banking and financial industries, and opening up global capital flows, have ensured that financial markets and actors have a more direct influence on the production of urban space (Gotham, 2009).

Financialization of the Construction Sector in Turkey

The debate on financialization is mainly shaped by the developments in the early capitalist countries. However, these developments also affect the markets in the late capitalist countries such as Turkey, which has been included in the global system, and financialization is seen in these countries as well. Studies in the financialization literature usually include early capitalistized countries (eg Dymski 2009, Gotham 2009, Haiven 2014, Durand 2017, Loon and Aalbers 2017, Aalbers 2017). It is also possible to say that there is a growing literature on the financial experience of late capitalist countries (eg Rolnik 2013, Yalman, Topal and Steel 2016, Güngen 2017, Pereria 2017). An official strategy aimed at involving more people in the financial system and making it easier for them to access the financial services in Turkey was announced with the publication of “Financial Access, Financial Education, Financial Consumer Protection Strategy and Action Plans”, which was published in 2014. Furthermore, the legal sub-structure of the securitization has been prepared in accordance with the “Communiqué on Principles Regarding Mortgage Finance Institutions”⁹ issued in 2014. This strategy has been shaped in line with the policy of spreading the financial services to the grassroots level that is determined by G20 principles. The objective of the strategy document published in the official gazette is given below:

“The main purpose of the strategy is to spread the financial products and services to all segments, to include off-system outsiders into the financial system, and to increase the quality and use of existing products and services. In this framework, the strategy aims to increase the access and use of financial products and services through increased knowledge and awareness. It is also aimed at taking effective measures to protect the financial consumer led by the relevant actors.”

It is hoped that every segment of society will use financial products and each individual will benefit from the democratization of finance by making rational decisions. As it can be seen in the next section, the result is an unavoidable increase of household debts. Before these action plans, traces of the financialization in Turkey have become apparent since 2001, when the biggest economic crisis of the country arose.

The global liquidity abundance, which emerged under the influence of policy responses in the early capitalist countries in the period following the 2008 crisis, had an effect on the high economic growth rates recorded in many late capitalist countries, including Turkey. Derivatives markets that are de-

⁹ <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/feb004f0-bb3c-4d52-bbff-086c0c72c072/eylemplani.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-feb004f0-bb3c-4d52-bbff-086c0c72c072-kCzrKGG>

pendent on housing financing are not sufficiently developed in late-capitalist countries. Secondary markets in Turkey are not as advanced as those in the early capitalist countries. Even if these markets were to be developed by the state and capital owners, the economic crisis that started in 2007 led to a cautious treatment of this issue. Nevertheless, the real estate certificate system, which is a derivative system, has entered into force. While low interest rates in Turkey have encouraged growth in the housing sector, consumer loans and use of credit cards have been instrumental for low-wage society segments in increasingly benefiting from mainstream financial services. Turkey is similar to other late capitalist countries; however, financialization and the inclusive financing process proceed different from other countries due to the proactive role of the government and the effectiveness of the representatives of the financial sector (Güngen, 2017).

The economic crisis that started in Turkey in 2001 was the biggest crisis in the history of the country. In order to overcome this crisis, new institutions were established or new structuring took place providing the power transfer between existing institutions (Akçay, 2009) such as the Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA) and the Energy Market Regulatory Authority. The fact that the Central Bank was left to technocrats by gaining autonomy and the BRSA was given extensive authority for the banking sector, were the important reforms aimed at overcoming this crisis (İslamoğlu, 2002). The central government carried out these practices, which surpassed the previous neoliberal programs with the help of the IMF. The ruling Justice and Development Party (AKP), which came into power as a single party in 2002, continued this program and implemented privatization practices of an unprecedented size in the history of the country. When this program was followed, policies and developments in the construction sector played an important role in overcoming the crisis. By making 198 new legislative arrangements in the field of built environment production after 2002, the state has performed interventions encouraging the production of urban built environment (Penpecioglu, 2016). Between 2002 and 2007, the GDP grew by an annual average of 7%, while the construction sector grew by an annual average of 11.6% (Çelik and Karacimen, 2017). When the construction sector and the related sectors that feed each other are examined together by taking the same network with the construction sector, the percentage of the construction sector in GDP reaches a 20-25% level (Dinçel, 2015). A similar picture of the growth in the construction sector in Turkey between 1982 and 1987 was also seen after 2002. This explosion in the housing sector was a combination of policy responses against the economic crisis after 2001, and the desire of new elites of the state to ensure that Istanbul enters into the global cities network. This rapid growth in the construction sec-

tor was achieved through several channels. Thus, the central government incorporated all the authorisation concerning urban planning and structuring by continuous revisions on preparation and regulations of spatial plans via the Ministry of Environment and Urban Planning. Another important change is that the reconstructed Housing Development Administration (TOKI) gained planning authority to increase its ability to invest, as well as the rapid expansion of its financial resources. By means of legal regulations the Housing Development Administration (TOKI) obtained the ability to act as an economic enterprise in the construction and real estate sector (Penpecioglu, 2016). The government, which regulates the access to the financial market and the borrowing system, provides information to the financial market to enable the capital to survive, and thus, acts as an actor that is embedded in the capital but is also autonomous. Aside from being embedded in the capital, it is present as capital as well as by means of TOKI. Thereby, it also undertakes a task other than being a regulator among the classes that produce and consume the housing (Ergüder, 2017).

General Structure of the Mortgage Loans in Turkey

This study attempts to understand the structure of the mortgage loans in Turkey, in order to understand the financialization debates through the case of Turkey as a late capitalized country. It is aimed at understanding the relationship between mortgage loans and the financialization process by trying to explain the effects of the scale and volume of mortgage loans, the loan to value (LTV) rate, taken in consideration while lending loans, and the share of income in repayment on the mortgage loans used in İstanbul and in Turkey. For this purpose, as mentioned in the introduction, data were gathered from different institutions at different stages of the study, and in-depth interviews with experts were conducted.

In the chapter titled “Sustainable And Inclusive Urban Prosperity And Opportunities For All” of the Habitat III New Urban Agenda, it is committed that sustainable and affordable housing and housing finance will be supported at national, sub-national, and local levels. Furthermore, in the fifth chapter of Turkey’s National Report on Habitat III, affordable housing finance is discussed under the sub-title of “Improving and Strengthening Access to Housing Finance”. In this study, it is argued that the housing investments have grown through the rapidly increasing mortgage loan possibilities after 2002. Turkey argues that urban wealth will be distributed more equitably to citizens by means of mortgage loans.

The Law on Amendments to Various Laws on the Housing Finance System No. 5582¹⁰ also introduced regulations on

¹⁰ The Law on Amendments to Various Laws on Housing Finance System No. 5582 was approved on 21st February, 2007.

credit use. One of the prominent items in the regulations for the use of the mortgage loans is the fact the a lender can only give credit after the assessment of buildings by real estate companies licensed by the capital market institution. Another important point is the ltv rate. In 2007, when the mortgage law became legal, the ltv rate was set at 75%. This percentage was raised to 80% in the last quarter of 2016. The ltv rate is a major obstacle for people without a certain capital accumulation to be able to buy dwellings using mortgage loans. From the enforcement of the law to the last quarter of 2016, individuals who wanted to buy a home using a mortgage loan had to have 25% of the housing price they intended to buy. In the last quarter of 2016, this rate was reduced to 20%. In other words, the necessity of people having a certain capital accumulation in order to buy a home was presented as a prerequisite by law. The possible consequences of preventing access of classes, which could not make capital accumulation, to mortgage loans were among the questions asked to the experts in the in-depth interviews conducted under this study. To summarize the answers given; all of the interviewed bank managers state that the LTV ratio is an important tool in terms of preventing the system from having a financial crisis. The interviewees indicate that by using this tool people with poor credit scores, who are likely to make a payment with difficulty, are prevented from getting a mortgage loan, and so, it is ensured that mortgage loans under administrative follow-up rates are very low. In fact, all other interviewees agree on this issue, only one of the real estate developers said that the banks pursue a very conservative policy by using a high percentage of ltv ratio, thus causing a transformation of the market that brings it below the desired level. In examining the data of the Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA), it can also be seen that by July 2017, the ratio of the total sum of mortgage loans under the administrative follow-up to the volume of mortgage loans is 0.46%, which is a lower rate of non-performing loans. In the same interviews, it is indicated that another reason for this low rate is that homes are not perceived just as an investment tool in the Turkish society, rather they are seen as one of the binding agents holding the family together. Thus, other expenses can be reduced in order not to lose the home, and if necessary, mortgage loans are paid with the help of the extended family members. Thereby, it is emphasized that the mortgage back payment rates are much higher than the other personal loan rates.

It is above all obligatory that the residential building for which the mortgage loan will be used has a building use permit. It is known that the vast majority of housing stocks in Turkey and Istanbul do not have this permit (Balaban, 2007). In the study

of Kömürlü and Önel in 2007, it is said that roughly 55% of all the homes in Turkey are unauthorized. Moreover, according to the statement made by the Istanbul Metropolitan Municipality Mayor Kadir Topbaş¹¹ in 2008, most of the buildings of 1 million 194 thousand 643 in Istanbul are incompatible and illegal structures, and 57% of these buildings are unlicensed and are not meeting legal and technical procedures. This also shows the great difference between the domain of the mortgage loan market in the early capitalist countries and the theoretical domain of the market in Turkey. The mortgage market in Turkey cannot appeal to the entire housing market.

Mortgage loans which began to be used in Turkey in 2007, became an important alternative for housing ownership in a short span of time. While 34% of the residential sales made in Turkey in 2016 by using mortgage loans, this rate was 38% for residential purchases made in Istanbul for the same year. While the period of mortgage loans used in 2016 was 90 months (7.5 years), borrowers used mortgage loans for an average amount of \$36.500 in the same period. Credited according to the data obtained from the Central Bank of the Republic of Turkey, figure 1 shows the average annual interest rates of mortgage loans borrowed from the banks since 2007. In November 2008, the average annual interest rate reached its highest level with 22.69%, and in December 2016 it reached 11.43% with a fluctuating process. The fact that the loan interest rates are considerably higher than those of the early capitalized countries¹² constitutes a structural obstacle to the progress of the credit period spreads to 20-25 years. The interviewed bankers and real estate developers also see this as another factor that poses an obstacle for opening up mortgage loans to the access of low classes.

The importance of the measures taken after the 2001 crisis

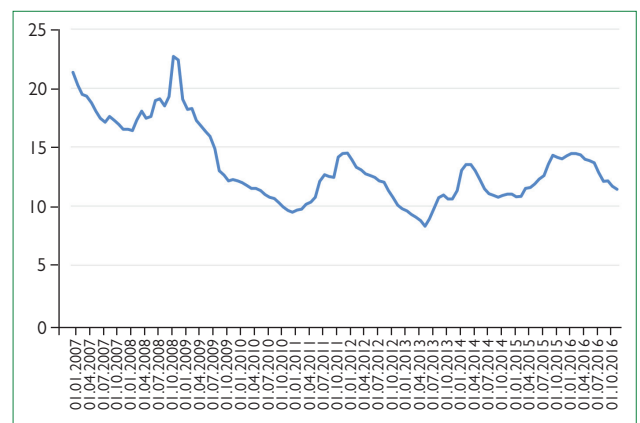

Figure 1. Average Interest Rates of Mortgage Loans between 2007-2016. Source: The Central Bank of the Republic of Turkey.

¹¹ <http://www.hurriyet.com.tr/topbas-deprem-konusunda-yitirecek-1-dakikamiz-yok-9683293>

¹² At this point, numerical data on the average interest rates of mortgage loans will be useful to understand the gap between in some of the early capitalized countries and in Turkey. The annual interest rate of the mortgage loans is 2.59% in Holland, 2.34% in UK, 3.65% in USA, 2.01% in Spain and 1.06% in Japan (EMF, HYPOSTAT 2017 A Review of Europe's Mortgage and Housing Market)

for the financial process in Turkey was mentioned above. In figure 2, the ratio of the residential loans to GDP between 2002 and 2016 is shown by using data obtained from the EMF. Figure 3, visualized using the EMF data, shows that the volume of the residential loan sector in Turkey has a continuously increasing structure over the years. The households' GDP rated residential loan debt has a general upward trend, although it has declined for some years. Figure 4, generated from the data published by the BIS, shows the ratio of the total household debt to GDP in Turkey. There are some similarities between figure 2 and figure 4. Both charts show a slight decrease in the debt-to-GDP ratio after 2013. On the contrary, the total residential loan debt of the household indicated in figure 3 increases exponentially. This is in line with the arguments of some bankers, real estate developers, and interviewed academics, who stated that the mortgage market in Turkey is expanding and has a potential for more expansion. The increasing household debt is one of the indicators of the financial inclusion process. It is also necessary to mention that all those who can use mortgage loans in Turkey belong to the middle or the upper classes. The sector constituents interviewed mention that these people are the ones who are

more literate in financial terms, and were involved the financial inclusion process before the mortgage loan process.

When looking at the data for Turkey, it is not wrong to say that the financialization has been increasingly taking place in parallel with the post-2002 period. Both the data obtained and the enacted laws such as the issuance of mortgage laws or the promulgated documents including the Financial Access, Financial Education, Financial Consumer Protection Strategy and Action Plans, which was published in 2014 as mentioned earlier, support this view. Choosing the countries according to the focus of the study, figure 5 shows the ratio of the total household debt to GDP in some of the early capitalized countries and in the late capitalized countries such as Brazil and Turkey using the data obtained from the BIS. Turkey's household debt has increased more than triplicate in 11 years. A similar trend applies to Brazil. The financialization process of these countries continues rapidly.

Spatialization of the Mortgage Loans in Istanbul

According to the data of the Turkish Statistical Institute for 2015, Istanbul is the most populated city in Turkey. Its population is 14.657.434 habitants, and it has the highest popula-

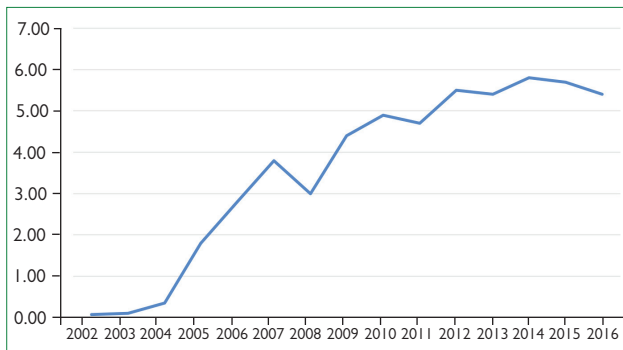

Figure 2. The households' ratio of total credit debt to GDP in Turkey. Source : EMF, HYPOSTAT 2017 a review of Europe's mortgage and housing market.

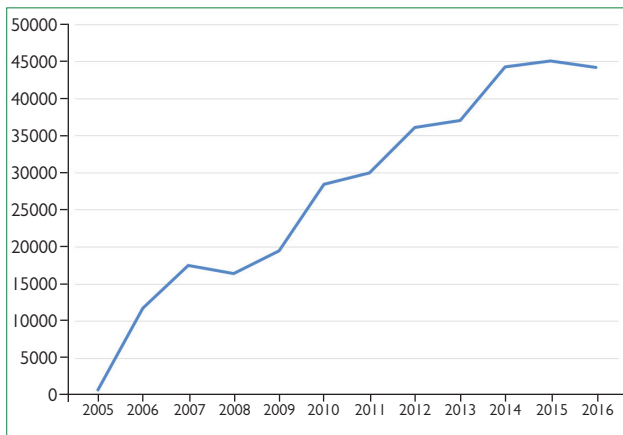

Figure 3. Total mortgage loan debt in Turkey between 2005-2017 (million euros). Source: EMF, HYPOSTAT 2017 a review of Europe's mortgage and housing market

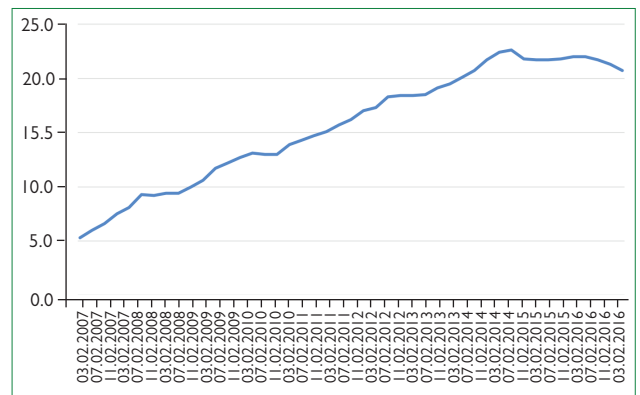

Figure 4. The ratio of the households' debt to GDP in Turkey between 2005-2016.

Source: The Bank for International Settlements, "BIS Quarterly Review"

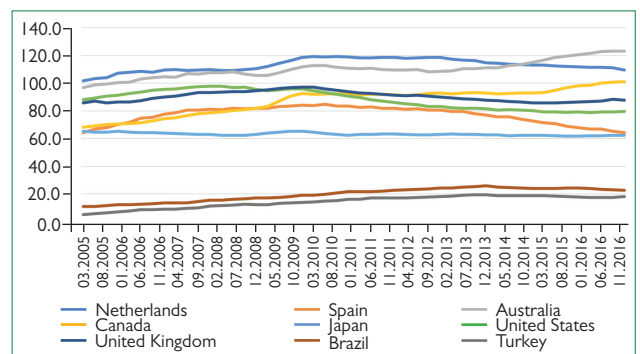

Figure 5. The ratio of households debt to GDP.

Source: The Bank for International Settlements, "BIS Quarterly Review"

tion density with 2.821 people per km² in Turkey. According to the BRSA data, Istanbul has 54.3% of the bank deposits and 40.72% of the total loans used in Turkey, so almost half of the financial transactions of the country occur in Istanbul. As of 2015, 53.5% of Turkey's total exports and 56.8% of its imports are made in Istanbul. In the same year, the government made the largest public investment in the city with the percentage of 10.3% (The Union of Chambers and Commodity Exchanges of Turkey, 2015).

According to the data of the Turkish Statistical Institute, 17.3% of the homes sold in Turkey in 2016, and 19.4% of the homes sold by mortgage loans in the same year are realized in Istanbul. It is the most preferred settlement area in Turkey for residential sales with or without using mortgage loans. With regard to the Central Bank of the Republic of Turkey's hedonic housing price index from January 2011,¹³ Istanbul has a higher value than other residential areas.

Within the scope of the study, when examining the mortgage loans given to the city of Istanbul in the period between 2010 and 2014 by the bank which is one of the biggest 5 banks of the housing loan market of the country, it is found that the average monthly income of those who use mortgage loans in Istanbul is approximately 6.3 times of the minimum wage. According to the same data, the average income of those whose education level is below university is 5.1 times of the minimum wage; the average income of the university graduates is 8.4, and the average income of those who have master or PhD degree is 11.7 times of the minimum wage. This situation reveals the simple fact that it is necessary to be a member of the middle class at least in order to use a mortgage loan in Turkey. There are serious obstacles to lower income groups in reaching the mortgage loan market. However, as shown in figure 4, the household debt is rising and this does not solely stem from the mortgage loans. According to the data from

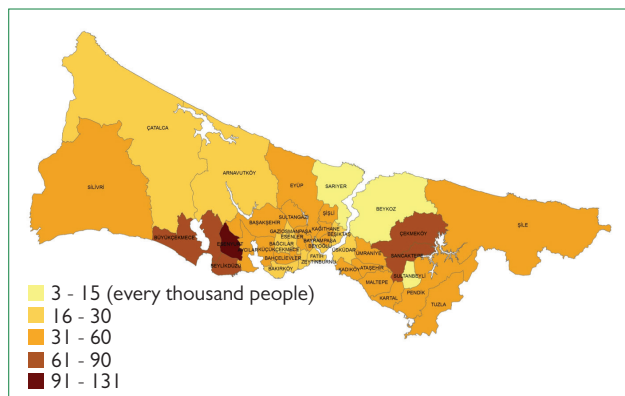

Figure 6. The Ratio of Mortgage Loans Used in Istanbul to the District Population in the period between 2010 and 2016.

Source: TSI.

June 2017 of the Banks Association of Turkey, 49.5% of the household loans are mortgage loans. Therefore, the access to loans constituting the remaining 50.5% is easier than it is in the mortgage market. Thus, they are used as different instruments in the spread of financialization.

As mentioned above, the real estate certificate system has entered into force. The real estate certificate was issued for the project known as "Park Mavera III" which was carried out in the had, which is a public institution and the biggest player in the Turkey's construction sector, and these certificates started to be traded on the stock exchange on 29 March 2017. However, the issued certificates lost about 21% in the course of a 6 month-period. In the interviews conducted within the scope of this study, a senior executive of the HAD stated that the certification system could not be explained to the public well-enough, while a mid-level executive of the Real Estate Investment Company, an organization of the HDA, stated that the scheduling and the exit price were inaccurate. Regardless of the performance of the certificate, its presence indicates that the urban area is being included in the new financial system. The interviewees were also asked about the period when the securitization process will go into operation. The representative of one of the 5 largest private banks stated that they have been working intensively for the issue and it is necessary to expect such an attempt from 2 or 3 banks within a few years, but it is early to say something about the amount of the demand.

Both the mortgage loan usage data and the population data gained from the TSI regarding Istanbul are evaluated together, and the ratio of the mortgage loans used in Istanbul in the period between 2010 and 2016 to the district population is seen in the figure 6 prepared by using the ArcGIS programme. While the data are sorted by the number of mortgage loans per thousand people, the color scale changes from open to

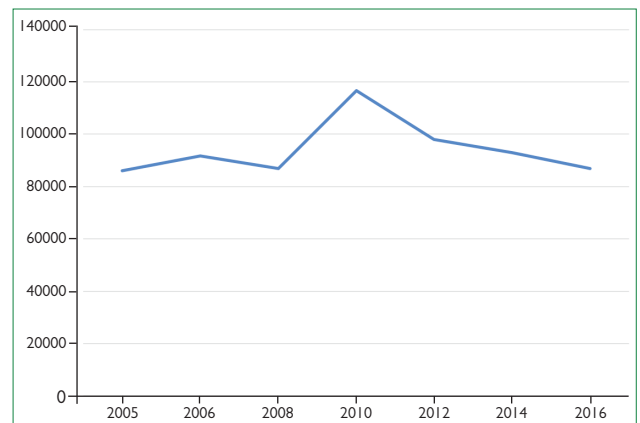

Figure 7. The Annual Numbers of Mortgage Loans Used in Istanbul.

Source: TSI.

¹³ <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/reel+sektor+istatistikleri/konut+fiyat+endeksi/veri+%28tablolar%29>

dark as the number of people who used mortgage loans increases. When the data set is examined, almost 13 out of every thousand citizens living in the district of Esenyurt have used mortgage loans. Esenyurt is followed by Beylikdüzü, Çekmeköy, and Büyükçekmece Districts, respectively. The main characteristic of these four districts is that they are hosting newly-emerging residential areas. All bankers, real estate development specialists, and real estate appraisers stated in the interviews conducted within the scope of this study that the use of mortgage loans in these districts is intensive because of investment purposes. It cannot be said that all mortgage loans used in these areas are taken only by those living in these areas. It can be seen on the Map that the two districts with the least use of mortgage loans according to the population are the districts of Beykoz and Sultanbeyli, and the districts of Sarıyer and Çatalca. Arnavutköy is also in the same range as Sarıyer and Çatalca. While 4.98 of every thousand people in Sultanbeyli used mortgage loans, this value is 3,28 in Beykoz. Işık and Pınarcıoğlu (2001) stated that the cyclical process of Sultanbeyli was based on the occupation of land. It can be said that the Sultanbeyli district is behind the other districts in terms of ownership of the building use permit, which is a condition for the suitability of the mortgage loan use. When the land uses of Beykoz, Sarıyer, Arnavutköy, and Çatalca districts in which the minimum number of mortgage loans used per capita are examined, it is seen that the forest area is located to the north of all these four

districts. This forest area continues on the north of the entire city and is known as the North Forests. The mortgage loan performance of these four districts is similar, and the northern forests, most of which are hosted by these districts, constitute an important natural area that should be briefly addressed, although it is not the subject of this study. The “mega” projects of the local and regional governments continued with great aggression in the northern forests. These include the construction of the 3rd Bosphorus bridge, which is completed and opened for use, and also the construction of the 3rd Airport Project, which is still ongoing. Despite the fact that no mortgage loans can be used in the North Forests Region, the ruling elites have realized major projects on these areas. As a result of this policy, constructions have begun on this area and it is expected that even larger fields will be opened to construction. Thus, to say that mortgage loans will not be used in the new housing projects that are to be built in this area will be contrary to the policies of the government and contrary to the natural flow of life as well.

Figure 7 shows the annual numbers of mortgage loans used in Istanbul in terms of the data taken from the Turkish Statistical Institute (TSI). According to this chart, there is a decrease in the total mortgage loan usage after 2013, and this trend continues in the following years. Therefore, when conducting a survey on the use of mortgage loans proportionate to the population, it is thought that it would be more meaningful to

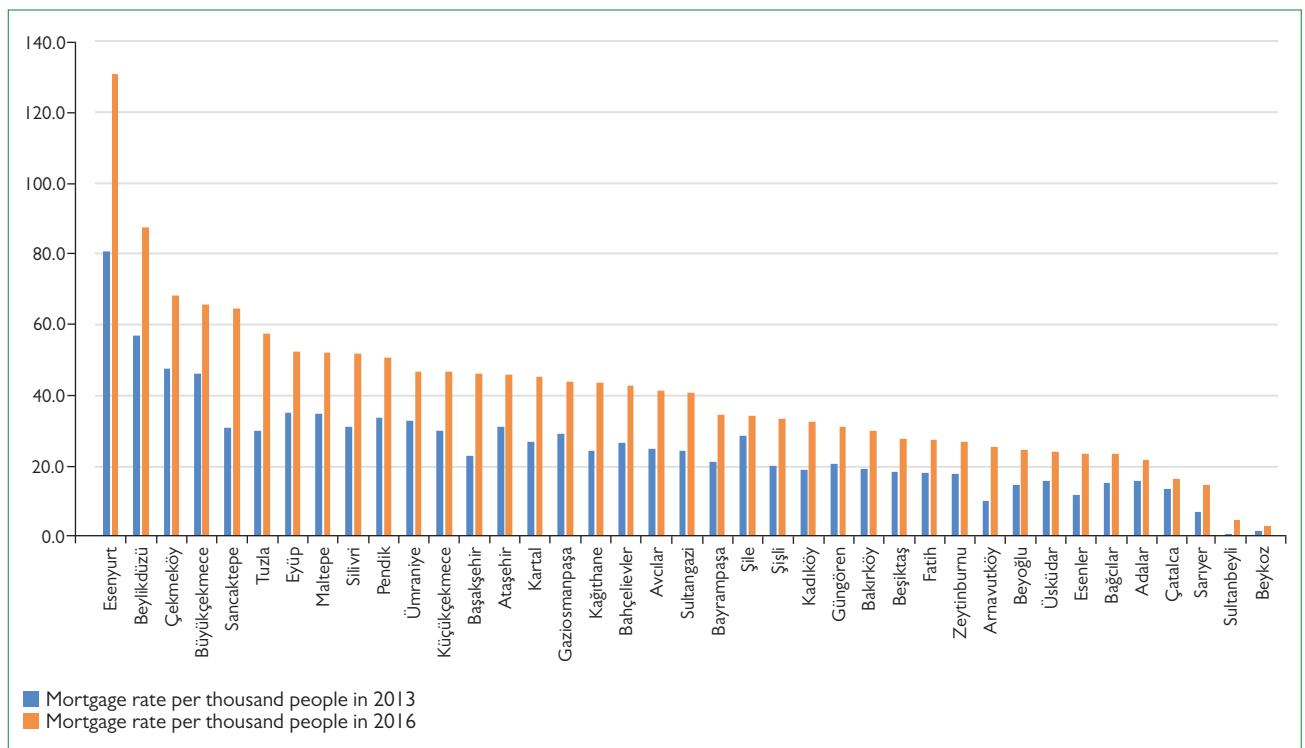

Figure 8. The comparison of the ratio of the total numbers of mortgage loans used in Istanbul in the period between 2010 and 2013 and the period between 2010 and 2016 to the population.

compare the years 2013 and 2016, and figure 8 is prepared in this direction. Accordingly, the ratio of the mortgage loans used to the population does not tend to decrease, but it increases. This is because Istanbul's population growth rate is lower than the increase rate in the number of mortgage loans used. Nevertheless, it is possible to say that there has been a steady decline in the use of mortgage loans after 2013.¹⁴

Conclusion

This study examined the financial transformation process of Turkey since the crisis in 2001. Household loans, household debt obligations, the legislation that was issued, and the practices were examined and an attempt was made to find out if there was any financialization within this transformation process.

After the 2001 economic crisis in Turkey, the credit debt of households reached an unparalleled size due to the new economic management strategies. Mortgage loans began to be used and in the short-term they had a rate approaching 40% of housing purchases. The legislative infrastructure was set up to enter the secondary markets, and private banks continue trying to enter the system, albeit with reservations. Istanbul, Turkey's most prominent city in many respects, is also leading the way in the use of mortgage loans. While Turkey's financialization process continues, it will not be misleading to expect that this period will soon be accelerated by the introduction of the derivative markets that will be developed due to mortgage. This will show itself as a much more rapid acceleration of the strong tendency of the exchange value taking the place of the use value in the spatial plane.

It is seen in Map 1 that the rate of mortgage loans use is higher in the newly developed urban areas compared to the traditional residential areas in Istanbul. In addition, new development areas in Istanbul are being organized under the guidance of mega projects. Along with the completion of these mega projects, it is not wrong to expect that the use of mortgage loans will reach high values for Turkey in the forest areas, where these mega projects are carried out.

During the financialization process in Turkey, the state plays an active role by regulating the legal system and developing strategies to increase financial literacy. The practices implemented by the state have effects on everyday life. The households' indebtedness is accelerated by the spread of mortgage loans as well. It is understood that mortgage loans, which are seen as a solution to the problem of housing in the middle class in Turkey, are one of the main factors that provide financialization.

In a late capitalist country such as Turkey, whose mortgage market volume is not so big, one of the main questions to be answered is whether the financialization process can continue or not. It also needs to be investigated whether the household debt, which has increased more than triplicate in 11 years, will cause a new economic crisis. It can also be argued that the difference between the mortgage use rates in the new development areas, where the rates are higher, and the old city center will lead to the renewal of the old urban fabric in Istanbul.

¹⁴ When the data were taken from the Turkish Statistical Institute, no data regarding Adalar (Prince Islands), Çatalca, and Şile for the 2015 and 2016 were given. While the population of Adalar (Prince Islands) decreased from 2014 to 2016, the population growth rate of Çatalca was lower than that of Istanbul, while the population growth rate of Şile was higher than that of Istanbul in the same period. On the other hand, the color and numerical value to be displayed on the Map will be almost the same when the data of the 3 districts for the period between 2014 and 2016 is taken into account.

REFERENCES

- Aalbers, M. B. (2008). The Financialization Of Home And The Mortgage Market Crisis. *Competition & Change*, 12.2 148-166.
- Aalbers, M. B. (2016). *The Financialization Of Housing: A Political Economy Approach*. London & New York: Routledge.
- Aalbers, M. B. (2017). The Variegated Financialization Of Housing. *International Journal Of Urban And Regional Research*, 41.4 542-554
- Akçay, Ümit (2009) "2001 Krizi Sonrası Yapısal Reformlar Bağlamında Kamu İdaresinin Yeniden Düzenlenmesi: Türkiye'de Merkez Bankası Bağımsızlığını Nasıl Anlamak Gerekir?", *Der. Necati Akyıldız Vd. 18. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Kamu Yönetiminde Reform*, Ankara: TODAİE Yayınları, S. 251-264
- Akçay, Ü., Güngen, A. R. (2016). *Finansallaşma, Borç Krizi Ve Çöküş: Küresel Kapitalizmin Geleceği*. Ankara: Notabene.
- Arrighi, G. (1994). *The Long Twentieth Century: Money, Power, And The Origins Of Our Times*. London: Verso Books.
- Balaban, O. (2007). Bir Konut Finansman Aracı Mortgage Sisteminin Türkiye'de Olası Etkileri Üzerine. *Kent Ve Planlama. Ayşegül Mengi (Ed.) Geçmiş Korumak Geleceği Tasarlamak içinde (s. 237-258)*. Ankara: İmge.
- BIS Quarterly Review, September 2016
- Çelik, Ö., Karaçimen, E. (2017). Türkiye'de Gayrimenkul Ve Finansın Derinleşen Ve Yeniden Yapılanan İlişkisi. Pınar Bedirhanoglu, Özlem Çelik, Hakan Mihci. (Ed.) *Finansallaşma Kısacasında Türkiye'de Devlet, Sermaye Birikimi Ve Emek içinde (s. 83-102)*. Ankara: Notabene.
- Celik, O., Topal, A., & Yalman, G. (2016). *Finance And System Of Provision Of Housing. The Case Of Istanbul, Turkey (No. Wpaper152)*.
- Dinçel, G. (2015). *Büyüme Bağlamında İnşaat Sektörü. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası Araştırma, Ekonomik Araştırmalar*, İstanbul.
- Dymski, G A. (2009). Racial Exclusion And The Political Economy Of The Subprime Crisis. *Historical Materialism* 17.2, 149-179.
- Durand, C. (2017). *Fictitious Capital: How Finance Is Appropriating Our Future*. Londo: Verso Books.
- EME, HYPOSTAT 2017 A Review Of Europe's Mortgage And Housing Market <https://hypo.org/app/uploads/sites/3/2017/09/HYPOSTAT-2017.pdf>
- ERGÜDER, B. (2017). Türkiye'de İnşaat Sektöründe Büyüme Ve Menkulleştirme: Vergi Ve Yasal Düzenlemeler. *Institutions, National Identity, Power, And Governance In The 21st Century*, 191-208
- Fainstein, S. (2016). Financialisation And Justice In The City: A Commentary. *Urban Studies* 53.7, 1503-1508.
- Fernandez, R., & Aalbers, M. B. (2016). Financialization And Housing: Between Globalization And Varieties Of Capitalism. *Competition & Change*, 20(2), 71-88.
- Fields, D. (2015). Contesting The Financialization Of Urban Space: Community Organizations And The Struggle To Preserve Affordable Rental Housing In New York City. *Journal Of Urban Affairs* 37.2, 144-165.
- Gotham, K. F. (2009). Creating Liquidity Out Of Spatial Fixity: The Secondary Circuit Of Capital And The Subprime Mortgage Crisis. *International Journal Of Urban And Regional Research* 33.2, 355-371.
- Güngen, A. R. (2017). Finansal Tabana Yayılma Siyaseti Ve Türkiye'de Devletin Finansallaşması. Pınar Bedirhanoglu, Özlem Çelik, Hakan Mihci. (Ed.) *Finansallaşma Kısacasında Türkiye'de Devlet, Sermaye Birikimi Ve Emek içinde (s. 23-44)*. Ankara: Notabene.
- Güngen, A. R. (2017). *Financial Inclusion And Policy-Making: Strategy, Campaigns And Microcredit A La Turca. New Political Economy*, 1-17.
- Haiven, M. (2014). *Crises Of İmagination, Crises Of Power: Capitalism, Creativity And The Commons*. London & New York: Zed Books Ltd.
- Harvey, D., (1985). *The Urbanization of Capital*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Işık, O, Pınarcıoğlu M. (2001). *Nöbetleşe Yoksulluk Gecekondulaşma Ve Kent Yoksulları: Sultanbeyli Örneği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İslamoğlu, H. (2002). *Yeni Düzenlemeler Ve Ekonomi Politik: IMF Kaynaklı Kurumsal Reformlar Ve Tütün Yasası*. Birikim, 158, 20-27.
- Karaçimen, E. (2015). *Türkiye'de Finansallaşma: Borç Kısacasında Emek*. İstanbul: SAV Yayınları
- Kömürlü, R., & Önel, H. (2007). Türkiye'de Konut Üretimine Yönelik Kaynak Oluşturma Model Yaklaşımları. *Megaron* 2.2., 89-107.
- Krippner, G. R. (2005). The Financialization Of The American Economy. *Socio-Economic Review*, 3(2), 173-208.
- Penpecioglu, M. (2016). Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye'deki Son 10 Yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet Ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler. *Tanıl Bora (Ed.), İnşaat Ya Resulullah İçinde (163-180)*. İstanbul: Birikim Kitapları.
- Pereira, A. L. D. S. (2017). Financialization Of Housing İn Brazil: New Frontiers. *International Journal Of Urban And Regional Research*, 41(4), 604-622.
- Rolnik, R., (2013). "Late Neoliberalism: The Financialization of Homeownership and Housing Rights", *International Journal of Urban and Regional Research*, 37: 1058-1066.
- The Union Of Chambers And Commodity Exchanges Of Turkey, 2015 Ekonomik Rapor <https://www.tobb.org.tr/documents/yayinlar/2016/72gk/72-genel-kurulekonomikrapor2015.pdf>
- Topbaş, K. (2008, 17 Ağustos). Deprem konusunda yitirecek 1 dakikamız yok <http://www.hurriyet.com.tr/topbas-deprem-konusunda-yitirecek-1-dakikamiz-yok-9683293>
- van Loon, J., And Manuel B. A. (2017) How Real Estate Became 'Just Another Asset Class': The Financialization Of The Investment Strategies Of Dutch Institutional Investors. *European Planning Studies* 25.2, 221-240.

INTERNET REFERENCES

- <https://www.teb.com.tr/finansal-okuryazarlik-nedir/>
- http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/feb004f0-bb3c-4d52-bbff-086c0c72c072/cylemplani.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROO_TWORKSPACE-feb004f0-bb3c-4d52-bbff-086c0c72c072-kCzrKGG

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Airbnb'nin Soylulaşma Sürecine Etkisi: Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi Örneği

*Impact of Airbnb on the Gentrification Process: The Case of Rasimpaşa Neighborhood in Kadıköy*İD Gökçe Uzgören,¹ İD Asuman Türkün²¹İstanbul Gelişim Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü, İstanbul²Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

ÖZ

Gerek gelişmiş ülkeler, gerekse gelişmekte olan ülkelerde, neoliberal kentsel politikalar doğrultusunda gelişen kentsel turizm sektörü, dünya genelinde en hızlı gelişen hizmet sektörlerinden biridir. Bu nedenle, kent merkezlerindeki konaklama alanlarına olan talep de artmıştır. Özellikle son beş yıldır popülerleşen Airbnb, turistlerin konaklama seçeneklerinden biridir. Bu çalışma, Airbnb aracılığı ile kiralanan evlerin soylulaşma ile olan ilişkisini Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi'nde gerçekleştirilen saha araştırması ile keşfetmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Airbnb'nin, yatırımcılar, turizm şirketleri ve evini kiraya veren ev sahipleri için yeni bir iş ve birikim fırsatı sunduğu; ancak Airbnb kullanımındaki büyümenin, uzun vadeli sakinlerin dolaylı olarak yerinden edilmesine ve kentlerin soylulaşmasına yol açtığı iddia edilmektedir. Çalışmada karma araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Öncelikle airdna.com, insideairbnb.com ve sahibindex.com'daki veri sisteminden Airbnb arzı ve yıllar içindeki değişimi, yıllara göre kiralık konut m² birim fiyat değişimi gibi niceliksel veriler elde edilmiştir. Bunun yanında, Rasimpaşa Mahallesi'nde 90 kişi ile bir anket çalışması, 10 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Saha çalışmasından elde edilen veriler, mahallede genç ve öğrenci nüfusunun (özellikle Erasmus öğrencisi) giderek yoğunlaştığını ve Airbnb ile kiralanan oda veya ev sayısının son beş yılda önemli ölçüde arttığını göstermektedir. Ayrıca, Rasimpaşa Mahallesi'ndeki kiralık konut m² birim fiyat artışı, Kadıköy'ün diğer ilçeleri arasında öne çıkmaktadır. Öte yandan sayıları gittikçe artan kafe ve restoranlar, yerel halkın gündelik ihtiyaçlarını karşıladıkları dükkanların sayısının her geçen gün azalmasına ve mahallenin turistler ve kısa dönem kiracılar için düzenlenen bir alan hâline gelmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak uzun vadeli kiracılar ve yerel halk dolaylı olarak yerinden edilmekte ve bir soylulaşma süreci başlamaktadır. Bu bağlamda, dijitalleşen dünyada Airbnb gibi platformların kent mekânı ve yerel topluluklar üzerine etkisi ile soylulaşma sürecinin farklı dinamiklerini ampirik veriler ile ortaya koymak önemli görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Airbnb; soylulaşma; yerinden edilme; küreselleşme.

ABSTRACT

The urban tourism sector, which has developed in parallel with neoliberal urban policies in both developed and developing countries, is one of the fastest growing service sectors in the world. For this reason, demand for accommodation in urban centers has also increased. Airbnb, a popular web application, is one of the tourist accommodation options that have become popular over the last 5 years. This study explored the relationship between houses/rooms rented through the Airbnb system and gentrification, based on field work conducted in the Rasimpaşa neighborhood of Kadıköy. Airbnb offers a new business and capital accumulation opportunity to homeowners, tourism companies, and investors, but it is alleged that the growth of Airbnb has also led to long-term inhabitants being indirectly displaced and further gentrification. Mixed research methods were used in this study. First, quantitative data was obtained from the data system at airdna.com, insideairbnb.com, and sahibindex.com. A survey of 90 people was also performed, and in-depth interviews were conducted with 10 participants in the neighborhood. The data from the field work revealed that the number of young people and the student population in the neighborhood have increased substantially, in parallel with the number of rooms/houses rented through Airbnb in the last 5 years. In addition, the unit price (m²) increase in the Rasimpaşa neighborhood has grown in comparison with other neighborhoods in Kadıköy. The increasing number of cafes and restaurants has contributed to a continuous decrease in the number of shops that meet the daily needs of local residents, and the neighborhood is gradually transforming into a place for tourists and short-term tenants. As a result, long-term residents and other local people are being indirectly displaced and the process of gentrification is becoming apparent. It is important to examine the effects of platforms such as Airbnb on urban spaces and local communities in a world becoming increasingly digitalized, as well as the various dynamics of the gentrification process.

Keywords: Airbnb; gentrification; displacement; globalization.

Geliş tarihi: 27.12.2017 Kabul tarihi: 27.06.2018

Online yayımlanma tarihi: 01.08.2018

İletişim: Gökçe Uzgören.

e-posta: uzgorengokce@gmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

Son 5 yıldır kiralık tatil evleri, kent sosyolojisi ve kentsel politika alanlarında sıkça tartışılır bir kavram hâline gelmiştir. Ayrıca dünya literatüründe tatil evi kiralama platformları, soylulaşma tartışmalarının odak noktası hâline gelmeye başlamıştır. Buna paralel olarak Amerika ve Avrupa'da birçok şehirde, özellikle Airbnb gibi platformların kentlerde yaygınlaşmasının ardından, söz konusu tatil evlerinin kent mekânındaki etkilerine yönelik eleştirilerin ve karşı hareketlerin başladığı görülmektedir. Kiralık tatil evlerinin yaygınlaşması, kent mekânına ve yaşamına etkileri ve hangi açıdan ele alınarak tartışılması gerektiği konusundaki araştırmalar henüz başlangıç aşamasında olsa da giderek artış göstermektedir.

Paylaşım ekonomisi modeline dayanan bu platformların gelişimini, 1980 ve 1990 yıllarında tüm dünya ülkelerinde yansımalarını görebildiğimiz sanayisizleşme sürecine dayandırmak mümkündür. Sanayisizleşme sürecinin kentler üzerindeki etkileri batı ülkelerinde ve Türkiye'de farklı sonuçlar doğurmuş olsa da, hem batı ülkelerinde hem de Türkiye'de hizmet sektörü ve kültür endüstrilerine doğru bir eğilim yaşandığı görülmektedir. Massey'in (1984) de değindiği gibi, "ekonomik büyüme stratejileri değişirken, mekânsal ve toplumsal yapılar da yeni stratejiler tarafından yeniden belirlenmektedir". Türkiye'de süregelen politika değişimi sürecinde de, kent merkezi ve merkezi çevreye yaşam alanlarında sosyo-mekânsal değişimler ve yeniden yapılanma sürecinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Bu yeniden yapılanma süreci ile birlikte kentsel eşitsizliklere neden olan birçok farklı unsur da ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bilgi ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte yaygınlaşan kısa vadeli tatil evi kiralama platformları, dünyanın pek çok kentinde turizmin soylulaşmaya ve kentsel eşitsizliklere yol açtığına işaret eden protesto ve boykotların odak noktası hâline gelmeye başlamıştır (Colomb & Novy, 2016, s.11). Türkiye'de de soylulaşma olgusu; 1980'li yıllarda gündeme gelen neoliberal ekonomi politikaları ve devletin değişen rolü hakkındaki tartışmalar açısından gittikçe üzerinde daha fazla tartışılan bir konu hâline gelmişse de, soylulaşma ve kiralık tatil evleri arasındaki ilişkiye odaklanan herhangi bir ampirik çalışma olmadığı gözlemlenmektedir.

Bu bağlamda çalışma, Smith'in (1986/2007, s.20-22) kentsel yeniden yapılanma sürecinin dinamiklerinden biri olarak tanımladığı, "kâr oranlarının düşüşü ve sermayenin kâr elde etmek için yeni alanlar arayışı içine girmesi" olgusundan hareketle, tüketime dayalı kent politikaları, turizm sektörünün artan önemi, paylaşım ekonomisi çerçevesinde Airbnb uygulamaları, soylulaşma ve yerinden edilmenin farklı biçimleri bağlamında oluşturulan bir kavramsal çerçeve ile başlamaktadır. Bu bölümde söz konusu kavramlar, gelişmiş ülke deneyimlerinden aktarılan ampirik veriler göz önüne alınarak irdelenmiştir. Bu

veriler, Türkiye'de de benzer süreçlerin yaşandığı bu dönemde, söz konusu olgunun kentsel mekânda ve toplumsal yapıda yol açabileceği olumsuzluklara dikkat çekmek için önemli görülmüştür.

Çalışmanın devamında çalışmanın metodolojisi açıklanmış ve Airbnb'nin soylulaşmaya yol açan dinamiklerini ve etkilerini anlamak üzere, Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi özelinde yapılan alan araştırması bulguları ortaya konmuştur. Bu bölümde, Airbnb'nin mahallede ortaya çıkışı, kent mekânındaki dağılımı ve Airbnb'nin yol açtığı yerinden edilmenin farklı biçimleri niceliksel ve niteliksel analizlerden ve ampirik bulgulardan yararlanılarak irdelenmiştir. Sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular, soylulaşma ve yerinden edilme literatürü ile ilişkilendirilerek Airbnb ve soylulaşma ilişkisi ortaya konmuştur.

Kavramsal Çerçeve

Kentlerde Sosyo-Mekânsal Yeniden Yapılanma Süreci

1980'ler sonrasında kentlerde sosyo-mekânsal yeniden yapılanma sürecinin temel dinamikleri küreselleşme ve sanayisizleşme olarak görülmektedir. Bu nedenle bu bölümde küreselleşme ve neoliberal ekonomi politikalarının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkisi ve sanayisizleşme süreci ile birlikte hizmet sektörünün artan önemine değinilmiştir.

Gelişmiş Ülkeler: Sanayisizleşme, Hizmet Sektörlerinde Gelişim ve Kentsel Yeniden Yapılanma

1960'lı yılların ortalarından etkileri görülmeye başlayan yapısal ekonomik kriz, özellikle gelişmiş kapitalist ülkelerde (ABD, Almanya, Japonya gibi) yüksek işsizlik ve yüksek enflasyon gibi sorunlara yol açmış ve bütün dünya ülkelerini içine alan bir yeniden yapılanma sürecine girilmesine neden olmuştur. Bu dönemde giderek sürdürülemez hâle gelen Keynesçi ekonomi politikaları ve refah devleti uygulamaları, merkez ülkeleri "esneklikle" tanımlanabilecek yeni üretim ve emek stratejileri oluşturmaya itmiştir.

Ekonomideki bu yeniden yapılanma süreci ve sanayisizleşme ile birlikte ortaya çıkan yeni üretim ilişkileri ve emeğin mekânsal dağılımı kentsel mekânda yeni örüntülerin oluşmasına neden olmuştur. Büyük firmaların post-fordist üretim stratejileri, üretimin farklı aşamalarının karlılığı en çoğa çıkartacak biçimde farklı mekânlarda yapabilmesi olanağını doğurmuştur (Hall, 1989). Fordizmden post-fordizme geçişle birlikte ekonomik düzenlemelerin odak noktasının "esneklik" olduğu söylenebilir. Harvey'in de belirttiği gibi (Harvey, 2015), "emek piyasalarında 'esneklik' bir slogan hâline gelir." Emek süreçlerinden işgücü piyasalarına, yer seçim kurallarından ürünler ve tüketim kalıplarına kadar birçok alanda esneklik ön plandadır. Bu durumun kentlerde yarattığı başlıca sonuç ise coğrafi olarak eşitsiz gelişmelerin yaşanmasıdır.

“Sanayi sonrası olarak adlandırılan dönemde ekonominin temel eğilimi ve yönünün sanayi kesiminden çok, küresel ölçekte daha yarışmacı olan finans, bankacılık, enformatik, bilişim, sigortacılık, rekreasyon, iletişim vb. hizmetler kesimine yöneldiği belirtilerek bu hizmet dallarında büyüme, verimlilik ve ücret artışlarının sanayi kesiminden çok daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır” (Ersoy&Şengül, 2001). Nitekim bu dönemde, hizmet sektöründe istihdam hızla artarken, az gelişmiş bölgelerde ise yeni sanayi kümeleri oluşmaya başlamıştır. Bu da bazı alanların önemini kaybetmesine, mevcut hizmet ve sanayi sektörünün kendisi için farklı alan arayışları içerisine girmesine neden olmuştur.

Gelişmekte Olan Ülkeler ve Türkiye’de Kentsel Yeniden Yapılanma Süreci

1970’li yılların ortalarından itibaren gelişmekte olan ülkelerde ekonomik kalkınmayı sağlamak için uygulanan ithâl ikameci sanayi stratejileri de sürdürülemez hâle gelmiştir. Bu dönemde gelişmekte olan ülkelerin hızla küreselleşen dünya ekonomisine olan borç ihtiyaçları artarken, söz konusu borçların ödenmesi için gerekli şartlar sağlanamamış ve buna bağlı olarak dış açıkları genişlemiştir. Bunun sonucunda gelişmekte olan ülkeler de merkez ülkeler gibi yeni ekonomik stratejiler oluşturmaya yönelmişlerdir. Pek çok gelişmekte olan ülkede 1980’ler sonrasında ihracata yönelik sanayileşme politikaları geliştirilmiş, IMF ve Dünya Bankası gibi küresel örgütlerin güdümünde bir ekonomik istikrar ve yapısal uyum programı uygulanmaya başlanmıştır. Sassen (1996, s.205-223), ulus devletlerin, bu sınır ötesi merkezîyet coğrafyasının büyük oranda küresel şehirler ağına gömülmesine katkıda bulunan kurumsal ve yasal ortamların oluşturulmasına katılmak zorunda kaldıklarını iddia etmektedir.

1980 sonrası dönemde tüm dünyayı doğrudan etkileyen neoliberal politikalar ve küreselleşme süreci, Türkiye kentlerini de hem siyasi, hem ekonomik, hem de sosyo-mekânsal olarak önemli ölçüde etkilemiştir. Türkiye, 1980’de yaşanan askeri darbe sonrasında ihracata yönelik sanayi politikalarının ve neoliberal iktisat politikalarının hâkim olduğu yeni bir döneme girmiştir (Türkün, Ünsal & Yapıcı, 2014). Bu dönemin politikalarında kamu yatırımlarını azaltan, sermayeyi özel sektöre yönlendiren bir tutum benimsenmiştir. Nitekim Harvey’in (2015) mülksüzleştirme yoluyla birikim kavramının birinci özelliği olarak tanımladığı “özelleştirme ve metalaştırma”, kentlerin küreselleşme sürecinde yeniden yapılanması söz konusu olduğunda öne çıkan eylemlerin başında gelmektedir. Bu dönemde devlet, sanayi ve önemli hizmet alanlarından çekilmiş, özellikle 1990’lardan sonra özelleştirme uygulamaları yaygınlaşmıştır. Bu süreçte üretim ilişkilerinde değişimler meydana gelmiştir. Giddens’in da değindiği gibi (2012) bu dönemde, “üretim pratikleri ve örgütsel kalıplar daha esnek olmuş; öteki firmalarla ortaklık düzenlemeleri yaygınlaşmış ve dünya çapındaki dağıtım ağlarına katılmak, hızla değişen bir küresel piyasada iş yapmak için zorunlu hale gelmiştir.” Bunlara ek

olarak kamu sektörü ulaşım, enerji, altyapı, toplu konut gibi büyük yatırımlara yönelirken; sanayi, turizm, finans ve inşaat gibi sektörlerde özel sektör ön plana çıkmıştır.

Küresel ekonomiye dahil olma çabaları Türkiye’nin de dahil olduğu gelişmekte olan ülkelerin özellikle metropol kentlerinde çok önemli sosyo-mekânsal dönüşümlere yol açmıştır. Bu kentlerde iki önemli sürecin paralel bir biçimde geliştiği gözlemlenmektedir; birinci süreç, bu kentlerin ucuz emek ve düşük üretim maliyetleri nedeniyle çok uluslu şirketlerin çekim alanı hâline gelmesi ve çok hızlı bir büyümeyle karşılaşmasıdır (Ünsal & Türkün, 2014).

Bu kentlerde ortaya çıkan ikinci süreç ise nitelikli hizmetler, gayrimenkul ve inşaat sektörlerinin hızla gelişmesidir. Merkezi ve yerel yönetimler kentin uluslararası sermaye açısından çekiciliğini artırabilmek amacıyla yeni gelişen hizmet ve turizm sektörlerine uygun büyük kentsel projeleri desteklemektedir. Kentin merkezi bölgelerinde yer alan sanayilerin desantralize edilmesiyle boşalan kıymetli kentsel alanlar bu tür gelişmeler için uygun hâle gelmektedir. Kentsel mekânın en önemli birikim aracı hâline gelmesiyle, batıdaki kentlere benzer gelişmeler gelişmekte olan ülke kentlerinde de görülmeye başlamıştır.

Soylulaşma ve Yerinden Edilme

Soylulaşma kavramı ilk olarak 1964 yılında sosyolog Ruth Glass (1964) tarafından, Londra’nın merkezindeki artan işçi sınıfı konutlarını tanımlamak için kullanılmıştır. Glass, kent merkezindeki işçi mahallelerinin orta ve üst sınıfa mensup gruplar tarafından ele geçirilmesine ve işçi sınıfı konutları olarak kullanılmakta olan konutların söz konusu gruplar tarafından seçkin ve pahalı konutlara dönüştürüldüğüne dikkat çekmiş ve söz konusu olgu için “soylulaşma” kavramını kullanmıştır. Ancak, özellikle son 50 yıldır değişen sosyal, mekânsal, politik ve ekonomik yapılar nedeniyle kentlerdeki dönüşüm süreçleri de ivme kazanmış, bunun sonucu olarak soylulaşma kavramına da farklı anlamlar ve tanımlar yüklenmeye başlanmıştır. İlerleyen yıllarda ortaya çıkan soylulaşma süreçleri Glass’ın tanımladığı sürecin özelliklerini taşımakla beraber, çok daha geniş boyutlarda etkisini gösteren bir olgu hâline gelmiştir.

“(Soylulaşma) ...çok dinamik bir süreç, onu fazlasıyla kısıtlayıcı tanımlara indirgemek mümkün değil, aksine bu olgunun üzerine tanımsal bir düzen giydirmek, gelişmekte olan bu süreci anlamamızı sınırlandırma riskini taşıyacağından, birbirinden tamamen bağımsız gibi görünen süreçler arasındaki bağlantıları anlamaya ve bu yeniden yapılanmaya eklenen ve geniş bir skalaya yayılan süreçleri göz önünde bulundurmaya çalışmalıyız” (Smith, 1986).

Soylulaşma literatüründe önemli bir yere sahip olan Neil Smith, 1986 yılında sürecin, daha önce birbirinden bağımsız

olarak ele alınan süreçlerin aslında birbiri ile yakın ilişki içinde olduğu ve birlikte ele alınması gerekliliğine yaptığı vurgu ile oldukça önemli bir tanımlama getirmiştir. Smith gibi süreci çok boyutlu olarak ele alan tanımlamalar olduğu gibi, sürecin sosyal, ekonomik, politik ya da mekânsal olarak bir yönüne daha fazla odaklanan tanımlamalar da mevcuttur.

Soylulaşma kavramı 1990'lı yıllardan önce araştırmacılar tarafından daha ziyade bir yer değiştirme olarak mekânsal boyutuna vurgu yapılarak ele alınmıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise sürecin sonuçlarına dair çok daha fazla çalışma yapılmasıyla birlikte, soylulaşma olgusunun toplumsal, ekonomik ve politik yönüne olan ilgi artmaya başlamıştır. Soylulaşmanın sonucu olarak ortaya çıkan yerinden edilme sorunu, üretim ilişkileri ile sosyal sınıflar arasındaki çatışmalara vurgu yapılarak ele alınmaya başlanmıştır.

Günümüzde hâlen literatürde soylulaşma kavramı üzerine bir fikir birliği sağlanamadığı söylenebilir. Ancak, birbirinden farklı ele alınan tanımlamalar mevcut ise de söz konusu tanımlamaların belirli ortak noktalarda buluştuğu görülmektedir. Bunları özetlemek gerekirse;

- Kentin değer kaybetmiş konut alanlarında özellikle tarihi kent merkezlerinden başlamaktadır.
- Değer kaybeden alanlar, dönüşüm gerçekleştikten sonra değer kazanmaktadır.
- Alanı soylulaştıran birden fazla aktör olsa da genellikle genç profesyonellerden oluşan aktörler "soylulaştırıcı" rolündedir.
- Fiziksel çevre iyileştirilmektedir.
- Eski kullanıcılar orta ve üst gelir grubu tarafından gönüllü ya da gönülsüz olarak yerinden edilmektedir (displacement).¹

Ancak, yukarıda özetlendiği bu ortak noktalar olsa da, soylulaşmanın bu tanımlarının daha çok sürecin birinci evresine yönelik ele alındığı unutulmamalıdır. Nitekim özellikle 1990'lı yıllardan sonra dünyada, 2000'li yıllardan sonra ise Türkiye'de ortaya çıkan soylulaşma süreçleri göz önüne alındığında, devletin soylulaşma sürecinde üstlendiği rol ve soylulaşmanın bir ekonomik kalkınma aracı olarak ele alınması, süreci yukarıda sıralanan özelliklerin çok daha ötesine götürmektedir.

Soylulaşma dinamikleri ve sonuçları, alanın kent içindeki konumuna, çevresindeki gelişmelere, konutların niteliğine, mülkiyet yapısına ve mevcut kullanıcıların özelliklerine göre farklılık göstermektedir. İslam (2006), soylulaşmanın çok sayıda dalga şeklinde gerçekleştiğinin ortaya konmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu farklı dinamikleri daha iyi kavrayabilmek için çalışmanın devamında soylulaşma sürecinin aşamaları özetlenmiştir.

Soylulaşma Sürecinin Aşamaları

Soylulaşma süreci ilk olarak kentler ile öğrenciler, sanatçılar, bekarlar ve genç çiftlerin yaşadığı kent merkezinin yakınındaki köhnemiş alanlarda ortaya çıkmıştır. Bu ilk dalga soylulaştırıcılar mahalleleri; uygun fiyatlı, erişilebilir ve bazı durumlarda potansiyel kâr aracı olarak görmüşlerdir. Bu alanlardaki gelişmeler zamanla, artan nitelik değerleri ve kiralara ilgili zorlukların üstesinden gelmiştir (Rose, 1984, 47-74). Bunun sonucu olarak üst gelir grubunun, gayrimenkul ve şirket geliştiricilerinin bu mahallelere olan ilgisini artırmıştır.

Birinci dalga soylulaştırıcıların yerleştikleri alanların alternatif alanlardan kârlı ve prestijli alanlara evrilmesi, özellikle sanatçılar için bir çekim noktası olma özelliği göstermektedir. Bu çekiciliğin sonucu olarak bölgede atölyeler ve sanat galerilerinin açılması, alanın farklı kesimler için de çekiciliğinin artmasına ve yatırımcıların da ilgisini çekmesine neden olmaktadır. Alanda zaman içinde hareketler artmakta, binalar yenilenerek çok daha yüksek fiyatlara farklı toplumsal kesimlere satılmakta veya kiraya verilmektedir. Artan rant ile birlikte, dönüşen bu mekânın mevcut hâline ayak uyduramayan, yükselen kiralara başa çıkamayan veya bölgenin yeni sakinleri tarafından dışlanan yerel kullanıcılar ise yaşam alanlarını terketmek zorunda kalmaktadırlar.

Sonuç olarak bu alanlar, artık daha yüksek gelirli olan ve "yeni orta sınıf" olarak tanımlanan "ikinci dalga soylulaştırıcılar"ın yaşadığı bir alana dönüşmektedir. Bu kesim, sadece sahip oldukları ekonomik sermaye ile değil kültürel sermayeleri ile de diğer kesimlerden ayrılmakta ve seçkin tüketim tercihleri ile yaşadıkları konut alanlarının "biricikliğine" özel önem atfetmektedirler (Bourdieu, 1984).

İşçi sınıfı ile yoksul kesimlerin yerinden edilmesi ve kent merkezindeki yeni orta sınıfın ön plana çıkması, üretim yapısındaki değişimlere bağlı olarak daha da belirgin şekilde görülmektedir. Bu dönemde üretimin büyük oranda kent dışına yönelmesi ve hizmet sektörünün çeşitli kollarının merkezde yer seçmesi ile yeni orta sınıfın konut talebi, bu sürecin gelişmesine yön vermektedir. Eski kentin köhnemiş fakat tarihi nitelikteki mimarisinin yeniden keşfedilmesi ve kent merkezindeki eğlence, kültür-sanat etkinliklerinin yoğunluğu, bu talebi etkileyen kaynaklardır.

Hackworth ve Smith (2001), 1990'ların ekonomik durgunluk periyodu ile birlikte; soylulaşmanın iyice ön plana çıkıp yeniden yapıldığını ve bu yeniden yapılanma sürecinde devletin ikinci dalga soylulaşmaya oranla daha etkin bir şekilde rol üstlendiğini ileri sürmüşlerdir.

¹ Soylulaşmanın burada değinilenden çok daha geniş kapsamlı bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Söz konusu maddeler, literatürdeki soylulaşma tanımlarının ortak noktalarını ortaya koyma amacı güdülerek oluşturulmuştur.

Devlet eliyle soylulaştırma terimi, 1970'lerin başlarında ortaya çıkmıştır. Bu döneme kadar soylulaşma ara sıra kendini gösteren, istisnai bir durum olarak görülmüştür. Kriz ve dönüşüm periyodunun ardından, 1980'lerde soylulaşmanın ikinci dalgası, yatırımların çekildiği kent merkezlerinde kök salmıştır. 1990'larda süregelen dönüşümün ardından soylulaşma süreci yeniden yavaşlamışsa bile, 1990'ların ortalarında tekrar ön plana çıkmıştır. Soylulaşma bu dönemde yalnızca kent merkezlerinde ortaya çıkan bir süreç olarak kalmamış, merkezden dışa doğru ilerleyen mahalleler de soylulaşmaya başlamış ve büyük ölçekli sermaye ile ilişkiler kurmuştur. Bu süreçte, devlet desteği daha belirgin ve sert bir hâl almıştır.

Yerinden Edilmenin Farklı Biçimleri

“Post-turistler (ya da yeni kentsel turistler) günlük yaşam, yerel kültür ve yaratıcı deneyimler aramalarının sonucu olarak, turizmin şehrin geri kalanına eklenmediği ancak kentin günlük dinamiklerine dahil edildiği yeni bir sosyal coğrafya yaratırlar. Bu açıdan bakıldığında, post-turistler kentin yeni bir sakini hâline gelirler” (Ashworth & Page, 2011, s.7). Bu turistlerin ziyaret süreleri kısa olsa da, varlıklarının kent üzerindeki etkileri kalıcı olmaktadır. Dolayısıyla Airbnb kullanımındaki büyüme, ziyaretçiler için dönüştürülen konutların ve kullanıcıların sayısında bir artışa neden olarak, uzun vadeli sakinleri doğrudan ya da dolaylı olarak yerinden etmekte ve kentlerin soylulaşmasına neden olmaktadır. Klasik soylulaşma sürecinde düşük gelirli sakinler, orta sınıf tarafından yerinden edilirken (Butler, 2002), gözlemlenen bu yeni süreçte hem düşük gelirli sakinler hem de orta sınıf, turizm eksenli yatırımcıların ve turistlerin mahallede oluşturduğu baskı nedeniyle doğrudan ya da dolaylı olarak yerlerinden edilmektedir. Bu noktada soylulaşmanın farklı biçimlerini kavramak, Airbnb ile soylulaşma ilişkisini ortaya koymak açısından önemli görülmüştür.

Slater (2009, s.292–311; 2010, s.170-179), Marcuse'un (1985, s.195-240) önerdiği yerinden edilme kavramsallaştırmasının, toplumsal etkileri anlamak için çok önemli olduğuna dikkat çekmiştir. Marcuse'a (1985, s.205) göre yerinden edilme genellikle “gönülsüz olarak yerleşim yerinden çıkma/taşınma” olarak anlaşılmaktadır. Bu tanım “herhangi bir sakinin evinden taşınmak zorunda kalması”na karşılık gelmekle birlikte, Marcuse'un da belirttiği gibi “doğrudan” yerinden edilme biçimini kapsayan bir tanımdır. Oysa yerinden edilme, çeşitli soylulaşma süreçlerinde çok farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Marcuse (1985), yerinden edilmeyi 4 temel kategori altında sınıflandırmıştır:

a. Direkt last-resident² yerinden edilme: Yerinden edilmenin bu biçiminde, yerinden edilen olarak yalnızca o konut biriminde ikamet eden son sakin dikkate alınır. Etkilenen konut birimi sayısı bu yerinden edilme biçiminin bir ölçüsüdür.

b. Direkt zincirleme yerinden edilme: Yerinden edilen konut birimi, daha önce bir başka hane tarafından da kullanılmış olabilir. Bununla birlikte söz konusu hane, binanın fiziksel olarak çöküşünün veya kira artışının erken bir evresinde buradan taşınmak zorunda kalmış olabilir. Marcuse bu tür yerinden edilmeyi zincirleme yerinden edilme olarak tanımlamıştır.

c. Dışlayıcı yerinden edilme: Hane halkının normal bir hareketi herhangi bir mahalle içindeki herhangi bir konut piyasasında gerçekleşir. Bir hanehalkı gönüllü olarak bir konut birimini boşalttığında ve bu birim daha sonra başka bir hanehalkının taşınmasının engellenmesi amacıyla soylulaştırıldığında ya da terk edildiğinde, konut piyasasındaki ikinci hanehalkına sunulan birim sayısı azaltılır. Bu durumda ikinci hanehalkı, yaşadığı yerde yaşam dışı bırakılmış olur. Marcuse yerinden edilmenin bu biçimini dışlayıcı yerinden edilme olarak adlandırmıştır.

d. Yerinden edilme baskısı: Bir mahallede, belli bir zaman öncesi ve sonrasındaki konut farklılıkları dışlayıcı yerinden edilmenin ölçütlerini oluşturmaktadır. Bu farklılıklar genel olarak mahalle sakinlerinin sayısı ile bu sakinlerin özelliklerindeki değişimlere dayanır. Kısaca, bu yerinden edilme durumu, bir mahalle sakininin mahallesi soylulaşma nedeniyle gittikçe daha az yaşanabilir hâle geldiği için ayrılmak zorunda kaldığında ortaya çıkar. Yerinden edilme baskısı dışlayıcı yerinden edilmeyi de kapsıyor olsa da, sadece mevcut birim ve sakinleri temel aldığı için zincirleme yerinden edilmeyi kapsamaz.³

Davidson ve Lees'in (2010, s.400) de belirttiği gibi yerinden edilme, taşınma/tahliye anından çok daha fazlasını ifade eder. Yerinden edilmenin bu biçimi doğrudan yerinden edilmeye karşılık gelirken, dolaylı yerinden edilme (dışlayıcı yerinden edilme ve yerinden edilme baskısı) düşük gelirli sakinlerin mahallede sürekli olarak kalmasını zorlaştıracak çeşitli baskı mekanizmaları geliştiren uzun vadeli bir süreçtir. Direkt yerinden edilme ve dolaylı yerinden edilme arasındaki bu zamansal fark, yerinden edilme araştırmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Doğrudan yerinden edilme sakinlerin yaşadıkları yerden taşınma/tahliyesi ile sonuçlanırken, dolaylı yerinden edilmenin sonuçları bu kadar net ve sınırlı değildir. Dolaylı yerinden edilme mahalle halkının gündelik yaşamı üzerinde gün geçtikçe daha baskın hâle gelerek alanı zamanla daha az yaşanabilir hâle getirir ve yalnızca yerinden edilen insanları değil çok daha geniş bir topluluğu etkiler.

Küresel Kentsel Bir Olgu Olarak Airbnb ve Soylulaşma İlişkisi

Paylaşım ekonomisinin en büyük oyuncularından biri olarak görülen Airbnb kendisini, “insanların çevrimiçi olarak veya cep telefonundan ya da tableten dünya çapındaki benzersiz ko-

² “last-resident” kavramının Türkçe'deki karşılığı olan “son-sakin”in, başlığın anlam bütünlüğünü bozduğu düşünülerek kelimenin İngilizce metindeki orijinal hali kullanılmıştır.

³ Detaylı bilgi için bkz. Marcuse, 1985, 206-207.

Şekil 1. Airbnb'nin kullanıldığı ülkelerin dünyadaki dağılımı

Kaynak: <https://www.airbnb.com.tr/about/about-us>.

naklama yerlerini kaydetmesi, keşfetmesi ve rezerve etmesine yönelik güvenilir bir topluluk pazar yeri”(About us, airbnb.com) olarak tanımlanmaktadır. 2008’de kurulan şirket, son yıllarda hızla büyümüş ve bugüne kadar 34.000 şehir ve 191 ülkeden fazla yerde 2.000.000’den fazla mülkü kiralık olarak listelemiştir (bkz. Şekil 1) (About us, airbnb.com).

Airbnb’nin yayınladığı ve şirketin dünyanın dört bir yanında bulunan şehirlerdeki olumlu ekonomik etkilerini gösteren çalışmaya göre;

- Seyahatseverlerin %79’u belirli bir semti keşfetmek istiyor,
- %91’i “yerli gibi yaşamak” istiyor,
- Airbnb’deki mülklerin %74’ü başlıca otel bölgelerinin dışında yer alıyor,
- Airbnb misafirleri normal ziyaretçilerden 2,1 kat daha fazla kalıyor,
- Airbnb misafirleri normal ziyaretçilerden 2,1 kat daha fazla harcıyor,
- Misafir harcamalarının %42’si misafirlerin kaldığı semtlerde yapılıyor.

Bu bağlamda Airbnb şöyle bir iddiada bulunmaktadır: “Airbnb, şehir halkını ve yerel işletmeleri destekleyerek ve kültürel alışverişi teşvik ederek tüm dünyada yerel ekonomilere fayda sağlamaktadır.”(Economic impact, airbnb.com) Airbnb’nin, şehirlerdeki olumlu etkilerini göstermek için yaptığı bu çalışma, ekonomik etki çalışmaları ile sınırlı olduğu gibi, söz konusu ekonomik etkilerin hangi açılardan olumlu görülmesi gerektiği de tartışma konusudur. Ayrıca bu model, yerel toplum temelli değişimin aksine, yabancılar arasındaki değişimi öne çıkartması ve dünyanın dört bir yanından farklı dil, din, ırk, yaş, cinsiyet grubundaki insanlar arasında bir aracılık sistemi oluşturarak bireylerin kendi ekonomik çıkarlarını çoğaltmak üzere geleneksel toplum tabanlı paylaşım hareketinin değerlerini benimsemesi nedeniyle eleştirilmektedir (Codagnone & Martens,

2016, s.4). Airbnb’nin yaptığı ekonomik etki çalışmasından hareketle, seyahatseverlerin %70’unun belirli bir semti keşfetmek istemesi ve %91’inin yerli gibi yaşamak istemesi, Heirnaux ve Gonzalez’in (aktaran: Gant, 2015, s.3)⁴ post-turist ve Maitland’ın (2010, s.176) yeni kentsel turist tanımına uyduğu söylenebilir. Geleneksel turistler, turizm endüstrisi tarafından önceden kurulan ve planlanan turistik yerleri görme ve deneyimleme isteği içerisindeyken post-turistler (ya da yeni kentsel turistler); buldukları kentte gündelik yaşamı tecrübe etme arzusu içerisindedirler. Yapılan diğer araştırmalar (Airbnb.com, 17 December 2016 Istanbul, Kadıkoy Analytics & Airdna.com, 17 December Istanbul Analytics Reports), Airbnb’de listelenen ev ve odaların şehir merkezlerinde yoğunlaştığını ve ziyaretçilerin büyük oranda post-turist ya da yeni kentsel turist tanımına uyduğunu göstermektedir.

Son yıllarda Airbnb aracılığı ile kentlere gelen turistlerin kent yaşamı ve yerel topluluklar üzerindeki etkisi ve soylulaşma ile olan ilişkisi üzerine çeşitli tartışmalar gündeme gelmektedir. Soylulaşma süreci genel anlamda, sosyal ve mekânsal olarak gerilemiş eski/tarihi kentsel alanlara yeni orta sınıfın gelişi ile, kira ve emlak değerlerinde artışların meydana gelmesi, bölgenin karakterinin ve kültürünün değişmesi ve yerel halkın yerinden edilmesi ile sonuçlanan bir süreç olarak tanımlanabilir. Soylulaşmaya yönelik farklı tanımlamalar ve yaklaşımlar olsa da, yerinden edilme sorununun tüm yaklaşımlarda ortak kabul olması dikkat çekmektedir. Bu noktada, yerinden edilme sürecinin farklı dinamikler ve tetikleyici unsurlar ile gerçekleşmesi de kaçınılmazdır. Airbnb ile kentlere gelen turistler; sosyo-ekonomik profilleri ve eğilimleri itibariyle kentin günlük dinamikleri ile örtüşen kullanıcılarıdır. Bir kente gelen turistlerin kalış süresi ve konakladıkları alanda yaptıkları harcama ne kadar artarsa, o kentin sosyo-ekonomik ve mekânsal olarak değişim ve dönüşümüne olan etkisi de o denli yüksek olacaktır. Bu bağlamda Airbnb kullanıcılarının, kent merkezlerinin zamanla turizm odaklı alanlara dönüştürülmesi ve söz konusu dönüşüm süreci içerisinde yerel sakinlerin dolaylı olarak yerinden edilmesi sürecinde tetikleyici bir unsur olarak rol aldığı söylenebilir.

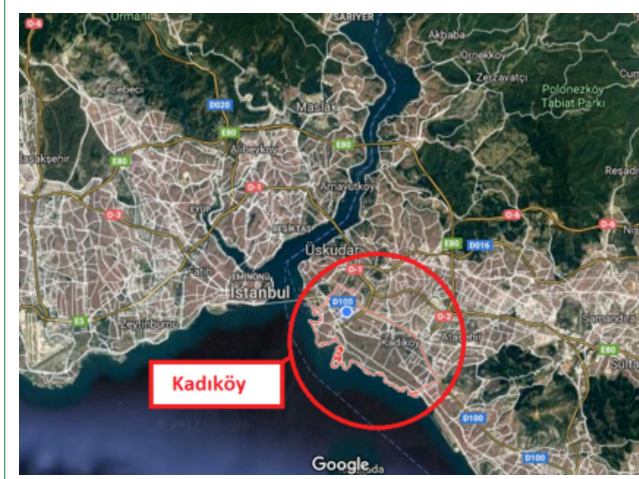
Materyal ve Yöntem

Soylulaşma ve dolayısıyla yerinden edilme üzerine yapılan çalışmalarda, metodolojik olarak önemli bir sorunla karşılaşmaktadır. Soylulaşmanın görüldüğü yerlerde eski sakinler yerinden edilmiş olduğu için bu sakinlere ulaşmak ve bu yönde analiz yapmak oldukça güçtür. Newman ve Wyly (2006, s.27) bu sorunu şu şekilde açıklamaktadır: “Yerinden olmuş kişileri bulmak zordur, özellikle de bu insanlar yoksullarsa.. Tanım gereği, yerinden edilen sakinler, araştırmacıların ve sayım görevlilerinin kendilerini aradıkları yerden kaybolup gitmişlerdir.”

⁴ Orijinal kaynağın dilinin İspanyolca olması nedeniyle alıntıda ikincil kaynak kullanılmıştır.

Yerinden edilme yalnızca fizik mekânda gerçekleşen bir hareketlilik olgusu değil, travmatik ve bireysel deneyimlerin önemli olduğu sosyal bir süreçtir. Bu nedenle soylulaşma sürecindeki yerinden edilme olgusunu yalnızca niceliksel verilerle desteklemek, süreci bütüncül bir şekilde anlamak için yetersiz kalacaktır. Bu nedenle Atkinson (2000, s.163) birden fazla metodu birleştirerek ve kalitatif bir yaklaşım kullanarak soylulaşan alanlarda daha sağlıklı analizler yapılabileceğini ifade etmektedir.

Soylulaşma literatürü incelendiğinde, yerinden edilme konusunda niceliksel analizler var olmakla birlikte, niteliksel analizlerin azlığı dikkat çekmektedir. Bu nedenle, Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi'ndeki Airbnb ve soylulaşma ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada karma yöntem (mixed method) kullanılmıştır. Öncelikle mahalledeki Airbnb evlerinin arzını ve yıllar içindeki değişimini tespit etmek için airdna.com, insideairbnb.com (17 Aralık 2016) veri sisteminden yararlanılmıştır. Mahalle bazında Airbnb'de listelenen ev/odaların niteliklerine dair veriler ise airbnb.com üzerinden elde edilmiş (17 Aralık 2016) ve Kadıköy'ün diğer mahalleleri ile karşılaştırmalı olarak listelenmiştir. Yine Kadıköy'ün diğer mahalleleri ile karşılaştırmaları olarak ortalama kiralık konut m² birim fiyatları 2013-2014-2015-2016 Kasım ayı verileri sahibindex.com üzerinden sağlanmıştır. Elde edilen niceliksel verilerin analizinin ardından Rasimpaşa Mahallesi'nde bir anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışmasında, ana kitle 2016 yılı mahalle nüfusu olan 14.198 kişi⁵ kabul edilerek, %10 güven aralığı ve %10 hata payı kabulünden hareketle 90 kişi ile gerçekleştirilmiştir. Anket çalışmasının ardından toplam 10 kişi ile de derinlemesine görüşme tekniği ile niteliksel veriler elde edilmiştir. Ulaşılan veriler haritalandırılarak ve tablo hâline getirilerek çalışmada kullanılmıştır.

Şekil 2. Çalışma alanının İstanbul içindeki konumu

Kaynak: <https://www.maps.google.com.tr>.

⁵ kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Airbnb ve Soylulaşma İlişkisine Yönelik Bir Alan Araştırması: Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi Örneği

Alan Araştırması İçin Rasimpaşa Mahallesi'nin Seçilme Nedeni

Rasimpaşa Mahallesi, bilinen adıyla Tarihi Yeldeğirmeni Mahallesi, her zaman kozmopolit İstanbul'un en önemli mahallelerinden biri olmuştur. 18. Yüzyıl'a kadar Türkler ve Rumların yaşadığı mahallede, o tarihten itibaren Ermeniler ve Musevilerin de yerleşmesiyle birlikte çok kültürlü bir mahalleye dönüşmüştür (Kadıköy Belediyesi, 2015). 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren önemli bir gelişme gösteren mahallede ilk apartmanlar inşa edilmeye başlanmıştır. İstanbul'un ilk apartman mahallelerinden biri olan yerleşme, 2000'li yıllara kadar içe dönük yapısı ile geleneksel mahalle dokusunu korumuş, 2000'li yıllardan sonra ise üst ölçekli kentsel projelerin de etkisiyle bir dönüşüm sürecine girerek kentin cazip ve çekici yerleşmelerinden biri olarak görülmeye başlanmıştır. Bu yıllar ile birlikte genç profesyoneller, sanatçılar ve orta sınıftan bu mahalleye olan ilgisi artmaya başlamıştır. Son dönemlerde ise mahalle, soylulaşma tartışmalarının odak noktası hâline gelmiştir.

Bunlara ek olarak, Kadıköy İstanbul'da Airbnb kullanımı konusunda öne çıkan ilçelerden biriyken, Rasimpaşa Mahallesi de ilçenin Airbnb kullanımı en fazla olan mahallesi olma özelliğini taşımaktadır. Bu bağlamda, soylulaşma ve Airbnb ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma için Rasimpaşa Mahallesi oldukça önemli bir veri kaynağı olarak görülmektedir.

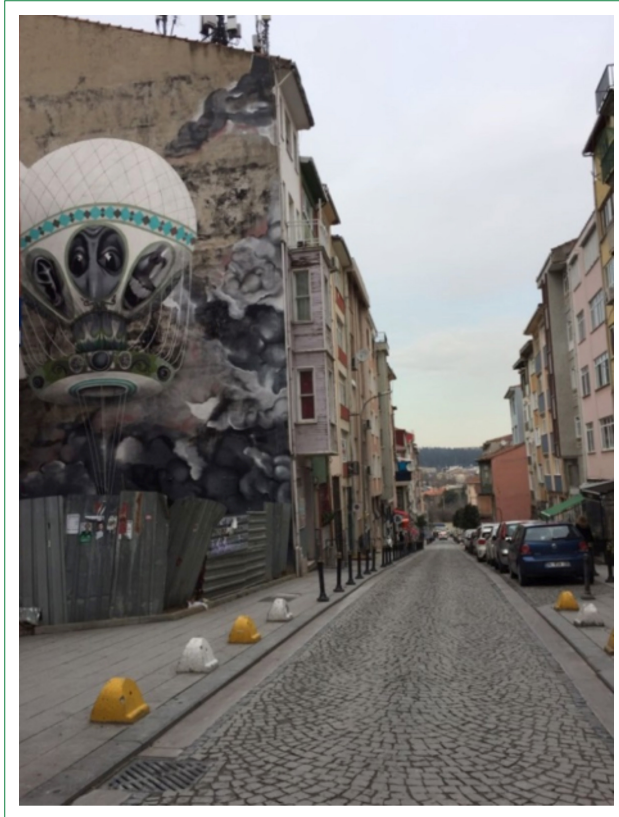
Mahalledeki Dönüşüm Sürecine Genel Bir Yaklaşım

İstanbul'un tarihi bir semti olan Rasimpaşa Mahallesi, kentin Asya yakasında konumlanmış olup (bkz. Şekil 2), idari olarak

İstanbul ili Kadıköy ilçesine bağlıdır. Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2016 yılı verilerine göre mahallede 14.198 kişi yaşamaktadır. İstanbul'un en eski apartman mahallelerinden biri olan Rasimpaşa Mahallesi, geçmişte kentin en gözde semtlerinden biriyken, özellikle 1980'li yıllardan 2000'li yıllara kadar, mevcut konumu ve kent yapısındaki değişimler sonucunda oldukça içine kapanık, yoğun bir yerleşim dokusuna sahip, geleneksel mahalle kültürünün çok önemli olduğu bir mahalle olma özelliğini korumuştur.

2010 yılına gelindiğinde, kentin hızlı dönüşüm dinamiğinin nispeten kıyasında kalmış olan mahalle, bir yandan da tüm İstanbul'u etkileyecek olan büyük projelerin (Metro Projesi, Marmaray Projesi gibi) tam ortasında bulunmaktaydı. Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL) ve Kadıköy Belediyesi'nin ortaklığı ile "Yeldeğirmeni Mahalle Yenileme Projesi" bu yıl başlamış, planın aktif olarak uygulanması 2011-2013 yılları arasında olmuştur. Proje yürütücülerine (ÇEKÜL) göre bu proje, "semtin yakın gelecekte karşı karşıya kalacağı sosyal ve ekonomik problemleri engellemek üzere kendi kendini yenileyebilen, kendi kendine yeten, kendi kendisine sahip çıkan bir Yeldeğirmeni" hayaliyle ortaya çıkmıştır

Şekil 3. Mural-ist Festivali kapsamında yapılan duvar sanatı örneği, sanatçı: Clodio Ethos, Karaköhan Caddesi

Kaynak: I. yazarın kişisel arşivi, Aralık 2016.

(ÇEKÜL, 2014, s.20). Proje içeriğinin açıklandığı çalışmada, iki temel soruna şu başlıklar altında değinilmiştir: "hangi mahalleyi yeniliyoruz?" ve "soylulaşmayı engelleyebilir miyiz?". İkinci başlık altında, soylulaşma süreci için, "...çoğu zaman kentsel dinamiklerin etkisiyle kendiliğinden ortaya çıkan bir durumdur. Zaman içinde kentin farklı semtlerinin değerleri ve karakteri, kent nüfusunun sürekli devinimi ile değişir;" ifadeleri yer almaktadır. Mahallede ortaya çıkabilecek soylulaşma sürecini öngören proje yürütücülerinin soylulaşmayı engellemek için önerdikleri çözümler ise "...projeyi küçük müdahaleler ve noktasal ortak alan uygulamaları ile sınırlı tutmak..." ifadesinin ötesine geçmemiştir (ÇEKÜL, 2014, s.26). Nitelik yapılan uygulamaların, mahalleyi bir turizm bölgesi olarak yerli ve yabancı turistlere sunmaya ve canlandırma projesi ile dönüştürerek kente yeni bir cazibe merkezi kazandırmaya hizmet ettiği görülmektedir.⁶

Denize olan yakınlığı, ulaşım kolaylıkları ve Ağustos 2012'de açılan metro hattı ile mahalle kentteki gelişmelerden daha çok etkilenmeye başlamıştır (Tarkay, 2010, s.74-75). Kentle olan ilişkisinin artması, kent içinde avantajlı bir konumda bulunması ve çevredeki ilçe ve mahallelere göre daha cazip kiralar nedeniyle 2012 yılından itibaren bekar öğrenci sayısında artış

Şekil 4. Yeldeğirmeni Sanat-Kültür Merkezi (Notre Dame du Rosair Kilisesi), İskele Sokak

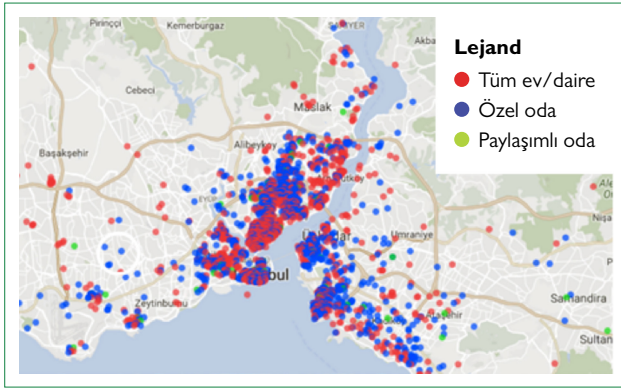
Kaynak: I. yazarın kişisel arşivi, Aralık 2016.

⁶ Detaylı bilgi için bkz. ÇEKÜL (2014). Yeldeğirmeni Deneyimi: Kentsel Yenilemeye Farklı Bir Yaklaşım. İstanbul: ÇEKÜL Vakfı., s.28-155.

yaşanmaya başlanmıştır (ÇEKÜL, 2014). Bütün bu gelişmeler; öncesinde Cihangir, Tophane gibi alanlarda yaşayan sanatçılar ve üst sınıf profesyoneller için de bir cazibe unsuru oluşturmuş ve mahalle dışarıdan hızlı bir göç alma dönemine girmiştir. Son dönemlerde Kadıköy Belediyesi'nin, mahallede kültür endüstrileri kapsamında çeşitli projeler gerçekleştirmesi dikkat çekmektedir. ÇEKÜL'ün yaptığı çalışmada (ÇEKÜL, 2014) mahalleyi "...Giderek Kadıköy'ün yeni sanat merkezi olma yolunda ilerleyen Yeldeğirmeni..." ibareleriyle nitelendirmesi mahalle için öngörülen gelecek planı için ipuçları vermektedir. Mural İst-Yeldeğirmeni Duvar Sanatı Festivali (bkz. Şekil 3), Karakolhane Heykel Bahçesi, Sokak Şenlikleri, yeni açılan Kültür Merkezleri (bkz. Şekil 4), Paylaşım Ekonomisi Platformları (Zumbara gibi) mahallede uygulamaya konulan ve yaratılmak istenen mahalle algısını açıkça görebildiğimiz projelerden birkaçıdır.

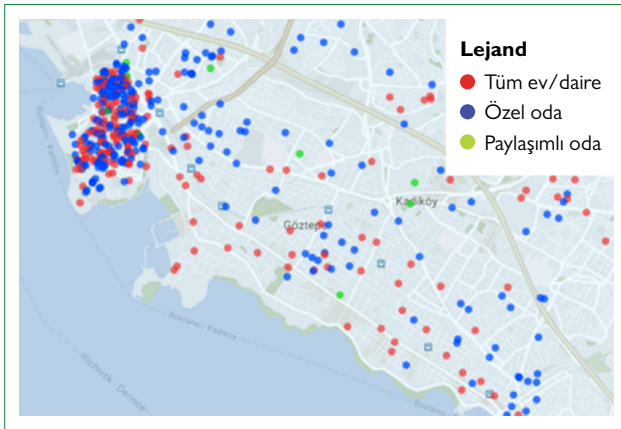
Rasimpaşa Mahallesi'nde Kiralık Tatil Evi (Airbnb) Arzı ve Süreç İçindeki Gelişimi

Günümüzde, konuttan ziyaretçiler için konaklama yerine dönüştürülen birimlerin sayısı, kiralık tatil evi arzını göstermekte-

Şekil 5. 2016 yılı Kasım ayı itibarı ile İstanbul il bazında airbnb'de listelenen ev/oda dağılımı

Kaynak: airdna.co/city/istanbul [Erişim tarihi: 26 Kasım 2016].

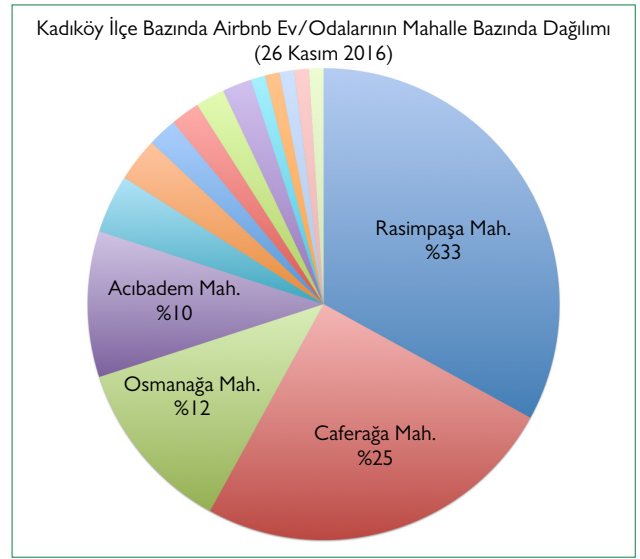
Şekil 6. 2016 yılı Kasım ayı itibarı ile Kadıköy İlçesi kapsamında Airbn'de listelenen ev/oda dağılımı

Kaynak: airdna.co/city/istanbul [Erişim tarihi: 26 Kasım 2016].

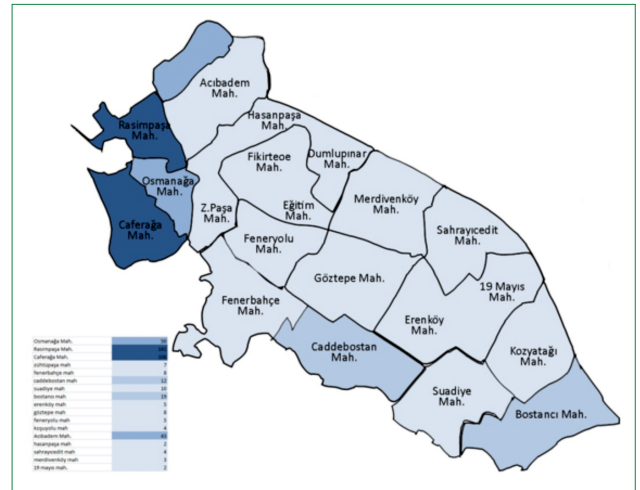
dir. Airbnb.com üzerinden yalnızca o anda listelenen ev/odaların sayısına erişilebilirken, kiralık ev/odaların rezervasyon durumu ve oranlarına erişmek mümkün değildir. Ancak yine de bu veriler, farklı alanlardaki arzı anlama açısından yararlı görülmelidir.

Yukarıdaki harita (bkz. Şekil 5), 26 Kasım 2016 tarihinde İstanbul bazında Airbnb'de listelenen ev/odaların dağılımını göstermektedir. Haritaya göre söz konusu tarihte İstanbul genelinde, Airbnb'de listelenen 4.947 aktif ev/oda bulunmaktadır.

Kadıköy'de ise Airbnb'de listelenen toplam ev/oda sayısı 431'dir. İlçe içerisindeki dağılımlarının eşitsiz olması ve Caferağa ve Rasimpaşa Mahalleleri de dahil olmak üzere kentin merkezinde ve tarihi bölgelerinde yoğunlaşması dikkat çekmektedir (bkz. Şekil 6, Şekil 7 ve Şekil 8).

Şekil 7. Kadıköy mahalle bazında Airbnb ev/odalarının mahalle bazında dağılımı, 26 Kasım 2016.

Şekil 8. Kadıköy mahalle bazında Airbnb ev/odalarının mahalle bazında dağılımı, 26 Kasım 2016.

Kadıköy ilçe sınırları içerisinde Airbnb'de listelenen ev/odaların %33'ü (141 adet ev/oda) Rasimpaşa Mahallesi'nde bulunurken, %25'i (108 ev/oda) Caferağa Mahallesi'nde, %12'si (50 ev/oda) Osmanağa Mahallesi'nde, %10'u (43 ev/oda) ise Acıbadem mahallesinde bulunmaktadır. Geriye kalan %20'lik dilimin ise Kadıköy'ün diğer 17 ilçesinde nispeten homojen olarak dağıldığı söylenebilir.

Airbnb'de listelenen evlere Rasimpaşa Mahallesi özelinde bakıldığında ise, alanda homojen şekilde dağıldığı, herhangi bir kümelenmenin olmadığı görülmektedir (bkz. Şekil 9). Kasım 2016 tarihi itibarıyla Rasimpaşa Mahallesi'nde bulunan 3.974 konut biriminden 141'i Airbnb'de listelenmektedir. Bu da toplam konut biriminin %3,5'uğuna karşılık gelmektedir. Airbnb'de listelenen evlerin hangi yıldan beri platformda listendiğini incelediğimizde ise, 2013 yılından itibaren ciddi bir

artışın yaşandığı görülmektedir. 2013'te 37 olan ev sayısı, 2010 yılında %0,05 iken, 2013'te %0,93'tür. 2013'ten 2016'ya uzanan 3 yıllık süreçte listelenen ev/oda sayısında %280'lik bir artışın olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 1).

Ayrıca airbnb.com üzerinden elde edilen verilere göre Kadıköy Rasimpaşa Mahallesi'nde 26 Kasım 2016 yılında listelenen ev sahiplerinin %58,1'i misafirlere aylık kiralamalarda %10 ile %68 oranında indirim sağlarken, %13,4'ü %30'un üzerinde indirim sağlamaktadır. Bu veriler, ev sahiplerinin daha uzun süre konaklayan misafirlere daha sıcak baktıkları şeklinde yorumlanabilir. Diğer yandan, Airbnb aracılığıyla bir kente gelen ve konaklayan turistlerin post-turist (yeni kentsel turist) kategorisine uyduğu göz önüne alındığında, gündelik yaşamı deneyimlemek isteyen bu turistlerin konakladığı mahallede kalış süresi artıkça, söz konusu mahallede "yerel bir sakin" gibi davranma eğilimleri de buna paralel olarak artacaktır. Bu durumun sonuçları ise hem kentsel mekânda, hem de mahallenin sosyo-ekonomik yapısında değişikliklere yol açacaktır.

Airbnb ve Soylulaşma İlişkisi: Kent Mekânına Etkisi ve Yerinden Edilme

Soylulaşmanın yaşandığı alanlarda öne çıkan bir diğer özellik ise emlak fiyatlarındaki artıştır. Özellikle turizm eksenli soylulaşma örneklerinde ve Airbnb'nin yoğun olarak kullanıldığı yurtdışı kent örneklerinde (Amsterdam, Los Angeles gibi), zaman içinde kira artış oranlarının yükseldiği görülmektedir. Bunun nedeni, insanların kiraya vererek para kazanabilecekleri bir eve daha fazla para ödemeye hazır olmasıdır. Dolayısıyla, Airbnb aracılığıyla kiraya verilen konut birimi sayısında artış, emlak fiyatlarını da artırmaktadır. Kadıköy ilçesi mahallelerinin 2013, 2014, 2015 ve 2016 Kasım ayı ortalama kiralık konut m² birim fiyat tablosu aşağıda yer almaktadır (bkz. Tablo 2).

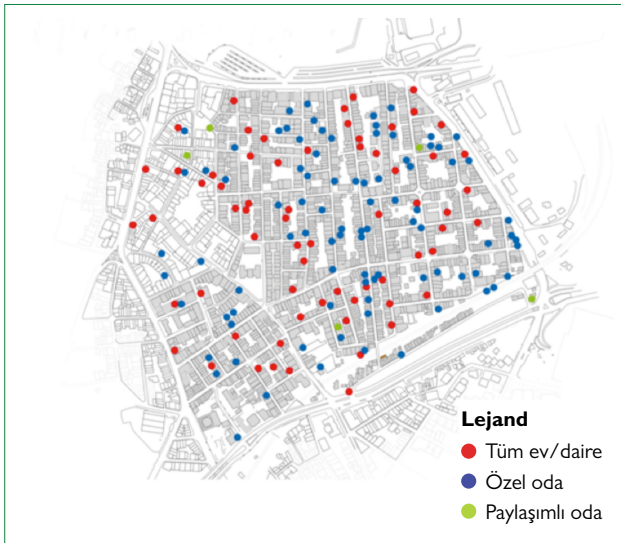
Tablo 2'de görüldüğü üzere, Rasimpaşa Mahallesi ortalama kiralık konut m² birim fiyatı (14) Kadıköy ortalamasının (17) altında iken, 2016 yılında Kadıköy ortalamasına (22) erişmiştir. Ayrıca Rasimpaşa Mahallesi, toplam 21 mahalle içerisinde, ortalama kiralık konut m² birim fiyatı 2013'ten bu yana her yıl bir önceki yıla göre artış gösteren 6 mahalleden biridir. Son 3 yıldaki fiyat artışlarına baktığımızda ise Kadıköy ortalaması %29,41 iken, Rasimpaşa Mahallesi'nin fiyat artış hızının %57,14 olması dikkat çekmektedir. Rasimpaşa bu özelliği ile, son 3 yıllık dilimde kiralık konut m² birim fiyatlarında %50'nin üzerinde artış yaşandığı 5 mahalleden biridir. Sonuç olarak Rasimpaşa Mahallesi'nin son yıllardaki kiralık konut emlak değer artışında Kadıköy'ün diğer ilçeleri arasında ön plana çıktığı görülmektedir.

Mahalle sınırları içerisinde yapılan derinlemesine görüşmelerde de mahallede yaşayan sakinler bu verileri destekler nitelikte açıklamalarda bulunmuştur. 6 yıldır Rasimpaşa Mahallesi'nde yaşayan bir sakin ile yapılan görüşmeden:

Tablo 1. Rasimpaşa mahallesi-Airbnb'de listelenen evlerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Tüm Ev/Daire	Özel Oda	Paylaşımlı Oda	Toplam
2010	1	1	0	2
2011	6	3	0	9
2012	13	7	0	20
2013	27	10	0	37
2014	36	30	1	77
2015	49	68	4	121
2016	53	83	5	141

Kaynak: airbnb.com üzerindeki verilerden yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur, 26 Kasım 2016.

Şekil 9. Rasimpaşa Mahallesi sınırları içerisindeki Airbnb kiralık ev/odaları. Kaynak: airdna.co/city/istanbul ve airbnb.com verilerinden yararlanılarak oluşturulmuştur.

Tablo 2. Kadıköy mahalle bazında yıllara göre ortalama kiralık konut m² birim fiyat tablosu

Sıra No.	Mahalle Adı	Ortalama Kiralık Konut m ² Birim Fiyatı				1 Yıllık Değişim (2015-2016) (%)	2 Yıllık Değişim (2014-2016) (%)	3 Yıllık Değişim (2013-2016) (%)
		Kas.13	Kas.14	Kas.15	Kas.16			
1	Kadıköy Ort.	17	21	24	22	-8.33	4.76	29.41
2	Rasimpaşa Mah.	14	17	21	22	4.76	29.41	57.14
3	19 Mayıs Mah.	15	18	21	20	-4.76	11.11	33.33
4	Acıbadem Mah.	14	20	20	21	5.00	5.00	50.00
5	Bostancı Mah.	14	18	23	19	-17.39	5.56	35.71
6	Caddebostan Mah.	24	28	30	28	-6.67	0.00	16.67
7	Caferağa Mah.	17	21	25	25	0.00	19.05	47.06
8	Dumlupınar Mah.	8	11	11	14	27.27	27.27	75.00
9	Eğitim Mah.	9	12	16	17	6.25	41.67	88.89
10	Erenköy Mah.	19	23	26	23	-11.54	0.00	21.05
11	Fenerbahçe Mah.	21	27	31	29	-6.45	7.41	38.10
12	Feneryolu Mah.	16	18	23	22	-4.35	22.22	37.50
13	Fikirtepe Mah.	8	9	8	12	50.00	33.33	50.00
14	Göztepe Mah.	17	22	26	24	-7.69	9.09	41.18
15	Hasanpaşa Mah.	12	14	19	20	5.26	42.86	66.67
16	Koşuyolu Mah.	13	15	19	20	5.26	33.33	53.85
17	Kozyatağı Mah.	16	17	23	21	-8.70	23.53	31.25
18	Merdivenköy Mah.	12	15	17	18	5.88	20.00	50.00
19	Osmanağa Mah.	19	23	24	24	0.00	4.35	26.32
20	Sahrayıcedit Mah.	12	16	19	18	-5.26	12.50	50.00
21	Suadiye Mah.	21	26	28	26	-7.14	0.00	23.81
22	Zühtüpaşa Mah.	16	18	23	22	-4.35	22.22	37.50

Kaynak: sahibinden.com/emlak endeksi üzerinden elde edilen verilerden yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

“4 sene önce satılık ev baktığımda 90.000 liraya kadar 60 m²’lik bir yer alabiliyorken, şimdi 300-400.000’e kadar fiyatlar çıktı. Bir ev vardı 120 m²’lik, 250.000 istiyordu ilk geldiğimde, şimdi 600.000 lira olarak ilanını gördüm. Kiralar da 60 m²’ler 500-800 arasındayken şu an eski kiracıysanız 1.250, yeni iseniz 1900-2000 civarında. Dükkan kiralarına bakmıyorum bile...”
34 yaşında, Fotoğrafçı. (Hale, Y., kişisel görüşme, Aralık 2016).

Özellikle 2012 yılından itibaren kira değerlerinde hızlı bir artışın meydana geldiğini söyleyen Hale Hanım’a Airbnb’yi sorduğumda ise şunları söylüyor.

Geçen gün arkadaşımдан duydum (Airbnb için). Senelerdir Airbnb ile gezermiş. Şimdi o da kendi evinin bir odasını yabancılara kiraya veriyor. Ek gelir oluyor, hem de yeni insanlarla tanışıyorum diyor. Erasmuslu öğrencilerin çok fazla olduğunu biliyorum ama evlerini Airbnb ile mi kiralyorlar yoksa başka şekilde mi onunla ilgili bir bilgim yok. Güvenlik açısından düşününce; Yeldeğirmeni’nde yıllardır çeşit çeşit hostel var. Yolun az aşağısı pavyon dolu. Yani Airbnb ile yabancılara mahallede ev kiralamak kime destek neye köstek olur bilemem.

Mahallenin süreç içerisindeki değişiminin, konum avantajı ve ulaşım alternatiflerinin artmasıyla birlikte mahalleye “yeni orta sınıf”ın gelişine dayandığını gördüğümüz mahallede, günümüzde çok sayıda lüks kafe ve restoran bulunmaktadır (bkz. Şekil 10 ve Şekil 11). Mahalleye sonradan gelen nüfusun sosyo-eko-

Şekil 10. Mahallede Bulunan Kafelerden Bir Örnek, Karakolhane Caddesi
Kaynak: I. yazının kişisel arşivi, Aralık 2016.

nomik yapısı, yaşam biçimi ve tüketim tercihleri göz önüne alındığında, bu değişim şaşırtıcı değildir. Nitekim mahalleye özellikle 2012–13 yıllarından sonra yerleşen nüfusun, kentin hızla değişen dinamiklerine eklenen, tarihi yapısı ve geleneksel mahalle kültürü ile “bohem burjuvazi” için çekim merkezi oluşturan Rasimpaşa Mahallesi’ndeki sosyo-ekonomik ve mekânsal yansımaları her geçen gün daha da belirgin olmaya başlamıştır (bkz. Şekil 12). 4 sene önce mahalleye yerleşen Sevgi Hanım ise bu konuda şunları söylüyor:

...Önceden Tophane’deydim ve sergi açmak, gece eve geç dönmek gibi sıkıntılardan ötürü Anadolu Yakası’nda bir yer ararken tesadüfen yolum Rasimpaşa’ya düştü.... Geldiğim sene sokaklar tenhaydı ve genelde yolda hep aynı insanları görüyordum; manav, kasap, elektrikçi hep bildiğimiz esnaflardı. Yani sakin, kendi halinde ama kendi içine kapalı bir mahalleydi. Marmaray’la beraber mahallede ciddi bir hareketlenme oldu... Ulaşım kolaylaştı, tercihler arttı. Moda zaten çok pahalıydı, Rasimpaşa bütçeye daha uygundu. Bu sebeple insanlar Rasimpaşa’ya geldi, birçok arkadaşım da buna dahil. Özellikle Erasmus öğrencileri kendileri gibi olabiliyordu, çünkü ev sahiplerine yüksek kira ödüyorlardı. Bu da kendi içine kapalı bir mahallede “yüksek kira karşılığında”, “kendilerine göre garip giyinen” insanları mazur görmeye yetiyordu. Gelenlerin çoğu Cihangirli ve Erasmuslu olunca kafe kültürü de bir anda pat-

ladı. Yüksek kiralara “olur” diyen kafe işletmecileri sebebiyle kiralar çok arttı. Kasap, manav vb. de fiyatlarını artırarak dengelemek istedi ve yerlisi kırk yıllık kasabından kıyma alamaz oldu. Kasap, manav kapattı oralar da kafe oldu. Zaten ev kiraları çoştı, yerlisi de yavaş yavaş ayrıldı...

35 Yaşında, Tasarımcı. (Sevgi, H., kişisel görüşme, Aralık 2016)

Alanda yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre de, nüfusun %35’i 1-3 yıldır, %31’i ise 4-6 yıldır burada yaşamaktadır. Ayrıca 0-25 yaş arasındaki genç nüfusun oranının %46 olması ilgi çekici verilerden biridir. Anket sonuçların da öne çıkan bir diğer sonuç ise nüfusun %38’inin öğrencilerden, %16’sının ressam, fotoğrafçı, tasarımcı, yönetmen gibi sanatçılardan, %11’inin ise kafe işletmecilerinden oluşmasıdır. Bu verilere göre mahallenin son yıllarda hızlı bir göç dalgası yaşadığı ve söz konusu göç ile beraber öğrenci ve genç profesyonellerin yoğunluğunun arttığı gözlemlenmektedir. Mahalle sakinlerine burada yaşama nedenleri sorulduğunda ise %37’lik bir kesim gençler için uygunluğunu (kafeler, restoranlar, eğlence merkezlerine yakınlık gibi), %24’lük bir kesim ise tarihi değeri ve geleneksel mahalle kültürünün varlığını neden göstermiştir. Nüfusun %35’i “başka bir yere taşınma isteğiniz var mı?” sorusuna “evet” yanıtını verirken, evet yanıtını verenlerin %53’ü kira fiyatlarındaki artıştan dolayı, %28’i ise mahalle kültürünün kaybolması/nüfusun değişmesinden dolayı buradan taşınmak istediklerini belirtmişlerdir (Tablo 3).

Şekil 11. Rasimpaşa Mahallesi’nde yeni açılan kafelere örnek
Kaynak: I. yazarın kişisel arşivi, Aralık 2016.

Şekil 12. Rasimpaşa Mahallesi konut dokusuna örnek
Kaynak: I. yazarın kişisel arşivi, Aralık 2016.

Tablo 3. Anket çalışmasından elde edilen veriler

Değişken	Seçenekler	Sayı	Oran	Değişken	Seçenekler	Sayı	Oran
Rasimpaşa Mahallesi'nde Yaşama Süresi (Yıl)	1-3	32	0.35	Burada Yaşama Nedeni	İşime Yakın	3	0.03
	4-6	28	0.31		Merkezi	20	0.22
	7-9	5	0.05		Evim Burada	13	0.14
	10-19	15	0.16		Gençler İçin	34	0.37
	20≥	10	0.11		Uygun (Kafeler, Restorantlar)	22	0.24
					Tarihi Değeri ve Geleneksel Mahalle Kültürü Var		
Yaş	0-25	42	0.46				
	26-49	16	0.17				
	50-64	12	0.13	Başka Bir Yere Taşınma İsteği	Var	32	0.35
	65≥	20	0.22		Yok	58	0.65
Yaptığı İş	Sanatçı (Ressam, Fotoğrafçı, Tasarımcı, Yönetmen vb.)	15	0.17	Başka Bir Yere Taşınma İsteği Varsa Neden?	Kamusal Hizmet Yetersizliğinden Dolayı	2	0.06
	Zanaatkar	6	0.07		Şehrin Gürültüsü, Trafik ve Nüfus Yoğunluğu	4	0.12
	Ev Hanımı	3	0.04		Mahalle Kültürünü Kaybetmesi/Nüfusun Değişmesi	9	0.28
	Cafe İşletmecisi	10	0.11		Kira Fiyatlarının Artışı	17	0.53
	Ticaret (Bakkal, market, nalbur, elektrikçi, yufkacı, emlakçı vb.)	12	0.13				
	Emekli	9	0.10				
	Öğrenci	35	0.38				

Anket sonuçlarına göre, son dönemde mahallede baskın bir genç/öğrenci nüfusunun olduğu ve bu nüfusun yaşam biçimi, tüketim tercihleri ve yaşadıkları mahalleden beklentileri gibi konularda mahallenin eski sakinleri ile uyumsuzluklar olduğu görülmektedir. Bu konuda 1968'den beri (48 yıl) mahallede yaşayan emlak dükkanı sahibi Mustafa Bey şunları söylüyor:

Mahallede 2012'de bir altyapı düzenlemesi yaptı belediye... Kaldırımları genişletti. Üzerine Marmaray da açıldı. Kiralar 800 falanken bir anda 1200'e kadar çıktı. 2013-14'te de Cihangir'den aydın kesim, sanatçılar geldi. Bunlar gelirken boş dükkan yoktu. Benim burası kira. O zaman 500 veriyordum şimdi 800....Muadili yerler yeni gelenlere 2000'e 3000'e veriliyor ama. Şu an çıksam dükkandan burayı 3000'e verirler kafe için...Karşısı mesela bakkaldı, kafeciler geldi 75.000 tl hava parası verdi, şu an 2500 lira kira veriyor. Karşı çapraz marangozdu, yine kafeci geldi 80.000 tl hava oarası verdi şimdi 3500 kira veriyor. Marangoz 1500 veriyordu oraya önceden. E işli-

yor da kafeler. Öğrenci doldu, yabancı öğrenci doldu, her biri her gün kafelerde. Onlar da ayrı konu. Ben dükkanın önünden 10 kişi geçse 9'unu tanırdım. Şimdi ohoo tek tük. Hep yabancı, hep öğrenci, yabancılar. Evler de kiraya veriliyor hep bunlara. Burası artık kabuk değiştirdi.

Mehmet T., 53 yaşında, Erkek, Emlakçı. (Mehmet, T., kişisel görüşme, Aralık 2016)

Aynı kişi Airbnb ile birçok evin kiraya verildiğini, bazı evlerde her gün başka birinin kaldığını, turistlerin daha çok 10-15 gün ile 1 ay arasında ev kiralarken, Erasmus öğrencilerinin 5-6 aylık ev kiraladığını belirtmiştir. Mahallede gerçekleştirilen düzenlemeler ve canlandırma projeleriyle mahallenin turistik bir kimliğe bürünmesi, mahalleye sonradan gelen nüfusun yaşam biçimi ve tüketim tercihlerine uygun, sayıları giderek artan çok çeşitli hizmet sektörü birimlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle genç kesime hitap eden kafelere her geçen gün bir yenisinin daha eklenmesi yapılan görüşmelerde ve saha çalış-

masında saptanan önemli bilgilerdendir (bkz. Şekil 13 ve Şekil 14). Bu durum, kiralık konut fiyatlarında artışla beraber kiralık ticaret birimlerinin fiyatlarında da artışa neden olmaktadır.

Ayrıca, yapılan derinlemesine görüşmelerde, mahalle sakinlerinin Airbnb ile evlerin yabancılara kiraya verilmesi konusunda rahatsızlıklarını dile getiren sakinler olmuştur. Kendileri Airbnb'yi kullanmasalar da apartmanlarında bulunan insanlardan bazılarının ya da çevrelerindeki arkadaşlarının kullandıklarını söyleyerek, apartmanda bir değişim olduğunu, bazen kiralandıktan sonra boşalan dairelerin en fazla bir saat içinde tekrar kiralandığını ifade etmişlerdir. Bu durumun yaşadıkları yere ve çevredeki insanlara karşı yabancılaşma sorununa yol açtığını da belirtmişlerdir.⁷ Mahalleden taşınan biri ise taşınma nedeni olarak kiralaların çok ciddi oranlarda artması olduğunu belirtmiş, bu durumun ise özellikle Erasmuslu öğrencilerin mahalleye gelmesinden kaynaklı olduğunu altını çizmiştir.⁸ 5 sene önce mahalleye taşınan diğer bir sakin ise yine Erasmuslu öğrencilerin varlığına ve mahalledeki nüfusun bir kısmının bu öğrencilere evlerinin bir odasını Airbnb aracılığıyla kiraladıklarını ifade etmiştir.⁹ Aynı sakin şunları ekliyor:

...Fakat artık bence çok kötü (mahallenin güncel durumu için), bahsettiğim ruh çok kısa sürede kayboldu. Şu an o kadar çok yeni açılan yer var ki kimse kimseyi tanımıyor. Daha da kötüsü esnaf yerinden ediliyor. Sınırı, durmayı, ölçüyü hiç bilmiyoruz. 25 Yaşında, STV Öğrencisi (Naz, D., kişisel görüşme, 27 Aralık 2016)

Yapılan derinlemesine görüşmelerde sakinlerin “mahalle ruhunun kaybolması, kafelerin sayısının gittikçe artması, konut ve dükkan kiralalarının giderek yükselmesi, mahallede öğrenci nüfusunun ve Erasmuslu öğrencilerin sayısının artması” gibi sorunlar üzerinde ortak paydada bulunduğu saptanmıştır. Dikkat çekici bir diğer nokta ise, 2010 yılından sonra mahalleye gelen yeni orta sınıfa dahil edebileceğimiz grubun, kendisini mahallenin yerlisi gibi hissederek, 2014-2015 yılında mahalleye gelen yeni nüfusu bir problem olarak tanımlamasıdır.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçları, Marcuse'un (1985, s.195-240) yerinden edilme kavramsallaştırması üzerinden analiz etmek yararlı olacaktır.

Şekil 13. Rasimpaşa Mahallesi'nde yeni açılan kafelere örnek
kaynak: I. Yazarın kişisel arşivi, Aralık 2016.

⁷ Elif K., 48 Yaşında, Tasarımcı (Kişisel görüşme, 26 Aralık 2016).

⁸ Ahmet, T., 27 Yaşında, İngilizce Öğretmeni (Kişisel görüşme, 26 Aralık 2016).

⁹ Naz, D., 25 Yaşında, STV Öğrencisi (Kişisel görüşme, 27 Aralık 2016).

Şekil 14. Rasimpaşa Mahallesi'nde yeni açılan kafelere örnek, Uzun Çayır Sk.
Kaynak: I. yazarın kişisel arşivi, Aralık 2016.

Direkt “last-resident” yerinden edilme: Yapılan araştırmalarda özellikle 2013 yılından sonra kira artış hızının büyük bir ivme kazandığı görülmektedir. Ayrıca yapılan derinlemesine görüşmelerden ve yapılan anketlerden elde edilen sonuçlara göre kira artış nedeni ile mahalleden taşınan ya da taşınmak zorunda kalacağı için ev arayışı içinde olan mahalle sakinleri mevcuttur. Mahallede son 3 yıl içinde kiralık konut m² birim fiyatında %57’lik bir artış yaşanmıştır. Kira artışları ile başa çıkamayan mahalle esnafının ise bir bir dükkanlarını kapatarak mahalleden ayrıldığı, ya da ekonomik nedenlerden dolayı dükkanını kafe işletmecilerine kiralamak zorunda kalması da alanda saptanan gerçeklerden biridir. Bu durum mahallede meydana gelen direkt yerinden edilme olarak tanımlamak mümkündür.

Direkt zincirleme yerinden edilme: Açıkça görülmektedir ki, Rasimpaşa Mahallesi 2010’lu yıllardan sonra bir soylulaşma süreci içerisinde girmiştir. 2012’den itibaren özellikle Cihangir’den mahalleye taşınan yeni orta sınıf, mahallenin düşük gelirli yerel sakinlerini yerinden etmiştir. Günümüzde ise söz konusu yeni orta sınıf Erasmuslu öğrenciler tarafından yerinden edilmektedir. Mahallede, mülkünü “bekardan başka birine kiralamayan”¹⁰ ev sahipleri de mevcuttur. Mahalledeki soylulaşma sürecinin farklı evreler halinde gerçekleştiği görülmektedir.

Dışlayıcı yerinden edilme: Yapılan derinlemesine görüşmelerde mahalle sakinleri, mahallenin giderek hedef kitlesinin değiştiğini ve her insanın rahatça buradan ev kiralayıp ya da satın alıp yaşayamayacağını belirtmişlerdir. Yaşanan dönüşüm süreci de göstermektedir ki, mahalle her geçen gün daha da “üst sınıf” a ve yerli/yabancı turistlere hitap eden turistik bir alana dönüşmektedir.

Yerinden edilme baskısı: Mahallenin yalnızca 5 yıl içerisinde yaşadığı değişim göz önüne alındığında, konut piyasasındaki değişimden ticaret birimlerinin değişimine, nüfus profilindeki farklılaşmadan mekânsal yenilemelere kadar birçok anlamda yerel sakin için giderek daha az yaşanabilir bir alana evrildiği görülmektedir. Mahalle giderek turistlerin, gençlerin ve öğrencilerin yaşam biçimleri ve tüketim tercihlerine göre şekillendiği için, uzun süreli sakinler için yaşanması güç bir hâle bürünmüştür.

Sonuç

Rasimpaşa Mahallesi’nde karşılaşılan durum, 2010 yılından sonra özellikle 2012-2013 yıllarında mahallenin yeni orta sınıf tarafından soylulaştırılmaya başlanması, günümüzde de bu sürecin hem belediye, hem serbest piyasa mekanizmasının da etkisiyle hızlanmış olmasıdır. Soylulaşmanın ilk evresi daha çok konut alanlarında soylulaşma olarak görülürken ve düşük ge-

lirli grup ile işçi sınıfı yerinden edilirken, ikinci evresinde hem yeni orta sınıf yerinden edilmekte, hem de ticari soylulaşma ve turizm soylulaşmasının her ikisi birlikte ortaya çıkmaktadır. Airbnb kullanımı ise, soylulaşmanın özellikle ikinci evresinde tetikleyici bir unsur rolü oynamaktadır. Bu çalışmada Airbnb, Rasimpaşa Mahallesi’nde yaşanan soylulaşma sürecinin temel nedeni olarak değil, söz konusu süreci tetikleyen bir unsur olarak ele alınmaktadır. Bunun nedeni, mahallenin birçok içsel ve dışsal dinamik çerçevesinde değişip dönüşüyor olmasıdır. Airbnb ise bu değişim sürecinde özellikle mahalleye son dönemlerde gelen ve konaklayan Erasmuslu öğrencilerin sayısını artıran bir unsur olarak yer almaktadır. Mahallede genç nüfus ve Erasmuslu öğrenci sayısı arttıkça, fizik mekânda da zaman içinde bu kullanıcılara yönelik ticaret ve hizmet sektörü birimleri ortaya çıkmıştır. Yaşanan bu dönüşüm sürecinde hem ticari soylulaşmanın önu açılmış, hem de mahallede kısa vadeli yaşayacak olan nüfus ve turistler için yeni konaklama alanı ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Airbnb ise bu ihtiyacın karşılanabileceği platformlardan biridir.

Basitçe belirtmek gerekirse, kısa vadeli kiralama yatırımcılar ve ev sahipleri çekici bir iş fırsatı olduğu için, uzun vadeli sakinler sermaye birikimi için bir engel oluşturmaktadır. Bu durum da, yerinden edilmeyi ortaya çıkarmakla birlikte, söz konusu yerinden edilme biçimi tek bir formda değil çeşitli formlarda ortaya çıkmaktadır. Yerinden edilmenin “direkt” hali, o mülkteki insanı doğrudan alanın dışına çıkarmak ile sonuçlanan bir süreçken, Rasimpaşa Mahallesi’nde de örneklerini gördüğümüz yerinden edilme baskısı ve dışlayıcı yerinden edilme türleri çok daha uzun ve birbirini tetikleyen zaman dilimleri arasında gerçekleşmekle birlikte, bu yerinden edilme biçimlerinin sonuçları da çok daha uzun vadeli ve kapsayıcıdır. Çünkü söz konusu yerinden edilme biçimlerinde tek bir hanenin yaşamı değil, mahallenin tümünü kapsayan bir yaşam biçimi ve mekânsal değişim görülmektedir. Burada vurgulamak istenen şey, soylulaşma ve dolayısıyla yerinden edilmenin lineer gelişen bir süreç değil, dairesel olarak süregelen bir süreç olduğudur. Bir alanda yaşanan değişimler soylulaşmanın birincil nedeni olmayacağı gibi, soylulaşma da bir alandaki sosyo-ekonomik ve mekânsal değişimlerin tek başına bir nedeni olmayacaktır. Her iki olgu da birbirini tetikleyen ve birbirinden etkilenen süreçlerdir. Rasimpaşa Mahallesi’nde de yaşanan süreç tam olarak budur. 2010’lu yıllardan sonra zaten soylulaşmaya başlayan kent mekânında belirli fizik-mekân ve sosyo-ekonomik yapı değişimleri yaşanmıştır. Bu değişimler, mahalleye farklı nitelik ve çeşitlilikteki nüfusu da çekerek yeni dönüşümlerin önünü açmıştır. Mahalleye gelen her yeni nüfusla birlikte yeni yaşam biçimlerine bağlı yeni tüketim talepleri oluşmuş ve bu talebi karşılayacak arz mahalleli tarafından üretilmiş ya da devlet eli ile üretilmiştir. Airbnb de bu talebi karşılayacak arzı üreten mahalle sakini tarafından ortaya çıkan ve soylulaşmayı tetikleyen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰ Mehmet, T., kişisel görüşme, Aralık 2016.

Her ne kadar soylulaşma araştırmaları geleneksel olarak hanehalkındaki değişim ölçütüne dayanarak gerçekleştiriliyor olsa da, yerinden edilmeyi ölçmenin tek yolu bu değildir. Soylulaşmayı çok daha uzun vadeli sonuçları da kapsayan bir süreç olarak ele alan bu çalışma, Airbnb'nin özellikle dışlayıcı yerinden edilme ve yerinden edilme baskısı ile olan ilişkisini ortaya koymaktadır. Mahalledeki ticaret sektörü geliştikçe ve çeşitlendikçe, mahallenin yaşam biçiminde ve kullanımında da değişiklikler yaşanmıştır. Bunun temel sebebi mahallenin varlıklı kullanıcılar, turistler için bir eğlence ve tüketim alanı olarak kurgulanmış olmasıdır. Airbnb de bu kurguya eklenen ve/veya ekonomik nedenlerden dolayı eklenmek durumunda kalan mülk sahipleri tarafından ortaya çıkarılan ve doğrudan ya da dolaylı olarak soylulaşma sürecini tetikleyen bir unsurdur. Yerinden edilmenin farklı biçimlerini ve yerinden edilmeyi etkileyen farklı dinamikleri ampirik verilerle ortaya koymanın, sonraki soylulaşma çalışmaları için de yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Ashworth, G., & Page, S. J. (2011). Urban tourism research: Recent progress and current paradoxes. *Tourism Management*, 32(1), 1-15. doi: 10.1016/j.tourman.2010.02.002
- Atkinson, R. (2000). Measuring gentrification and displacement in Greater London. *Urban Studies*, 37(1), 149-165. doi: https://doi.org/10.1080/0042098002339
- Bardhi, F. & Eckhardt, M. (2012). Access-based consumption: the case of car sharing. *Journal of Consumer Research*, 39(4), 881-898. doi: 10.1086/666376
- Belk, R. (2014). You are what you can access: sharing and collaborative consumption online. *Journal of Business Research*, 67(8), 1596-1600. doi: https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2013.10.001
- Botsman, R., & Rogers, R. (2010a, Ekim). Beyond Zipcar: collaborative consumption. *Harvard Business Review*, 88(8), 30. Erişim adresi: https://hbr.org/2010/10/beyond-zipcar-collaborative-consumption
- Botsman, R., & Rogers, R. (2010b). What's mine is yours: the rise of collaborative consumption. New York: Harper Collins.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*, Cambridge: Harvard University Press.
- Butler, T. (2002). Thinking global but acting local: the middle class in the city. *Sociological Research Online*, 7(3). doi: 10.5153/sro.740
- Cocola Gant, A. (2015, Ağustos). The ideal city: between myth and reality. representations, policies, contradictions and challenges for tomorrow's urban life. RC21 International Conference'da sunulan bildiri, Urbino, Italy. Erişim adresi: https://agustincocolagant.net/wp-content/uploads/2015/08/E4-C%C3%B3cola-Gant.pdf
- Codagnone, C. & Martens, B. (2016). Scoping the sharing economy: origins, definitions, impact and regulatory issues. (Teknik rapor). Joint Research Centre of the European (JRC) sayfasından erişildi: https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/JRC100369.pdf
- Colomb, C. & Novy, J. (2016). Urban tourism and its discontents: an introduction. Colomb, C. ve Novy, J. (Eds.). *Protest and Resistance in the Tourist City* içinde (s.1-30). London, UK: Routledge.
- Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (2014). Yeldeğirmeni deneyimi: kentsel yenilemeye farklı bir yaklaşım. İstanbul: ÇEKÜL Vakfı.
- Davidson, M., & Lees, L. (2010). New-build gentrification: its histories, trajectories, and critical geographies. *Population, Space and Place*, 16(5), 395-411. doi: 10.1002/psp.584
- Dubois, E., Schor, J., & Carfagna, L. (2014). New cultures of connection in a Boston Time Bank. J. Schor & C. Thompson (Eds.). *Practicing Plenitude* içinde. New Haven: Yale University Press.
- Ersoy, M. (2001). Sanayisizleşme süreci ve kentler. *Praksis Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 32-52. Erişim adresi: http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/002-Ersoy.pdf
- Ersoy, M. ve Şengül, T. (2001). Sanayisizleşme Sürecinin Kentsel Yaşama Etkileri: Zonguldak Örneği, (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Ankara. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veritabanından erişildi.
- Füller, H. & Michel, B. (2014).. Stop being a tourist! new dynamics of urban tourism in Berlin-Kreuzberg. *International Journal of Urban and Regional Research*, 38(4), 1304-1318. doi: 10.1111/1468-2427.12124
- Gansky, L. (2010). *The mesh: why the future of business is sharing*. New York: Portfolio Penguin.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*, İstanbul: Kırmızı Yayınevi.
- Glass, R. (1964). *London: aspect of change*, London: MacGibbon & Kee.
- Hackworth, J. & Smith, N. (2001). The changing state of gentrification, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 92(4), 464-477.
- Hall, P. A. (1989). *The political power of economic ideas: Keynesianism across nations*, Princeton: Princeton University Press.
- Hamari, J., Sjöklint, M., & Ukkonen, A. (2015). The sharing economy: why people participate in collaborative consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(9), 2047-2059. doi: 10.1002/asi.23552

- Hardt, M. ve Negri, A. (2001). İmparatorluk, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Harvey, D. (1989/2014). Postmodernliğin durumu. İstanbul: Metis.
- Harvey, D. (2015). Neoliberalizmin kısa tarihi, Çev. Aylin Onacak, İstanbul: Sel Yayıncılık.
- İslam, T. (2006). Merkez dışı İstanbul'da soylulaştırma, İstanbul'da soylulaştırma eski kentin yeni sahipleri içinde, Der. David Behar ve Tolga İslam, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Keyder, Ç. (1993). Ulusal kalkınmacılığın iflası, İstanbul: Metis Yayınları.
- Maitland, R. (2010). Everyday life as a creative experience in cities. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 4(3), 176–185.
- Malhotra, A., & Van Alstyne, M. (2014). The dark side of the sharing economy... and how to lighten it. *Communications of the ACM*, 57(11), 24-27. doi: 10.1145/2668893
- Marcuse, P. (1985). Gentrification, abandonment, and displacement: connections, causes, and policy responses in New York City. *Journal of Urban and Contemporary Law*, 28(195), 195–240. Erişim adresi: http://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1396&context=law_urbanlaw
- Massey, D. (1984). Spatial divisions of labour: social structures and the geography of production, London, UK: Macmillan.
- Newman, K., & Wily, E. K. (2006). The right to stay put, revisited: gentrification and resistance to displacement in New York City. *Urban Studies*, 43(1), 23–57.
- Opillard, F. (2016). From San Francisco's "tech boom 2.0" to Valparaiso's Unesco World Heritage Site: resistance to tourism gentrification in a comparative political perspective. Colomb, C. & Novy, J. (Eds.). *Protest and resistance in the tourist city içinde* (s.129-151). London: Routledge, 129-151.
- Peters, D. (2016). Density wars in silicon beach: the struggle to mix new spaces for toil, stay and play in Santa Monica, California. Colomb, C. & Novy, J. (Eds.). *Protest and resistance in the tourist city içinde*, London, UK, Routledge, 90-108.
- Rose, D. (1984). Rethinking gentrification: beyond the uneven development of Marxist urban theory, *Environment and Planning D: Society and Space*, 2(1), 47-74.
- Samaan, R. (2015). AirBnb, rising rent, and the housing crisis in Los Angeles. (Teknik rapor). Los Angeles Alliance for a New Economy (LAANE) sayfasından erişildi: <http://www.laane.org/wpcontent/uploads/2015/03/AirBnB-Final.pdf>.
- Sassen, S. (1996). Whose city is it? globalization and the formation of new claims, *Public Culture*, 8, 205-223.
- Slater, T. (2009). Missing Marcuse: on gentrification and displacement. *City*, 13(2-3), 292–311. doi: 10.1080/13604810902982250
- Slater, T. (2010). Still missing Marcuse: Hamnett's foggy analysis in London Town. *City*, 14(1-2), 170–179. doi: 10.1080/13604811003633719
- Smith, N., (1986). Gentrification of the city, Boston: Allen & Unwin.
- Smith, N. (1986/2007). Gentrification, the frontier and the restructuring of urban space. Smith, N. & Williams, P. (Ed.). *Gentrification of the city içinde* (s.20-22). Oxon: Routledge.
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: gentrification and the revanchist city*. London, UK: Routledge.
- Şen, B. (2001). Kentsel mekânda üçlü ittifak: sanayisizleşme, soylulaştırma, yeni orta sınıf, *Journal of Political Science*, 44, 1-21.
- Şen, B. (2005/2016). Soylulaştırma: kentsel mekânda yeni bir ayrışma biçimi. Kurtuluş, H. (Der.). *İstanbul'da kentsel ayrışma içinde* (s.127-160). İstanbul: Bağlam.
- Tarkay, G. (2010). Bir erken 20. yüzyıl kent mahallesi için kentsel yenileşme konularının değerlendirilmesi: Kadıköy Yeldeğirmeni (Yüksek Lisans Tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ), Ankara. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi veritabanından erişildi.
- T.C. Kadıköy Belediyesi, (2015). 2015–2019 Stratejik Plan, İstanbul.
- Tsai, S. & Sitting, D. S. (2015). Peer-to-Peer home and ride sharing, economic impacts and policy recommendations for local governments. *UCLA Urban Planning Journal*, 22, 197-207.
- Türkün, A., Ünsal, B. Ö. ve Yapıcı, M. (2014). İstanbul'da 1980'ler sonrasında kentsel dönüşüm: mevzuat, söylem, aktörler ve dönüşümün hedeflendiği alanlar, Mülk, mahal, insan: İstanbul'da kentsel dönüşüm içinde, Der. Asuman Türkün, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ünsal, B. Ö. ve Türkün, A. (2014). Neoliberal kentsel dönüşüm: kentsel alanlarda sınıfsal tahliye, yoksullaşma ve mülksüzleşme, Mülk, Mahal, İnsan: İstanbul'da kentsel dönüşüm içinde, Der. Asuman Türkün, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Zervas, G., Proserpio, D. & Byers, J.W. (2016). The rise of the sharing economy: estimating the impact of AirBnb on the hotel industry. *Boston U. School of Management Research Paper*, 2013(16), 1-45. doi: <https://doi.org/10.1509/jmr.15.0204>

İNTERNET KAYNAKLARI

- Airbnb (2016). 2016 17 December İstanbul, Kadıköy Analytics. [Veri seti]. Erişim adresi: www.airbnb.com [Erişim Tarihi: 17.12.2016]
- Airbnb (2016a) About us. Erişim adresi: <https://www.airbnb.com.tr/about/about-us> [Erişim Tarihi: 28.12.2016]
- Airbnb (2016b) Economic impact of Airbnb. <https://www.airbnb.com.tr/economic-impact> [Erişim Tarihi: 28.12.2016]
- Airdna (2016) 2016 17 December İstanbul analytics. [Veri seti] Erişim adresi: <https://www.airdna.co/city/tr/istanbul> [Erişim Tarihi: 17.12.2016]
- All eyes on the sharing economy. (2013, 9 Mart). *The Economist*, Erişim adresi: <http://www.economist.com/news/technology-quarterly/21572914-collaborative-consumption-technology-makes-it-easier-people-rent-items> [Erişim Tarihi: 12.12.2016]
- Asher-Schapiro, A. (2014, 19 Eylül). Against Sharing. *Jacobin Magazine*, Erişim adresi: <https://www.jacobinmag.com/2014/09/against-sharing/> [Erişim tarihi: 08.11.2017]
- Botsman, R. (2013, Kasım). The sharing economy lacks a shared definition. *Fast Company Magazine*, Erişim adresi: <https://www.fastcompany.com/3022028/the-sharing-economy-lacks-a-shared-definition> [Erişim Tarihi: 03.01.2017]
- Chris, C., Mai-Duc, C. & Khouri, A.. (2015, Temmuz). Uber worker ruling highlights the legal troubles of a 'sharing economy'. *Los Angeles Times*, Erişim adresi: <http://www.latimes.com/business/technology/la-fi-tn-uber-driver-employee-labor-commission-20150617-story.html> Erişim Tarihi: [09.01.2017]
- Inside Airbnb. (2016). 2016 17 December İstanbul Airbnb Analytics [Veri seti]. Erişim adresi: <http://insideairbnb.com/get-the-data.html> [Erişim Tarihi: 17.12.2016]
- Jericho, G. (2016, 18 Nisan). The dark side of Uber: why the sharing economy needs tougher rules?. *The Guardian*, Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/business/grogonomics/2016/apr/18/uber-airbnb-sharing-economy-tougher-rules-australia> [Erişim tarihi: 08.01.2017]
- Kallis, G. (2014, 18 Ekim). AirBnb is a rental economy, not a sharing economy. *The Press Project*, Erişim adresi: <https://www.thepressproject.gr/ende-tails.php?aid=68073> [Erişim tarihi: 19.09.2017]
- Kirkham, C., Mai-Duc, C. & Khouri, A. (2015, 17 Haziran). Uber worker ruling highlights the legal troubles of a 'sharing economy'. *Los Angeles Times*, Erişim adresi: <http://www.latimes.com/business/technology/la-fi-tn-uber-driver-employee-labor-commission-20150617-story.html#page=1>. [Erişim Tarihi: 01.01.2017]
- Schor, J. B. (2015, Şubat). Getting sharing right. *Contexts Magazine*, Erişim adresi: <https://contexts.org/articles/on-the-sharing-economy/#schor> [Erişim tarihi: 09.11.2016]
- The "AirBnb effect": is it real and what is it doing to a city like amsterdam?. (2016, 6 Ekim). *The Guardian*, Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/cities/2016/oct/06/the-airbnb-effect-amsterdam-fairbnb-property-prices-communities> [Erişim Tarihi: 22 Kasım 2016]
- www.sahibinden.com (2016). Kadıköy mahalle bazında yıllara göre ortalama kiralık konut m² birim fiyat endeksi. Erişim adres: <https://www.sahibinden.com/emlak-endeksi/konut/kiralik/istanbul/440> [Erişim Tarihi: 17.12.2017]
- Yeldeğirmeni Canlandırma Projesi. Kadıköy Belediyesi. Erişim adresi: <http://yeldegirmeni.kadikoy.bel.tr/altsayfa.aspx?id=2060> [Erişim Tarihi: 25.10.2016]

ARAŞTIRMA / ARTICLE

İstanbul'da Afet Riski Yüksek İlçelerin Planlama Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Districts in Istanbul at High-Risk in the Event of a Disaster for Planning Purposes

 Ufuk Fatih Küçükali

İstanbul Aydın Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul

ÖZ

17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde Marmara Bölgesinde meydana gelen büyük depremlerin ardından, İstanbul'un da olası büyük bir deprem ile karşı karşıya olduğu gerçeği daha güçlü bir şekilde gündeme oturmuştur. İstanbul'da büyük bir depremin ortaya çıkaracağı zararların, insan hayatı, fiziki yapı, sosyo-ekonomik boyutları ve çevre açısından telafi edilemez ve yönetilemez boyutlarda bir afete neden olacağı tahmin edilmektedir. İstanbul'da beklenen depremin en çok hasara neden olacağı bölgeler, yapılaşmanın da en yoğun olduğu Avrupa ve Anadolu yakalarının güney kısımlarıdır. Bu çalışmada, İstanbul'da yapılan arazi çalışmaları neticesinde deprem riskinin fazla olduğu tahmin edilen İstanbul Avrupa Yakası güneyinde bulunan 12 ilçenin; (Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Beylikdüzü, Esenyurt, Fatih, Güngören, Küçükçekmece Zeytinburnu, Esenler ve Bayrampaşa) doğal kaynak analizleri yapılarak bu bölgedeki 1/5000 Nazım İmar Planı'na göre olması gereken nüfus ile mevcut nüfus karşılaştırılması sonucunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar sözcükler: Deprem, İstanbul, nüfus analizi, planlama.

ABSTRACT

Following the devastating earthquakes that took place in the Marmara Region on 17 August and 12 November, 1999, awareness of the fact that Istanbul continues to face the likelihood of a major earthquake became more intense. It is estimated that damage caused by a severe earthquake in Istanbul would cause a disaster that cannot be compensated for in terms of human life, as well as unmanageable loss with respect to physical structures, socioeconomic dimensions, and the environment. The earthquake expected in Istanbul will cause the most damage in the southern parts of both the European and the Anatolian portions of the city, where recent construction is most concentrated. This study includes an analysis of the natural resources of 12 districts (Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Beylikdüzü, Esenyurt, Fatih, Güngören, Küçükçekmece Zeytinburnu, Esenler, and Bayrampaşa) located in the south of Istanbul on the European side where, according to field studies, the earthquake risk is estimated to be higher. Suggestions are also provided based on a comparison of the appropriate population size and distribution, according to the 1/5000 Master Plan for this region, and the existing population.

Keywords: Earthquake; Istanbul; population analysis; planning.

Giriş

Deprem; yer kabuğu içindeki kırılmalar nedeniyle ani olarak ortaya çıkan titreşimlerin dalgalar halinde yayılarak geçtikleri ortamları ve yer yüzeyini sarsması olayıdır. Başka bir ifade ile anlatacak olursak; üzerine bastığımız, binalar inşa ettiğimiz toprak yüzeyini yerinden oynatan hatta inşa edilen binalara ve içindeki biz insanlara zararlar verebilen bir doğa olayıdır. Türkiye coğrafyasının önemli bir kısmı yüksek deprem tehlikesi altındadır. Yapı stokunun durumu, tehlikenin derecesini artırmakta ve nüfusumuzun azımsanamayacak bir kısmı deprem riski altında yaşamaktadır. 1999 depremleri bir kez daha göstermiştir ki; ülkemiz jeolojik özellik ve meteorolojik koşullarından dolayı tarih boyunca afet olayları ile sık karşılaşan bir coğrafyada yer alır. Bu coğrafyanın afet riski; depremden tıbbi jeolojik risklere, kuraklıktan heyelan ve su baskınlarına kadar oldukça geniştir (Tüysüz, 2003). Anadolu tarihi, afet olaylarının yarattığı zararların üzerinde yaşayan herkesi hemen hemen her dönem etkilediğini, hatta kimi zaman afet şiddetinin uygarlıkların yok olmasıyla sonuçlanmasına kadar ulaşabildiğini göstermektedir.

Amaç

İstanbul'un Avrupa yakası güneyinde deprem riski altında yaşayan çok fazla nüfus bulunmakta (İBB, 2003) ve kaçak yapılaşmadan dolayı bu nüfus planlanan nüfustan oldukça fazladır. Yapılan araştırmada Avrupa yakasının güneyindeki 12 ilçe olan Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Beylikdüzü, Esenyurt, Fatih, Güngören, Küçükçekmece, Zeytinburnu, Esenler ve Bayrampaşa'nın doğal kaynak analizlerinin yerleşime uygunluk açısından yapılması ve bu analizler sonucunda nüfusla ilgili önerilere yer verilmesi amaçlanmaktadır.

Materyal ve Metod

Çalışmada materyal olarak daha önceden konu ile ilgili hazırlanmış lisans ve doktora tezlerinden, ilgili meslek odaları ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden (İBB) elde edilen ortofotolar ile uydu görüntüleri, plan ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından yaptırılmış olan İstanbul deprem tehlikesi değerlendirmesi ve mikro bölgeleme raporlarından yararlanılmıştır. Çalışmanın yöntemi ise ArcCIS 10.1 yazılımı kullanılarak araştırma alanının fiziki ve coğrafi yapısı hakkında elde edilen bulguların analiz edilmesi ve yorumlanarak değerlendirilmeler yapılması ve önerilerde bulunulmasıdır. Sonuç olarak mevcut araştırma alanındaki ilçelerdeki mevcut nüfus ile 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı kararlarında planlanan nüfus arasında karşılaştırmalar yapılarak fiziksel-ekolojik ve sosyal dengeyi gözeterek fonksiyon dağılımları ve yaşam kalitesi açısından uygun nüfus transferleri önerilerinde bulunulmuştur.

Bulgular

Araştırma Alanı Doğal Yapı Özellikleri Coğrafi Konum

Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden biri olan ve Balkan Yarımadası ile Anadolu arasında bir geçiş oluşturan Marmara Bölgesi'nde yer alan İstanbul; Avrupa ve Asya kıtalarının birbirine bağlandığı noktada yer almaktadır. Coğrafi konum olarak, 28° 01' ve 29° 55' doğu boylamları ile 41° 33' ve 40° 28' kuzey enlemleri arasında bulunan İstanbul il'i; 5.400 km²'lik yüzölçümüyle 769.604 km²'lik Türkiye topraklarının % 0,7'sini kaplamaktadır (Gürler, 2003). İl'i kuzeyde Karadeniz, doğuda Kocaeli Sıradagları'nın yüksek tepeleri, güneyde Marmara Denizi ve batıda ise Ergene Havzası'nın su ayırım çizgisi sınırlarken, komşu iller de Kocaeli ve Tekirdağ olmaktadır. İstanbul Boğazı, Karadeniz'i Marmara Denizi ile birleştirirken; Asya Kıtası ile Avrupa Kıtası'nı da birbirinden ayırmakta ve aynı zamanda İstanbul kentini de ikiye bölmektedir (Şekil 1).

Araştırma alanının konumu, Haliç'in doğusunda kalmakta olup Avrupa yakasının depreme karşı en riskli olduğu tespit edilen 12 ilçe olan Avcılar, Bağcılar, Bahçelievler, Bakırköy, Beylikdüzü, Esenyurt, Fatih, Güngören, Küçükçekmece, Zeytinburnu, Esenler ve Bayrampaşa (JICA-İBB, 2003) İstanbul'un Avrupa yakasının güneyinde kalmaktadır. Araştırma alanının toplam büyüklüğü 291.52 km² dir (Şekil 2).

Şekil 1. İstanbul ilinin Türkiye'deki konumu.

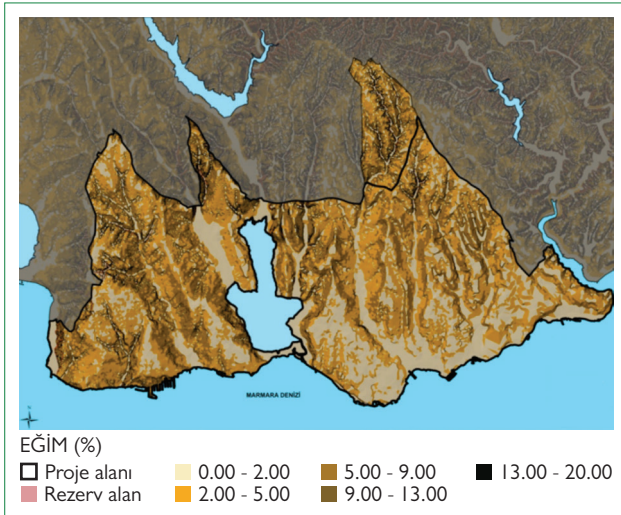
Şekil 2. Araştırma alanının konumu.

Doğal Yapı

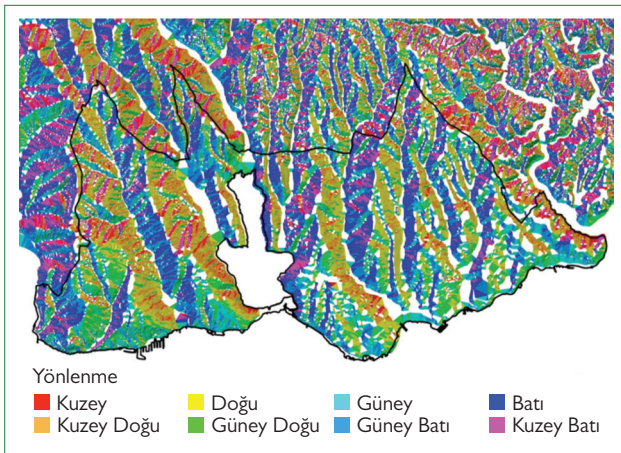
Araştırma alanı doğal yapısı çeşitlilik içeren topografyası, morfolojik yapısı, jeolojik oluşumları, toprak yapısı, iklim durumu ile İstanbul'un en yoğun yerleşim alanlarına ve nüfus oranına sahip bölgelerinden birisidir.

Araştırma alanı genelinde eğim durumuna bakıldığında; Esenyurt'un kuzey kesimlerinde, Beylikdüzü genelinde ve Avcılar ilçesinin kuzeyinde eğim %2 ile %9 arasında olup, araştırma alanının en eğimli bölgelerini oluşturmaktadır. Genel olarak araştırma alanında %10 un üzerinde eğim bulunmamaktadır (Ertek, 2010). Bu sebeple araştırma alanı yerleşime uygun bir nitelik taşımaktadır. Kuzeye doğru gidildikçe eğim artmaktadır. Kıyı bölgelerinde ve Küçükçekmece Gölü kenarlarında neredeyse düz denilecek kadar az eğimli arazi varlıkları gözlemlenebilmektedir (Şekil 3).

Şekilde 3'te görüldüğü gibi akarsuların kuzeyden güneye doğru Marmara Denizi'ne akması sebebiyle oluşan vadilerden dolayı yönelimin daha çok doğu-batı doğrultusunda olduğu görülmektedir. Araştırma alanının güney tarafında yönelimin daha

Şekil 3. Araştırma alanının eğim haritası.

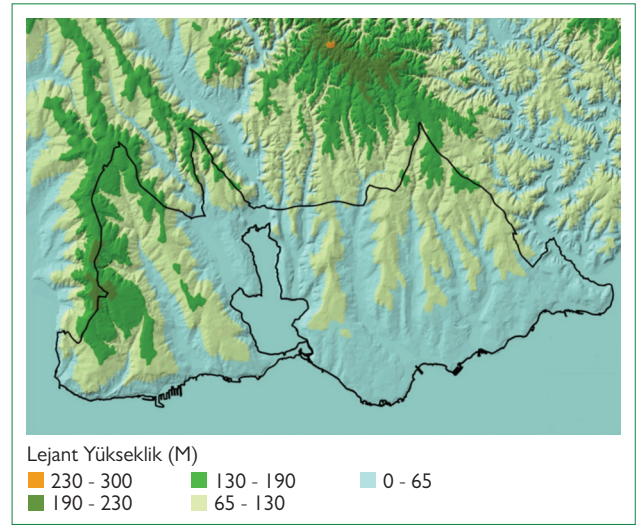
Şekil 4. Araştırma alanının bakı haritası.

çok güney-batı ve batıya doğru, araştırma alanının doğu kısmında ise yönelimin daha çok kuzey-doğu ve doğuya doğru olduğu görülmektedir (Şekil 4).

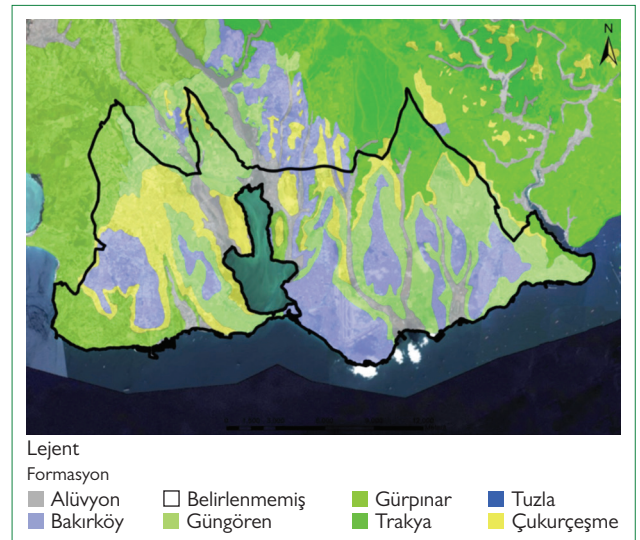
Araştırma alanının güney-doğu kısmı eğimin en az olduğu bölgedir. Araştırma alanında yükseltinin en fazla olduğu bölge ise Küçükçekmece Gölü'nün ve aynı zamanda araştırma alanının da batı sınırı olan Beylikdüzü ve Büyükçekmece sınırındadır. Batıdan doğuya gidildikçe yükselti azalır. Araştırma alanının geneli açısından yükseltisi 200 m ile 0 m arasında değişir.

Araştırma alanının yüksekliği 0 ile 230 metre arasında değişmektedir ve alanın %60'ı 65 metre yüksekliğinin altındadır (Ertek, 2010) (Şekil 5).

Araştırma alanında Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ile İBB'nin ortaklaşa yürüttüğü çalışma (JICA-İBB, 2003) sonucunda hazırlanan 1/50000 ölçeğindeki jeoloji haritası Şekil 6'da

Şekil 5. Araştırma alanının yükseklik haritası.

Şekil 6. 1/50000 jeoloji haritası.

gösterilmiştir. Bu çalışmaya göre araştırma alanının kuzeydoğu tarafında bulunan Trakya formasyonu yoğun tektonizma olaylarından etkilenmiş, birkaç metrede bir değişik doğrultulu fay, kıvrım, kırık ve eklem sistemlerine sahiptir. Trakya formasyonunun ilk 15-20 m'si ayrılmış, orta ayrılmış kaya özelliğindedir. Daha alt kesimlerde ise gri-mavi renkli ayrılmamış kaya özelliğindedir ve bölgesel verilere Trakya formasyonun kalınlığı 1000 m'den fazladır. Bu formasyon üzerine, yaklaşık kalınlığı 150 m olan açılal diskordansla, Eosen yaşlı, orta, yer yer kalın tabakalı, mikritik, karstik boşluklu, bol fosilli, kireçtaşı, marn ve karbonatlı kilitaşından oluşan Kırklareli formasyonu gelmektedir. Bu formasyon üzerinde, 700 m'den daha kalın, Oligosen yaşlı, sıkı kum-kumtaşı mercekli sert kil-kilitaşından oluşan Gürpınar formasyonu bulunmaktadır. Gürpınar Formasyonunun daha üstünde Miyosen yaşlı çökel birimleri bulunmaktadır. Miyosen yaşlı ilk birim Çukurçeşme Formasyonu'dur. Bu formasyon, yaklaşık 25 m kalınlıkta az tutturulmuş veya tutturulmamış çakıllı kum tabakaları ile arada kil tabakaları veya merceklerinden oluşmaktadır. Bu birimin üstünde geçişli olarak Güngören Formasyonu, yeşilimsi gri, açık kahve renkli, ince kum mercekleri bulunan kil tabakalarından oluşur. Miyosen istifinde ayırt edilen en üst birim ise 20 m kalınlıktaki Bakırköy Formasyonudur. Bakırköy Formasyonu başlıca, beyaz, ince-orta tabakalı, arada yeşilimsi gri kil, marn ve kireçtaşıdan oluşur. Bu birimler üzerinde alüvyon ve halıç çökelleri yer alır. Alüvyon çökelleri başlıca sarı kahve renkli kum ve siltli killerden oluşmaktadır. Halıç çökelleri ise kalınlığı 35 metre dolayında olan, durgun ortamda çökelen siltli kil çökellerinden oluşmaktadır. Bu çökeller üzerinde de İstanbul da eski yerleşim yerlerinde bulunan antik dolgu ve yeni yerleşim yerlerindeki güncel dolgu malzemeleri 30 m'ye kadar ulaşmaktadır (Tekeli, Dedeoğlu, Braun-Fahrlaender & Tanner, 2010; Yüzer, Eyüboğlu, 1998).

Araştırma alanında Küçükçekmece Gölü'nün güney kumsalı ve doğu kesimi ile gölün batı yakasındaki alüvyon birikintisinin bir kısmı, Ayamama Deresi boyunca bulunan alüvyon birikintisinin bir kısmı, Bakırköy'den Eminönü'ne kadar olan Marmara Denizi sahil kesimleri, Haliç'in batı yakasının bir kısmı yüksek sivilaşma potansiyeline sahip alanlardır. Ayrıca araştırma alanında güncel heyelan aktiviteleri değerlendirildiğinde Küçükçekmece Gölü'nün güney doğusunda ve gölün batısında, bunun yanında Avcılar ve Beylikdüzü ilçelerinin sahil kesimlerinde yüksek heyelan tehlikesi görülmektedir (İBB, 2007).

İstanbul'u etkileyecek deprem kaynaklı tsunami ile ilgili yapılan simülasyonlar incelendiğinde Adalar veya Yalova fayı hareket ettiğinde Adalarda tsunami yüksekliğinin 4 ila 7 metreye kadar yükseleceği, Kadıköy ya da Tuzla'yı da içeren doğu yakasında 3 ila 5 metre, Yenikapı, Yeşilköy yada Avcılar'ı da içeren batı yakasında 3 ila 4 metre olacağı ancak Boğaziçi ve Haliç'te tsunami yüksekliği maksimum 2 metre olacağı tahmin edilmektedir (İBB, 2007).

Bunun yanında İstanbul'da verimli topraklar 87.667 (%21) hek-

tar olup il arazi varlığını oluşturmaktadır. İstanbul İli toprakları verimlilik yönünden oldukça fakir durumdadır. Orman ve yerleşim alanları dışında tutulan yaklaşık 132 bin hektar alandan yapılan eski ve yeni toprak örnekleme ve analiz sonuçlarına göre, alanın %64'lük bölümünde organik madde içeriğinin %2'den az olduğu görülmüştür. %29'luk bölümünde %2-6 organik madde içeriğinin olduğu ve ancak % 7'lik bölümünde organik madde içeriğinin %6'dan fazla yani zengin olduğu görülmüştür. Yapılan analizler sonucunda; alüvyal ve kahverengi orman toprakları az düzeyden orta düzeye arttığı, fosfor içeriklerinde bir düşüş gözlenmiştir. Azot ve fosfor seviyesinin, diğer toprak gruplarında değişiklik göstermediği, Vertisollerde azot seviyesi orta düzeyde, diğer topraklarda ise hala fakir düzeyde olduğu görülmüştür (Taşova, Akın, 2013). Araştırma alanında toprak verimliliği parametresi planlama aşamasında yer seçimi aşamasında temel belirleyici parametrelerden biri olarak değerlendirilmemiştir. Özellikle Küçükçekmece Gölü kuzey ve kuzeydoğusunda yer alan verimli tarım arazilerinde yüksek yoğunluklu rezidans ve alışveriş merkezleri yapıldığı görülmüştür. Böylelikle optimum alan kullanım kriterlerinin planlama aşamasında göz önünde bulundurulmadığı söylenilebilir. Bunun yanında plan tadilatları ile bu tür yüksek yoğunluklu plan kararlarının da hayata geçtiği görülebilmektedir.

İSKİ verilerine göre 19 adet irili ufaklı göl ve gölet bulunmaktadır. Bunların 16 tanesi farklı derelerle beslenen, önleri set ya da bentlerle kesilerek oluşturulmuş baraj ve göletlerdir. Araştırma alanında bulunan Küçükçekmece Gölü günümüzde akarsularla beslenememesine karşın, lagün oluşumlu doğal bir göldür. Ancak günümüzde çeşitli amaçlarla önleri kapatılarak denizle bağlantıları kesilmiştir. Bölgedeki göl ve göletlerin toplam alanı 127.86km² dir; en büyük alana sahip olanı 31.77km² ile il alanının kuzeybatısında yer alan Terkos Gölü'dür. Araştırma alanında bulunan Küçükçekmece Gölü'nün yüzey alanı ise 19.57 km²'dir. Araştırma alanının içerisinden birçok dere geçmektedir. Bunların en önemlileri Ayamama Deresi ve Tavukçu Deresi olup bu dereler genellikle yer altında alınarak ıslah çalışmaları yapılmış ve kent ekolojisi açısından işlevsiz hale getirilmiştir. İstanbul için çok önemli içme suyu havzası niteliğinde olan göl ve göletlerin ekolojik parametreler göz önünde bulundurulmadan yapılaşmaya açılmasına bağlı olarak yoğun çevresel sorunlar yaşanmaktadır.

Araştırma alanının yer altı suyu durumu ile ilgili niteliksel ve niceliksel özelliklerini ortaya koyan ve tüm araştırma alanını kapsayan bir çalışma henüz yapılmamış olmasına rağmen jeolojik özelliklerin belirleyiciliğinde oluşan yeraltı suyu potansiyeli jeolojik özellikler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırma alanında Trakya formasyonu ve Bakırköy formasyonu kırıklı akifer, Çukurçeşme formasyonu taneli akifer ve Kırklareli formasyonu karstik akifer özelliğindedir. Gürpınar formasyonu ve Güngören formasyonuna ait killer geçirimsiz olarak kabul edilebilir. Gürpınar formasyonun çakıllı ve kumlu düzeyleri ile Çukurçeşme formasyonun kumlu çakıllı düzeyleri

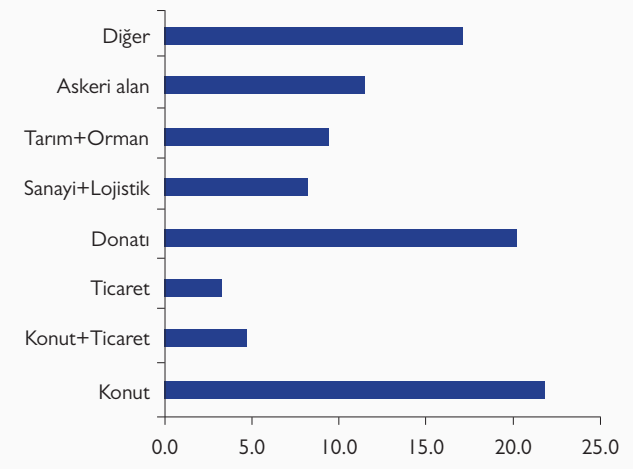
Tablo 1. Araştırma alanı arazi kullanımı

	Alan	Oran (%)
Konut	58.189.182	22.5
Konut+Ticaret	13.528.592	5.2
Ticaret	9.200.834.4	3.6
Donatı	53.110.080.4	20.5
Sanayi+Lojistik	22.646.941.7	8.8
Tarım+Orman	25.521.726.3	9.9
Askeri alan	31.044.378.6	12
Diğer	45.402.024.6	17.6
12 ilçe toplam alanı	258.643.759.7	100

akifer özelliğindedir. Ancak Gürpınar formasyonun kum ve çakıl düzeylerinin kalın kil ile ardalanmalı oluşu ve Çukurçeşme formasyonun kalınlığının az olması ve yerleşim alanları içerisinde kalmasından dolayı beslenme koşulları azalmaktadır (Yalçın, Yetemen, 2009). Sonuç olarak araştırma alanında yeraltı suyu potansiyeli oldukça düşüktür. Yer yer lokal yüksek potansiyele sahip alanlar söz konusu olsa da yoğun kentleşme ve yapılaşma neticesinde yeraltı suyunun kullanımı oldukça sınırlıdır.

İstanbul İli Karadeniz kıyısında olması sebebiyle Karadeniz ikliminin, Akdeniz'in Ege ve Marmara Denizleri vasıtasıyla kuzeye doğru uzanması ve bu civarda güneyli hava akımlarını bloke edecek önemli yükseltilerin olmaması nedeniyle, Akdeniz ikliminin görülebildiği ilginç bir konuma sahiptir. İstanbul için ortalama yağış 850 mm civarındadır. Bu seviye araştırma alanında ve Marmara Denizi kıyılarında ilin diğer bölgelerine göre daha düşüktür (665 mm civarında). Araştırma alanında en fazla yağış kış aylarında, en az yağış ise mayıs ile ağustos ayları arasında gerçekleşmektedir. İstanbul'da yıllık ortalama sıcaklık bir istasyondan diğerine fazla değişmemekte olup, en yüksek değerler ile en düşük değerler arasında sadece 1.5°C civarında bir fark vardır. Genel olarak maksimum sıcaklıklarda yüksek değerler daha çok şehirleşmenin olduğu Boğaz'ın güney kısımları ile Marmara kıyılarında; düşük değerler ise, Boğaz'ın kuzeyinde Karadeniz'in etkisine açık kısımlar ile Karadeniz kıyılarında görülmektedir (Sensoy, vd., 2008). Özellikle yoğun yapılaşmaya bağlı olarak sert zemin miktarındaki artışın neden olduğu ısı adaları ile araştırma alanında mikroklimatik konfor açısından da önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Açık yeşil alan ve yapılaşmış alan arasında optimum dengenin sağlanabilmesi için gerekli iyileştirme faaliyetlerinin planlama kararlarında belirleyici olması gerekmektedir.

Tarım ve dere koruma bantları bölgenin en belirgin doğal alanlarıdır. Küçükçekmece Gölü çevresindeki tarım alanları, askeri alan içinde kalan yeşil alan, dere koruma bantları araştırma alanının doğal flora ve faunasını oluşturmaktadır. Araştırma alanının bulunduğu bölgede Akdeniz flora bölgeleri yer alır. Ancak araştırma alanının bazı bölümlerinde, insan etkisiyle

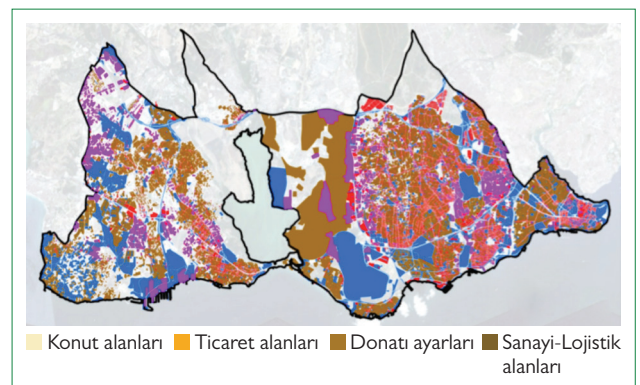
doğal yapı bozulmuş olup, antropojen kökenli bitki toplulukları yer yer hakim duruma geçmiştir.

Araştırma Alanı Arazi Kullanımı

Araştırma alanı içinde konut alanları %22.5 oranında en büyük dilime sahipken, donatı alanları da %20.5 ile ikinci en büyük orana ait alanlardır (Tablo 1). Özellikle Atatürk Hava Alanı'nın araştırma alanı sınırları içinde yer almasından dolayı donatı yüzdesi artmaktadır (Şekil 7). Araştırma alanında alan kullanımı açısından ekolojik değerlerin varlığını devam ettirebilmesine olanak sağlayacak taşıma kapasitelerinin aşıldığı ve özellikle afet riski yüksek alanlardaki yoğun yapılaşmaya bağlı olarak risk oluşturduğu görülmektedir.

Araştırma Alanının 1/100.000 İl Çevre Düzeni Planı ve 1/5000 Nazım İmar Planı

İstanbul Çevre Düzeni Planı ile "İstanbul'un evrensel düzeyde taşıdığı kültürel ve doğal öz değerlerine sahip çıkılarak, İstanbul'a doğası, yaşam kalitesi, erişilebilirliği ve sahip olduğu genç dinamik nüfusu ile dünya ölçeğinde güçlenmiş bir kent statüsü kazandırmak" amaçlanmaktadır. Bu Plan; ekonomik ve ekolojik kararların birbirleri ile çatışmayacak şekilde alınmasını ve bu kararların

Şekil 7. Araştırma alanının arazi kullanım haritası.

arazi kullanımı konusunda ortaya konulan stratejik yaklaşımlarla örtüşmesini hedefleyen; sosyal yapıyı, yönetsel kararları ve mekanı şekillendirerek sürdürülebilir kalkınmayı tüm boyutları ile ele alan önemli araçları ve karar destek sistemlerini içermektedir (İBB, 2009b). İl bütünü için hazırlanan 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı; geliştirilen yöntem ve ulaştığı sonuçlar bakımından mekânsal ve demografik anlamda bir kapasite plan niteliği taşımakta, bu bağlamda kontrolsüz büyüme ve nüfus artışı gibi tehditlerin önüne geçilmekte, kent mekânsal ve demografik sınırları ortaya çıkarılmaktadır. Üst Ölçek planda esas alınması gereken 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planının yol ve yöntem gösterici olması adına sadece plan kararlarının değil bu kararlara nasıl ulaşıldığının anlaşılması ve böylece alt ölçek planlarda kararlara yön verici olmasıdır.

Çalışma alanında, Büyükşehir Belediyesi'nin hazırlamış olduğu 1/5000 Ölçekli Nazım İmar Planı mevcut olup, ilçe belediyeleri de 1/1000 Ölçekli Uygulama İmar Planlarını hazırlamışlardır. Bazı ilçe sınırları içerisinde İslah İmar Planları (K.Çekmece Gölü Kuzeyi vb.) yapılmıştır. Ayrıca, Marmara Denizi'ne kıyısı bulunan Bakırköy ve Zeytinburnu İlçelerinin bu bölgelerinde Turizm Bakanlığı yetkisinde Turizm Merkezi İmar Planları mevcuttur (İBB, 2007). Bu planlar açısından planlar hiyerarşisinde kopukluklar, kurumlar arası yetki karmaşası ve uygulamada çeşitli aksaklıklar söz konusudur. Araştırma alanı sınırları içinde kalan bölgede 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı kararlarına göre, konut alanları, ticaret aksları, sanayi bölgeleri ve donatı alanları ile ilgili mahalle bazında değişiklikler göze çarpmaktadır. Böylelikle parçacıl ve palyatif çözüm önerileri ile birlikte planlamanın bütüncül olma prensibine uygun olmayan bir gelişme gözlemlenmektedir.

İstanbul'un nüfusu 2014 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

verilerine göre 14.377.018 kişi, araştırma alanının nüfusu ise 2014 TÜİK verilerine göre Tablo 2'de de görüldüğü gibi 5.429.461 kişi olarak bulunmuştur.

Mevcut nüfus ile planda önerilen nüfus karşılaştırıldığında ise bazı ilçelerde nüfus, doymuş nüfusa sahipken, bazı ilçelerde ise nüfus transfer edilmelidir. Toplamda 12 ilçe genelinde mevcut 2014 nüfus sonuçlarına bakıldığında 5.429.461 olarak bulunmuş, ancak 1/5000 Nazım İmar Planı'nda ise önerilen toplam nüfus 5.051.752 olarak hesaplanmıştır. Yani araştırma alanında 377.709 kişinin fazla olduğu görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 2. Araştırma alanının nüfusu (TÜİK, 2014)

İlçeler	İlçe Büyüklüğü (HA)	Nüfus (TÜİK 2014)
1. Fatih	1.558.7	419.266
2. Bahçelievler	1.661.3	599.027
3. Avcılar	4.200.9	417.852
4. Küçükçekmece	3.753.9	748.398
5. Bakırköy	2.964.4	221.594
6. Bağcılar	2.237.0	754.623
7. Zeytinburnu	1.159.4	287.223
8. Esenyurt	4.312.6	686.968
9. Güngören	721.3	303.371
10. Beylikdüzü	3.778.3	262.473
11. Esenler	1.843.2	458.857
12. Bayrampaşa	960.8	269.809
Toplam	29151.80	5.429.461

Tablo 3. 1/5000 planına göre nüfusun 2014 mevcut nüfusla karşılaştırılması

İlçe adı	TÜİK verilerine göre nüfus 2014 (kişi)	5000 planına göre nüfus (kişi)	İlçedeki nüfus doygunluk durumu
1. Fatih	419266	324979	94287 kişi fazla
2. Bahçelievler	599027	477414	121613 kişi fazla
3. Avcılar	417852	498340	80488 kişi az
4. Küçükçekmece	748398	779725	31354 kişi az
5. Bakırköy	221594	258312	36718 kişi az
6. Bağcılar	754623	512741	241882 kişi fazla
7. Zeytinburnu	287223	234764	52459 kişi fazla
8. Esenyurt	686968	569986	116982 kişi fazla
9. Güngören	303371	274819	28552 kişi fazla
10. Beylikdüzü	262473	45455	192082 kişi az
11. Esenler	458857	397752	61105 kişi fazla
12. Bayrampaşa	269809	268338	1471 kişi fazla
Toplam	5429461	5051752	377709 kişi fazla

Sonuç

İstanbul Mikrobölgeleme Projesi Avrupa Yakası raporu incelendiğinde araştırma alanında yerleşime uygunluk açısından depremsellik özelliklerinin ortaya koyduğu tehlikeler yanında sıvılaşma tehlikesi, heyelan tehlikesi, sel baskını tehlikesi, tsunami tehlikesi, mühendislik sorunları (dolgu, jeolojik koşullar gibi) gibi sorunların gözlemlendiği yapılan detaylı çalışmalar ile gözlemlenmektedir. İncelenen raporda bu tehlikelerin değerlendirilmesine bağlı olarak yerleşime uygunluk haritaları elde edilmiş ve yerleşime uygun alanların çalışma alanının %39.64'ünü kapsadığı görülmüştür. Bunun yanında çeşitli yüksek tehlikeler bulunması sebebiyle yapılaşmaya gidilmemesi gereken yerleşime uygun olmayan alanlar; Avcılar Ambarlı Balaban Mahallesi, Denizköşkler Mahallesi, Bakırköy Menekşe Mahallesi, Firuzköy'ün doğusundaki göl yamaçları ile Halkalı çöplüğünün bulunduğu bölgelerdir. (İBB, 2007). İstanbul'un, olası deprem kayıplarının tahmini çalışması; İstanbul'un jeolojik, jeoteknik, jeofizik özelliklerinin ve deprem etkisi ve yerel zemin koşulları açısından farklı tehlike potansiyellerine sahip alanlarının belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. İstanbul'un olası deprem kayıpları tahminleri İstanbul deprem senaryosu (İBB, 2009a) raporu incelendiğinde yer sınıtı analizleri ve zemin modelleme, bina hasarı ve can kaybı analizi çalışmalarına göre kentsel hasar görülebilirliğin değerlendirilmesi, alt yapı sistemleri, sanayi yapıları, yangın, patlama ve tehlikeli madde sızması açısından araştırma alanı çok riskli bölge içinde görülmektedir.

Araştırma alanında yapılan analizler değerlendirildiğinde araştırma alanı sınırları kapsamında yukarıda bahsedilen fonksiyonel sorunların yanında bu fonksiyonel sorunların da neden olduğu sosyal sorunların da yaşandığı gözlemlenmektedir. Söz konusu 12 ilçeyi içine alan araştırma alanı içinde nüfus ve yapı yoğunluğunun azaltılması, yanlış yer seçimi ve yapılaşma kararlarının verilmemesi, sosyal donatı alanlarının artırılması, ekonomik kalkınma sağlayacak finansal modeller geliştirilmesi ve tüm kararların planlara yansıtılması gerekmektedir.

Çevre Düzeni Planında İstanbul'un nüfusunun seyretilmesi amacıyla yerleşimin Doğu-Batı aksında olması stratejisi önerilmektedir. Ancak Merkezi Yönetim ve Bakanlıkça alınan kararlar nedeniyle İstanbul'un su havzaları ve ekolojik alanları imara açılmıştır (Küçükali, 2015). Özellikle 3. Köprü ve 3. Havaalanı projelerinin hayata geçirilmesi ile birlikte İstanbul'da çok önemli ekolojik rezerv olarak yer alan kuzey ormanlarının ve su toplama havzalarının yapılaşma olgusu ile karşı karşıya kalacağı ve bu olguların da tetiklediği kentleşme sorunlarının araştırma alanını da etkileyeceği görülmektedir. Bu nedenle araştırma alanındaki ilçelerin nüfus doygunluk analizlerinden elde edilen verilere göre 377.709 kişinin özellikle jeolojik açıdan sakıncalı ve I. derece deprem bölgesinde yer alan araştırma alanından İstanbul'un batı ve doğu periferilerine transfer edilmesi gerekmektedir. Bu alanlar belirlenirken uluslararası

yer seçim kriterleri ve İstanbul'a özel koşulların birlikte değerlendirildiği en üst ölçekte politikalar ve koruma-kullanma dengesinin gözetildiği, teknik verilerin yanında sosyal ve kültürel verilerinde göz önünde bulundurulduğu bir planlama yaklaşımı benimsenerek araştırma alanı ve dolayısıyla İstanbul geneli hem trafik yoğunluğunun dengelenmesi, hem fonksiyon dağılımlarının uygun hale gelmesi hem de yaşam kalitesinin artırılması açısından gelişebilecektir. Son olarak araştırma alanında ve yakın çevresinde yaşayan halkın tüm yukarıda bahsedilen planlama süreçlerine katılımı sağlanarak ekonomik, sosyal ve çevresel hedeflerin bütünlüştürülmesi sağlanabilecektir.

KAYNAKLAR

- Ertek, T. A. (2010). İstanbul'un Jeomorfolojisi. İstanbul'un Jeolojisi Sempozyumu Bildiriler Kitabı (Editörler: ÖRGÜN, Y., ŞAHİN, SY), TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, İstanbul, 21-48.
- Gürlü, E. (2003). Kentsel Yeniden Üretim Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Çalışma: İstanbul Örneği. Kentsel Dönüşüm Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul, 113-158.
- İBB, (2003). "İstanbul Deprem Master Planı Projesi", İstanbul Büyükşehir Belediyesi ile İTÜ-ODTÜ Konsorsiyumu ve Yıldız Teknik Üniversitesi-Boğaziçi Üniversitesi Konsorsiyumu, İstanbul.
- İBB, (2007). İstanbul Mikrobölgeleme Projesi Avrupa Yakası, Deprem Risk Yönetimi ve Kentsel İyileştirme Daire Başkanlığı, İstanbul.
- İBB, (2009a). İstanbul'un olası deprem kayıpları tahminlerinin güncellenmesi (İstanbul deprem senaryosu), İstanbul.
- İBB, (2009b). İstanbul Büyükşehir Belediyesi, Şehir Planlama Müdürlüğü; 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu, İstanbul.
- JICA-İBB (2003) İstanbul İli Sismik Mikro-Bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Planı Çalışması, Japonya Uluslararası İşbirliği Teşkilatı.
- Küçükali, U. F. (2015). Yer Seçimi Sürecinde Yeni Yerleşim Alanları Üretimini Doğal Yapı ve Planlar ile İlişkinin Yeniden Düşünülmesi-Küçükçekmece İlçesi-Atakent Mahallesi Örneği. *Planning*, 25(3), 212-226.
- Sensoy, S., Demircan, M., Ulupinar, Y., & Balta, İ. (2008). Climate of turkey. Climate of Turkey. 2007. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Taşova, H., & Akın, A. (2013). Marmara Bölgesi topraklarının bitki besin maddesi kapsamlarının belirlenmesi, veri tabanının oluşturulması ve haritalanması. *TOPRAK SU DERGİSİ-SOIL WATER JOURNAL*, 2(2).
- Tekeli-Yeşil, S., Dedeoğlu, N., Braun-Fahrlander, C., & Tanner, M. (2010). Factors motivating individuals to take precautionary action for an expected earthquake in Istanbul. *Risk analysis*, 30(8), 1181-1195.
- TÜİK, (2014). Türkiye İstatistik Kurumu, İllere göre il/ilçe merkezi, belde/köy nüfusu ve yıllık nüfus artış hızı, 2014-2015
- Tüysüz, O. (2003). İstanbul için deprem senaryolarının hazırlanmasında coğrafi bilgi sistemlerinin kullanımı. İTÜ Bilimsel Araştırma Projesi Raporu, 80
- Yalcin, T., & Yetemen, O. (2009). Local warming of groundwaters caused by the urban heat island effect in Istanbul, Turkey. *Hydrogeology journal*, 17(5), 1247-1255.
- Yüzer, E., & Eyüboğlu, R. (1998). Kentsel yerleşim planlamasında genelleştirilmiş bir mühendislik jeolojisi yaklaşımı (Avcılar-İstanbul). Kentleşme ve Jeoloji Sempozyumu, Uluslar arası Mühendislik Jeolojisi Türk Milli Komitesi, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, Avcılar Belediye Başkanlığı, 19-20.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Afet Sonrası Acil Toplanma ve Geçici Barınma Alanlarının Planlanmasındaki Faktörlerin İncelenmesi: İzmir-Karşıyaka Örneği

Analyzing The Planning Criteria for Emergency Assembly Points and Temporary Shelter Areas: Case of İzmir-Karşıyaka

Ali Kemal Çınar,¹ Yenal Akgün,² Hüseyin Maral³

¹Dr. Şehir Plancısı-Bağımsız Araştırmacı

²Doç.Dr. Mimar-İzmir Konak Belediyesi, Kentsel Tasarım Müdürlüğü

³Y. Makina Mühendisi-Bağımsız Araştırmacı

ÖZ

Afet sonrası kullanılacak “Acil Toplanma Alanları” ve “Geçici Barınma Alanlarının” kent içindeki konumlarının belirlenmesi; bu alanların dağılımı, büyüklüğü ve altyapı özellikleri gibi yeterliliklerinin sağlanabilmesi, kent planlamanın ve afet yönetiminin en önemli konularındandır. Bu kapsamda İzmir’de afet yönetimi çalışmaları, ilk olarak 1999 yılında RADIUS Projesi kapsamında başlatılmış, Valilik tarafından 2006 yılında çıkarılan İzmir İl Acil Yardım Planı ile sürdürülmüştür. Bu planla İzmir’deki acil toplanma ve geçici barınma alanlarının yerleri de belirlenmiştir. Günümüzde ise Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) tarafından İzmir Afet Müdahale Planı (İZAMP) ve Türkiye Afet Müdahale Planı-İzmir (TAMP) hazırlanmıştır. Bu planlar kapsamında, İzmir’de ilçe bazında acil toplanma alanları yeniden belirlenmiş, ancak geçici barınma alanlarının belirlenmesi ile ilgili çalışmalar henüz tamamlanıp yayımlanmamıştır. Bu araştırmada İzmir’deki afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarının tespitine yönelik yapılmış çalışmalar incelenmiş; örnek çalışma alanı olarak seçilen Karşıyaka İlçesi’nde AFAD tarafından belirlenen acil toplanma alanlarının konum ve niteliklerinin ulusal ve uluslararası standartlara göre uygunluğu incelenmiştir. Araştırmada mahalle düzeyinde verilen çarpıcı örneklerde mülkiyet ve imar durumu değişiklikleri, inşaat faaliyetleri ve kurumlar arası koordinasyon eksikliği gibi sebeplerle acil toplanma alanlarının işlevini yitirdiği görülmektedir. Afet ve acil durum yönetiminin ve kent planlamanın etkinliğinin sağlanamadığı durumlarda, merkezi ve/veya yerel yönetimler tarafından verilecek siyasi, parçacı ve subjektif kararların, afet konusunda yapılmış daha önceki tüm bilimsel/stratejik çalışmaların aksi yönde uygulamalara ve kentlerdeki afet riskinin artmasına neden olduğu değerlendirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Afet müdahale planı; afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanları; afet yönetimi.

ABSTRACT

Determining the appropriate number and distribution of emergency assembly points and temporary shelter areas to be used following a disaster, as well as their technical requirements and capacity to provide services is one of the most significant concerns of urban planning and disaster management. Disaster management studies were first implemented in İzmir in 1999 with the RADIUS (Risk Assessment tools for Diagnosis of Urban areas against Seismic Disasters) Project and were advanced with the İzmir Provincial Emergency Assistance Plan issued by the governorship in 2006. Emergency assembly points and temporary shelter areas were allocated in this plan. In addition, the İzmir Disaster Response Plan (İZAMP) and Turkey’s National Disaster Response Plan-İzmir (TAMP) were recently prepared by the Disaster and Emergency Management Authority (AFAD). According to İZAMP and TAMP, emergency assembly points have been determined, but temporary shelter areas have not yet been decided upon and published for all districts. In this study, earlier research studies that studied assembly points and temporary shelter areas in İzmir were examined. As a case study, the location and attributes of previously designated emergency assembly points in the Karşıyaka district and their consistency with national and international standards were analyzed. Striking examples at the neighborhood level indicate that emergency assembly points have been made unusable due to ownership and development plan changes, construction, and lack of coordination between institutions. Political, subjective, and incremental decisions made by central and/or local governments in the absence of disaster and emergency management and urban planning activities lead to increased disaster risk despite all of the existing scientific and strategic work on disaster preparation and recovery.

Keywords: Disaster response planning; emergency assembly points and temporary shelter areas; disaster management.

Geliş tarihi: 23.02.2017 Kabul tarihi: 27.06.2018

Online yayımlanma tarihi: 01.08.2018

İletişim: Ali Kemal Çınar

e-posta: alikemal35@gmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

I. Giriş

Ülkemiz topraklarının büyük çoğunluğu, başta deprem olmak üzere çeşitli afet risklerini taşımaktadır. OECD tarafından yayınlanan “Bir Bakışta Devlet Yönetimi 2017” raporuna göre, 36 ülke arasında Türkiye bir yıl içinde yaşanan afet sayısı bakımından dördüncü (1980–2016 döneminde yılda 7,2 afet), afetlerin yol açtığı hasarın büyüklüğü bakımından ise yedincidir. Her bir afetin Türkiye ekonomisine verdiği zararın 1.67 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir (URL-1). Bu kadar ciddi risk altındaki ülkemizde, afet ve acil durum yönetimi konusu yaşamsal derecede önemli ve doğru bilinmesi gerekli konuların başında gelmektedir. Bu nedenle bu konuda doğru ve faydalı bilgiyi dünya ölçeğindeki kriterlere uygun olarak üretmek, paylaşmak, kolay ulaşılır kılmak, afet sırasında ve sonrasında nasıl hareket edilmesi gerektiğinin bilinmesi açısından önem arz etmektedir (Özdikmen, 2015).

İzmir’de afet ve acil durum yönetimi çalışmaları, özellikle deprem senaryoları, ilk olarak 1999 yılında, Uluslararası Doğal Afetleri Azaltma Birliği tarafından desteklenen RADIUS Projesi kapsamında başlatılmış ve İzmir Büyükşehir Belediyesi ile Boğaziçi Üniversitesi işbirliğinde “İzmir Deprem Master Planı” oluşturulmuştur (İBB, 1999). 2005 yılında yaşanan Urla ve Seferihisar depremleri sonrası, Valilik Kriz Yönetim Merkezi bünyesinde, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü ile birlikte teknik bir çalışma grubu bünyesinde plan çalışmaları devam etmiştir. 2006 yılında tamamlanan İzmir İl Acil Yardım Planı’nda, lojistik destek birimi, iş makineleri toplanma alanları ve coğrafi bilgi sistemi (CBS) çalışmaları yanında ilk toplanma ve geçici barınma alanları da belirlenmiştir. Bu plan ile 11 ilçede toplam 167 adet toplanma alanı belirlenmiş olup, afet sonrası geçici barınma ihtiyacının sağlanabilmesi için resmi ve özel kurumlara ait binalar belirlenerek 32.718 kişinin barınma ihtiyacının karşılanabilmesi planlanmıştır. Yine bu plan kapsamında, afet sonrasında açıkta kalan afetzedelerin barınma ihtiyaçları için Aydın, Manisa ve Balıkesir gibi yakın illerde bulunan, kamuya ait sosyal tesis, misafirhane, konuk evi gibi tesislere ait bilgiler de temin edilerek gerektiğinde faydalanılması düşünülmüştür (Mersin ve Şahin, 2009; Aydın, 2009).

2009 yılında T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) kurulmuş, afet ve acil durum yönetimi konusundaki tüm planlama ve uygulama yetkileri bu kuruma devredilmiştir. Bu kurumun alt birimlerinden İzmir Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü (AFAD-İzmir) tarafından 2015 yılında İzmir Afet Müdahale Planı (İZAMP) yayımlanmış; 2017 yılında ise bu plan Türkiye Afet Müdahale kapsamında TAMP-İzmir ismiyle tekrar güncellenmiştir (URL-2).

Gerek İZAMP, gerekse TAMP-İzmir’de kent genelinde afet ve acil durum yönetimi konusunda yetkili kurumlar, bunların iş tanımları ve görevlendirmeler açıklanmış, ayrıca tüm ilçeler

için “Afet Sonrası Toplanma Alanları” ilan edilmiştir. İzmir AFAD yetkilileri ile yapılan görüşmelerden; İZAMP/TAMP-İzmir dokümanlarında gösterilen toplanma alanlarının, önceki afet planı çalışmalarında belirlenen toplanma alanlarına birtakım güncellemeler ve ilaveler yapılarak güncelleştirildiği, ulusal düzeydeki planların gecikmesinden kaynaklanan problemler neticesinde, yerel düzeydeki hizmet gruplarında bir kısım planın henüz onaylanmadığı anlaşılmıştır. Özellikle “Afet Sonrası Geçici Barınma Alanlarının” belirlenmesi işlemlerinin bu makalenin yayına hazırlandığı tarih itibari ile sonuçlanmadığı, inceleme ve koordinasyonun en kısa zamanda tamamlanarak bu alanların da güncel halleriyle plana dâhil edileceği öğrenilmiştir. Yani özetle, TAMP-İzmir kapsamında İzmir genelinde toplanma alanlarına dair somut liste yayımlanmış olsa da, acil barınma alanları ile ilgili kesinleşmiş güncel liste henüz ilan edilmemiştir.

İZAMP ve TAMP-İzmir’de ilan edilen toplanma alanları incelendiğinde ise, bu alanların bir kısmının konum, fiziksel durum, altyapı ve/veya büyüklük olarak ulusal/ uluslararası kriterlere uygun olmadığı görülmüştür. Dahası, İZAMP’ta ilan edilmiş bazı alanların TAMP-İzmir’de özel sektör ya da kamunun alanları üzerinde yapılaşmasından dolayı kullanılamaz hale geldiği, hatta TAMP-İzmir’in ilanı üzerinden kısa bir süre geçmiş olmasına rağmen aynı sorunların bu planda ilan edilmiş alanlarda bile görüldüğü de tespit edilmiştir.

Tüm bu sorunlar ışığında bu çalışmanın amacı, TAMP-İzmir kapsamında belirlenmiş olan “Afet Sonrası Acil Toplanma” ve belirlenmekte olan “Geçici Barınma Alanlarının” ulusal ve uluslararası kıstaslara uygunluklarının analizini yapmak ve bu kıstaslar ışığında toplanma alanlarının konumlarının sorgulanmasına yardımcı olabilecek CBS tabanlı deneysel bir modelin ortaya konmasıdır. Tüm kent ölçeğinde veri sağlamanın zorluğu sebebiyle makalede alan çalışması olarak sadece Karşıyaka ilçesi incelenmiştir. Ancak Karşıyaka örneğindeki sorunlar diğer ilçelerde de benzer biçimde bulunmaktadır.

Bu kapsamda makalede öncelikle afet sonrası acil toplanma ve barınma alanlarının seçimine dair ulusal ve uluslararası kıstaslar aktararak, konu üzerinde yapılmış mevcut bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Daha sonra, Türkiye’den deprem ve göç nedeni ile inşa edilmiş geçici barınma alanı örnekleri ve özellikleri ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde acil toplanma ve geçici barınma alanlarının şehir planlama mevzuatında nasıl tanımlandığı; yasa, yönetmelik ve imar planlarında ne ölçüde yer verildiği hakkında kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Beşinci bölümde, alan çalışması olarak seçilen Karşıyaka ilçesi’nde AFAD tarafından belirlenen acil toplanma alanları ve etütleri yapılan geçici barınma alanına odaklanılmış ve mahalle düzeyinde tespit edilen problemler bölgelere yoğunlaştırılmıştır. Ayrıca CBS tabanlı bir analiz yöntemi kullanılarak, acil toplanma alanlarının kıstaslara uygunluğunun tespit edilmesi

hedeflenmiştir. Sonuç bölümünde ise afet yönetimi ve şehir planlama perspektifinden bulguların genel bir değerlendirmesi sunularak tartışılmıştır.

2. Afet Sonrası Acil Toplanma ve Geçici Barınma Alanları

Bu bölümde “Acil Toplanma Alanı” ve “Geçici Barınma Alanı” kavramları açıklandıktan sonra bu alanların seçimlerindeki ana kısıtlar ile ulusal ve uluslararası standartlar özetlenmiştir.

2.1. Acil Toplanma ve Geçici Barınma Alanlarının Belirlenmesindeki Standartlar

Acil toplanma alanları, afet sırasında ve sonrasında insanların ivedilikle ulaşması gereken, afet riski taşımayan güvenli alanlardır. Afetzedelerin bilgilendirildiği, yardım ekipleri ile koordinasyonun sağlandığı, kurulacak geçici barınma alanlarına yönlendirilmelerinin yapıldığı merkezlerdir. Ön tahliye alanları olarak da ifade edilir. Acil toplanma alanlarının belirlenmesindeki kriterler oluşturulurken beş faktör dikkate alınmaktadır (Aksoy vd., 2009; JICA, 2002; Tarabanis ve Tsionas, 1999):

- Ulaşılabilirlik: Yapı adalarından toplanma alanlarına gidiş mesafesi olarak her bireyin kolaylıkla erişebileceği maksimum yürüme mesafesi 500 m/15 dakika ve daha az olmalıdır.
- Yol Aksları ile Bağlantı: Toplanma alanlarının ana arterlerle bağlantılarının kurulup (kapanma riski olan yollar da hesaba katılarak), diğer toplanma alanları ile süreklilikleri sağlanmalıdır.
- Kullanılabilirlik ve Çok Fonksiyonluluk: Mevcut aktif yeşil alanlardan çocuk oyun alanları, spor alanları, cep parkları, mahalle parkları, küçük parklar ve semt parkları; pasif yeşil alanlar, halı sahalara; bina bahçeleri, okul bahçeleri, cami ve hastane bahçeleri; boş alanlar ve açık otoparklar toplanma alanları olarak önerilebilir. Alan 500 m²'den daha küçük olmamalıdır (JICA, 2002).
- Mülkiyet: Kamuya ait araziler öncelikli olarak tercih edilmelidir. Boş alanlar ve açık otoparkların özel (şahıs) mülkiyetinde olanları, ulaşılabilirlik, kullanılabilirlik, yol aksları ve diğer toplanma alanları ile birlikte oluşturduğu süreklilik ve alansal büyüklüğü dikkate alınarak tercih edilebilir. Tüm mahallelerde bulunan kamu okulları, camiler gibi yapılar da sismik olarak yeterli durumda ise toplanma alanı olarak kullanılabilirler (JICA, 2002).
- Alansal Büyüklükler: JICA (2002) raporunda “Ön Tahliye Alanı” olarak ifade edilen yerlerin, brüt minimum 1,5 m²/kişi ayrılarak her komşuluk biriminde olması önerilmiştir. Tarabanis ve Tsionas (1999) çalışmasında, toplanma alanlarında kişi başına düşen net kullanım alanının yapı adası bazında ve asgari 2 m² olarak belirlenmesi önerilmiştir. Ancak İZAMP ve TAMP-İzmir’de, kişi başına düşen alan 4 m² olarak kabul edilmiş ve uluslararası standartların üstüne çıkmıştır (URL-2).

Geçici barınma alanları, afet sonrası ilk kargaşanın atılması sonrasında afetzedelerin geçici bir süre de olsa barınmaları, rahat ve insanca yaşayabilmeleri için önceden planlaması yapılmış, olası en iyi yaşam şartlarının sağlandığı, temel barınma alanlardır. Elektrik, su, kanalizasyon, haberleşme gibi temel altyapıların bu alanlarda kurulu olması gerekmektedir. Barınma alanlarına ulaşabilme, yiyecek, içecek ve diğer tedarik edilmesi gerekli malzemelerin temini için, market, depo vb. noktalara yakınlık, tıbbi müdahaleler için sağlık merkezlerine olan mesafe ve kurulacak alanların kamu veya özel mülk olması gibi durumlarda yapım izni ile ilgili koşulların değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca bu alanların tespitinde su kaynaklarına yakınlık, ulaşım ağlarına yakınlık, alanın morfolojik özellikleri, iklimsel özellikler, hidrografik özellikler, toprak özelliği, bitki örtüsü ile çevre yapılarına yakınlığı gibi coğrafik özellikler de yer seçiminin belirlenmesinde önem arz etmektedir (Maral, 2016). Bu alanların seçiminde ulusal ve uluslararası standartlar bulunmaktadır. AFAD’ın 04.11.2015 sayılı Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulması, Yönetilmesi ve İşletilmesi Hakkında Yönergesi’ne göre geçici barınma alanları aşağıdaki standartları sağlamalıdır:

Yer seçimine dair standartlar

- Geçici barınma merkezlerinin, dış tehdit ve tehlikelere karşı korunabileceği, ayrıca kontrol ve koordinasyonun sağlanabileceği yerleşim yerlerine yeterli yakınlıkta olması,
- Kurulacağı alanların; elektrik, su ve kanalizasyon ağlarına bağlı olması,
- Okul, kreş, market, ibadet alanları, sağlık merkezleri, psiko-sosyal destek hizmet merkezi, spor tesisleri, çamaşırhane, içme suyu atık su arıtma tesisleri, oyun parkları, kurs alanları gibi tesislerin kurulumu için yer planlamasının yapılması,
- Genişlemeye uygun olması,
- Zemin etüdünün yapılmış olması,
- Yağmur su havzasından en az 3m yüksek, %2 ile %6 oranında meyilli arazi olması
- Hâkim rüzgârın düşünülmesi esastır.

Barınma merkezine dair standartlar

- Geçici barınma merkezlerindeki ana yolların genişliğinin en az 15m, ara yolların genişliğinin ise en az 10 m yapılması,
- Merkezin girişine bir güvenlik kontrollü nizamiye yapılması,
- Merkezlerde kurulacak mahallelerin ana yollarının asfalt ya da parke taşı döşenmesi,
- Konteyner ve toplu çadırlar dışındaki çadırlarda tek bir ailenin barındırılması,
- Merkez girişinde bir güvenlik nizamiyesi kurulması,
- Çadır ya da konteynerler için kişi başına düşen kapalı alanın 3,5–4,5 m² olması,

- Konteynerlerin yerden yüksekliğinin 30 cm olması,
- Çadır ya da konteyner, tüm birimlere elektrik ulaştırılabilmesi,
- Çadır ya da konteynerlerin iklim şartlarına ve yangın standartlarına uygun malzemeden üretilmesi esastır.

Yukarıda kısaca özetlenmiş olsa da, ilgili yönerge geçici barınma merkezlerinin yönetimi, çadırlarda ya da konteynerlerde bulunması gereken donanım vb. ile ilgili detaylı bilgileri de içerir. Bu standartlara ek olarak sayılabilecek uluslararası "Sphere Projesi: Afetle Mücadelede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi" standartları da şu şekildedir (URL-3):

Kapasite

- Yerleşim alanında kişi başına altyapı, yollar, sıhhi tesisat, okullar, işyerleri, su sistemleri, güvenlik/yardım tesisatı, marketler, depolama tesisleri, barınak yerleri dâhilen az 45 m² düşmelidir.

Yer seçimi ve altyapı

- Afetzedeler için seçilecek barınma alanları yerleşim alanlarına mümkün olduğu kadar yakın olmalıdır.
- Yangın riski açısından yerleşim alanında her 300 m'de bir 30 m yangın emniyet şeridi ayrılmalıdır. Yan yana binaların çökmesini önlemek için her hane arasında en az 2m (tercihen yapının iki katı yüksekliğinde) mesafe olmalıdır.
- Tespit edilen bölgeler mümkünse hazine arazisi olmalıdır.
- Yerleşim çevreye en az zarar verecek şekilde planlanmalıdır.
- Seçilen alanın, tarımsal alan olmamasına dikkat edilmelidir.
- Ağır vasıtaların her türlü hava şartlarında ulaşabileceği bir yol olmalı, eğer bir yol inşa etmek gerekiyorsa, toprak ve arazi tipi buna uygun olmalı, halkın oturduğu yerlere hafif vasıtalar ulaşabilmelidir.
- Yeterli su olmalıdır. (İçmek, yemek pişirmek, sağlıklı koşullarda temizlenmek için)
- Toprağın cinsi kazıya ve suyu geçirmeye uygun olmalıdır.
- Yerleşim alanında halkı ve hayvanları etkileyecek endemik (bölgesel) hastalıklar, durgun su ve sel ve toprak kayması olasılığı olmamalı ve aktif yanardağa yakın olmamalıdır.
- Kent kanalizasyon ağlarına bağlantı varsa bu alanlar tercih edilmeli, yoksa yeterli fosseptik çukurları açılmalıdır.
- Küçük havalimanları, liman ve garlara yakın olmalıdır.
- Nüfusun artması halinde alana yeni çadırların da yerleştirilmesi de planlanmalıdır.

2.2. Acil Toplanma ve Geçici Barınma Alanlarının Belirlenmesi Çalışmaları

Dünyanın birçok ülkesinde deprem, sel, taşkın, kasırga gibi doğa olayları ve bunlara bağlı oluşabilecek afetler sonrası kullanılmak üzere "afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarının" yer seçimi ve fiziki planlanması için çeşitli ölçek ve

kapsamda araştırmalar yapılmıştır. Alanların konumunu, sayısını, şehir/ bölge bazında dağılımını ve fiziksel özelliklerini optimum biçimde belirleyebilmek için afetin türü, yer seçimine ait kriterler ve çeşitli model parametreleri kullanılarak çeşitli matematiksel ve niteliksel modeller oluşturulmuştur.

Bu çalışmaların bazıları afet sonrası acil barınma alanlarının planlama stratejilerine odaklanmıştır. Örneğin Yiğitcanlar vd. (2005), İzmir kentinde olası bir afetin neden olacağı geçici barınma sorununa çözüm üretebilecek, Stratejik Seçim Yaklaşımı'na dayanan bir karar destek sistemi önermiştir. Chen (2012) ise afet sonrası geçici yerleşim belirleme sorununa yönelik olarak, kullanıcıların da desteğini alan Web tabanlı bir sistem önermiştir. Wex vd.'nin (2014) çalışmasında, afetleri önem derecesine göre ağırlıklandırılan ve acil durum müdahale süresini minimize eden karar destek modeli geliştirilmiştir.

Afet sonrası geçici barınma sorunlarıyla ilgili çalışmaların birçoğunda ise, yerleşim alanlarının kent ya da bölge ölçeğinde dağılımı sorunuyla ve buna yönelik kısıtlarla ilgilenilmiş, konuya matematiksel modeller yardımıyla çözüm aranmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalara örnek olarak Kongsomsaksakul vd. (2005) ABD-Utah eyaletindeki bir bölge için baraj kaynaklı sel riskine karşı, genetik algoritma kullanarak barınma alanlarının yerlerinin planlamasını yapmıştır. Albenado vd. (2009), maliyet ve sağlık tesislerine yakınlık parametrelerini esas alarak, Meksika'nın Hidalgo kentindeki barınma alanlarının dağılımına çözüm aramıştır. Li vd. (2012) ise, ABD-Kuzey Carolina bölgesi için kasırga felaketlerine karşı tahliye sürecini de dikkate alan ve geçici barınma alanlarının yer seçiminin optimizasyonunu sağlayan senaryo bazlı iki aşamalı programlama modeli geliştirmiştir. Hu vd.'nin (2014) çalışmasında ise afet sonrası yerleşim alanların belirlenmesinde güvenli bölgeler, sağlık kuruluşlarına yakınlık, su, hijyen ve elektrik kaynaklarının olması gibi kriterler ön planda tutulsa da; panik nedeniyle oluşan ceza maliyetini, psikolojik müdahale maliyetini ve transfer ve bina ile ilgili maliyetleri minimize eden, tahliye ve geçici barınma için yeni bir karmaşık tam sayılı lineer programlama da geliştirilmiştir. Fan vd. (2017) ise Çin'deki Changshu şehri için afet sonrası barınma alanları sorununa yönelik çoklu afet risklerine yanıt verecek bir model geliştirmiştir.

Uluslararası alandan verilen araştırmalara ek olarak Türkiye'den matematiksel model/optimizasyon örneklerinde ise, Çiçekdağı ve Kiriş (2012), Dumlupınar Üniversitesi kampusu için toplanma merkezi ve afet istasyonu yerleştirme problemini ele almıştır. Afet istasyonu olarak adlandırılan konteynerlerin en uygun yere yerleştirilmesi için kümeleme analizi kullanılarak birimler koordinatlarına göre gruplandırılmış, ardından da kişi sayıları dikkate alınarak ağırlık merkezi yöntemiyle her bir grup için uygun afet istasyonu yerleri belirlenmiştir. Diğer bir örnek olan Bayram vd.'de (2015) ise, geçici barınma alanlarının yerlerini optimize etmeye yönelik bir matematiksel

Tablo 1. Çadırların iller ve kaynağa göre dağılımı (Şengün, 2007)

İller	Kızılay	TSK	Yabancı ülkeler	Diğer kaynaklar			Toplam çadır	Çadır kent
				Dışışleri	Özel	Diğer		
Bolu	4.041	–	4.994	2	–	–	9.027	30
İstanbul	1.141	–	–	–	50	–	1.191	1
Kocaeli	15.990	1.540	24.762	7.990	–	4.992	55.274	47
Sakarya	14.527	792	7.787	5.427	3.175	–	31.708	33
Yalova	8.800	880	3.277	2.063	1.704	–	16.724	10
Toplam	44.499	3.212	40.820	15.482	4.929	4.992	113.924	121

model önerilmektedir. Çalışmanın amacı, belirlenen sayıdaki geçici barınma alanının konumu ile bu barınma bölgelerine sevk edilecek afetzedelerin tahliyelerinin rotalarına karar verilmesidir. Kılıcı vd. (2015) de barınma alanlarının yerlerinin belirlenmesine yönelik bir model geliştirmiştir. Bu modelde İstanbul-Kartal'a dair gerçek bilgiler kullanılmış olup, tedavi ürünlerinin bölgeye transfer kolaylığı, tedavi ürünlerinin daha az maliyet ile tedariki, alanların sağlık kuruluşlarına yakınlığı, arazinin uygunluğu, arazinin tipi (toprak sağlamlığı), arazinin eğimi (%7'yi geçmeyecek şekilde ideali %2–4), elektrik altyapısı, hijyen, iklim yapısı, kamuya ait olması gibi kriterler modelde kullanılan kıstaslardır.

Afet çalışmalarında matematiksel model öneren çalışmaların yanında CBS tabanlı modeller öneren çalışmalar da vardır. Örnek olarak, Tarabanis ve Tsionas (1999) yaptıkları araştırmada, deprem sonrası kullanılacak güvenli alanların belirlenmesinde ve özellikle konum ve kapasitelerine karar verilmesi sürecinde kullanılabilir, CBS tabanlı ağ analizi yöntemini kullanmıştır. Geliştirilen model, Yunanistan'ın Selanik kentinde yapılan simülasyonlar ile test edilmiştir. Tamamlanan analizlerde yapı adaları ölçeğinden başlanarak, bölgesel bazda düşük, orta ve yüksek güvenli alanların tespiti ve bu alanlara erişim durumu sorgulanmıştır. El-Anwar vd.'in (2009) çalışmasında ABD'de kasırga sonrası evsiz kalan aileler için barınma sayılarını ve yerlerini optimize edebilecek bir model tasarlanmıştır. Bu modelde de ulaşım, maliyet, okul ve sağlık kuruluşlarının kapasiteleri modele esas parametreler olmuştur. Kar ve Hodgson'ın (2008), Youssef v.d.'nin (2011) ve Chen v.d.'nin (2016) çalışmaları da yine çeşitli afetler sonrasında kurulması gereken geçici barınma alanlarının yerlerinin belirlenmesinde CBS tabanlı modeller üretmişlerdir.

3. Türkiye Kentlerinden Geçici Barınma Alanları Örnekleri

Bu bölümde aktarılmaya çalışılan bilgiler, Türkiye'de yakın dönemde yaşanmış afet ve göç unsurları nedeni ile kurulmuş barınma alanlarını kapsamakta olup Marmara-1999, Van-2011 depremleri ve Suriye'den göç nedeni ile AFAD ve Kızılay ön-

cülüğünde kurulan geçici barınma alanları değerlendirilmeye çalışılmıştır.

3.1. Kocaeli ve Bolu-Düzce

Marmara depremi ülkemizin yaşadığı en büyük doğal afetlerin başında gelmektedir. Yaklaşık 20.000 yurttaşımızın hayatını kaybetmesine, binlerce kişinin yaralanmasına ve dolaylı olarak depremden etkilenmesine sebep olmuştur. 17 Ağustos 1999 tarihli 7,4 büyüklüğündeki Gölcük depremi ve 12 Kasım 1999 tarihli 7,2 büyüklüğündeki Bolu-Düzce-Kaynaşlı depremi sonrası Türk Kızılay'ı elindeki tüm çadırları afet bölgesine sevk etmiştir. Ancak stokların yetersizliği, çadırların kalitesizliği, afetin boyutunun çok büyük olması barınma ihtiyacının kısa zaman içerisinde çözümünü güçleştirmiştir. Depremin Ağustos ayında meydana gelmesi ve takip eden kış mevsiminin yaklaşması nedeniyle afetzedelerin bu olumsuz şartlardan bir an önce kurtarılmalarını zorunlu hale getirmiştir. Bu durum ülkemizde o güne kadar yapılmamış en büyük geçici barınma alanlarının planlanmasına sebebiyet vermiştir (Şengün, 2007).

Marmara depreminde afetzedelerin ihtiyacı olan çadırların 44.499 adedi Türk Kızılay'ı tarafından karşılanmış, 40.000 adedi de yabancı ülkelere gönderilmiştir. Sakarya, Kocaeli, Yalova, Bolu ve İstanbul'da 121 adet çadır kent kurulmuştur (Tablo 1) (Şengün, 2007).

Barınma alanlarının afet planlarında önceden kurulum yerlerinin belirlenmemiş olması, birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Barınma alanlarının kurulumu için seçilen alanların içme ve kullanma suyuna uzak olması, eğimli ve zemin çamurlaşması olan alanlara kurulması (Şengün, 2007), her 1.000 kişi için 3–4 ha'lık alanın hesaplanması gerekirken (Akdu, 2001), bu kriterlere uyulmamış olması sonucunda anılan hizmetler yeterince yerine getirilememiştir.

"17 Ağustos 1999 Marmara ve 12 Kasım 1999 Bolu-Düzce Depremleri Sonrasında Türk Tabipler Birliği Faaliyetleri" adlı kitapta, yapılan saha çalışmalarında:

Şekil 1. Van Erciş Yenişehir Stadyumu Çadırkenti (URL-5).

1. Barınma alanlarının belirlendiği bölgelerde, toprak yapısı, drenaja uygunluk ve eğim yeterince değerlendirilmeden çadır kentlerin kurulduğu,

2. Alanda kurulumu yapılması gereken çadır kapasitesinin üzerinde çadır kurulmaya çalışıldığı ve bu durumun yangın ve salgın hastalık gibi olumsuzluklara yol açabileceği,

3. WC, duş vb. altyapı ünitelerin yetersiz olduğu, geçici barınma alanlarında yaşayan afetzedelerin kendi kendilerini yönetmemesinden kaynaklı temizlik, çöplerin toplanması, ortak kullanım alanlarının temizliği gibi konularda yetersiz kaldığı, bu hizmetlerin yerel yönetimlerden beklenilmesinin olumsuz çevre koşulları oluşturduğu belirtilmektedir (URL-4).

Marmara depremi, yürürlükte bulunan kanun ve yönetmeliklerin sorgulandığı, mevcut mevzuattaki eksikliklerin ve uygulama zorluklarının görüldüğü son derece önemli bir afet olma özelliği taşımaktadır.

3.2. Van

Van'ın merkeze bağlı Tabanlı Köyü'nde 23 Ekim 2011 tarihli 7,2 büyüklüğündeki deprem ve Edremit İlçesi'nde 9 Kasım 2011 tarihli 5,6 büyüklüğündeki ikinci depremin ardından 644 kişi yaşamını yitirmiş, 650.000 kişi ise depremden doğrudan/dolaylı etkilenmiştir. Deprem sonrası geçici barınma ihtiyaçlarının karşılanması için Van Merkez'de ve Erciş'te 13 adet çadırkent kurulmuştur (Şekil 1).

Depremi ilk günlerinde bölgeye sevk edilen toplam çadır sayısı 22.677 ve bu çadırlarda konaklaması sağlanan kişi sayısı 113.385'e ulaşmıştır. Toplamda bölgeye sevk edilen çadır sayısı Kızılay stoklarından 40.892, Uluslararası Kızılay/Kızılhaç'tan sağlanan çadır sayısı ise 12.643 olmak üzere toplamda 53.535'dir. Yine 3.794 Mevlana evi bölgeye sevk edilmiş olup, toplam barınma ünitesi sayısı 57.329 ve barınmaya alınan kişi sayısı ise 286.645 kişiye ulaşmıştır (URL-5). Şubat

Tablo 2. Van depremi sonrası kurulan konteynerkent bilgileri (URL-6)

İl	Konteynerkent	Konteyner (adet)	Nüfus
Van (Merkez)	31	24.014	147.319
Van (Erciş)	4	5.472	27.751
Toplam	35	29.486	175.070

2012 tarihi itibarıyla tüm çadırkentler kapatılmış ve depremedeler konteynerkentlere yerleştirilmiştir. Van Merkez'de 31, Erciş'te 4 olmak üzere toplam 35 konteynerkent kurulmuş (Tablo 2) ve 21 m²'lik yaşam konteynerlerinde 175 bin kişi barındırılmıştır (URL-6).

3.3. Suriye'den Göç Nedeniyle Kurulan Geçici Barınma Alanları

Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle Türkiye'ye Nisan 2011 tarihinden itibaren yoğun bir göç hareketi başlamıştır. Bu nedenle bölgede AFAD tarafından ülkenin en büyük geçici barınma merkezleri kurulmuştur. Mayıs 2018 tarihi itibarı ile 10 ilde kurulu 20 barınma merkezinde (Tablo 3) bulunan Suriyelilerin sayısı 217.356 kişidir.

İlgili AFAD raporlarına göre barınma merkezleri; altyapı, sosyal tesisler, çadır/konteyner alanları da dâhil kişi başına en az 45 m² düşecek şekilde standartlara uygun olarak planlanmıştır (URL-7). Şanlıurfa-Suruç ilçe girişinde 105 ha. arazi üzerine kurulan, 7028 çadır/20.683 kişi barındıran merkezden görümlük Şekil 2'de verilmiştir.

4. Türkiye Şehir Planlama Mevzuatında Acil Toplanma ve Geçici Barınma Alanları

Kentlerimizde afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarının belirlenmesi sürecinde önem arz eden bir diğer konu, ilgili alanların planlama mevzuatında ve dolayısı ile imar planlarında kısıtlı olarak yer almasıdır. 3194 sayılı İmar Kanunu'nda yer alan biçimi ile "İmar Planları", insan, toplum ve çevre ilişkilerindeki kişi ve aile mutluluğu ile toplum yaşamını yakından etkileyen fiziksel çevreyi, sağlıklı bir yapıya kavuşturmak, yatırımların yer seçimlerini ve gelişme eğilimlerini yönlendirmek ve toprağın koruma ve kullanma dengesini en akılcı biçimde belirlemek amacıyla hazırlanan belgeler olarak ele alınmaktadır.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından hazırlanan, arazi kullanım ve yapılaşma kararları getirerek her tür ve ölçekteki mekânsal planların yapımına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirleyen "Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinin" 4. bölümü olan Mekânsal Planların Yapımına Dair Esaslar-Araştırma ve Analiz, 10. maddede: "Afet ve diğer kentsel riskle-

Tablo 3. Geçici barınma merkezleri (URL-7)

No	İl	Geçici barınma merkezi	Barınma tipi	GBM nüfus	Nüfus
1	Adana	Sarıçam Konteynerkenti	6.136 konteyner	26.038 Suriyeli	26.038
2	Adıyaman	Merkez Çadırkenti	2.302 çadır	8.957 Suriyeli	8.957
3	Gaziantep	İslahiye Çadırkenti	1.552 çadır	5.969 Suriyeli	23.901
		Karkamış Çadırkenti	1.578 çadır	5.226 Suriyeli	
		Nizip 1 Çadırkenti	1.873 çadır	8.868 Suriyeli	
		Nizip 2 Konteynerkenti	908 konteyner	3.838 Suriyeli	
4	Hatay	Altınözü Konteynerkenti	2.056 konteyner	8.304 Suriyeli	17.108
		Yayladağı Konteynerkenti	776 konteyner	3.758 Suriyeli	
			32 betonarme bölme		
		Apaydın Konteynerkenti	1.181 konteyner	5.046 Suriyeli	
5	Kahramanmaraş	Güveççi Çadırkenti	824 çadır	–	21.607
		Merkez Konteynerkenti	5.008 konteyner	16.898 Suriyeli 4.709 Iraklı	
6	Kilis	Öncüpinar Konteynerkenti	3.089 konteyner	11.347 Suriyeli	24.087
		Elbeyli Beşiriyeye Konteynerkenti	3.586 konteyner	12.740 Suriyeli	
7	Malatya	Beydağı Konteynerkenti	1.977 çadır	9.434 Suriyeli	9.434
8	Mardin	Midyat Çadırkenti	1.053 çadır	2.634 Suriyeli	3.903
				1.269 Iraklı	
9	Osmaniye	Cevdetiye Konteynerkenti	3.352 konteyner	14.129 Suriyeli	14.129
10	Şanlıurfa	Ceylanpınar Çadırkenti	4.972 çadır	18.857 Suriyeli	74.170
		Akçakale Çadırkenti	6.461 çadır	23.921 Suriyeli	
		Harran Konteynerkenti	2.069 konteyner	10.709 Suriyeli	
		Suruç Çadırkenti	7.028 çadır	20.683 Suriyeli	
Toplam		27.675 çadır ve betonarme bölme (96.384 kişi, %43,2) 30.138 konteyner (126.950 kişi, %56,8) 57.813 toplam		Suriyeli	217.356
				Iraklı	5.978
					223.334

Şekil 2. Suruç Geçici Barınma Alanı (Çadırkenti) (URL-8).

rin yüksek olduğu yerleşmeler veya yapılı kentsel çevre için, gerekli görülmesi halinde kentsel risk analizleri veya sakinim planlaması çalışmaları yapılır. Afet ve diğer kentsel riskler için

yapılmış risk azaltıcı tedbirler planlarda esas alınır”, denilmektedir. Yine aynı yönetmeliğin 7. bölümü olan İmar Planlarına Dair Esaslar-İmar Planı İlkeleri, 13. maddede: “İmar planların-

da afet ve acil durumlarda ihtiyaç duyulabilecek açık alan, yol ve diğer mekânsal ihtiyaçlar gözetilir”, denilmektedir. Fakat ilgili yönetmeliğin ekleri olan gösterim standartlarında, afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarına ait gösterimler yer almamaktadır.

Buradan hareketle değinilmesi gereken önemli bir husus, afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarına ait konum, kapasite ve kullanım stratejilerinin üst ölçekli çevre düzeni planlarından (ÇDP) başlayarak, 1/5000 ölçekli nazım planlar ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarına kadar hiyerarşik düzen içerisinde, paftalarda çizim ve plan notu olarak, raporlarda ise plan kararları bölümü olarak yer alması gerektiğidir. Resmi/onaylı plan belgelerinde yer almayan, ilke/tavsiye düzeyinde kalan veya yerel karar vericilerin inisiyatifine/sübjektif tutumlarına açık düzenlemelerin uygulamada etkili olamayacağı değerlendirilmektedir. Bu konuda yetkili tüm kurumların koordinasyonu içinde çalışması şarttır.

Bu çalışma hazırlanırken İzmir’de yürürlükte olan üst ölçekli planlar irdelendiğinde ilk olarak Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nca 16.11.2015 tarihinde onaylanan 1/100.000 Ölçekli İzmir-Manisa Planlama Bölgesi ÇDP karşımıza çıkmaktadır. İlgili ÇDP’nin plan raporu, plan uygulama hükümleri ve paftalar incelendiğinde “afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarına” ait herhangi bir kararın bulunmadığı görülmektedir.

İzmir için hazırlanmış olan bir alt ölçekteki ÇDP ise İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan ve 12.09.2012 tarihinde onaylanan 1/25.000 Ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü ÇDP’dır. Bu çalışmanın plan raporu, plan uygulama hükümleri ve paftalar incelendiğinde ise, plan uygulama hükümlerinde ilgili tanımların yapıldığı ve kararların alındığı görülmektedir. Çalışmanın 4. Bölümü olan Tanımlar’ın 4.14. Diğer Arazi Kullanım Kararları kısmının 4.14.6. maddesinde afet sonrasında kullanılacak alanlar olarak tespit edilmiş “Afet İskân Sahaları”, yerleşimlerin deprem, yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, çığ, tasman ve benzeri afetler sonucu yapı ve kamu tesislerinin genel hayata etkili olacak derecede zarar gördüğü, büyük çapta hasarına yol açtığı durumlarda kullanılacak alanlar olup, afet sonrasında yalnızca çadır ve diğer sosyal ihtiyaçlara yönelik kullanımların yer alabileceği geçici rezerv alanlardır”, denilmektedir. Ayrıca 6. Bölüm Genel Hükümler’in, 6.34. Afete Yönelik Hükümler kısmının ilgili dört maddesinde verilen kararlar aşağıdaki gibidir:

6.34.3. Bu planda Büyük Kentsel Yeşil Alan olarak belirlenmiş alanlar afet sonrası geçici kullanımlara yönelik rezerv alan olarak ayrılmıştır. Bu alanlar plan değişikliğine konu edilemez.

6.34.5. İmar planlarında yeni oluşturulan ana yolların genişlikleri afet sonrası trafik akışını engellemeyecek biçim ve genişlikte belirlenecektir.

6.34.6. Kentsel alan içerisindeki bütün kamusal açık alanlar afet durumunda toplanma alanı olarak değerlendirilecektir.

6.34.7. Alt ölçekli planlama çalışmalarında, planlanan nüfusa göre afet sonrası acil yardım ve destek merkezi, afet yönetim merkezi, acil müdahale merkezi ile toplanma alanları belirlenecektir. Ayrıca, afet hasarlarını azaltmak ve can kayıplarını en aza indirmek için erişilebilir noktalarda yerel tahliye alanları ve toplanma yerleri olarak kullanılacak yeşil alanlar, parklar, rekreasyon alanları, spor alanları vb. büyük açık alanlara sahip donatı alanları oluşturulacaktır.

Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında, 1/25.000 Ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü ÇDP’ında afet sonrası acil toplanma ve barınma alanlarına ait konum, kapasite ve kullanım stratejilerinin pafta ve gösterimlerde yer almamasına rağmen, konuyla ilgili kararların plan uygulama hükümleri şeklinde verildiği görülmektedir. Bu kararlar ile her ne kadar doğal afetlere yönelik tedbirlere yer verilmesi amaçlansa da uygulamada aksaklıklara yol açabilecek durumlar yaşanması olasıdır. Uygulama detaylarının alt ölçekli planlara bırakılması, konunun önemiyetinin (özellikle toplanma/barınma alanlarının planlara işlenmesi konusunda) alt ölçekli planı yapan-onaylayan kesimlerin düzenlemesine-denetimine teslim edilmesine yol açabilir.

Ayrıca ÇDP’ında afet sonrası geçici kullanımlara yönelik rezerv alan olarak ayrıldığı ve plan değişikliğine konu edilemeyeceği belirtilen büyük kentsel yeşil alanların (veya bir kısmının) imar durumu, plan yapma ve onama yetkisine sahip başka kurumlar tarafından değiştirilebilir. Benzer bir durum AFAD tarafından belirlenen acil toplanma alanları için de geçerlidir. AFAD toplanma alanı olarak açık ve yeşil alanlar, pazar, alışveriş merkezleri (AVM), okul alanları gibi yerleri belirlese de, bunlar imar planlarına işli olmadığı için imar değişikliği yolu ile fonksiyon değiştirmeleri olasıdır (Şekil 3). Seçilen yerlerin mülkiyet durumu o tarih itibarıyla kamuya ait olsa da, arazilerin özel sektöre satışı veya kiralanması gündeme gelebilmektedir. Bu konuda yerel ve çarpıcı örnekler bir sonraki bölümde verilecektir.

Ne yazık ki 2000’li yılların başından itibaren artan oranda karşımıza çıkan parsel bazlı plan değişiklikleri, bütünsel bir planlamanın önüne geçmekte ve büyük emekler sonucu hazırlanmış üst ölçekli planlar ve afet planları, değişiklikler aracılığıyla işlevsizleştirilmeye zorlanmaktadır. Yapılan bazı yasal düzenlemeler ve buna dayanan plan uygulamaları, bütüncül planlama yerine projeci/parçalı bir yaklaşımı kentlere dayatmakta ve parsel bazında kentsel müdahaleyi meşrulaştırmaktadır (URL-10).

5. Alan Çalışması: Karşıyaka İlçesi Acil Toplanma Alanları ve Geçici Barınma Alanının Değerlendirilmesi

İl düzeyindeki belirlenen acil toplanma alanlarının tümü ile

AFET ALANLARINA AVM ve lüks konut

Marmara depreminden sonra İstanbul'da belirlenen 480 acil toplanma alanının 270'sinin imara açıldığını belirten Arama Kurtarma Demeği Başkanı Ali Nasuh Mahruki isyan etti

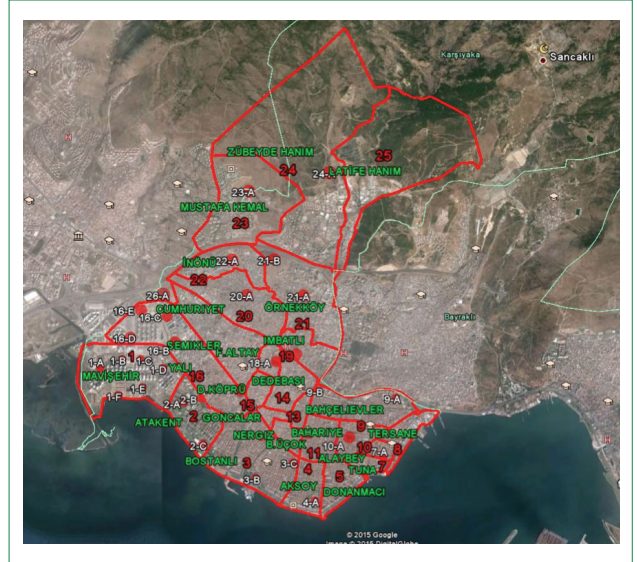
Şekil 3. İstanbul'da afet alanlarına AVM ve lüks konut haberi (URL-9).

ilgili inceleme ve değerlendirme yapmak bu yazının kapsamına sığmayacağı için araştırmada Karşıyaka İlçesi örnek alan olarak seçilmiştir. İlçenin 2016 yılı nüfusu 338.485 kişi, yüzölçümü 52 km², il merkezine uzaklığı 7 km'dir. Makalenin birinci bölümünde aktarıldığı üzere AFAD tarafından hazırlanan TAMP-İzmir kapsamında İzmir genelinde toplanma alanlarına dair liste yayımlanmış olsa da, geçici barınma alanları ile ilgili kesinleşmiş güncel liste henüz ilan edilmemiştir. Bu nedenle incelememizde Karşıyaka geçici barınma alanı olarak ele aldığımız bölgenin AFAD uzmanları tarafından etütleri yapılmış, fakat geçici barınma alanı olacak kullanımı kesinleşmemiştir.

5.1. Karşıyaka İlçesi Acil Toplanma Alanları

Karşıyaka İlçesinde 27 mahalle bulunmakta olup, TAMP-İzmir (2017) kapsamında "15 mahallede 30 adet acil toplanma alanı" belirlenmiştir. Araştırmamızda her mahallede belirlenen toplanma alanlarının kapasitelerinin mahalle nüfusuna oranlanması yapılmış ve incelenen diğer faktörlerle birlikte gereken kriterleri taşıyıp taşımadığı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Karşıyaka İlçesinde belirlenen toplanma alanları, mahalle bazına indirgenerek numaralandırılmış (Şekil 4), ayrıntılı incelemek üzere seçilen örneklerde ise İZAMP/TAMP-İzmir numaraları kullanılmıştır. Çalışmada İzmir İnşaat Mühendisleri Odasının İzmir İli genelinde yapmış olduğu toplanma alanlarının belirlenmesine yönelik saha çalışmalarından da faydalanılmıştır (Emre vd., 2015).

İlçe bazlı değerlendirme tablosu bu bölümün sonunda verilmiştir (Tablo 4). Mahalle düzeyinde seçilen ve mülkiyet/imar durumu değişiklikleri, inşaat ve altyapı faaliyetleri nedeni ile

Şekil 4. Karşıyaka ilçesi acil toplanma alanları (Maral, 2016).

acil toplanma alanı işlevini kaybetmekte olan özgün örnekler ise aşağıdaki gibidir.

5.1.1. İmbatlı Mahallesi Toplanma Alanı

İmbatlı Mahallesi'nin yüzölçümü 0,47 km² olup, 2016 nüfusu ise 5.954 kişidir. İZAMP kapsamında İmbatlı Mahallesinde toplam bir adet toplanma alanının (eski Karşıyaka Devlet Hastanesi yanındaki spor sahası ve açık alan-İZAMP No:9) belirlendiği görülmüştür. Alanın imar durumu üniversite alanı ve park olup, mülkiyeti kamuya aittir. Alanda ve çevresinde hızlı bir yapılaşma söz konusudur. Alanın zemin örtüsünün toprak ve beton olduğu, eğim ve iklimsel özellikler bakımından uygun olduğu görülmüştür. Alanın yol ağı ile bağlantısı vardır ve yürüme mesafesindedir. Altyapı tesisleri mevcuttur, fakat engelli yolu yoktur. Toplanma alanı tabelası bulunmamaktadır. Alanın büyüklüğü, 6.636 m² olup, 1.659 kişi kapasitelidir. Anadolu Caddesi karşısındaki Fikri Altay Mahallesinde bulunan 10 No.lu toplanma alanı da yürüme mesafesindedir (Şekil 5)¹. Bu hususta, acil toplanma alanları ile ilgili kıstasları temel alan daha analitik ve ayrıntılı inceleme bir sonraki bölümde verilmiştir.

Söz konusu alan İZAMP kapsamında toplanma alanı (No:9) olarak belirlenmesine rağmen, alanda Ege Üniversitesi'ne ait inşaatlar sürmektedir. Arazi Ayşe Necla Karadavut tarafından kamuya bağlandıktan sonra Karşıyaka Belediyesi ve Ege Üniversitesi arasında yapılan protokol ile Ege Üniversitesi Karşıyaka Suat Cemile Balcıoğlu Yerleşkesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Kulak Burun Boğaz-Diş Polikliniği ve Kapalı Spor Salonu yapılmak üzere projelendirilmiştir. Her ne kadar plan değişikliğinde ve projede kamu yararı olsa da, proje tamamlandığında alanın afet sonrası toplanma alanı olarak kullanılıp

¹ Şekil 5, 8, 18, 19, 20 haritalarındaki toplanma alanı gösterimleri şematik olup İZAMP/TAMP kaynaklarından faydalanılmıştır.

Tablo 4. Karşıyaka ilçesi toplanma alanlarının altyapı bilgilerinin karşılaştırılması (Maral, 2016)

Mahalle adı	Alan no	Adresi	Cadde /sokak	Alan (m ²)	Kapasite (kişi)	İmar durumu	Mülkiyet	Ulaşım	Altyapı	Toplam alan (m ²)	Mahalle nüfusu	Kişi başına alan (>4m ²)	Standartlara uygunluk
Aksoy	15	KSK Futbol Sahası (kullanım dışı)	C. Gürsel Cad.	36.922	9.230	Park	Kamu	Var	Var	Var	12.221	3.02	Uygun değil
Alaybey	19	Tahir Bor Park Alanı	i. Zeyrek Sk.	2.640	660	Park	Kamu	Var	Var	Var	7.429	0.36	Uygun değil
Atakent	4	Atakent Venedik Sitesi içi yeşil alan	2035	57.690	14.422	Yeşil alan	Belediye	Var	Var	Var	7.052	20.03	Uygun
5	Bostanlı Futbol Sahası ve bitişliği yeşil alan	C. Dudayev Blv.	15.650	3.912	Park	Belediye	Var	Var	Var	Var	141.280	20.03	Uygun
21	Bostanlı Pazar Alanı ve yanındaki top sahası	Ş. C. Topel Cad.	67.940	16.985	Park	Kamu	Var	Var	Var	Var	12.845	0.48	Uygun değil
Bahariye	18	Zübeyde Hanım Parkı	Z. Hanım Cad.	6.155	1.539	Park	Kamu	Var	Var	Yok	6.155	0.48	Uygun değil
Bahçelievler	16	Bahçelievler park ve açık otopark alanları	1851/10	4.376	1.094	Yeşil alan	Kamu	Var	Var	Var	12.606	0.46	Uygun değil
20	Bahçelievler-Girne Kavşağı yürüme parkuru	G. Sazak Blv.	8.230	2.058	Park	Kamu	Var	Var	Var	Var	27.126	0.46	Uygun değil
B. Üçok	14	Girne Bulvarı semt oyun alanı	1763/2	15.603	3.900	Park	Kamu	Var	Var	Var	13.680	1.14	Uygun değil
Bostanlı	12	Bostanlı Cengiz Gode Parkları	C. Kocatoros Sk.	13.876	3.469	Park	Kamu	Var	Var	Var	7.055	1.13	Uygun değil
13	Bostanlı İskele karşısu yeşil alan ve otopark	H. A. Yücel Blv.	12.410	3.100	Park	Kamu	Var	Var	Var	Var	32.555	0.96	Uygun değil
22	Bağcı Parkı	1735	4.964	1.241	Park	Kamu	Var	Var	Yok	Var	6.576	0.47	Uygun değil
Cumhuriyet	7	Cumhuriyet Mahallesi pazar yeri	6653	6.576	1.644	Pazar yeri	Belediye	Var	Var	Var	13.932	0.47	Uygun değil
Fikri Altay	10	Fikri Altay Top Sahası alanı	6184/3	7.946	1.986	Park	Kamu	Var	Yok	Var	7.946	1.13	Uygun değil
İmbatlı	9	K. D. H. yanındaki top sahası ve açık alan (iptal)	Anadolu Cad.	6.636	1.659	Üniversite /park	Kamu	Var	Yok	Var	6.636	1.11	Uygun değil
İnönü	31	Su deposu alanı	6718-6718/2	28.156	7.039	Bel. Hiz. al.	Kamu	Var	Yok	Var	148.632	19.37	Uygun
32	Ağaçlandırılacak alan	6731-6731/2	120.476	30.144	Ağaçlandır. al.	Kamu	Var	Yok	Yok	Yok	7.672	19.37	Uygun

Tablo 4 (devamı). Karşıyaka ilçesi toplanma alanlarının altyapı bilgilerinin karşılaştırılması (Maral, 2016)

Mahalle adı	Alan no	Adresi	Cadde /sokak	Alan (m ²)	Kapasite (kişi)	İmar durumu	Mülkiyet	Ulaşım	Altyapı	Toplam alan (m ²)	Mahalle nüfusu	Kişi başına alan (>4m ²)	Standartlara uygunluk
Mavi Şehir	1	Mavişehir kuzeybatısı yeşil alanlar	A. Nesin Blv.	72.910	18.227	Yeşil alan	Belediye	Var	Yok	Yok	Var	Var	Var
	2	Mavişehir kuzeydoğusu yeşil alanlar	A. Nesin Blv.	30.245	7.561	Yeşil alan	Belediye	Var	Yok	Var	Var	Var	Var
	3	Mavişehir güneybatısı yeşil alanlar	2040/6	29.600	7.400	Yeşil alan	Belediye	Var	Yok	Var	Yok	Var	Uygun
	23	Mavişehir Kent Restorant arkası yeşil alanlar	A. Nesin Blv.	22.254	5.564	Park	Kamu	Var	Yok	Var	Yok	Var	Var
	24	Mavişehir Albatros Blokları ölü yeşil alanlar	2040/5	6.112	1.528	Park	Kamu	Var	Yok	Var	Yok	Yok	Yok
	25	Mavişehir İ.Ö.O. kuzeyi yeşil alanlar	C. Dudaşev Blv.	9.716	2.429	Park	Kamu	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
M. Kemal	6	Körfezköy konut alanı içindeki yeşil alanlar	B. Ecevit Cad.	10.820	2.705	Park	Belediye	Var	Yok	Yok	Yok	1.10	Uygun değil
Örnekköy	8	Örnekköy Top Sahası ve bölgesel otoparkı	7563/2	23.660	5.915	Futbol sahası	Belediye	Var	Yok	Var	Var	1.15	Uygun değil
Yalı	11	Demirköprü Halı Sahası ve park alanı	6415/1	6.353	1.588	Park	Kamu	Var	Var	Var	Var	Var	Var
	26	Mavişehir Fotoğraf Müzesi yanı yeşil alanlar	6522	6.059	1.515	Park	Kamu	Var	Yok	Var	Yok	Var	Var
	27	Mavişehir Blokları bölgesi yeşil alanlar (İZBAN)	6525	39.840	9.960	Yeşil Alan	Kamu	Var	Var	Yok	Yok	2.10	Uygun değil
	28	Carrefour servis alanı ve otopark (kullanım dışı)	6522	12.235	3.059	Park	Kamu	Var	Var	Var	Yok	Yok	Yok
	29	Mavişehir Blokları bölgesi yeşil alanlar	6523	11.374	2.844	Park	Kamu	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
	30	Yalı Cami ölü spor alanı ve yeşil alan (iptal)	6500/3	25.785	6.446	Park	Kamu	Var	Yok	Yok	Yok	Yok	Yok
Z. Hanım	17	Karşıyaka tenis ve basket sahaları	Karaali Cad.	21.200	5.300	Park	Kamu	Var	Yok	Yok	Yok	1.28	Uygun değil

Şekil 5. İmbatlı 9 No.lu Toplanma Alanı ve çevresi konum haritası (İZAMP, 2015).

kullanılamayacağı bilinmemektedir. Nihayetinde alan TAMP-İzmir (2017) raporunda tanımlanan toplanma alanları listesinden çıkarılmıştır (Şekil 6).

İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından kullanıma sunulan İzmir Kent Rehberlerinde (2D Rehber-Mobil ve 3D Rehber), İmbatlı Mahallesi afet sonrası toplanma alanı, yerleşke inşaatının olduğu yerde görünmeye devam etmektedir. Oysa alanda süregelen şantiye faaliyetleri dolayısı ile toplanma alanı işlevsiz olduğu gibi, AFAD tarafından da iptal edilmiştir. Bu durum kurumlar arası koordinasyonun eksik olduğunu göstermektedir (Şekil 7).

5.1.2. Mavişehir Mahallesi Toplanma Alanları

Geçmişte bir bataklık olan Mavişehir bölgesi, günümüzde konut sitelerinin merkezi haline gelmiş, Karşıyaka ve İzmir'in hızlı gelişen cazibe merkezlerinden biri olmuştur. Mahallenin yüzölçümü 1,55 km² olup, 2016 nüfusu ise 13.706 kişidir. İZAMP/TAMP kapsamında Mavişehir Mahallesi'nde toplam altı adet

Şekil 7. İmbatlı Mahallesi Afet Sonrası Acil Toplanma Alanı-2D Rehber (URL-12).

Şekil 8. Mavişehir 1-2-25 No.lu Toplanma Alanları ve çevresi konum haritası (İZAMP, 2015).

toplanma alanı (1-2-3-23-24-25) belirlenmiş olup, makalede incelenmek üzere seçilen üç toplanma alanı (1-2-25) ve çevresine ait konum haritası (Şekil 8) ve altyapı bilgisi (Tablo 5) aşağıda sunulmuştur (Şekil 9).

Şekil 6. Ege Üniversitesi Karşıyaka Suat Cemile Balcıoğlu Yerleşkesi inşaatı (URL-11).

Tablo 5. Mavişehir 1–2–25 no'lu toplanma alanları altyapı bilgisi (Maral, 2016)

1	İlçe adı	Karşıyaka		
2	Mahalle adı	Mavişehir		
3	Sıra no	İzamp/Tamp No: 1	İzamp/Tamp No: 2	İzamp/Tamp No: 25
4	Adresi	Mavişehir kuzeybatısı yeşil alanlar	Mavişehir kuzeydoğusu yeşil alanlar	Mavişehir İ.Ö.O. kuzeyi yeşil alanlar
5	Cadde/sokak	Aziz Nesin Bulvarı	Aziz Nesin Bulvarı	Cahar Dudayev Bulvarı
6	Alanı	72.910 m ²	30.245 m ²	9.716 m ²
7	Kapasite (kişi sayısı)	18.227 kişi	7.561 kişi	2.429 kişi
8	İmar planındaki durumu	Park, konut	Park, konut	Park
9	Mülkiyet durumu	Belediye	Belediye	Kamu
10	Ulaşım durumu			
	Karayolu	Var	Var	Var
	Yaya yolu	Var	Var	Var
	Engelli yolu	Yok	Yok	Yok
11	Altyapı			
	Elektrik	Yok	Var	Yok
	İçme ve kullanma suyu	Var	Var	Yok
	Wc	Var	Var (şantiye prefabrik binalar)	Yok
12	Açıklamalar	Tel örgü ile çevrilidir. Bir kısmı şantiye ve otoparktır.	Bir kısmı şantiye ve otoparktır.	Altyapının tesis edilmesi gerekmektedir. Toplanma alanı tabelası yoktur.

Şekil 9. Mavişehir 1-2-25 No.lu Toplanma Alanları fotoğrafları.

Mavişehir Mahallesi'nde örnek olarak incelemesi yapılan bu üç toplanma alanının (İZAMP/TAMP No:1–2–25) ortak özelliklerinde mülkiyetlerinin kamuya ait olduğu, çevrelerinde yoğun inşaat faaliyetlerinin bulunduğu, bazılarının tel örgü ile çevrili olduğu, bazılarının ise otopark olarak kullanıldığı görülmektedir. Yukarıda yapılan değerlendirmelere ek olarak irdelenmesi gereken çarpıcı bir husus, bu bölgede meslek odaları, yerel yönetim, bölge halkı ve çeşitli derneklerin açtığı davalar sonrasında, imar planlarının yargıya taşınmasına rağmen devam eden konut sitesi/işyeri inşaatlarının varlığıdır. İZAMP/TAMP kapsamında toplanma alanı olarak belirlenen bölgelerle kısmen çakışmakta veya bitişik olan şantiye sahalarında, 369 daire ve 33 işyerinden oluşan proje, yayının hazırlandığı tarihte inşa aşamasındadır (Şekil

10). Bu toplanma alanları bölgede devam eden şantiyeler dolayısı ile işlevini kaybetmektedir. Projeler tamamlandığında önceden afet sonrası acil toplanma alanı olarak belirlenmiş yerlerin kamunun kullanımına açık olup olmayacağı, dolayısıyla toplanma alanı işlevini gösterip gösteremeyeceği bilinmemektedir.

Yukarıdaki örneklerde incelenenler dışındakilerle birlikte, Mavişehir Mahallesi'nde altı adet toplanma alanı bulunmaktadır. Bu alanların büyüklüğü 170.837 m², barındıracağı kişi kapasitesi ise 47.709'dur. Mahallenin 2016 yılı nüfusu 13.706 kişi olduğu düşünülürse, toplanma alanı olarak belirlenen alanların büyüklüğünün mahalle özelinde yeterli olduğu görülmüştür.

Şekil 10. Bölgede planlanan proje (URL-13).

5.1.3. İlçe Bazlı Değerlendirme

Araştırmanın inceleme sahası olan Karşıyaka İlçesi'nde İZAMP (2015) kapsamında "16 mahallede 31 adet acil toplanma alanı" belirlenmiştir. Bu sayının TAMP-İzmir'de (2017) "15 mahallede 30 alana" düştüğü, İmbat Mahallesi-9 No.lu toplanma alanı ve Yalı Mahallesi-30 No.lu toplanma alanlarının iptal edildiği; İnönü Mahallesi-32 No.lu toplanma alanının ise eklendiği görülmektedir. Yine Yalı Mahallesi'nde belirlenen 28 No.lu toplanma alanı (Şekil 8/ eski Carrefour önü otopark), bölgedeki kavşak düzenlemesi ve inşaatlar dolayısı ile kullanılamaz durumdadır. Aksoy Mahallesinde belirlenen tek toplanma alanı olan KSK Futbol Sahası'nın (15 No.lu toplanma alanı) ise stat inşaatı tamamlanana kadar kullanıma kapalı olduğu belirtilmiştir (TAMP, 2017). Bu nedenlerle ilçe genelinde kullanılabilir durumda olan acil toplanma alanı sayısı 2018 yılı başı itibarı ile 28'e düşmüştür.

İZAMP/TAMP-İzmir'de alan büyüklüğü ve kapasitesi verilme-
yen yerler için, İZAMP raporundaki konum bilgisi ve krokisi
üzerinden m² ölçümü yapılmış, kapasite için ise bu değer 4
e bölünmüştür (AFAD standardı). Yapılan hesaplamalara göre
Karşıyaka'da sadece Atakent, İnönü ve Mavişehir mahallelerin-
de belirlenen acil toplanma alanı büyüklüklerinin mahalle nü-
fusunu karşıladığı, diğer mahallelerde belirlenen alanlarda ise
kişi başına düşen alan büyüklüğünün 4 m²'nin altında kaldığı
ve ihtiyacı karşılayamayacağı görülmektedir (Tablo 4). İlçe dü-
zeyinde kişi başına düşen alan büyüklüğü ise yaklaşık 2 m²'dir
(toplam alan/ilçe nüfusu: 711.988 m²/338.485 kişi).

Mahalle sınırları içinde toplanma alanı belirlenmeyen mahalle-
ler ise Dedebaşı, Demirköprü, Donanmacı, Goncalar, İmbatlı,
Latife Hanım, Nergiz, Sancaklı, Şemikler, Tersane, Tuna ve
Yamanlar'dır. Bu durum konuyla ilgili kıstaslar ve literatürde
vurgulanan, toplanma/tahliye alanlarının yapı adası/komşuluk
ünitesi/mahalle düzeyinde ayrılması gerektiği bilgisi ile çeliş-
mektedir.

Acil toplanma alanlarının imar planlarında yeşil alan, park,
okul, spor alanı, belediye hizmet alanı, pazaryeri olarak geç-
tiği, mülkiyetlerin ise belediyeye veya hazineye ait olduğu
görülmektedir. Fakat bu durum Aksoy, İmbatlı ve Mavişehir
mahallelerinden verilen örneklerde görüldüğü üzere (il düze-
yinde bu örnekleri çoğaltmak mümkündür) mülkiyetin veya
imar durumunun değişmesine veya altyapı/inşaat faaliyetleri
ile toplanma alanlarının işlevsiz kalmasına ve varlığını sürdür-
memesine engel değildir. AFAD tarafından belirlenen alanlar
imar planlarına işlenmediği için, toplanma alanlarının konum
bilgisinin cadde, sokak, numarataj, mahalleye özgü bilinen yer
üzerinden tarif edilmeye çalışılması da bir diğer handikap un-
surudur.

5.2. Acil Toplanma Alanlarının CBS Tabanlı Uygunluk Analizi

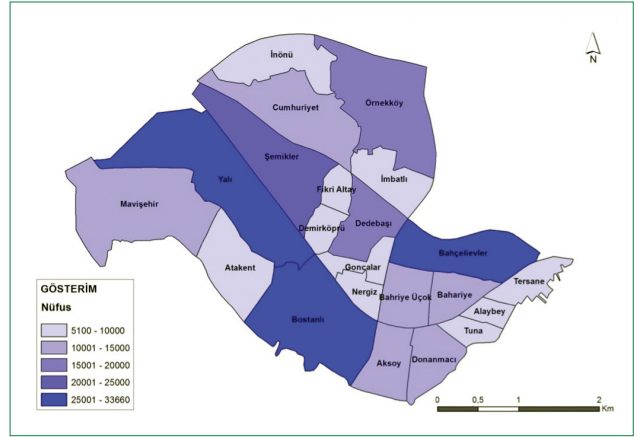
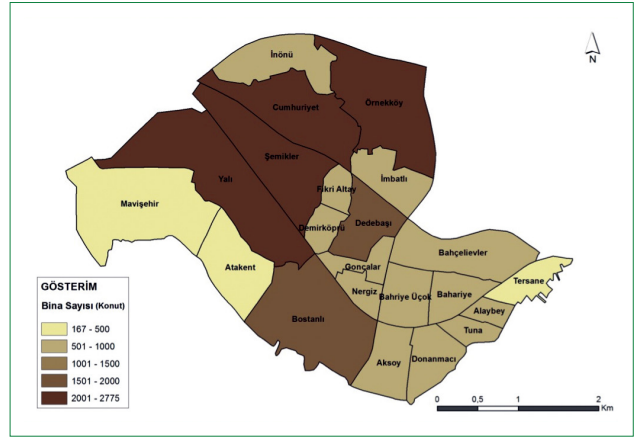
Bu bölümde, alan çalışmasına eklenen ve alternatif bir metot
olarak sunulan CBS tabanlı modelin; standartlara uygunluk/
yer seçim değerlendirmelerinde sentez bilgilerine erişmeyi
güçlendirebilecek bir yöntem olduğu düşünülmektedir. Dola-
yısıyla çalışmanın bu kısmında kullanılan CBS modelinin amacı,
ilk aşamada mahalle düzeyinde mekânsal veriler ve ağırlıklı ça-
kıştırma yöntemi kullanarak mahalleler arasında bir risk sınıf-
laması yapmaktır. İkinci aşamada ise ortaya çıkarılan en riskli
mahallelerdeki mevcut acil toplanma alanlarının standartlara
uygunluk sorgusunun örnekler üzerinden yapılması hedef-
lenmiştir. Kullanılan model toplanma alanlarının yeni baştan
yer seçim analizlerinin yapılması şeklinde işlememekte, AFAD
tarafından mevcutta belirlenmiş alanların yukarıda açıklandığı
gibi iki aşamalı mekânsal sorgulara tabi tutulması yöntemi iz-
lenmektedir.

2018 yılı itibarı ile Karşıyaka İlçesi'ne bağlı 27 mahalle bu-
lunmaktadır. Bunlardan Sancaklı ve Yamanlar 6030 sayılı Büt-
ünşehir Yasası ile köyden mahalleye dönüşmüş, merkezden
uzak, kırsal karakterli ve nüfusu az olduğu için; Mustafa Kemal,
Zübeyde Hanım, Latife Hanım mahalleleri ise ilçeye sonradan
eklendiği ve geçmişe dönük demografik-mekânsal verilerin
olmaması nedeni ile modelden çıkarılmıştır. Bu şekilde 22 ma-
halle üzerinde modelin işleyişi test edilmeye çalışılmıştır.

Mahalle sınırlarının ilçelerin bölünmesi sonucu değişme-
si, yeni mahallelerin oluşması, nüfus verisinin güncel, diğer
verilerin 16 yıl önceki değerler olması, zemin özelliklerine
ait jeolojik-jeofizik etütlerin olmaması gibi zorluklar-kısıtlılıklar
sebebi ile modelin işleyişi ve bulguları üzerine yapılan
yorumlar kesinlikten ziyade mekânsal analiz denemelerinin
sonuçları olarak irdelenmektedir. Ayrıca kullanılan mekânsal/
demografik veriler sabit olmayıp, zamana bağlı değişkenlik
arz etmektedir. Bu nedenle modelin işleyişinde yıllık bazda
risk haritalarının güncellenmesi sonuçların tutarlılığını artı-
racaktır.

Tablo 6. Modelde Kullanılan Tablo Verisi

Mahalle	Nüfus	Konut sayısı	Fiziki durumu kötü yapılar
Aksoy	12652	742	23
Alaybey	7607	595	41
Atakent	7174	330	2
Bahariye	13202	805	101
Bahçelievler	26986	775	10
Bahriye Üçok	13673	775	10
Bostanlı	33660	1605	46
Cumhuriyet	14032	2430	199
Dedebaşı	16119	1644	197
Demirköprü	5100	686	99
Donanmacı	11545	812	27
Fikri Altay	6273	648	10
Goncalar	9139	708	91
İmbatlı	5240	903	223
İnönü	6331	562	17
Mavişehir	13582	167	0
Nergiz	8948	501	20
Örnekköy	18258	2775	296
Şemikler	21139	2678	67
Tersane	7170	430	34
Tuna	6045	599	36
Yalı	30947	2615	556

Şekil 11. Mahalle nüfusları haritası.**Şekil 12.** Konut (bina) sayısı haritası.

Kullanılan Veriler: a) Tablo: Mahalle Nüfusları, Konut Sayısı (Bina), Bina Fiziki Durumu.

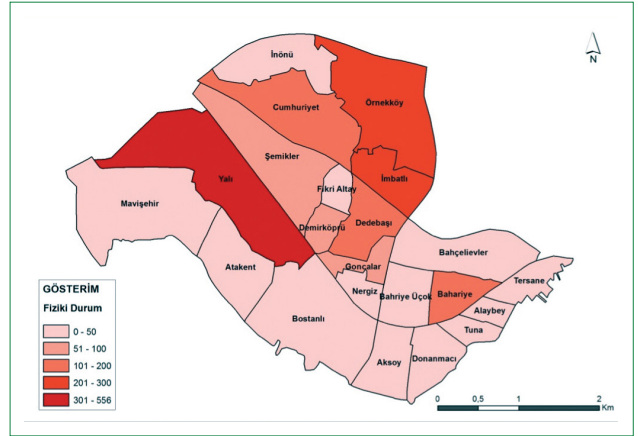
b) Harita: Mahalle Sınırları (Poligon formatında).

Kullanılan Yazılım: ArcGIS 10.3 (Tablo 6).

İlgili veriler kullanılarak hazırlanan tematik haritalar aşağıdaki gibidir. Mahalle nüfusları kullanılarak hazırlanan tematik haritaya (Şekil 11) göre 4. ve 5. kategori/20.000 ve üstü kişinin yaşadığı mahalleler Bahçelievler, Bostanlı, Yalı ve Şemikler olarak görülmektedir.

TÜİK (eski DİE) tarafından 2000 yılında yapılan Bina Sayımı İstatistiğine göre, mahallelerdeki konut sayısı (bağımsız hane değil bina) kullanılarak hazırlanan tematik haritaya (Şekil 12) göre 4. ve 5. kategori/1500 ve üstü binanın yer aldığı mahalleler Cumhuriyet, Örnekköy, Şemikler, Yalı, Bostanlı ve Dedebaşı olarak görülmektedir.

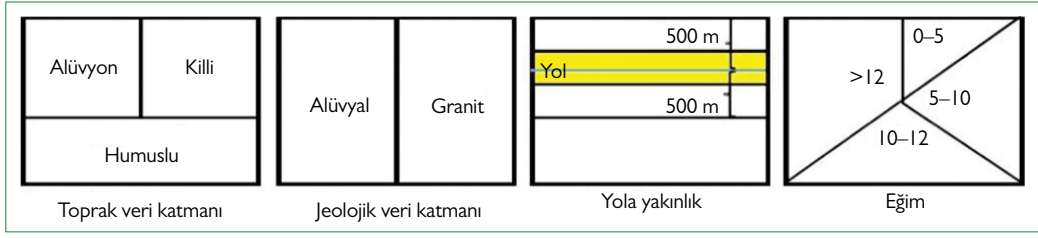
Bina sayımı sırasında toplanan binaların fiziki durumu tespitine göre (harap durumda ve esaslı onarım gerektiren toplamı kullanılmıştır) hazırlanan tematik haritaya (Şekil 13) göre, fiziki durumu kötü olan 4. ve 5. kategori/200 ve üstü binanın yer

Şekil 13. Binaların fiziki durumu haritası.

aldığı mahalleler Yalı, İmbatlı ve Örnekköy olarak görülmektedir.

Ağırlıklı Çakıştırma (Weighted Overlay):

CBS ile yapılan mekânsal analiz işlemlerinde hem vektörel hem de hücre bazlı raster veriler kullanılarak veri setinin ana-

Şekil 14. Çakıştırma örneği girdi verileri (Çabuk vd., 2011).

Yola mesafe %5	<250	1. derecede uygun	2	Toprak %40	Killi	1. derecede uygun	2
	250-500	2. derecede uygun	1		Alüvyon	Uygun değil	0
	>500	Uygun değil	0		Humuslu	2. derecede uygun	1
Eğim %15	5-10	1. derecede uygun	2	Jeoloji %40	Granit	1. derecede uygun	2
	10-15	Uygun değil	1		Alüvyal	Uygun değil	0
	<5veya>45	2. derecede uygun	0				

Şekil 15. Ağırlıklı çakıştırma örneği uygunluk sınıfları (Çabuk vd., 2011).

lizi, sorgulanması ve görselleştirilmesi gerçekleştirilebilmektedir. Planlama çalışmalarında yer seçimi araştırması yapılırken, özellikle birden fazla veriyi aynı anda değerlendirmek gerektiğinde CBS'nin çakıştırma özelliği kullanılmaktadır.

Çakıştırma (overlay) yönteminde, kriterler belirlenerek ve tüm katmanlara ağırlıklar verilerek bir sonuç raster verisi oluşturulur. Sonuç raster verisinde, istenen kriterlere göre sorgulama yapıp en uygun alanı bulmak mümkündür (Şekil 14). Yer seçiminde tüm kriterleri eşit şekilde değerlendirmek daha gerçekçi değerlendirmeler yapılmasını sağlayacaktır. Ağırlıklı çakıştırma yönteminde (weighted overlay), öncelikle kriterlerin ve bu kriterlerin uygunluk sınıflarının belirlenmesi gerekmektedir. Aşağıda verilen yer seçim örneğinde (Şekil 15), tarıma uygun alanların dışında ve zemin özellikleri açısından az risk taşıyan bir alanın seçilme koşulu aranmıştır. Aranan bu kriterlerin etki faktörü (ağırlığı), Toprak veri katmanı için %40, Jeolojik veri katmanı için %40, Yola yakınlık için %5 ve Eğim için %15 olarak belirlenebilir (Çabuk vd., 2011).

Sonuç raster verisi, önceden tanımlanan uygunluk dereceleri ve ağırlıklı puanlarının çarpımıyla hesaplanan değerleri içerir. Bu değerler sorgulanarak istenen kriterler doğrultusunda seçim yapılabilir. Bir acil toplanma/geçici barınma alanı için yer seçimi örneği verilecek olursa, uygunluk sınıfları tesisin bulunacağı yerin özellikleri ve ulusal/uluslararası standartlar göz önüne alınarak belirlenebilir.

Modelde kullanılan ArcGIS yazılımının ağırlıklı çakıştırma modülü, veri katmanlarını farklı yüzdelik etki değerleri ile kullanan, katmanların kendi içindeki verilere ise (lejant sınıflarına) 1-9 arası ağırlıklı çarpanlarının atanabildiği (Tablo 7) bir işleyişi sahiptir. Önceden tematik haritalarda belirlenen 5 sınıflı lejant sınıflarına ait değer aralıkları burada da kullanılmıştır. Bu

Tablo 7. Lejant sınıflarına göre ağırlıklı çarpanı

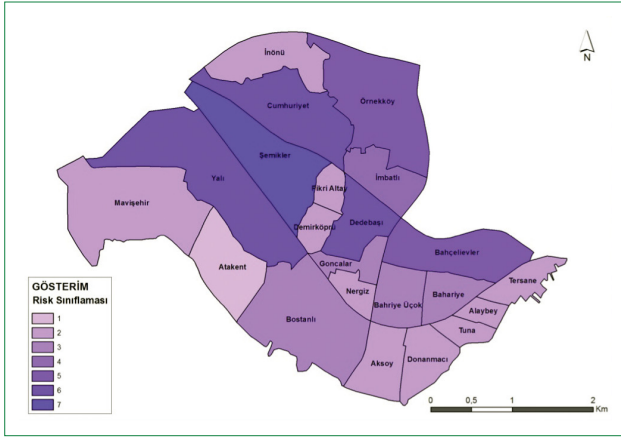
Lejant sınıfı	Ağırlıklı çarpanı
1	1
2	3
3	5
4	7
5	9

Raster	% Influence	Field Value	Scale Value
nüfus	40	5100	1
		5240	1
		6045	1
		6273	1
		6331	1
		7170	1
		7174	1
		7607	1
		8948	1
		9139	1
		11545	3
		12652	3
		13202	3
		13582	3
		13673	3
		14032	3
		16119	5
		18258	5

Şekil 16. Ağırlıklı çakıştırma arayüzü örneği.

sınıflara ağırlıklı çarpan değerleri atanmıştır. Örneğin aşağıdaki ağırlıklı çakıştırma arayüzünde (Şekil 16) verilen nüfus katmanı için detaylandırılacak olursak, nüfusu 14.032 olan bir mahalenin, ilgili katmanın ikinci lejant sınıfına girdiğinden dolayı 3 çarpanı atanarak modele girdiğini söyleyebiliriz.

Burada izlenen mantık, ilçe içinde "nüfus sayısı", "bina sayısı"

Şekil 17. Ağırlıklı çakıştırma sonucu mahallelerin risk sınıflaması haritası.

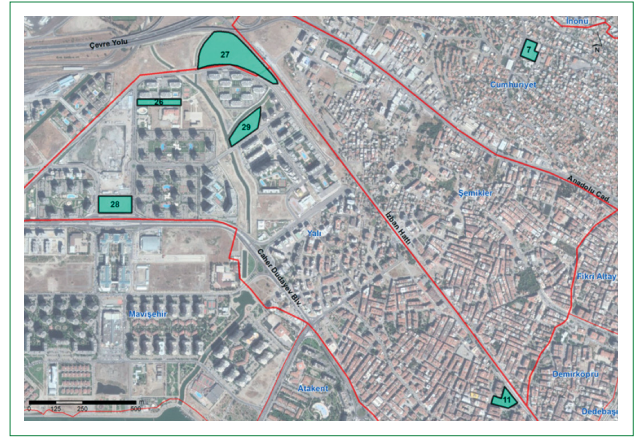
ve "fiziki durumu kötü bina sayısı" diğerlerinden fazla olan mahallelerin daha riskli olması durumudur. Ağırlıklı çakıştırma kullanılan katmanların etki seviyesi belirlenirken nüfusun %40 önemli, bina sayısının %30 önemli ve bina fiziki durumunun %30 önemli olduğu kabulü yapılmıştır. Modelin verdiği sonuçlara (Şekil 17) göre 1 (en az riskli) ile 7 (en riskli) arasındaki risk dağılımı neticesinde Şemikler'in en riskli mahalle olduğu, sonrasında ise Yalı, Cumhuriyet ve Dedebaşı'nın geldiği görülmektedir.

Çıkan sonuçlara göre mahallerin risk düzeylerinin eşit olmadığı görülmektedir. Bu deneysel bulgu, afetlere karşı alınacak tedbirlerde ve ayrılacak alanların konumu ve büyüklüğüne karar verme sürecinde kullanılabilir bir sentez bilgisidir. Risk dağılımı açısından ilk sırada yer alan Şemikler Mahallesi ile Dedebaşı mahalle sınırları içinde İZAMP/TAMP kapsamında herhangi bir acil toplanma alanının belirlenmediği, Yalı ve Cumhuriyet mahallelerinde ise belirlenen alanların yetersiz kaldığı görülmüştür.

Oluşabilecek bir afet sonrası, müdahaleye ihtiyaç duyan afetzedelerin acil yardıma daha hızlı ulaşabilmeleri, etkin biçimde organize olabilmeleri, mahallelerde eksik olan kişilerin tespiti, gerekli arama kurtarma faaliyetlerinin yönlendirilmesi açısından acil toplanma alanlarının ulusal/uluslararası kriterlere uygun belirlenmesi çok önemlidir. Bu nedenle risk dağılımı açısından en riskli mahalleler başta olmak üzere, öncelikle acil toplanma alanlarının belirlenmesi, afetzedelerin bu alanlara ulaşılabilirliği, alanların kullanılabilirliği, kişi sayısına göre alan kapasitelerinin göz önünde tutularak gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

5.4.1. En Riskli 3 Mahallede Konumsal Uygunluk Analizi

Bu aşamanın hedefi, mahalleler arasında yapılan risk sınıflamasına göre bulunan en riskli 3 mahallede (Şemikler, Cumhuriyet, Yalı) AFAD tarafından belirlenen toplanma alanlarını daha kapsamlı mekansal sorgular ile değerlendirilmesidir. Şemikler Mahallesi sınırları içerisinde toplanma alanı belirlenmediğinden dolayı, analizler Cumhuriyet Mahallesi 7 No.lu ve Yalı Mahallesi 11, 26, 27, 28, 29 No.lu toplanma alanlarında tamamlanmıştır (Şekil 18).

Şekil 18. En riskli 3 mahallede bulunan toplanma alanlarının konumu.

den dolayı, analizler Cumhuriyet Mahallesi 7 No.lu ve Yalı Mahallesi 11, 26, 27, 28, 29 No.lu toplanma alanlarında tamamlanmıştır (Şekil 18).

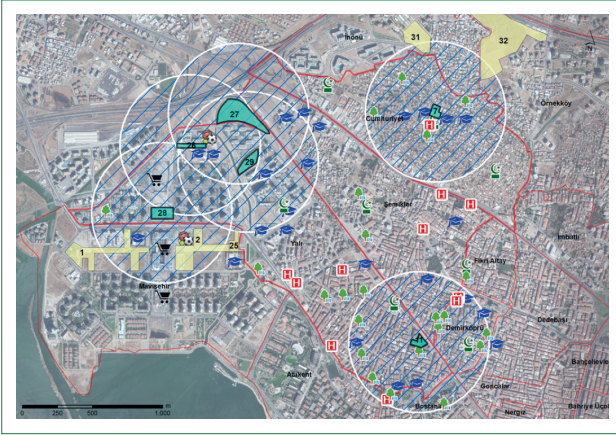
Acil toplanma alanları ile ilgili kıstaslarda ve Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliğinde, eğitim, sağlık hizmetlerine ait sosyal donatı alanlarının 500 m yürüme mesafesinde/öncelikli hizmet yarıçapında olması gerektiği belirtilmiştir. Buradan hareketle, her toplanma alanının geometrik merkezinden 500 m yarıçap çizildiğinde oluşan tampon bölge içinde kalan okul, hastane, aile sağlığı merkezi (ASM), tıp merkezi, cami, aktif/pasif yeşil alan, spor tesisi ve AVM gibi kullanımlar ile komşu toplanma alanları sorgulanmıştır. Ayrıca toplanma alanının bir üst derece yol bağlantısına uzaklığı ölçülmüştür (Şekil 19, 20).

CBS tabanlı yapılan tampon bölge ve yakınlık analizlerine göre, yaşanabilecek olası bir afet sonrasında toplanma alanlarının yakın çevresinde destek hizmeti verebilecek donatı alanları, komşu toplanma alanları ve erişilebilirlik listesi Tablo 8'de verilmiştir.

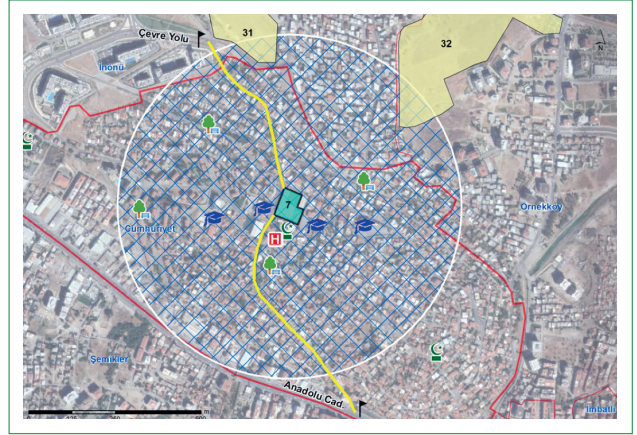
Kuşkusuz sadece tampon bölge içindeki yardımcı donatıları ve ulaşılabilirliği sorgulamak net bulgulara ulaşmak için yeterli değildir. Mevcut toplanma alanlarının konum özelliklerinin doğruluğunu daha kapsamlı mekansal analizler ile sorgulamak ve değerlendirmek için, araştırma yapılırken erişilemeyen yerel jeolojik/jeofizik durum, eğim, arazi kullanış, yapıların fiziki durumuna ait güncel tespitler vd. gibi ek parametrelerin de dikkate alındığı bir süreç modelin verimliliğini artıracaktır. Daha ideali alanların belirlenmesi sürecinde standartlara/yer seçim kriterlerine göre en uygun/optimum kararın verilmesidir.

5.3. Karşıyaka İlçesi Geçici Barınma Alanı

İZAMP/TAMP-İzmir kapsamında, AFAD uzmanları tarafından geçici barınma alanlarını belirleme etüdü yapılmış, Karşıyaka İlçesi için Zübeyde Hanım Mahallesi, Başpehlivan Karaali Cad. üzerinde bulunan bölge (Şekil 21, 22) engebeli ve eğimli bir

Şekil 19. Toplanma alanlarının tampon bölge analizi.

Şekil 20. Cumhuriyet mahallesi analiz örneği.

Tablo 8. Toplanma alanları analizi

1	İlçe adı	Karşıyaka					
2	Mahalle adı	Cumhuriyet Yalı					
3	Sıra no	TAMP No: 7	TAMP No: 11	TAMP No: 26	TAMP No: 27	TAMP No: 28	TAMP No: 29
4	Adresi	Cumhuriyet Mah. Pazar Yeri	Demirköprü halı sahası ve park alanı	Mavişehir Fotoğraf Müzesi yanı yeşil alanlar	Mavişehir Blokları bölgesi yeşil alanlar (İZBAN)	Eski Carrefour servis alanı ve otopark (kullanım dışı)	Mavişehir Blokları bölgesi yeşil alanlar
5	Cadde /sokak	6653 Sk. ile Alim Dağhan Cad.	1671 Sk. ile 6415/1 Sk.	6522 Sk. ile 6527 Sk.	6525 Sk.	Caher Dudayev Blv.	6523 Sk.
6	Alanı	6576 m ²	6353 m ²	6059 m ²	39840 m ²	12235 m ²	11374 m ²
7	Kapasitesi	1644 kişi	1588 kişi	1515 kişi	9960 kişi	3059 kişi	2844 kişi
8	Mülkiyeti	Belediye	Belediye	Kamu	Kamu	Kamu	Kamu
9	Ulaşım durumu	Bir üst derece karayolu bağlantıları Anadolu Cad. 730 m, çevreyolu ise 910 m uzaklıktadır	Bir üst derece karayolu bağlantısı Bestekar Yusuf Nalkesen Sk. 730 m uzaklıktadır	Bir üst derece karayolu bağlantısı Caher Dudayev Blv. 560 m uzaklıktadır	Bir üst derece karayolu bağlantısı Caher Dudayev Blv. 1100 m uzaklıktadır	Caher Dudayev Blv. üzerindedir.	Bir üst derece karayolu bağlantısı Caher Dudayev Blv. 490 m uzaklıktadır
10	Yardımcı donatılar	1 ASM, 1 cami, 4 okul ve 4 park /çocuk oyun alanı bulunmaktadır. 31 ve 32 No'lu toplanma alanları kısmen yürüme mesafesindedir	1 ASM, 2 hastane, 1 cami, 6 okul ve 11 park/çocuk oyun alanı bulunmaktadır	2 okul, 1 spor alanı ve 1 AVM bulunmaktadır. 27 ve 29 No'lu toplanma alanları yürüme mesafesindedir	5 okul ve 1 spor alanı bulunmaktadır. 26 ve 29 No'lu toplanma alanları yürüme mesafesindedir	2 okul, 1 park /çocuk oyun alanı, 1 spor alanı ve 2 AVM bulunmaktadır. 1 (kısmen), 2 ve 26 No'lu toplanma alanları yürüme mesafesindedir	7 okul, 1 cami ve 1 spor alanı bulunmaktadır. 26 ve 27 No'lu toplanma alanları yürüme mesafesindedir

Şekil 21. Karşıyaka geçici barınma alanının konumu.

topografik yapıya sahip olması ve içerisinde dere yatağı bulunması nedeniyle barınma alanı için kullanımının uygun olmadığı değerlendirilmiştir. İncelenen alan için 1/25.000 Ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü ÇDP'ında "büyük ve açık yeşil alan: spor tesisleri alanı ve rekreasyon alanı" kullanım kararı verilmiş ve makalenin 4.bölümünde aktarıldığı gibi ilgili plan uygulama hükümlerinde bu tür alanların afet sonrası geçici kullanımlara yönelik rezerv alan olarak ayrıldığı belirtilmiştir.

Alan mülkiyeti kamuya ait birbirine bitişik üç parselden oluşmakta ve bir bütün olarak değerlendirildiğinde büyüklüğü yaklaşık olarak 83.122 m²'dir. Alanın çevresinde Karşıyaka Belediyesi Şantiye Tesisleri, Karşıyaka Küçük Sanayi Sitesi, Örnek Köy Mezarlığı, Zübeyde Hanım Huzurevi, açık/kapalı spor tesisleri ve okullar bulunmaktadır. Bölgenin elektrik, haberleşme, su ve kanalizasyon altyapısı mevcuttur. Alanın Başpehlivan Karaali Caddesi üzerinden İzmir çevre yolu ile bağlantısı mevcuttur. Alanın zemin örtüsü toprak ve makiliktir. Eğim değerleri bazı yerlerde %1'lere kadar çıktığı için alanın tümünü kullanmak mümkün görünmemektedir (azami %7, tercihen %2-4). Eğim

dezavantajına ek olarak alanın batı kısmı içerisinde dere yatağı bulunmaktadır.

Geçici barınma alanlarının planlanmasında kişi başına en az 45 m²'lik bir alan gereklidir ki bu alanın içerisinde altyapı tesisleri, yollar, okullar, marketler, barınak yerleri, depolama tesisleri vb. dahildir. Bu durumda kurulabilecek en fazla çadır sayısı, $83.122/45=1.847$ adettir. Çadır sayısı, İzmir'deki ortalama hane halkı büyüklüğü olan 3 ile çarpıldığında, alanın yaklaşık kapasitesi 5.541 kişidir. AFAD tarafından kullanılan standartlara göre geçici barınma alanlarının kurulumunda 2.000 çadır/10.000 kişi için 67.600 m² alan ayrıldığı görülmüştür (URL-15). Bu alan büyüklüğüne çadırlar/konteynerlar, tüm sosyal donatı alanları, lojistik ve altyapı dahildir. Buradan hareketle Karşıyaka barınma alanı büyüklüğünün Türkiye'de uygulanan standartlara göre oluşturulacak çadırkent/konteynerkent için yeterli olduğunu değerlendirmemiz mümkündür.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Bu makalede afet sonrası acil toplanma ve geçici barınma alanlarının belirlenmesinde uygulanan ulusal ve uluslararası kıstaslar, İzmir'in Karşıyaka İlçesi'nden seçilen örneklerle irdelenmeye çalışılmıştır. Afet yönetimi ve afet planı çalışmaları konusunda oldukça geç kalınmış olan ülkemiz şartlarında yaşanabilecek olası afetler sonrasında özellikle ilk 12/24 saat vatandaşların sağlıklı bilgiye rahat ulaşımı açısından en fazla öneme sahip olan zaman dilimleri olup, bu süreçte toplanma alanlarının önemi büyüktür. Aksi takdirde 1999 Marmara depreminde yaşanan kargaşa ortamı ile karşılaşmak hiç de sürpriz olmayacaktır. Marmara depremleri sonrasında, bu hazırlıklardan yoksun bir şekilde belirlenmiş toplanma/barınma alanlarının su altında kaldığı, kapasitelerinin yetersiz olduğu, altyapı problemleri ve ulaşım sıkıntılarının yaşandığı, kurumlar arasında koordinasyonun sağlanamadığı, afetzedeler için yamsal olan gerekliliklerin yerine getirilemediği görülmüştür (URL-16). Bu nedenlerle olası bir afet sonrası afetzedelerin

Şekil 22. Karşıyaka geçici barınma alanının görünümü (URL-14).

bu problemlerle karşı karşıya kalmamaları için bu alanların belirlenmesinde gerekli kriterlerin sağlanması yaşamsal anlamda önem arz etmektedir. Bunun için büyük ve bölgesel toplanma alanları değil, her bir yerleşim yeri için mümkünse yapı adası/komşuluk ünitesi/mahalle ölçeğinde toplanma noktaları belirlenmeli ve bu noktalar afetlerden önce vatandaşların bilinçlenmesi amacı ile kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Gerekli adımların atılmaması halinde, afete maruz kalan insanlara afet sonrasında bu noktaları duyurmak ve yönlendirmek mümkün olamamaktadır.

İZAMP/TAMP-İzmir kapsamında belirlenen acil toplanma alanlarının bazılarının, standartlara uygunluğu ile ilgili plan kapsamında ayrıntılı bir değerlendirme yapılmadan karar verildiği görülmüştür. Birçok acil toplanma alanının kapasiteleri ve barındıracağı kişi sayıları, planda eksik yazılanlar arasındadır. Bu alanların bazılarının sadece yerleri afet planlarında gösterilmiştir (çoğunda adres, bazılarında yaklaşık konum olarak). Ancak bu alanların belirlenmesinde uluslararası kıstaslara tam olarak uyulmadığı, daha çok mevcut park, yeşil alan, futbol sahaları, pazar alanları, vd. açık alanların seçilerek belirleme yapıldığı görülmüştür. Kuşkusuz brüt yoğunluğun şehircilik standartlarının üzerinde olduğu ve tahsis edilecek nitelik ve büyüklükte açık alan miktarının bulunmasının güclüğü uzmanları ve kurumları zorlayan bir faktördür.

Ayrıca geçici barınma alanlarının İZAMP/TAMP-İzmir kapsamında sonuçlandırılmaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle çalışmada geçici barınma alanları ile ilgili kapsamlı bir inceleme yapılamamıştır. İZAMP (2015) kapsamında, Karşıyaka'da toplam 27 mahallenin 16'sında 31 adet acil toplanma alanının belirlendiği görülmektedir. TAMP-İzmir (2017) kapsamında ise alanlardan ikisi iptal edilmiş (İmbat Mah. 9 No ve Yalı Mah. 30 No), İnönü Mahallesi-32 No.lu toplanma alanı ise eklenmiştir ve sayı 15 mahallede 30 alana düşmüştür. Bir önceki bölümde değerlendirildiği üzere ilçedeki kavşak düzenlemeleri ve inşaat faaliyetleri sebebiyle toplanma alanlarından ikisi daha (15 No ve 28 No) kullanılamaz durumdadır. Bu nedenlerle ilçe genelinde acil toplanma alanı sayısının, 2018 yılı başı itibarı ile 28'e düştüğü görülmektedir.

Çalışmada pilot inceleme alanı olarak seçilen Karşıyaka İlçesi toplanma alanlarının konumları, kapasiteleri, altyapıları vd. inceleme ve analizler ışığındaki elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir:

- İlk olarak Karşıyaka mahalle nüfuslarına ve nüfus/yapı yoğunluğuna bağlı olarak toplanma alanlarının sayısının ve alan büyüklüklerinin yetersizliği ve mekânsal planlamadaki uygunsuzlukların gözlemlenmesi, geçici barınma alanının ise belirlenmemiş olması dikkat çekicidir.
- Çalışma sahası içerisinde bulunan toplanma alanlarından, sadece Atakent, İnönü ve Mavişehir Mahallelerinde belirlenen toplanma alanlarının büyüklük olarak yeterli olduğu,

ancak bu alanların bir kısmının inşaat çalışmaları sebebiyle tahrip edildiği görülmektedir. Nüfus/yapı yoğunluğu bakımından diğerlerinden daha riskli kabul edilebilecek mahalleler olan Şemikler ve Demirköprü'de toplanma alanlarının belirlenmediği; yine benzer şekilde Dedebaşı, Donanmacı, Goncalar, Latife Hanım, Nergiz, Sancaklı, Tersane, Tuna ve Yamanlar'da toplanma alanlarının belirlenmediği; Yalı ve Cumhuriyet mahallelerinde ise belirlenen alanları yetersiz kaldığı gözlenmiştir.

- Diğer toplanma alanlarının büyüklük olarak çoğunluğu yetersiz olarak karşımıza çıkmıştır. Bunlardan bazılarının büyüklükleri ve kapasiteleri İZAMP/TAMP-İzmir'de bulunmamaktadır (Ör: Bahçelievler Girne Kavşağı yürüme parkuru, Bostanlı pazar alanı ve yanındaki spor sahası, Mavişehir blokları bölgesi yeşil alanlar, vb.). Birçoğunun altyapısının yetersiz olduğu, bazılarında inşaat faaliyetlerinin sürdüğü ve toplanma alanı olarak kullanılamayacağı görülmektedir.
- Karşıyaka ilçesi genelinde toplanma alanlarının konumsal olarak sorunlar taşıdığı görülmektedir. Eğitim değerlerinin görünürde (ölçüm yapılamamıştır) ideal veya kabul edilebilir olduğu, ancak bazı toplanma alanlarında drenaj sorunları olduğu (ör: Bahçelievler-Girne kavşağı yürüme parkuru), bazı toplanma alanlarının bitki örtüsünden yoksun olmasının (Mavişehir Mahallesi toplanma alanları vb.) rüzgâr, güneş ve yağış gibi tabiat şartlarından doğrudan etkileneceği görülmüştür.

Bu değerlendirmeler doğrultusunda Karşıyaka İlçesi için, olası bir afet sonrasında kullanılmak üzere acil toplanma ve geçici barınma alanlarının ilgili kıstaslara uygun olarak yeniden belirlenmesi; yer seçiminde mülkiyeti kamuya ait alanların seçilmesi ve alanların imar planlarına işlenmesi; bu konuda yetkili kurumların koordinasyonun sağlanması önem arz etmektedir.

İzmir'in deprem bölgesinde yer alması ve önceki depremlerden zarar görmesi, afet sonrası toplanma ve barınma alanlarına destek mahiyetindeki tesislere olan ihtiyacı da önemli kılmaktadır. Belirlenen toplanma alanlarının bir bölümünün pazaryeri, okul bahçesi, sosyal tesis alanları olması, altyapı hizmetlerine ulaşmada afetzedelere ulaşılabilirlik açısından kolaylık sağlayacaktır. Özellikle afet sonrası acil ihtiyaçlara ulaşmada spor tesislerinin ve açık alanların iyi bir planlama ve organizasyonla deprem sonrası afet hizmetlerine yönelik birçok amaç için kullanılabilirliği düşünülmektedir. TAMP-İzmir kapsamında da, destek çözüm ortağı olarak belirlenen İl Millî Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, Gençlik Hizmetleri ve Spor İl Müdürlüğü, vd. kurumların afet sonrası tahliye, yerleştirme ve planlama anlamında sorumluluklar alabileceği belirtilmiştir.

Yine günümüzde sayıları hızla artmakta olan AVM'lerin deprem sonrası acil toplanma alanı olarak kullanılabilirliği için, risk analizlerine temel oluşturacak depremden etkilenebilir

değişkenlerin, bina yerleşim alanı, zemin özellikleri ve ulaşım organizasyonu gibi olası bir afete yönelik analizlerinin yapılması, bu merkezlerinde toplanma alanı olarak kullanılabilmesi yönünde katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Son olarak değinilmesi gereken nokta, afet sonrası toplanma ve barınma alanlarına ait konum, kapasite ve kullanım stratejilerinin hiyerarşik olarak ÇDP'ından başlanarak, 1/5000 ölçekli nazım planlar ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planlarına kadar, paftalarda çizim ve plan notu olarak, raporlarda ise plan kararları bölümü olarak yer alması gerektiğidir. Bu konuda yetkili tüm kurumların koordinasyon içinde çalışmalıdır. Afet ve acil durum yönetiminin ve şehir planlamanın etkinliğinin sağlanamadığı durumlarda verilecek siyasi, parçacıl ve subjektif kararlar, afet konusunda yapılmış daha önceki tüm çalışmaların aksi yönde uygulamaların artmasına neden olabilir. Kentlerimizin geleceğini etkileyecek bir diğer uygulama alanı ise kentsel dönüşüm projeleridir. Kentsel dönüşümle birlikte oluşturulan yeni yaşam alanlarında, yürürlükteki kentsel dönüşüm yasalarında yer almayan afet sonrası acil toplanma ve barınma alanlarının düzenlenmesi ve bu alanların oluşturulmasının zorunlu hale getirilmesi artık kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ablanedo-Rosas, J.H., Gao, H., Alidaee, B., Teng, W. (2009). Allocation of Emergency and Recovery Centres in Hidalgo, Mexico. *International Journal Services Sciences*, 2, 206-215.
- Akdur ,R. (2001). Afetlerde Halk ve Çevre Sağlığı Hizmetleri, Afetlerde Sağlık Hizmetleri Yönetimi, Sağlık Bakanlığı Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü Yayını, Sf. 182-183. Ankara.
- Aksoy, Y., Turan, A.Y., Atalay, H. (2009). İstanbul Fatih İlçesi Yeşil Alan Yeterliliğinin Marmara Depremi Öncesi ve Sonrası Değerleri Kullanılarak İncelenmesi, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 14, Sayı 2, s. 137-150.
- Aydın, M. (2012). İdarenin Sesi Dergisi Temmuz-Ağustos Sayısı, 20-25
- Bayram, V., Tansel, B.Ç., Yaman, H. (2015). Compromising Systema and User Interests in Shelter Location and Evacuation Planning. *Transportation Research*, 72, 146-163.
- Chen, L. (2012). A Web-based System for Optimizing Post Disaster Temporary Housing Allocation, MSc Thesis, University of Washington.
- Chen, W., Zhai, G., Fan, C., Jin, W., Xie, Y. (2016). A Planning Framework Based on System Theory and GIS for Urban Emergency Shelter System: A Case of Guangzhou, China, *Human and Ecological Risk Assessment: An International Journal*, 23 (3), pp. 441-456.
- Çabuk, A., Avdan, U., Cömert, R., Şorman, A.A., Küpçü, S., Bektöre, E., Işık, Ö. (2011). Coğrafi Bilgi Sistemleri, Anadolu Üniversitesi Yayını, Yayın No:2246, Eskişehir.
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü. (2015). 1/100000 Ölçekli İzmir-Manisa Planlama Bölgesi Çevre Düzeni Planı Raporu
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.(2014). Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği, 14.06.2014 tarihli ve 29030 sayılı Resmi Gazete
- Çiçekdağı, H.İ., Kırış, Ş. (2012). Afet İstasyonu ve Toplanma Merkezi İçin Yer Seçimi ve Bir Uygulama, Dumlupınar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Sayı 28, Ağustos 2012 ISSN -1302-3055, Kütahya.
- El-Anwar, O., El-Rayes, K., Elnashai, A. (2009). An Automated System for Optimizing Post-Disaster Temporary Housing Allocation. *Automation in Construction*, 18, 983-993.
- Emre, C., Baysal, A., Garipler, A., Turna, G. (2015). İzmir İli Karşıyaka İlçesi Afet Sonrası Toplanma Yerleri Çalışması Sunumu, İnşaat Mühendisleri Odası, İzmir
- Fan, C., Zhai, G., Zhou, S., Zhang, H. (2017). Integrated Framework for Emergency Shelter Planning Based on Multihazard Risk Evaluation and Its Application: Case Study in China, *Natural Hazards Review*, 18(4).
- Gündüz, İ. (2014). Afetleri Yönetmek, Değişim Yayınları, İstanbul
- Hu, Z.H., Sheu, J.B., Xizo L. (2014). Post-disaster Evacuation and Temporary Resettlement Considering Panic and Panic Spread. *Transportation-Research*, 69, 112-132.
- İZAMP. (2015). İzmir Afet Müdahale Planı. İzmir Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü
- İzmir Büyükşehir Belediyesi, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Nazım Plan Şube Müdürlüğü. (2012).1/25000 Ölçekli İzmir Büyükşehir Bütünü Çevre Düzeni Planı Raporu
- İzmir Büyükşehir Belediyesi. (1999). İzmir Büyükşehir Deprem Master Planı, Radius Projesi, Final Raporu
- İzmir Valiliği. (2007). İl Acil Yardım Planı.
- Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) (2002). Türkiye Cumhuriyeti İstanbul İli Sismik Mikro-Bölgeleme Dahil Afet Önleme/Azaltma Temel Planı Çalışması, Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB), İstanbul, Türkiye.
- Kar, B., Hodgson, M. E. (2008). A GIS-Based Model to Determine Site Suitability of Emergency Evacuation Shelters, *Transactions in GIS*, 12(2), pp. 227-248.
- Kara, H. (2007). Türkiye'deki Şehir Yerleşmelerinde Afet Sonrasına Yönelik 'Afet Merkezleri' Planlaması, TMMOB Afet Sempozyumu, 2007
- Kılıcı, F., Kara, B.Y., Bozkaya, B. (2015). Locating Temporary Shelter Areas

- After an Earthquake: A Case for Turkey. *European Journal of Operational Research*. 243. 323-332.
- Kocakuşak, S. (1996). Türkiye'deki Kentsel Yaşamın Önemi ve Planlamalarda Coğrafya Biliminin Yeri. *Coğrafi Araştırmalar Dergisi*, Ankara Üni. DTCF, Sayı: 12, s. 73-81.
- Kongsomsaksakul, S., Yang, C., Chen, A. (2005). Shelter Location-allocation Model for Flood Evacuation Planning. *Journal of the Eastern Asia Society for Transportation Studies*, Vol. 6, pp. 4237 - 4252
- Li, A.C.Y., Nozick, L., Xu, N., Davidson, R. (2012). Shelter Location and Transportation Planning Under Hurricane Conditions. *Transportation Research*. 48, 715-729.
- Maral, H. (2016). Afet Sonrası Geçici Yerleşim Yerlerinin Planlanmasında Üst Ölçekli Planlama: Karşıyaka Örneği, Yayınlanmamış YL Tezi, Gediz Üni., FBE, Kentsel Yenileme Anabilim Dalı, İzmir
- Mersin, O. ve Şahin, N. (2009). İzmir Afet Riskini Azaltma Sempozyumu Bildiriler Kitabı. İzmir Valiliği Yayınları, 35-49.
- Oktay, F. (2012). AFAD Dergisi Sayı:1.T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Yayınları, 15-18
- Özdemir, H. (2002). Afetlere Hazırlık Aşamasında Geçici İskân Alanlarının Belirlenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi* 12. Sayı. 237-254
- Özdikmen, T. (2015). Afet ve Acil Durum Yönetimi, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Şahin, C. ve Sipahioğlu, Ş. (2009). Doğal Afetler ve Türkiye, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara
- Şengül, T. (2013). Distopya-Ütopya, Söyleşi: Perihan Bayraktar, Tarık Şengül, Bir+Bir, 20.
- Şengün, H. (2007). Afet Yönetim Sistemi ve Marmara Depremi Sonrasında Yaşanan Sorunlar. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Kent ve Çevre Bilimleri Ana Bilim Dalı. Doktora Tezi, Ankara.
- TAMP-İzmir. (2017). İzmir İl Afet Müdahale Planı. İzmir Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü
- Tarabanis, K. ve Tsionas, I. (1999). Using Network Analysis for Emergency Planning in Case of Earthquake. *Transactions in GIS*, Vol.3-2: 187-197
- The Sphere Project. (2000). Oxfam GB, Oxford, U.K.
- Tunçdilek, N. (1986). Türkiye'de Şehirleşme Evrimi. İstanbul: İ.Ü. Yay. No. 3367, Deniz Bil. ve Coğr. Enst. Yay. No: 4.
- Tümertekin, E. (1973). Türkiye'de Şehirleşme ve Şehirleşme Fonksiyonlar. İ.Ü. Yay. No. 1840, Coğr. Enst. Yay. No: 72.
- Wex, F., Schryen, G., Feuerriegel, S., Neumann, D. (2014). Emergency Response in Natural Disaster Management: Allocation and Scheduling of Rescue Units. *European Journal of Operational Research*. 235, 697-708.
- Yiğitcanlar, T., Bolposta, R., Yankaya, U., Kınacı, O., Baradan, B., Bektaş, B. (2005). Afet Sonrası Geçici Yerleşim Alanlarının Tasarımında Stratejik Seçim Yaklaşımı. *Planlama*. 2005/2, 89-100
- Youssef, A. M., Pradhan, B., Hassan, A. M. (2011). Flash Flood Risk Estimation Along the St. Katherine Road, Southern Sinai, Egypt Using GIS Based Morphometry and Satellite Imagery, *Environmental Earth Sciences*, 62 (3), pp. 611-623.
- URL-5: Van Depremi İnsani Yardım Operasyonu https://kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/1353075061_web.xVan_Faaliyet_Raporu.Son.pdf (Erişim Tarihi: 05.11.2016).
- URL-6: AFAD Van Depremi Raporu <https://www.afad.gov.tr/tr/2389/Cadirkentler-Konteynerkentler> (Erişim tarihi: 07.05.2018).
- URL-7: AFAD Geçici Barınma Merkezleri Raporları <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum> (Erişim tarihi: 07.05.2018).
- URL-8: Suruç Çadırkenti. www.urfahaber.net (Erişim tarihi: 19.10.2016).
- URL-9: İstanbul'da Afet Alanlarına AVM ve Lüks Konut Haberi-Akut/Nasuh Mahruki-30.03.2015 <https://mobile.twitter.com/bugungzt/status/582634702055415808> (Erişim tarihi: 11.01.2017).
- URL-10: Ekici, Y. Türkiye Kentlerinde El Koyarak Birikim. <http://sendika62.org/2015/01/kentlerde-el-koyarak-birikimin-yasal-dayanaklari-uzerine-notlar-yusuf-ekici-239261/> (Erişim tarihi: 19.01.2017).
- URL-11: Ege Üniversitesi Karşıyaka Suat Cemile Balcıoğlu Yerleşkesi Haberi Karşıyaka Bel. Web. <http://karsiyaka.bel.tr/tr/haberler/karsiyakanin-universite-hayali-gercek-oldu> (Erişim Tarihi: 15.01.2017)
- URL-12: İzmir 2 Boyutlu Kent Rehberi <http://cbs.izmir.bel.tr/2DR Rehber/mobil> (Erişim Tarihi: 15.02.2018)
- URL-13: Cengiz İnşaat-Mavişehir Projesi. EpigMimarlık Web. <http://www.epigmimarlik.com.tr/proje/cengiz-insaat-mavisehir/> (Erişim Tarihi: 12.01.2017)
- URL-14: Google Haritalar. <https://www.google.com.tr/maps> (Erişim Tarihi: 10.01.2018)
- URL-15: Geçici Barınma Merkezlerinin Kurulumu. AFAD Şanlıurfa İl Müdürlüğü. <http://imid.beun.edu.tr/dosyalar/egitim/gecici-barinma-merkezlerinin-kurulumu.pdf> (Erişim Tarihi: 02.01.2018)
- URL-16: Temel, F.M. Kızılay Şube Başkanı. Sakarya Haber Ajansı Web. www.sakaryahaberajansi.com/haber-521-afet-sonrasi-gecici-barinma-alarlarimiz-var-misorusu.html (Erişim Tarihi: 12.11.2016)

İNTERNET KAYNAKLARI

- URL-1: Government at a Glance 2017: Socio-Economic Impacts of Disasters in OECD Countries. http://www.oecd-ilibrary.org/governance/government-at-a-glance-2017/socio-economic-impacts-of-disasters-in-oecd-countries_gov_glance-2017-73-en (Erişim Tarihi: 01.12.2017)
- URL-2: TAMP-İzmir. <https://izmir.afad.gov.tr/tr/21248/TAMP> (Erişim Tarihi: 15.12.2017)
- URL-3: The Sphere Project: Humanitarian Charter and Minimum Standards in Humanitarian Response. <http://www.sphereproject.org/handbook/> (Erişim Tarihi: 15.12.2017)
- URL-4: 17 Ağustos 1999 Marmara ve 12 Kasım 1999 Bolu-Düzce Depremleri Sonrasında Türk Tabipler Birliği Faaliyetleri. http://www.ttb.org.tr/kutuphane/depem_faaliyet.pdf (Erişim tarihi: 06.11.2016).

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Bir Kentsel Dönüşüm Deneyimi: Kadifekale-Uzundere İkileminde Bireysel Öyküler Üzerine Düşünmek

An Urban Transformation Practice: Thinking about the Individual Stories through the Kadifekale-Uzundere Dilemma

Elif Mutlu Kılıç, Aliye Emel Göksu

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir

ÖZ

Neoliberal kentleşme sürecinde, modernite eksenindeki bütüncül kent planlama pratiklerinin yerini postmodernite ekseninde gelişen, kentsel sorunlara parçalı yaklaşımlarla çözümler getiren, mikro ölçekteki uygulamalar alırken, katılımı ve bireyi merkeze alan demokrasi ve insan haklarını ön plana çıkaran planlama yaklaşımları da ivme kazanmaktadır. Neoliberal kentsel politikaların yansımaları olarak kent gündemlerinde ve kent yazınında sıklıkla yer alan kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle müdahale gören alanlarda, mahallelerde yaşayanların görüşlerinin, beklentilerinin, günlük yaşam pratiklerinin dikkate alınmaması, merkeziyetçi, popülist politikalar bağlamında emlak ekسنli gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerine yönelik eleştirel yaklaşımların başında yer almaktadır. Kentsel dönüşüm projelerinin sosyo-ekonomik ve toplumsal problemlerin çözümü yerine, bu alanlardaki sorunları daha da arttırdığı, mağduriyetler yarattığı ampirik temelli pek çok araştırmada ortaya konmuştur. Bu çalışmada, Türkiye'nin nüfus yoğunluğu açısından üçüncü büyük kenti olan İzmir'de merkezi ve yerel yönetimin işbirliği ile hayata geçirilen, kentin neoliberal dönemdeki ilk büyük ölçekli dönüşüm eylemi olan Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, uygulama aşamasında Kadifekale'deki dönüşüme tanıklık edenlerin gözüyle aktarılacaktır. Bu bağlamda kentsel dönüşüm projelerinden etkilenen grupların bakış açıları, beklentilerinin, bireylerin mekâna atfettikleri anlamın, yaşanılmış yer Kadifekale ve yeni yerleşim alanı Uzundere'ye ilişkin algıların açığa çıkarılması için "sözlü tarih" yöntemi ile elde edilen veriler, çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin elde edilmesinde "sözlü tarih" yöntemi, neoliberal politikalarla dönüşen kentlerin anlaşılması ve anlamlandırılmasına yönelik çalışmalarda, mikro düzeyde okunamayan, göz ardı edilen grupların, sosyo-ekonomik ve mekânsal bilginin, bireysel bakış açılarının ortaya konmasında, analitik düzeyde alternatif bir yöntem olarak önemli fırsatlar sunması nedeniyle seçilmiştir. "Yer"e yüklenen bireysel ve toplumsal anlamların yok olmaya direnmesi, ya da bu direncin kayda geçirilmesi, bu çalışmada sözlü tarih yöntemi ile ortaya konmaktadır.

Anahtar sözcükler: Kadifekale; kentsel dönüşüm; neoliberal kentleşme; sözlü tarih; Uzundere.

ABSTRACT

The current neoliberal urbanization process offers microscale, partial, segmented solutions to urban problems from a perspective of postmodernity; however, the notion of comprehensive, large-scale urban planning based on the axis of modernity, with planning approaches that focus on human rights, participation, and democracy, has been accelerating. The primary critical approach to the state-led, property-led, transformation projects that have often been often at the forefront of the urban agenda as a reflection of neoliberal urban policies is that the projects usually haven't considered the views, expectations, and daily life of the residents of the neighborhood. Rather than solving socioeconomic problems, urban transformation projects have many times been reported to actually cause problems and lead to unjust treatment of residents. This article describes the first large-scale urban transformation activity project in Turkey's third-largest city, İzmir. The Kadifekale Urban Transformation Project, which was implemented with the collaboration of the central and the local government as part of the neoliberal era, is reflected in this article through the eyes of people who experienced the transformation in Kadifekale during the implementation phase. Data were obtained using the oral history method to reveal the expectations and views of groups who were affected by this urban transformation project, including the meaning they attributed to Kadifekale and the new place of resettlement, Uzundere. The oral history method was chosen for this research because it offers important opportunities to increase understanding of the transformation processes occurring in cities under neoliberal policies; it reveals the perspectives of "others," which are often unreadable and unrecognized on the socioeconomic and spatial information at the micro-level. The oral histories of this study record local resistance to the destruction of individual and social interpretations of the meaning of space.

Keywords: Kadifekale; urban transformation; neoliberal urbanization; oral history; Uzundere.

Bu makale, Elif MUTLU KILIÇ tarafından Prof. Dr. A. Emel GÖKSU danışmanlığında Kasım 2016'da Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nde tamamlanan "Neoliberal Politikalar Çerçevesinde Türkiye'de Kentsel Dönüşüm ve Kentsel Mekânı Yeniden Anlamlandırma Sözlü Tarih Bilgisi: İzmir-Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Geliş tarihi: 14.08.2016 Kabul tarihi: 09.04.2018
Online yayımlanma tarihi: 01.08.2018
İletişim: Elif Mutlu Kılıç.
e-posta: elifklicktb@gmail.com

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

Türkiye’de özellikle 2000 sonrası dönemde neoliberalizm etkisinde, merkezileşen karar alma mekanizmaları doğrultusunda uygulamaya geçirilen kentsel mekâna yönelik müdahale pratikleri, değişen planlama paradigmaları bağlamında ön plana çıkan katılım, şeffaflık, demokrasi kavramları ile örtüşmeyen, zıtlık yaratan, çelişen bir düzlemde vuku bulmaktadır. Neoliberal kentleşme sürecinde, büyük ölçekli projelerle kuşatılan kentsel mekânda zamanla inşa edilen sosyo-mekânsal-toplumsal bağlar da zedelenmektedir. Modern, sağlıklı yaşam alanlarının inşası, afet riskinin azaltılması gibi gerekçelerle meşrulaştırılan ancak bireysel-toplumsal-mekânsal gerçeklikler göz ardı edilecek uygulamaya konan mekânsal dönüşüm pratikleri ise sosyal ve mekânsal sorunlara kalıcı çözümler üretememektedir.

Bu çalışmada, İzmir kent merkezinde yer alan, heyelan riski ve gecekondu bölgesi olması nedeniyle meşru bir söylem temelinde kentsel dönüşüme konu edilen, kentin neoliberal dönemdeki ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm eylemi olan Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, projeye tanıklık edenlerin gözüyle ele alınarak, kentin ilk kentsel dönüşüm deneyiminin öyküsü aktarılacaktır.

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi’ni ele alan bu ampirik çalışmada kullanılan en temel kaynak; sözlü tarih anlatıları ile, Kadifekale’deki dönüşüm sürecinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmiş bireylerin kentsel dönüşüme dair kişisel deneyimleri, tanıklıkları ile dönüşüm öncesindeki, dönüşüm sürecindeki ve dönüşüm sonrasındaki Kadifekale yerleşiminin tarihine, sosyal –mekânsal yapısına ışık tutulmaktadır. Buna ek olarak, yeni yerleşim alanı Uzundere Toplu Konut alanına ilişkin değerlendirmeler de yapılmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, sözlü tarihin kentsel çalışmalarda ne gibi katkılar sunacağı üzerine yönetsel bir tartışmayı da içermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde yer alan girişin ardından gelen ikinci bölümde, çalışmanın yöntemine değinilerek, farklı disiplinler içerisinde kullanımı giderek yaygınlaşan “sözlü tarih” yöntemine ilişkin kavramsal bir giriş yapılacaktır. Üçüncü bölümde ise değişen planlama paradigmaları bağlamında sözlü tarihin önemi ele alınmaktadır. Dördüncü bölümünde, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi’nin gelişim sürecinden bahsedilecek ve beşinci bölümünde, Kadifekale ve Uzundere ikileminde yaşananlar kentsel dönüşüme tanıklık edenlerin anlatıları üzerinden aktarılacaktır. Son olarak, çalışmaya ilişkin elde edilen bulgulara dayalı değerlendirme yapılarak, sözlü tarihin kentsel çalışmalarda kullanılmasının önemi tartışılacaktır.

Yöntem

Sözlü tarih, bireylerin geçmişi nasıl anımsadığını araştıran bir yöntem ve çalışma alanıdır. Tarih bilimi geçmişte yaşanmış olayları incelerken, sözlü tarih geçmişin güncel bireysel anlatı-

larda nasıl anımsandığına odaklanır (Hoopes, 1979). Ataöv’ün (2007, s.148) de vurguladığı gibi “gerçek hayattan kopuk ya da gerçek hayatla ilgili kısıtlı bir resmi tanımlamayı amaçlayan araştırma çalışmalarının, toplumsal yapılanma sürecine girdi oluşturma şansı çok düşüktür.”

Her yaşam öyküsü, sözlü tarihin konusu olabilir. Sözlü tarih, ortak anlamları ortaya çıkararak, bir mekân veya zamanla aidiyet ilişkisi kurulmasına, farklı görüşlerin açığa çıkarılmasına imkan sağlar. Kurulu düzenin anlattıklarına karşı koyarak yeniden inşa eder; tarihin toplumsal mesajında radikal etkiler yaratır. Önemli araştırma alanlarının önünü açar ki bunlardan biri de şehir tarihleridir. Geçmişte yoksulların yaşadığı mahallelerin, farklı toplumsal grupların yaşayış biçimlerinin, eğlence iş yaşantısında bölgeden bölgeye değişen farklılıkların, orada yaşayanların penceresinden ele alınmasına olanak sağlar. (Thompson, 1999).

Bu çalışmada Kadifekale Kentsel Dönüşüm projesi bağlamında gerçekleştirilen sözlü tarih görüşmeleri ile kişisel tanıklıklar üzerinden Kadifekalelilerin kentle, yaşadıkları mekânla kurdukları ilişkiler, bu mikro kozmos içerisindeki farklı grupların yarattığı birliktelik ve etkileşimlerin yansımaları, mekâna kimlik katan değerler, özgün deneyimler üzerinden okunmaya çalışılmıştır.

2012 ve 2013 yılları arasında yürütülen araştırma kapsamında, ses kayıt cihazı kullanılarak toplamda 26 kişi ile yüz yüze sözlü tarih görüşmesi yapılmış olup görüşme yapılanlar;

- Kadifekale kentsel dönüşüm alanı sınırı dışında kalan ve halen Kadifekale’de yaşayanlar (yerinde kalanlar),
- Kadifekale’den kentsel dönüşüm projesi kapsamında İzmir Büyükşehir Belediyesi ile anlaşma sağlayarak yeni yerleşim alanı Uzundere’deki TOKİ konutlarına taşınan Kadifekaleliler (yerinden edilenler) (kentin kalbinden çeperine itilenler) ve
- Kadifekale dönüşüm alanında hiç yaşamamış ancak Uzundere’den ev satın alanlar,

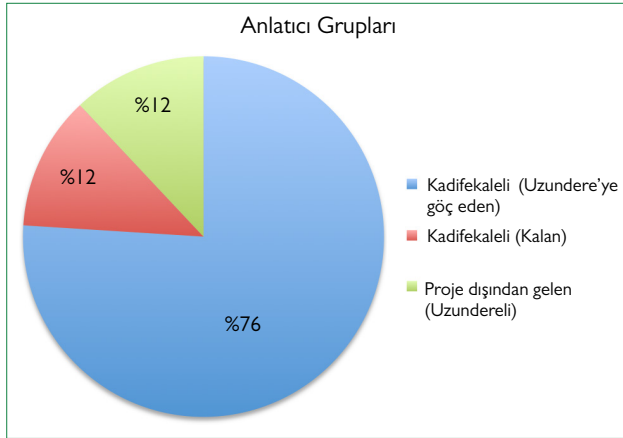
olmak üzere 3 farklı grubu içermektedir. Görüşme gruplarının çeşitlendirilmesi yoluyla hem görüşmecilerin yaşadıkları mekâna ilişkin bellek kayıtları ortaya konmakta, hem grupların birbirlerine ve projeye ilişkin bakış açılarının anlaşılması mümkün olmakta; hem de deneyimlenen sorunların tespiti sayesinde dönüşüm projelerinin uygulama öncesinde ve uygulama sırasında geliştirilmesi gereken planlama araçları, katılımcı bir içerik kazanmaktadır.

Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların %76’sını, Kadifekaleli olup Uzundereye göç edenler oluşturmaktadır. Anlatıcıların %12’si Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi kapsamındaki alanlarda yaşamamış ancak ev sahibi olarak halen Uzundere’de yerleşmiş olanlar olup kalan %12’lik kısım ise göç etmeye-

rek Kadifekale’de kalanlardan oluşmaktadır (Şekil 1). Kentsel dönüşüm projesinden en fazla etkilenen grubun anlatıcılar arasındaki oranının yüksek olması, kentsel dönüşüm sürecini yaşayanlar açısından sürecin daha detaylı analiz edilmesine olanak sağlamıştır. Uzundere’deki sözlü tarih görüşmelerinin bir kısmı, anlatıcıların kentsel dönüşüm nedeniyle taşındıkları konutlarında, bir bölümü iş yerlerinde ya da Uzundere’deki park alanlarında gerçekleştirilmiştir. Sözlü tarih görüşmelerinin tamamı ses kayıt cihazı kullanılarak gerçekleştirilmiş, görüşme tarihlerinde ve öncesinde saha gözlemleri yapılmıştır. Kayıt altına alınan görüşmeler yazılı metne çevrilmiştir. Metinler betimsel analiz yöntemi ve ilişkisel bir yaklaşımla analiz edilmiş, açığa çıkan temalar başlıklar altında ele alınmıştır.

Sözlü tarih görüşmesi yapılanların %46’sı kadın, %54’ü erkektir; %8’i, 30 yaş altında, %38’i, 30-50 yaş aralığında, %39’u 51-65 yaş aralığında, %15’i ise 65 yaş ve üzerindedir (Şekil 2).

Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların %8’i memur, %23’ü ücretli işlerde çalışanlar, %23’ü ev hanımı, %31’i emekli, %4’ü

Şekil 1. Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların gruplara göre dağılımı.

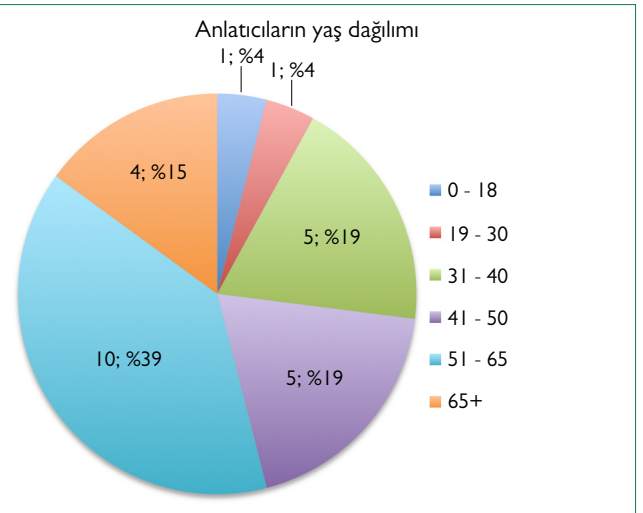

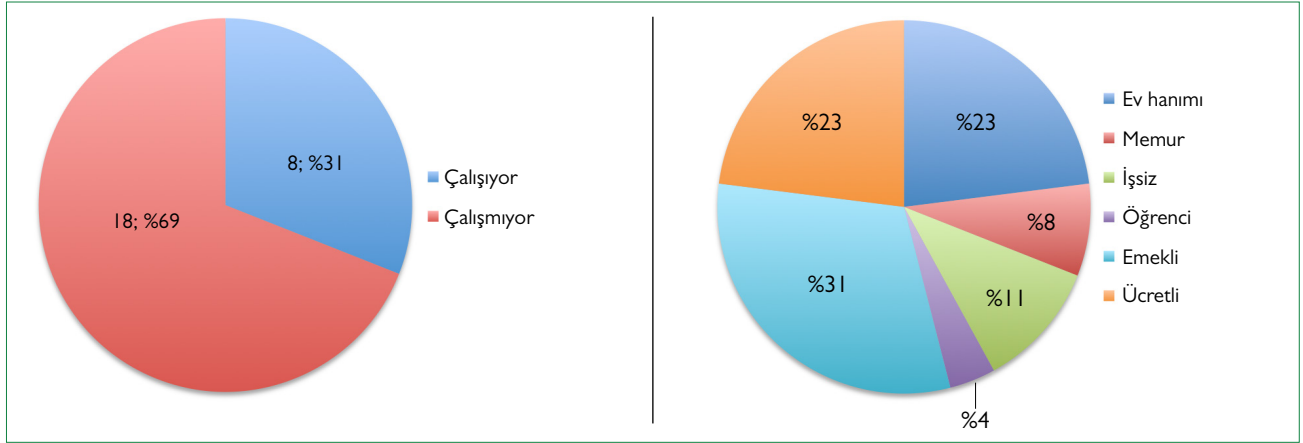
Şekil 2. Sözlü tarih görüşmesi yapılan anlatıcıların cinsiyet ve yaşlarına göre dağılımı.

öğrenci, %11’i ise işsiz olup toplamda %31’i aktif olarak çalışan kesimdir (Şekil 3).

Çalışma kapsamında kaynak kişilerle yapılan sözlü tarih görüşmelerin yanı sıra literatür incelemesi, ulusal, yerel gazeteler, gibi yazılı yayınlar taranmış, alandan doğrudan yapılan gözlem ve tespitler ışığında elde edilen veriler derlenmiştir. Böylelikle, farklı kaynaklardan elde edilen veriler birbirini tamamlayıcı, destekleyici, çok yönlü bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Literatürde, Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi’ni eleştirel bir yaklaşımla ele alan Mutlu (2009); Eranıl Demirli (2011); Çetin (2012); Mirioğlu (2013), Demirtas Milz (2013); tarafından yapılan çalışmalarda kentsel dönüşüm projesi süreç ve sosyo-ekonomik-mekânsal sonuçları açısından ve neoliberalizm bağlamında ele alınırken, Burgan (2012) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışmasında ise Kadifekale’deki kentsel dönüşümü deneyimlemiş belirli bir sosyal sınıfa “gençlere” yönelik tema ele alınmaktadır. Bu araştırma önceki çalışmalardan farklı olarak Kadifekalelilerin gecekondulaşma sürecinden, heyelan olgusuna, kentsel dönüşümden yerinden edilme süreçlerine doğru evrilen mikro mekân anlatılarını kentsel çalışmalarda alternatif bir metod olarak önemli fırsat sunan “sözlü tarih” yöntemi ile elde edilen veriler aracılığıyla ortaya koymakta, sözlü tarih ile Kadifekale’deki dönüşümün hikâyesine tanıkların gözüyle içerden bakılmasına olanak sağlamakta ve mikro mekân bilgisinin kent planlama pratikleri açısından önemi üzerine bir sorgulama yapmaktadır. Araştırmada sözlü tarih anlatılarının yanı sıra Kadifekale heyelan bölgesi ve uygulamaya geçirilen kentsel dönüşüm projesi ile ilgili kamuoyuna yansıyan gazete haberlerinin ulusal düzeyde olanları web üzerinden, yerel gazete haberleri ise Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi’nin (APIKAM) gazete arşivinden taranmıştır. Yerel haberlerin derlenmesinde Kadifekale’nin Bakanlar Kurulu kararıyla “Afete Maruz Bölge” olarak ilan edildiği 1978

Şekil 3. Anlatıcıların iş durumuna göre dağılımı.

yılı başlangıç alınmış; Yeni Asır Gazetesi'nde, 1978-2013 yılları arasındaki haberler taranmıştır. Kadifekale'nin ve burada yaşayanların dışarıdan nasıl görüldüğüne ilişkin bakış açılarının yakalanması için ise web üzerindeki bir sosyal paylaşım platformu olan, çeşitli konu ve başlıklarda yorumların yapıldığı Ekşi Sözlük'ten de yararlanılmıştır.

Değişen Planlama Paradigması Bağlamında Sözlü Tarihin Önemi

20. yüzyılın başlarında uygulama alanı bulan ve ikinci dünya savaşı sonrasındaki hâkim planlama paradigması olarak kabul gören geniş kapsamlı, rasyonel, yukardan aşağı kurgulanmış planlama yaklaşımından, 1980'den sonra müzakereci, katılımcı, aşağıdan yukarıya doğru örgütlenmiş planlama yaklaşımlarına geçiş sürecinde, yeni planlama yaklaşımları için "sözlü tarih" önemli bir girdi oluşturmaktadır.

Hausmann'ın Paris'te uygulamaya koyduğu modernite projesini, İkinci Dünya Savaşı sonrasında New York metropoliten alanı bütününde hayata geçiren aktörlerin başında Robert Moses gelmekteydi. Karayolları ve altyapı dönüşümleri ile banliyöleşen Amerikan kentlerinde yeni yaşam tarzları ortaya çıkmış, kent merkezleri atıl kalmış; kent merkezlerinde yaşayan ve söz konusu dönüşümlerden olumsuz etkilenen başta Afrika kökenli Amerikalılar olmak üzere azınlıkların ayaklanması nedeniyle 1960'lı yıllara gelindiğinde "kentsel kriz" ortaya çıkmıştır. Jane Jacobs'ın başını çektiği gelenekselci kesimler, Moses'in emrivaki modernite projelerine karşı çıkarak, ruhsuz banliyö yaşantısı yerine mahalle ölçeğindeki gelişmeyi, şehrin eski dokusunun korunmasına dayalı yeni bir kentsel estetik anlayışını savunmuşlardır (Harvey, 2012 s.50-51).

Jacobs (1961), moderniteye yönelik eleştirilerinde, toplumun homojen bir yapı olmadığını, bu yapı içerisinde farklılıkların da dikkate alınması gerektiğini, tek boyutlu planlama yaklaşımlarının aynılaştırıcı, demokratik olmayan, farklılıkları reddeden toplum ve mekânlar yarattığını ileri sürmektedir (Şengül, 2012).

Farklılıkların dikkate alınmasını öngören daha demokratik süreçlere doğru evrilen Modernite sonrası dönemdeki planlama yaklaşımlarında ise, iletişimsel rasyonalite, yani yatay ilişkiler içerisinde bulunan farklı aktörlerin yaşadıkları toplumda söz sahibi olmalarına imkân sağlayan yönetim yaklaşımlarının etkin hale gelmesi gerekliliği, yaygın kabul görmüştür (Göksu S., 2012). Bu bakış açılarının özellikle akademik planlama ortamı üzerinde etkili olmasına karşın, eylemsel düzlemde pratik yansımaları ve yaygınlığı, kuşkusuz tartışma konusu olmayı sürdürecektir.

Bürokratik ve hiyerarşik yapıda yukardan aşağı uygulamaların bir aracı olarak uzun vadeli planlamanın, hızın güce dönüştüğü küreselleşme çağında yetersiz kalmasının yanı sıra, tüm toplumsal kesimlerin planlama süreçlerine dâhil edilmemesinin temsili demokrasi üzerinde yarattığı kriz ve özel sektörün de planlama süreçlerine dâhil olma talebi, planlamanın ve plancının gelişen süreçte yeni pozisyonlar alması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Firidin, 2004).

Bilimsel "gerçeklik" algısının değişmesine paralel olarak, yukarıdan aşağıya doğru inen teknokratik planlama yaklaşımlarının yerini, 1980'li yıllardan sonra yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, sivil toplum hareketlerinin ivme kazanmasına yönelik yaklaşımlar almıştır. Bu gelişmelere paralel olarak planlama yaklaşımları da daha katılımcı, sivil toplum merkezli, sürekli müzakereye açık ve demokratik süreçlerin dikkate alınmasını öngören paradigmatik bir değişim geçirmektedir. Böylelikle kentlerin geleceğine yönelik plan kararlarının üretilmesinde, kentsel alanlardaki fiziksel ve mekânsal sorunların çözülmesinin yanı sıra politik, sosyo-ekonomik, kültürel değerlerin, çeşitlenen toplumsal yapının dikkate alınması gerekliliği görüşü ağırlık kazanmıştır.

Bilimsel alanda ortaya çıkan yeni bilgiler, gelişmeler ve bu bilgilere erişimi kolaylaştıran bilişim sistemleri, küreselleşen dünyada bir yandan bireysel talep ve isteklerin çeşitlenmesini

nedenlemiş, öte yandan bu talebin karşılanmasında ve sermaye hareketliliğinin artırılmasında fordist üretim biçimlerinden post-fordist, esnek üretim biçimlerine geçişi hızlandırmış; bu değişime bağlı olarak üretim sürecinin yanı sıra kentsel mekânın kullanımı ve üretimi de parçalanmaya başlamıştır. Farklılıkların kavramsallaştırılması çabası kimlik, yerellik kavramlarının ön plana çıkmasına neden olmuştur (Işık, 1994).

Söz konusu gelişmeler ışığında üst ölçekteki makro mekân düzenlemeleri, mikro mekânlara yönelik müdahalelere doğru evrilirken kimlik, yerellik, aidiyet, özgürlük ve katılıma yönelik hassasiyetler artmaktadır. Bu çerçevede planlama disiplini kentteki eşitsizliklerin giderilmesine ve kenti anlamaya yönelik yeni fırsat alanları ve yöntemler aranırken sözlü tarih bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda, İzmir’de uygulamaya geçirilen Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi’nin, sözlü tarih yöntemi kullanılarak analiz edilmesi, kentsel dönüşüm süreçlerinde göz ardı edilen “insanın/özel bakışın”, çalışma kapsamına dâhil etmesi açısından önemlidir.

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi Üzerine

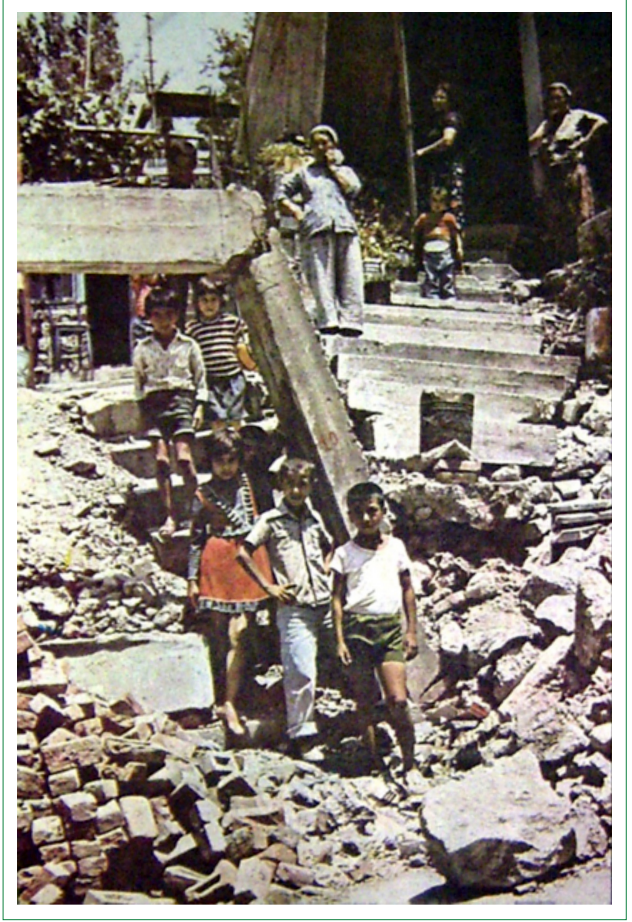
Kadifekale ya da Kadifekalelilerin anlatımıyla “Kale”, İzmir’in en eski yerleşim alanlarından. Antik dönemdeki adıyla “Paganos” tepesi üzerinde yer alan ve günümüze ulaşan kale kalıntıları, kentin simgelerindedir.

Bölgede, 1923`ten beri heyelanların aktif olduğu, 1977 yılında gerçekleşen heyelan sonucunda ise 5000 konuttan 800`ünün oturulamaz hale geldiği saptanmış; birçok konutun yıkıldığı, birçoğunun da yıkılmak üzere olduğu Jeoloji Mühendisleri Odası tarafından 7 Mart 2012 tarihinde düzenlenen basın açıklamasında yer almıştır (Jeoloji Mühendisleri Odası, b.t-a)

1977 yılında gerçekleşen heyelan sonrasında, İmariye, 19 Mayıs, Vezirağa, Hasan Özdemir, Yeşildere, Kosova, I.Kadriye, Altay ve Kadifekale mahallelerini kapsayan bölge ilk kez 1978 yılı başlangıç olmak üzere, 1981, 1998 ve 2003 yıllarında Bakanlar Kurulu kararlarıyla “Afete Maruz Bölge” olarak ilan edilmiştir. 1978 yılında bölgede gerçekleşen heyelanlara ilişkin haberler o dönemki yerel gazetelerde de sıklıkla yer almıştır (Şekil 4).

1980’li yılların başlarında ise Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki çatışmalardan kaynaklanan zorunlu göç dalgasının mağdurlarının yerleştiği, yoksulluk olgusunun daha yoğun yaşanacağı gecekondular ortaya çıkmıştır (Çetin, 2012:60). Bu süreçte Kadifekale’ye ağırlıklı Mardinliler yerleşmiştir.

Ülkemiz kentlerinin gelişme öykülerinde, sosyo-ekonomik

Şekil 4. 19 Mayıs Mahallesiindeki heyelan sonrası, kayan sokak üzerindeki mahalle sakinleri Yeni Asır Gazetesi, Ekim 1978 (APİKAM Arşivi 2013).

süreçler nedeniyle ortaya çıkan gecekondular bölgelerinin sermaye birikim süreçlerinin konusu olması, çeyrek asırdan fazla bir geçmişe sahiptir. 1980’lerin sonunda, ıslah imar planlarının yanı sıra gecekondular bölgeleri için geliştirilen kentsel dönüşüm projeleri kentsel mekâna müdahalede öncelikli araç haline gelirken, 1999 Marmara Depreminin yol açtığı sosyo-ekonomik kayıpların etkisi ile afet riski olgusu, kentsel politikalarda önemli bir kırılmaya yol açmıştır. Özellikle afet riski altındaki yapı kalitesi düşük gecekondular alanlarının yenileme projeleri kapsamında tasfiyesini ve gecekondular sakinlerinin daha sağlıklı alanlara aktarılmasını sağlamak, yerel yönetimlerin gündemini oluşturmuştur.

2000’li yılların başında, Kale ve çevresindeki bölgede, toplam 9 mahallenin bulunduğu 42 hektarlık alanda, heyelan riski nedeniyle Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi uygulamaya geçirilmiştir.

Neoliberal kentleşme süreçlerinden etkilenen İzmir’de de, kentin idari ve ticari merkezine, turizm alanlarına yakın konumlanan, kaçak yapılaşmış, suç mekânı olarak nitelenen ve

heyelan riski altındaki Kadifekale, 2005 yılı itibariyle kentsel dönüşüm uygulamalarının nesnesi haline gelmiştir.

İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 20.07.2006 tarihli kararı ile kentsel dönüşüm alanındaki taşınmazlar için kamulaştırma kararı alınmıştır. 20.000 kişinin etkilendiği proje alanında, İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı tarafından 2007 yılının Eylül ayında yıkımlara başlanmıştır. 2011 yılı itibariyle bölge gecekondulardan arındırılarak, ağaçlandırılmıştır. Projede, Kadifekale kentsel dönüşüm alanında yaşayanların Uzundere'de inşa edilecek toplu konutlara taşınmasını öngörülmüştür. Proje kapsamında Uzundere'de, 469.425 m² yüzölçümlü alanda 3080 adet, 4 farklı konut tipinde, yüksek katlı konutlar üretilmiştir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, b.t-a). Projenin müteahhitliği, TOKİ tarafından yapılmış; İzmir Büyükşehir Belediyesi ise TOKİ'den satın aldığı konutları, kamulaştırma bedeli karşılığında veya konut fiyatı kamulaştırma bedeli üzerinde ise aradaki farkın taksitle öngörülen süre içerisinde geri ödenmesi koşuluyla hak sahiplerine vermiştir. Kiracılar için ise herhangi bir çözüm geliştirilmemiştir.

Çalışmanın Bulguları

Bu bölümde Kadifekale-Uzundere ikileminde yaşanan dönüşüm süreci, sözlü tarih verilerinin analizi sonucunda ortaya çıkan başlık ve temalar bağlamında ele alınmaktadır. Görüşme yapılan kişilerin Kadifekale'yi yurt yuva olarak görmeleri, kentte verdikleri yaşam mücadeleleri, komşuluk ilişkileri, heyelan gerçeğinin günlük yaşam pratiği içindeki yeri, yerinden edilme süreci ve bu sürecin yansımaları, Kadifekale'ye ve yeni yaşam alanları olan Uzundere'ye ilişkin mikro mekân algıları değerlendirilecektir.

Kolektif Bellekte Kadifekale'ye Dair Anımsanan Nitelikler

Kadifekale'ye ilişkin bellekteki mekânsal temsiller, gündelik mikro yaşam çevreleri, süreç içinde ortaya çıkan gecekondular, Kale surları, yaşayanların günlük kullanımında önemli bir yer tutan ve düğünlerin de yapıldığı çay bahçeleri üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Kadifekale'ye dair kolektif belleğe yerleşen anlamlar; Kallililerin gecekonduları, yurt yuva edindikleri mahalleleri, Kadifekale'nin geçmişte mesire yeri olması, bakla ve zeytin tarlaları, sokakları, kent merkezine yakın konumu, manzarası, eğlence mekânları, komşuları, buraya göç eden Mardinliler ve Mardinlilerle özdeşleşen midyecilik faaliyeti, heyelan olgusu, tarihi simge olan Kale surları, terör, uyuşturucu vb. nedenlerle bölgenin kriminalize edilmesi ile karşılık bulmaktadır.

¹ Kadifekale sakini (Halen mahallede yaşıyor). Görüşme tarihi:17.05.2012

Kale'nin Gecekonduları

1950'li yıllardan itibaren kırdan kentlere doğru yaşanan iç göç dalgası Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olan İzmir'i de etkilemiş ve kentsel alandaki konut arzının yetersiz kalması nedeniyle kentin idari ve ticari merkezine yakın olan Kadifekale ve çevresindeki mahallelerde, yasal ve yasadışı yapılaşmalar yoğunlaşmıştır (Kaya 2002).

Kadifekale'deki mülk edinme süreçleri, iç göçler sonucunda İzmir'in maruz kaldığı kaçak yapılaşmalar ve gecekondulaşma olgusu ile örtüşmektedir. Kaynak kişinin yaşam anlatısında da görüleceği üzere, İzmir'e 1967 yılında göç ettiklerinde ilk olarak, hemşeri dayanışmasının da etkisiyle, o zamanlar kentin çeperinde ve gözlerden uzak olan Narlıdere'ye yerleştikleri, bir yıl sonra Kadifekale'de "gece-kondu" yani bir gecede inşa edilen tek göz odalı gecekondularını inşa ettikleri belirtilmektedir. Buna göre Kadifekale'nin, göç edenler tarafından müdahale riski dikkate alınarak başlangıçta tercih edilmemesine karşılık, işgücü açığını karşılayan gecekondulara yönelik yerel/merkezi yönetimlerin toleransının artması, denetimin gevşemesi, altyapı hizmetlerinin görece avantajı ve merkezi konumu nedeniyle ikinci kademe göç bölgesi olarak tercih edildiği anlaşılmaktadır:

"Şimdi akrabalar vardı burada. Yanımıza gelin dediler yani yanlarına değil de biz yine ayrı oturduk ama dedik olsun o zamanlar Narlıdere köydü. Yol yoktu, elektrik yoktu. Köydü ufacık bir köydü Narlıdere. Hani mahrumiyetten elektrik su olsun diye evimizde. Burası daha merkeziydi..."Oradan geldik işte bu Kale'den ev tuttuk, kirada. Bir sene oturduk kirada, bir sene sonra burayı yaptık. Kirada otururken burası boydan boya tarlaydı... Zeytin tarlası... Benim adam dedi, getirin buraya bir gecekondu yapıyım ben dedi. Ya burası sahiplidir, olsun dedi sahipli, alırsız dedi sahibinden. Geldik hemen bir oda, bir salon yaptık şu aşağı yoldan, bu yoldan buraya kadar gecenin... Bir gecede yaptık geldik içine girdik. Ondan sonra mal sahibi çıktı geldi. Bizi görmüş, Karşıyaka'dan dürbünle bakmış, bir şey demiş oradan beyazlanıyor acaba nedir? Bi de bakmış ki bir ev." (Mükerrem C., 75 yaşında).¹

Anlatıcıların bireysel öykülerinde ortak olan husus, gecekondularını gözden uzak alanlarda inşa ederlerken yaşadıkları zorlukları, bu fiziksel çevrenin varlığını sürdürme mücadelelerini ve yaşadıkları zorlukların acısını unutamamaları olduğu kadar, bu mücadelelerin sonucunda kendi yaşam çevrelerini oluştururlarken yaşadıkları deneyimleri somutlaştıran bir mekânı/ "hayata tutunma zaferleri"ni anıtaştıran bir "yer"i kaybetme üzüntüsü/kırgınlığı olduğu görülmektedir:

"...Orada (Yeşildere-Veziarağa Mahallesi) kastediyor) küçük böyle bi arsa aldık. Piriketten yaptık. Bi oda bi salon.

15 sene bi oda bi salonun içinde oturduk. Sonradan yanına bi tane daha ekledük. Ekle ekle işte üç tane çocuğu orda büyütüm. İki oda bi salonda işte böyle. Oraları da yıktılar. Sonra bi zaman kirada durdum. Sonra oraları yıktılar, buraları (Uzundere'deki toplu konutları kastedilmektedir) verdiler işte..." (Nigar M., 72 yaşında).²

"Dırmana, dırmana, didine didine, arkama çocukları sarınıyorum tuğla taşıyordum oraya ev yapacam diye. Yıktılar, yumdular, getirdiler bura; dağın başına attılar. Mecburuz burada, mapushane gibi oturuyoz kızım, başka ne diyeyim ben. Mapushane işte veyahut huzurevi... Nasıl sayarsanız? Eyi kötü idare ediyoz işte. Cenabı Allahım... İşte... Her şeye şükredeceksin..." (Duygulanan Anlatıcı, ağlıyor) (Şerife T., 75 yaşında).³

Sonraki süreçlerde ise mahalle sakinlerinin gecekondularına karşı komşuları ile birlikte karşı çıkışları, altyapı hizmetlerinin gecekondulara ulaşması için verilen mücadele, sözlü tarih görüşmelerinde aktarılmaktadır. Bu süreçlerde gecekondular bölgelelerinde yaşayanların o dönemki Belediye Başkanlarından bizzat talep ettikleri elektrik, yol, su gibi altyapı hizmetleri zaman içinde karşılanmıştır.

"Osman Kibar⁴ Belediye başkanıydı o zaman. Osman Kibar'a gittim. Ben getirdim buraya. Ben elimle getirdim buraya. Ben buraya dedim ev yaptım, senden su, elektrik istiyorum dedim. Aldım tuttum getirdim Adam Allah rahmet eylesin geldi taa aşağı yola geldi. O zamanlar yol yoktu burada, dağ... Sen dedi niye çıktın dağın başına dedi. Senin Erzurum sulu memlektir. Dedim valla işte ekmek dolayısıyla Ekmek dolayısıyla geldik bu dağın başına. Mühendisine dedi ki burayı keşfet dedi buna su ver dedi. Sırf şahsımıza bize su verdi bu aşağı yoldan. Bir biz varız şu gördüğün tarlada. Bir tek biz varız. Ev yok burada. Bu aşağı yolda var ev. Oradan ana boru geçiyor oradan mühendis bize su şeyi verdi, izni verdi. Biz kendi borularımızı döşedik. Osman Kibarın sayesinde suyumuzu elektrigimizi aldık. Bize sırf şahsımıza verdi. Buraya kadar geldi. Beni orada buldu. Beni tuttu bu kolumdan, gel dedi. Belediye başkanı görmek kolay mı? Ama göreceğim dedim, dağın başında su yok. Su taşıyorum dedim tee... Ben suyu bağlattırdıktan sonra millet bizden su aldı bizim suyumuzu kullandı. Bu evler bizim bütün suyumuzla yapıldı. İlk yapılan ev bizim, ondan sonra yollar vurdular, tamir ettiler işte su elektrik verdiler artık herkes yapınca" (Mükerrrem C., 75 yaşında).

1970'li yılların ortalarında ebeveynleri Kadifekale'ye yerleşen

anlatıcılar, mülk edinme sürecinde genellikle yeni bir gecekonduları satın alarak yani ilk nesil gecekonduların yerine Kadifekale'ye yerleşmişlerdir. Dönemin ön plana çıkan Belediye Başkanı ise 1973'den 1980 yılındaki askeri darbeye kadarki süreçte görev yapan İhsan Alyanak'tır.

İzmir gecekonduları üzerine sosyolojik bir çalışma yapan Çetin (2012), üzerine kat ilave edilen veya yeniden inşa edilen gecekonduların bazılarına İhsan Alyanak döneminde tapu verildiğini belirtmektedir. Sözlü tarih görüşmelerinde bu tapular, "Alyanak tapusu" olarak anılmaktadır. Bazı anlatılarda Mardinlilerin, İhsan Alyanak döneminde Kadifekale'ye yoğun olarak yerleştiğine dikkat çekilmektedir.

"Zaten şöyle olmuş; mahalle ikiye ayrılmış. Bi tarafı nasıl bi şeyse Alyanak tapu, bi tarafı hisse tapu." (Tülay G., 47 yaşında).⁵

"İzmir'in Merkeziydi"

Sözlü tarih görüşmesi yapılan Kadifekale sakinleri tarafından, yerleştikleri dönemlerdeki Kadifekale "kent merkezi" olarak tanımlanmakta, bölgenin kent merkezine yakın coğrafi konumunun avantajlarına vurgu yapılmaktadır. Anlatılarda, Kadifekale'deki mekânsal ve toplumsal yapının değişim sürecine değinilmekte; yerleşmenin tarihi niteliğinin, yaşayanlar üzerinde yarattığı etkilere de işaret edilmektedir.

"...Eskiden zaten Kadifekale Konyalılardan ibaretmiş öylelikle işte bütün çevreleri oraya göç etmişler. Kadifekaleyi öylelikle çok sevmişler. İşte bakla tarlaları falan varmış onları falan bakmışlar büyütmüşler. (Filiz A., 33 yaşında).⁶

"Kadifekale bizim çocukluğumuzda ben şöyle diyeyim mesire yeriymi orası. Gayet güzeldi. Çocukluk günlerimizi gayet iyi geçti, güzel geçti" (Erdal B., 56 yaşında).⁷

"Şimdi Kadifekale şöyle söyleyeyim; 70 yani 1980 öncesine kadar Kadifekale, İzmir'in merkeziydi. Bugün yani Kadifekale'de biz Çimentepe'de ev aldığımızda 90 liraya, 75 liraya, 90 liraya yani 90 bin liraya ev aldık o zaman Hatay'dan iki tane daire alırdık 45'er liradan. Ama orası bizim merkez değil. İzmir'in yani kuşbakışı, te, o zamanlar temizdi, bir aile ortamı vardı yani ulaşımı örneğin Çankaya'ya biz yayan çıkıp, iniyorduk veya efendim diğer bir tarafa gideceksek misal Yeşildere'ye gidiyorduk. Yeşildere'den garaja gideceksek Yeşildere'den tek vesaitle

² Kadifekale sakini (taşınmış). Tütün içinde çalışmış, emekli. Kendi anlatımıyla 40-50 yıl önce Gümüşhane'nin Kelkit ilçesinden İzmir'e göç etmişler. Kadifekale heyelan bölgesinde Vezirağa Mahallesi'nde yaşamış. Uzundere'de 95 metrekairelik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:12.05.2013

³ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi: 13.04.2013

⁴ 1964-1973 yılları arasında İzmir Belediye Başkanlığı yapan Osman Kibar, Belediye başkanlığı süresince İzmir'de yaptığı geniş çaplı asfaltlama çalışmaları nedeniyle "Asfalt Osman" lakabı ile tanınmaktadır.

⁵ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

⁶ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:29.09.2012

⁷ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:13.04.2013

ulaşım yapıyorduk. Burada (Uzundere'de) tek vesaitle ulaşım yapamıyoruz. Orada tek vesaitle istediğimiz yere gidebiliyorduk. Yani büyük avantajı vardı.” (Abdurrahman Ç., 48 yaşında).⁸

Dağ Başı, Yurt/Yuva, Mahalle

İnsanları Kadifekaleli hissettiren oraya ait olduğunu, sahiplenme duygusunu veren husus, mekânın coğrafi, tarihsel, toplumsal, estetik özelliklerinden çok, Kadifekale sakinlerinin ortak gayeleri, anıları, hissettikleriydi. Kadifekale'nin göçle gelen sakinleri için Kale, hayat mücadelesi verilen, kentte tutunulan yeni bir yaşam alanıdır.

“...Toz toprakta ama koca dağdı, güzeldi, tepeye çıkardık bağlar, çiçekler, güller, fotoğraf çekiniirdik. Çoluk çocuk oynardı. Gezerdi. Burası (Uzundere'den bahsediyor) öyle değil ki. Burada işte bizde valla huzurevindeyiz. Sıkıntıdan çatlayacam. Hastalandım... Memleketimiz gibi oraya alıştık. Küçükten geldik, oraya alıştık. Yurt, yuva tuttuk.” (ŞerifeT., 75 yaşında).⁹

Kadifekale'de yaşadıkları dönemde, toplumsal bütün içinde bir zümreye ait olma duygusu, hemşerilik bağları (örneğin; Mardinli olmak) yoluyla oluşmuştur. Mikro kozmik bu yapılanmalar, kentin bu bölgesinde yaşayanların kozasıdır. Bu nedendir ki Mardinlilerin yoğun olarak göç ettiği Kadifekale “Mardinkale” olarak da adlandırılmaktadır.

Kadifekale sokakları ise, mahalle kültüründe, insanların etkileşimde bulunduğu alanlardan biridir. Mahalle arasındaki sokaklar, canlıdır. Çocuklar için oyun alanı, kadınlar için sohbet mekânıdır.

Kale'nin merkezi coğrafi konumu, yaşayanların etkinliklerini gerçekleştirebilecekleri önemli bir yerdir. Kadifekale'den çalışma ve alışveriş amaçlı olarak kent merkezine, denizle temas kurulabilen tek nokta olarak Kordon'a, yürüyüş mesafesinde erişilebilmesi, mahalle sakinlerinin kentle doğrudan etkileşim kurmalarına olanak sağlayan önemli bir pratiktir.

Eğlence Mekânları

Gedikler (2012), 1950'li yılların İzmir'ini aktardığı çalışmasında, kıyı bandında yer alan İzmir Palas, Tüccar Kulübü, Fuar Pavyonu, Deniz Lokantası gibi yerlerin yanı sıra Kadifekale'deki birkaç bahçe ve gazinodan da bahsetmektedir. (Şekil 5) Ayrıca Kadifekale'de yer alan ve sözlü tarih anlatılarında da referans verilen “Kale Gazinosunun” reklamlarına Yeni Asır Gazetesinin 1978 yılındaki baskılarında yer verildiği görülmüştür. (Şekil 6)

⁸ Kadifekale sakini (taşınmış).Uzundere Toplu Konutlarında apartman görevlisi. Görüşme tarihi:14.04.2013

⁹ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi:13.04.2013

Sözlü tarih anlatılarında, Kadifekale'nin bir zamanlar mesire yeri, eğlence mekânları ve gazinoları ile anılan, kentin prestijli alanlarından biri olduğu şu şekilde anlatılmaktadır:

Şekil 5. 1970'li yıllarda Kadifekale'deki eğlence yerlerine ilişkin bazı ilan ve fotoğraflar (Gittigidiyor, b.t-a).

Şekil 6. Kadifekale Gazinosuna ilişkin gazete reklamları, Yeni Asır Gazetesi, 18 Ekim 1978 (APIKAM Arşivi 2013).

“...Zeki Müren geldi. Beyaz Saray vardı ya. Kadifekale'nin itibarı çok fazlaydı o zaman büyük sanatçıların hepsi geliyordu. Tabii, Kadifekale mis gibi yerd, çiçek gibiydi, pırıl pırıldı...” (Mehmet D., 51 yaşında).¹⁰

Kadifekale'ye gelin gelen bir anlatıcı, Kadifekale'deki yaşamı şöyle aktarmaktadır:

“Kadifekale çok şenlikli bir yer. Oranın düğünleri hiç bitmez. Turistler çok gelir ziyaret eder mesela. Sürekli bizim kapımızdan turist arabaları gelir geçirdi. O yüzden bizim kendi insanımız bazı şeylerin değerini bilmiyor ama yabancılar çok güzel biliyor mesela gezilecek yerleri. Mesela doğulu kadınlar Kale'nin içerisinde çok güzel halılar, el dokuma halıları örerdi mesela. Onları ziyaret ederdi. Çay bahçemiz vardı mesela Kale'nin tam içerisinde deniz manzaralı, süper bir şeydi. Orada çay içmeye falan giderdik mesela. Ev hanımıydık ama genelde geziyorduk yani orda da.” (Filiz A., 33 yaşında).

Bahçeler-Sokaklar

Gecekonduların bahçeleri Kalelilerin ufak da olsa bazı ürünleri yetiştirebildiği, ağaçların olduğu, kimi zaman komşularla zaman geçirilen üretim ve sosyalleşme mekânlarıdır. Bir mahalle sakini bahçesine ilişkin bilgiyi şöyle anlatıyor:

“Dut ağacımız vardı, üzüm ağacımız vardı. Üzüm gaynadırdım. Bahçem, damımız, teraçamız güzelidii, dama çıkardık, otururduk, kalkardık, kanepeler gurardık. Yani gullük, gülistanlık çok rahatıydık. Aydınlık, Kale dibimizde, çıkardık, gezmeye çıkardık. Ahhh... hiçbirşey daha doğrusu gerisi yalan işte burası. Neden orayı öyle yaptılar şimdi altından nem ne geçiyormuş da denize inceklermiş... Üzümlerimm dama çıktı. Bahçede ağaç diktim. Üzüm doluydu. Üzüm gaynadırdım Bağ sardırdım Asma yaprağı. Golgesinde oturuyorduk, gelen giden yiyordu, Gomsulara da dağıtıyordum...” (Şerife T., 75 yaşında).

Sokaklar ise, Kalelilerin Kadifekale'den kent merkezine yürüyerek mahalle sakinlerinin anlatımıyla “yayan” olarak bağlanmalarını sağlayan, sadece Kadifekalelilerin bildiği kestirme güzergâhlardır. Gecekondu arasında organik düzensiz sokaklar da kapı önlerinde oturan kadınların sohbet ettikleri, çocukların oyun oynadıkları sosyalleşme mekânlarıdır.

Mardinliler-Midyecilik-Çimentepe

Kadifekale'de evlerin bahçelerinde Mardinli göçmenlerce sürdürülen bir faaliyet olan midyecilik, Uzundere'ye taşınmamıştır. Proje kapsamında Uzundere toplu konut alanına midye tesisi yapılması öngörülmüş; ancak yapılmamıştır. İzmir Büyükşehir Belediyesi yetkilileri tarafından, Uzundere midye tesislerinin hijyenik açıdan denetimli olması ve faaliyetlerin ver-

gilendirilmesinin, maliyetleri arttırması nedeniyle, üreticiler tarafından tercih edilmediği bu nedenle hayata geçirilemediği belirtilmektedir. Anlatılarda midyecilikle uğraşanların çoğunun Uzundere'ye göç etmek yerine bu faaliyete (eski koşullarda) devam edebilecekleri, Kadifekale dönüşüm alanı yakınındaki Çimentepe'ye taşındıkları belirtilmektedir.

Sözlü tarih görüşmesi yapılan, Kadifekale'de midyecilikle geçimini sağlayan ve dönüşüm nedeniyle Uzundere'ye taşınan bir ailenin kadın ferdi ise, Kadifekale'de gecesi gündüzü olmadan yapılan ve oldukça yorucu olan midyeciliğin, Uzundere'de yapılamaması Uzundere'nin sağladığı tek rahatlık olarak dile getirilmektedir. Bu tespit, emek sömürsünün acımasız yönüne işaret etmektedir.

Öte yandan, Kadifekale'de midyecilikle geçinenler dışında yaşayanların anlatılarında, midye çöpünün ve kokusunun neden olduğu rahatsızlık özellikle belirtilmektedir.

Komşuluk

Kadifekale'de uzun süre yaşamış olan anlatıcılar, kurdukları aidiyet ilişkisine, komşuluk ve hemşerilik bağlarına vurgu yapmaktadır.

“Çok güzeldi. Bizim komşularımız eyilerdi. Eyyidik. Giderdik geldik birbirimize. Burada dağıldılar gittiler. Biri burada biri tee tepenin başında, biri oyanda altta, alta düşmüş. Dağınık. Gidipte görmüyoruz. Nereye nasıl gidecez, nasıl görecez?” (Şerife, 75 yaşında).

“Bi kere orada komşuluk daha farklıydı. Yani, şimdi burada kimsenin kapısını çalamıyorsun, sonra kendine özgürce davranabiliyordun. Karşıdaki de öyle sen de öyle. Tek kat olduğu için herkesin evi, daha az yoruluyordun. Sonra ulaşım, bi yere gitmek için ulaşım çok kolaydı. Ama burada öyle değil. Burada hem maddi anlamda zorluyo, hem zaman olarak çok zorluyo. (Ağlıyor)” (Tülây G., 47 yaşında).¹¹

“Tabii, komşularımız vardı. İyyidik. Arkadaşlarımız vardı, iyiydik. Hepsi darman duman oldu...” (Mehmet T., 80 yaşında).¹²

Kale'nin Kötü Namı

Kentsel dönüşüm projesinin gündeme gelmesinden önce, 1990'lı yılların başından itibaren Kadifekale, güvenli olmayan bir alan olarak görülen ve suçla anılan bir bölgedir. Kadifekale'nin namı, kentin diğer bölgelerinde yaşayanlar için olumsuzdur. Bu nedenle, dönüşüm projesi, suçla ilişkilendirilen bu alanın temizlenmesi için gerekli olan meşruiyeti sağlamaktadır. Kay-

¹⁰ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi: 16.06.2013

¹¹ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi: 14.04.2013

¹² Kadifekale sakini (taşınmış). İşçi Emekli. Görüşme tarihi: 13.04.2013

nak kişilerin anlatılarının yanı sıra “Ekşi Sözlük” gibi sosyal ağ platformlarında, Kadifekale’nin kent içinde güvenli bir yer olmadığına ilişkin aşağıdaki alıntılara benzer pek çok yoruma rastlanmaktadır;

“90’lı yılların sonlarına kadar her nevrüz’da mutlaka pkk bayrağının açıldığı her daim olaylara gebe tarihsel ile gecekondunun kaynaştığı semt. Orada oturan bir arkadaşım vardı; tabii ki midye dolma sektöründe çalışıyordu. Bize nasihati şuydu:” yolunuz kazara düşerse yere bakıp yürüyün. Tipinizi beğenmezlerse daha da bozabilirler (“itaatsiz” rumuzlu kullanıcı-Ekşi sözlük, 12.11.2014).

“...Uzun zamandır İzmir’de olmama rağmen gitmediğim, beni hiçbir gücün de götürmeyeceği, güzide bir İzmir semti... Olur, da gidecek gitmek zorunda olacaklar için önerimiz ise; cüzdan, cep telefonu, saat, sayısal kuponu, sigara paketi, patlak prezervatifleri dâhil her şeylerini yan pantolon ceplerine koymaları iki ellerini de ceplerini üzerine sıkı sıkı tutmaları gerekmektedir. Hatta yanlarında arkadaş varsa arkadaşı da onu tutsun ki cep telefonu ayağına toptan götürmesinler evlatlığı...” (“demlikpozet” rumuzlu kullanıcı-Ekşi sözlük, 12.11.2014).

Heterojen Toplumsal Yapıda Homojenleşme Süreci (1990’Lı Yıllar Kırılma Noktası)

Kadifekale kentsel dönüşüm alanında, 1950’li yıllardan itibaren Anadolu’nun çeşitli kentlerinden gelen farklı etnik ve sosyal dinamiklere sahip mahalle sakinleri, 1980’li yıllara kadar birlikte inşa ettikleri, kent merkezinin yanı başındaki gecekondu bölgesinde, Kadifekaleli olma kültürünü bir arada oluşturmuşlardır. 1980’den sonra yaşanan yoğun, tek merkezli göç dalgası ise toplumsal yapıda homojenleşmeye, söz konusu bölgenin farklılıklarını yitirdikçe kentten sadece fiziksel olarak değil toplumsal yapı olarak da negatif bir biçimde ayrılan bir alana dönüşmesine, “Mardin-kale” olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Nihayetinde bölge, kentsel dönüşümün dayandırıldığı temel meşruiyet zemininde, riskli alan olması nedeniyle 2000’li yılların başında kentsel dönüşüm projesinin odağına yerleşmiştir. Ancak tüm bu gerçeklerin yanı sıra Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, İzmir’in neoliberal kentleşme sürecindeki önemli mihenk taşlarından olup, kentte turizm eksenli geliştirilen büyük ölçekli İzmir tarih projesinin ise bütünleyicisidir. Mutman’ın da vurguladığı gibi,

“...Farklı olan öncelikle dışlanmış olandır: varoşlar, gecekondular. Bu mekânlar bir yandan son çözümlemede soyut mekânın homojenleşmesine tabidirler; öte yandan ister istemez mekânın yeniden kazanılma olasılığının mümkün olduğu yerler haline gelirler” (Mutman 1994, s. 192).

Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi’nin, kent güvenliği ile gerekçelendirildiği tespitine, anlatılarda vurgu yapılmakta ve bu durum Kadifekale’nin göç alma sürecinde geçirdiği toplumsal dönüşüme dayandırılmaktadır. Buna göre dönüşüm alanı, 1980’li yıllara kadar 1. evre göç dalgasıyla İzmir’e gelip Kadifekale’ye yerleşen farklı toplumsal, siyasal, etnik dokulara sahip sakinlerden oluşan heterojen bir toplumsal yapıya sahipken, 1980’den sonra 2. evre (zorunlu) göç dalgasıyla İzmir’e gelen ve çoğunluğu Mardinli olan vatandaşların yerleştiği homojen bir alan haline gelmiş; bu süreç sonunda benzer sosyal yapıya ve siyasal görüşe sahip grupların bölgeye hâkim olması nedeniyle, bir otorite/siyasal temsil alanına dönüşmüştür. Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi, benzer örneklerinde olduğu gibi, bu siyasal temsil alanını da ortadan kaldırmıştır.

Heyelan Gerçeği ve Komplo Teorileri

Kadifekale’deki heyelan riski bilimsel ve yaşanan bir gerçekliktir. Kadifekale heyelan bölgesinde bulunan 19 Mayıs Mahallesi’nde 1978 yılında gerçekleşen heyelan sonucunda yaşanan tahribat ve yoksul mahalle sakinlerinin, çıplak ayaklı çocukların kayan sokaktaki görüntüleri o dönemin Yeni Asır Gazetesi’nde yer almıştır (Bkz. Şekil 4). (Yeni Asır Gazetesi Haberleri, 1978 (APIKAM Arşivi, 2013).

Kadifekale Kentsel Yenileme Projesi’nin gerekçesi, söz konusu alanın heyelan riski taşıması ile temellendirilmektedir. Bu kapsamda anlatıcılara, bölgede heyelan etkisinin görülüp görülmediği, heyelan riskinin, bölge sakinlerince nasıl yaşandığına yönelik deneyimleri sorulmuş; anlatıcıların bir bölümü heyelan tehlikesinin yapılar da görülen yarıma, kayma.. vb izlerinden örnekler vermiş; buna karşılık yaşayanların bir bölümü söz konusu alanın politik kaygılar nedeniyle boşaltıldığını, uygulamanın siyasi olduğunu belirtmiş; diğer bir kısmı ise söz konusu proje uygulaması başlayıncaya kadar yetkililer tarafından, alanda riskin, zararların azaltılmasına yönelik hiçbir önlemin alınmadığına dikkat çekmiştir.

“...Bu olay zaten geniş açıda bugün, bugün bütün Türkiye duydu diyim. Hani İzmir Kadifekale’yi yıkıyorlar, yıkım gelmiş, yok Japonlar almış, yok teleferik yapılacakmış buradan turistler için Agoraya direk falan, onları duyuyoruz. Haa doğrumu, eğrimi bilmiyorum, ben görmeden inanmam. Burası Kale ne olacağını ben değil kimse bilemiyor...” (Naci C., 55 yaşında).¹³

“Mesela şimdi diyelim ki buraya gelmeden 10 sene, 10 sene öncesi... 70’li yıllarda düşünürsek heyelan olduğunu, 70’li yıllarda Kadifekale öyle değildi. Son 10-12 yıl içerisinde Kadifekale kötü olmaya başladı. Bence Kale’deki o depo muydu neydi? Bence oraya bi çözüm bulmuş olsalardı o Kale’de öyle bi şey

¹³ Kadifekale sakini (Halen mahallede yaşıyor), Emekli, Görüşme tarihi: 17.05.2012

olmazdı.” (Tülay G., 47 yaşında).¹⁴

“Ya bizim evimizde yok. Olmadı da ama ben arkadaşın evinde gördüm yani o kadar kötüydü ki resmen yani ev kaymış böyle yokuş aşağı gibiydi evi. Hep böyle parça parça patlamıştı. Zaten onlar da işte TOKİ’ye taşındılar işte o zaman. Oradaki gördük yani o çatlakları.” (Selma C., 54 yaşında).¹⁵

Mahalle sakinlerinin anlatılarında dile getirdikleri komplo teorileri, çeşitli spekülasyonlar heyelan gerçeğini, başka nedenlerle ilişkilendirme gerekliliğinin bir göstergesi, projeye karşı çıkışların bir başka anlatımıdır.

Göç Edilen Mekân: Uzundere Toplu Konut Alanı

İzmir ili, Karabağlar ilçesi, Cennetçeşme Mahallesi sınırları içerisinde, Aydın-Çeşme Otoyolunun Limontepe ile Uzundere sapakları arasında kalan bölümünde inşa edilen Uzundere Toplu Konutları, Uzundere Rekreasyon Alanının ve Cennetçeşme Kentsel Dönüşüm Alanının güneyinde, Yeni İhtisas Fuarı ve Gaziemir Serbest Bölgesi’nin batısında yer almaktadır. Ayrıca alanın yakın çevresinde Olimpiyat Köyü, Aktepe-Emrez kentsel dönüşüm alanı bulunmaktadır (Karadağ, 2008 Arkitera.com).

Oldukça eğimli bir arazi üzerine kurulan Uzundere toplu konut alanı, İzmir körfezini gören hâkim bir noktadadır. Proje alanının güneyi, orman ile sınırlıdır. Kent merkezine ise 9 km uzaklıktadır (Şekil 7).

Alışlamayan Mekân: Uzundere

Kadifekale’ye, İzmir dışından göç ederek gelenler, ikinci kez

Şekil 7. (1) Kadifekale kentsel dönüşüm alanı ve (2) Uzundere toplu konut alanının, kent içindeki konumlarını gösteren harita (Yandex, 2015).

¹⁴ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi: 14.04.2013

¹⁵ Kadifekale sakini (Halen mahallede yaşıyor), Emekli, Görüşme tarihi: 17.05.2012

¹⁶ Kadifekale sakini (taşınmış). İşçi Emeklisi. Görüşme tarihi: 13.04.2013

¹⁷ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi: 16.06.2013

¹⁸ Kadifekale sakini (taşınmış). İşsiz, Öğretmen. Görüşme tarihi: 16.06.2013

kentsel dönüşüm nedeniyle Uzundere’ye göç ettirilmiştir. Kadifekale’den baktıklarında görünen Uzundere’deki toplu konut inşaatları, artık projenin gerçekleşeceğine dair kabullenmeleri arttırmıştır. Kadifekale’de kurulan zengin insan ilişkileri, aidiyet zemini zedelenmiştir.

“Velhasıl bizi kıskandılar... Bizi ev yaptık yapalı bu zamana kadar kaldıracaz, kaldıracaz, kaldıracaz, dağıtacaz... Dağıttıktan sonra da en sonunda da dağın başına getirdiler, koydular bizi buraya.” (Mehmet T., 80 yaşında).¹⁶

Anlatıcılara göre, Kadifekale’den ayrılma sürecinde yaşanan duygular farklılaşmaktadır. Görüşme yapılan mahalle sakinlerinin büyük bir kısmı Kadifekale’den ayrılırken daha temiz bir çevreye, konforlu konutlara yerleşecekleri duygusuyla memnuniyet duymakta; ancak diğer bir bölümü de hem suçla, terörle anılan, kentsel dönüşümle birlikte bazı kurum ve kuruluşların, hizmet kollarının terk ettiği Kadifekale’den kurtulacakları için sevinmekte, hem de göç zamanında geçmişlerini de geride bırakmanın hüznünü yaşamaktadır. Bir görüşmeci, bundan sonraki hayatlarını normal şartlarda yaşayacaklarını düşünürken, beklentileri ile yaşadıklarının örtüşmediğini şu şekilde aktarmaktadır:

“Ağladım hep. Ertesi gün şuraya çıktım şurda ağladım... Ya, kızım hayatımız normal olarak devam edecek sanıyoduk. Öyle olmadı. Belli bi gelirimiz var. Ay sonu geldi mi birbirimizle para tartışması yapıyoruz. Yetmiyo kızım.” (Mehmet D., 51 yaşında).¹⁷

Anlatıcılar, Uzundere toplu konut alanını kentin diğer alanlarına bağlayan çevre yolu üzerindeki bağlantı köprüsünü, sadece fiziki bir öge olarak görmemekte, kentle olan ilişkiyi ayıran temsili bir sınır olarak da değerlendirmektedir. Bir anlatıcı bu durumu şöyle dile getirmektedir:

“Biz İzmir’den Ayırıyoruz. Çevre Otopanının Üzerindeki O Köprü Bizi İzmir’den Ayırıyor. İklimimiz Dahı Değişiyor.” (Mustafa D., 30 yaşında).¹⁸

Aidiyet duygusunun gelişmesinde, kent sakinlerinin yaşadıkları kentle temas etmesi çok önemli bir etkidir. Ancak kent merkeziyle, iş ya da alışveriş gibi nedenlerle yakın temas halinde olanlar, kentin çeperinde inşa edilen ve daha önce yaşadıklarından çok farklı olan bir çevrede yaşamaya mecbur kalmıştır. Uzundere’de inşa edilen yüksek katlı toplu konutlara taşınan Kadifekale sakinleri için yeni yaşam alanları, kendileri için önemli mahrumiyetler ve yeni maliyetler getirmiştir. Ulaşım, yeni yaşam alanındaki sorunların başında gelmekte-

dir. Önceden ihtiyaçlarını karşılamak ve iş yerinde çalışmak için Kadifekale'den kent merkezine yürüyerek giderlerken, Uzundere Toplu Konut Alanında fazladan ulaşım maliyetlerini karşılamak zorunda kalmışlardır. Kentsel hizmetlere erişim olanakları azalmış, ulaşım maliyetleri artmış, toplu konutlar için ödenen taksitler, aile bütçesinde yeni harcama kalemleri oluşturmuştur. Uzundere Toplu Konut Alanı'na yerleşen ailelere barınma hakkı sağlanmış, ancak altyapı yetersizliği, sosyal donatı alanlarının eksikliği ve ulaşım güçlüğü konusundaki problemler çözümlenmemiştir.

“Valla sorunumuz çok. Mesela elektrik parası yatıracan, bi yatıracığın yer yok. Su parası yatırcan, yatıracak bi yer yok. Telefon parası yatıracaksın, hep Eşrefpaşaya... hep işimizi orada görüyorduk, oraya alışmıştık... Oğlanlar var. Çocuklara yalvarıyoz oğlum gelin yatırıver diye. Onlar da bazı geliyorlar bazı bir ay sonra geliyorlar. İşte ne bileyim onlar uğraşıp duruyor. Onlar da bizden bıktı biz de onlardan” (Şerife T., 75 yaşında).¹⁹

“Aidat, kömür paraları falan... Burada her ay aidat ödüyöz. Öyle işte. Orada iyi yaşıyoduk bence aidat hiç bi şey ödemeden kendi evimizde yaşıyoduk. Burda aidat falan, bilmem kömür falan öyle şeyler ödüyöz.” (Ramazan, 14 yaşında).²⁰

Bir mahalle sakini, Uzundere'nin kent merkezine uzak olması nedeniyle çocuklarının sıklıkla gelememesinden bahsederek, ulaşım konusundaki mağduriyetini şöyle dile getirmektedir:

“Ters Diyorlar Yeriniz Ters. Arabaylan gelinip gidilmeyor diyorlar. Uzak diyorlar.” (Şerife T., 75 yaşında).²¹

Hayal Kırıklıkları... “Belediye Bize Oyun Yaptı”

Kentsel dönüşüm alanında yaşayanların Uzundere toplu konut alanından ev sahibi olabilmeleri bazı şartlara bağlanmıştır. Buna göre tapu tahsis belgesi, yapının 10 Kasım 1985 tarihinden önce yapıldığına dair belge, emlak vergi beyannamesi (ilk verilmiş tarihi), ruhsat-imar affı müracaatı, elektrik-su-telefon faturaları (ilk kayıt tarihi), muhtar kaydı ya da seçmen kayıtlarından biri olanlar, konut hakkından yararlanabilmektedir. Uzundere Toplu Konut Alanına yerleşmek istemeyen vatandaşlara Kıymet Takdir Komisyonu'nun belirleyeceği kamulaştırma bedeli, nakit olarak ödenmiştir. Uzundere'de TOKİ tarafından inşa ettirilen toplu konutlara yerleşmeyi kabul edenlerin mülkleri için belirlenen kamulaştırma bedeli, Uzundere'deki daire değerini karşılamıyorsa geriye kalan borcun taksitlendirerek ödenmesi seçeneği sunulmuştur (Yeni Asır Gazetesi, 05.06.2006). İzmir Büyükşehir Belediyesi 2013 yılı verilerine göre uzlaşma görüşmeleri sonunda Uzundere Toplu Konutları'ndan maliyet fiyatı

üzerinden, uzun vadeli geri ödeme planı ile 1100 aileye konut tahsisi sağlanmıştır.

Milliyet Ege Gazetesi'nin, 06.05.2008 tarihli baskısında yer alan İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin ilanında; Kadifekale heylan bölgesinde ikamet edenlerin yararlanması amacıyla yaptırılan Uzundere Toplu Konutlarının, hak sahiplerine maliyet fiyatları ve kalan borcun 15 yıl taksitlendirilmesi gibi çok cazip koşullarda verileceği belirtilmektedir.

Bölgede tespit edilen 2508 taşınmaz için uzlaşma sağlanan 1700 kişiden 1100 hak sahibinin konut tercihi yaptığı, 600 hak sahibine ise kamulaştırma bedellerinin ödendiği belirtilmiştir. Görüşmelerde uzlaşma sağlanamayan 808 taşınmazın bedellerinin ise, Kamulaştırma Yasası gereği mahkemelerce tespit edileceği bildirilerek, mahkeme süreci sonucunda kamulaştırma bedelleri ödenenlerin yeniden konut hakkı tercihinde bulunamayacağı, Toplu Konut İdaresi (TOKİ) ile yapılan protokol gereği konut tercihinde bulunmayan hak sahiplerinin konutlarının TOKİ'ye devredileceği, arsa bedelsiz ve inşaat maliyeti üzerinden verilecek konutları almayanların mağdur olacağı belirtilmiştir.

Uzundere'ye yerleşmeyi tercih edenler anlatılarında, söz konusu ödeme planı ile ilgili olarak mağdur edildiklerini, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından “kandırıldıklarını” düşünmektedir;

“Valla, Belediye bizi çok güzel tongaya getirdi. Çok güzel tongaya getirdi içeri şimdi burada bi sürü insan var. Gezdirin, geziyorsunuz herkesin çoğunluk şey yani hani ilk eskiler, ev sahipleri ilkokul mezunları. Doğru düzgün okuma yazması olmayan insanlar. Bir de okuma fırsatı verildi mi? Evlere mi verildi o sözleşme de evde aile bireyleri inceleyip okusunlar..”(Tülay G., 47 yaşında).²²

“Valla, biz şimdi şöyle diyeyim biz mecburiyetten yani diğer şartlarda ev sahibi olamayacağım için 3 kardeş oturduk varisli olduğu için benim başka bi imkânım yoktu yani aynı şartlarda da başka bi yerden ev alma pozisyonum da yoktu 16,5 milyarla buraya girdim. Mecburiyetten yani.” (Erdal B., 56 yaşında).²³

“...İlk baştan bize bu şartlar söylenseydi kızım Kadifekale'den buraya bir tavuğu getiremezlerdi... Belediye bize oyun yaptı. Oyun derken biz şu anda 32-33 aydır para ödüyüm benim borcum şu anda düşmüyo. Aynı TOKİ'den ev alır gibi bize ev sattılar. Biz zorunlu göç ettirildik kızım buraya. Bize de Van'daki gibi yapsana. Bize sabit taksit senesi taksitin kaç para, 200 lira atıyım, bunu

¹⁹ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi:13.04.2013

²⁰ Kadifekale sakini (taşınmış). Öğrenci. Görüşme tarihi:14.04.2013

²¹ Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi:13.04.2013

²² Kadifekale sakini (taşınmış). Ev hanımı. Görüşme tarihi:14.04.2013

²³ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:13.04.2013

15 sene aynı şekilde öde. Ben şimdi dört sene sonra ne kadar para ödeyeceğimi bilmiyom ki.” (Mehmet D., 51 yaşında).²⁴

Anlatıcılar güven bunalımı yaşamakta, yerel yönetim tarafından ekonomik olarak zarara uğratıldıklarını düşünmektedir. Konut edindirme sürecinde borcu kalanlar için yapılan taksitlendirmeler sonucunda uygulanan birleşik faizle, dönüşüm projesinden etkilenen gruplar, ömür boyu kiracı olacağı bir mülksüzleşme süreci tehlikesi ile karşı karşıyadır.

“Taksitler tabii, ee burasına da veriyoz, taksidini de veriyoz. Elektrik parası çok geliyor. Su parası, bu parası derken para bitiyoo... Allah razı olsun bankalardan... Öyle mesele” (Mehmet T., 80 yaşında).²⁵

Uzundere toplu konutlarına yerleşenler, başlangıçta daha modern konutlarda yaşama heyecanı duymuşlarsa da zaman içinde sosyal çevrelerinden kopmuş olmaları nedeniyle travmatik hayal kırıklıkları yaşamışlardır:

Apartumana gitcez diye sevinçliyidik. Güzel yere gitcez, apartumana gitcez, geldik. Modern bi yer sanıyorduk, hanım olcaçdık. Ama daha kötü olduk... Hasta olduk... Nere çıkacaam, nere gideceem, bi yeri yook, yurdu yook. Bi yere çıkacak bi yeri yok. Meraba diyecek kimse yok...” (Şerife T., 75 yaşında).²⁶

Zorunlu göç süreci sonrasında, yaşanan mekânla bağ kuramama ve komşuluk ilişkilerindeki kopuşun bireyler üzerinde yarattığı etki, anlatılarda çok çarpıcı bir biçimde yer bulmaktadır. Geçmişte yaşanan, bellekteki mekâna, sosyal çevreye duyulan özlem dile getirilmekte, yaşanan hayal kırıklıkları açığa çıkmaktadır. Göreli olarak genç anlatıcılarda fiziksel uzaklık bir sorun olarak öne çıkarken, ileri yaştaki bireyler duygusal yalnızlaşmadan yakınmaktadır.

Geri Dönüşümü Olmayan Giderler

Kadifekale kentsel dönüşüm alanından Uzundere'deki TOKİ konutlarına yerleşenler için Uzundere'ye özgü yeni yoksunluklar ve artan giderlerle oluşan yoksullaşma olgusu, anlatıcıların büyük bir bölümü için başat bir sorundur. Kentsel dönüşüm nedeniyle artan maliyetler, bir anlatıcı tarafından “...geri dönüşümü olmayan giderler...” olarak ifade edilmektedir. Bu giderler, anlatıcının gözüyle somut bir örneklem üzerinden şöyle anlatılmaktadır:

“...Buradaki insanların yani sıfır borcu bile olsa 500 milyon gi-

deri var. Gecekonuda otururken o gideri yoktu yani. Her ay burada vatandaş 200-250 Belediyeye ödüyor. 50 milyon aidat ödüyor, 300. Ortalama 100 milyon kömür parası ödüyor 6 ay, mesela bizim 660-665 milyon kömür parası, bir kişinin sadece bir kişinin ulaşımı ortalama 100 lira. Burda ortalama yani bir kat sakininin gideri 500 lira. Yani mutfak hariç, yani geri dönüşümü olmayan bi gider...” (Abrurrahman Ç., 48 yaşında).²⁷

Türkiye’de 2000 sonrası dönemde, sermaye krizini aşmak için büyük ölçekli, emlak eksenli kentsel dönüşüm projeleri kapsamında kentsel dönüşüme maruz kalan hak sahiplerine mülk edindirme sürecinde T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) önemli bir aktör haline gelmiştir. Bir taraftan TOKİ tarafından inşa edilen konutların satın alınması ile barınma sorunu meşru bir zeminde çözüme kavuşturulmaya çalışılırken, diğer taraftan mülkü üreten sermaye ve kredi sağlayan finansal kurumlar kar etmekte ancak borcu bitene kadar mülkün gerçek sahibi olamayan ve “kira öder gibi” söylemleri ile mülk sahibi olmaları teşvik edilen gruplar, esas ev sahibi olan bankalara kredi borcu adı altında borç ödemeye devam etmektedir. Sonuçta, kentsel dönüşüme maruz kalanlar, konut kredilerini geri ödeyememeleri durumunda ipotekli mülklerine el konulması olasılığı ile karşı karşıyalardır. Buna göre, yeni bir mülksüzleşme, yoksullaşma, dolayısıyla barınma sorunu süreci ortaya çıkmaktadır (Altınok, 2012).

Değişen Tek Şey ve Değişmeyen Sorunlar

Uzundere toplu konut alanına yerleşen anlatıcıların büyük bir kısmı, Uzundere TOKİ konutlarında niteliksiz işçilik ve malzeme kullanımı kaynaklı olarak yaşanan problemleri, karşılaştıkları olumsuzluklar olarak vurgulamaktadır. Buna karşılık özellikle kadın anlatıcılar tarafından gecekondu apartmana geçiş sürecinde daha konforlu bir yaşam alanında yaşıyor olmaktan duyulan memnuniyet dile getirilmektedir. Uzundere TOKİ konutlarında yaşamanın tek olumlanabilecek yönünün konfor beklentisi olmasına karşılık, hayatlarında önemli bir değişiklik olmadığının vurgulanması, paradoksal bir çelişkidir;

“...Orda bir oda ısınyordu burada her yer ısınyoo...” (Mustafa D., 30 yaşında).²⁸

“...Şu an buraya geldik. Burası da güzel ama evlerden hiç memnun değiliz. Evlerimiz su alıyor, camlardan, duvarlardan, hep su alıyor o bakımdan memnun değiliz...” (Ergül U., 52 yaşında).²⁹

²⁴ Kadifekale sakini (taşınmış). Emekli. Görüşme tarihi:16.06.2013

²⁵ Kadifekale sakini (taşınmış).İşçi Emeklisi. Görüşme tarihi: 13.04.2013

²⁶ Kadifekale sakini (taşınmış).Ev hanımı. Görüşme tarihi:13.04.2013

²⁷ Kadifekale sakini (taşınmış).Uzundere’de Apartman görevlisi. Görüşme tarihi:16.06.2013

²⁸ Kadifekale sakini (taşınmış). İşsiz öğretmen. Ailesi Çanakkale’den İzmir’e göç etmiş, İzmir doğumlu. Kadifekale heyelan bölgesinde Kosava Mahallesinde yaşamış, 75 metrelik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:16.06.2013

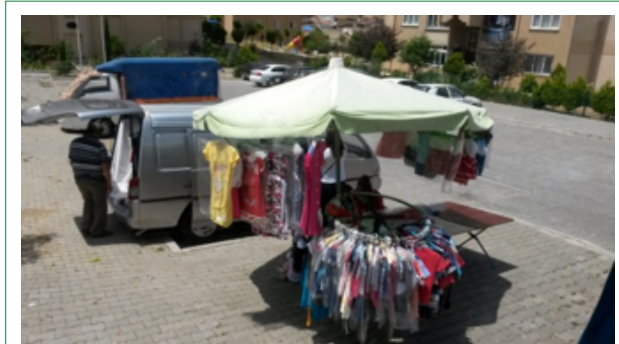
²⁹ Kadifekale sakini (taşınmış). Bira fabrikasında çalışmış, emekli. 1986 yılında ailesi ile birlikte Sinop’tan İzmir’e iş nedeniyle gelmiş. Kayınpederi Kadifekale heyelan bölgesinde İmariye Mahallesinde oturduğu için onun yanına taşınmışlar. 75 metrelik konutta oturuyor. Görüşme tarihi:12.05.2013

Yeni Tüketim Mekânlarına Karşı Seyyar Bakkalın Doğuşu

Kentsel dönüşüm nedenli olarak yaşanan yerinden edilmeler sonucunda sadece mekânsal olarak değil, toplumsal ilişkilerde, gündelik yaşam pratiklerinde ve tüketim biçimlerinde de zorunlu değişimler yaşanmaktadır. Uzundere Toplu Konut alanındaki yeni koşullar da, yeni çözümleri ortaya çıkarmıştır. Örneğin yeni tüketim ve sosyalleşme alanı olarak Uzundere Toplu Konut Alanının merkezinde konumlandırılan Barış Gross alışveriş merkezi, yeterince benimsenmemiş görünmektedir. Nitekim sözlü tarih görüşmelerinin yapıldığı 13-21.06.2014 tarihlerinde alışveriş merkezindeki dükkânların çoğunun boş olduğu görülmüştür. Buna karşılık bu yeni yaşam alanında, kendiliğinden yeni dinamikler ortaya çıkmış; Barış Gross Market'e alternatif olan seyyar satıcılar, seyyar bakkal ve seyyar ekmek arabası, yaşayanlar tarafından daha fazla rağbet görmüştür (Şekil 8).

Yeşiller (Doğa Sitesi) ve Diğerleri (75'likler, 95'likler ve 120'likler)

Uzundere Toplu Konut alanında, iki farklı konut tipi yer almaktadır. Bunlardan 75 ve 95 metrekarelik dairelere, Kadifekale Dönüşüm Projesinden gelenler yerleşmiştir; bu dairelerden daha büyük (120 metrekare) olanlarda ise Kadifekale Dönüşüm Projesi ile ilgisi olmayanlar oturmaktadır. Dönüşüm sakinlerince bu bloklar, binaların rengine atıfla "Yeşiller" olarak

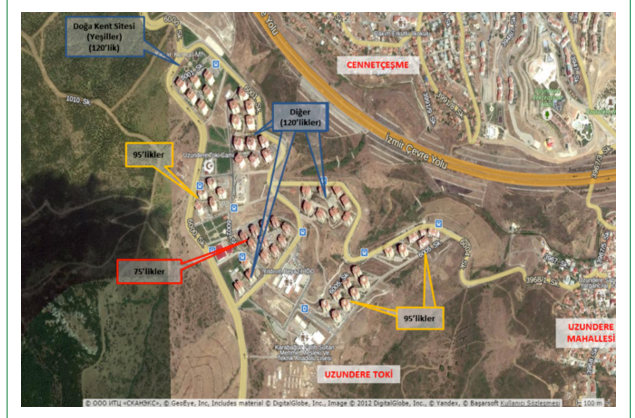
Şekil 8. Uzundere toplu konut alanındaki seyyar satıcılar. (Kaynak: I. Yazar kişisel arşiv, 2015)

adlandırılmakta ise de aynı zamanda "Yeşiller"de yaşayanların görece sosyal statüsüne yönelik metaforik ve "elit" bir gönderme içermektedir (Şekil 9).

Uzundere'deki toplu konut alanındaki bloklar arasında bir yerden bir yere yürüyerek ulaşmak da özellikle yaşlılar ve çocuklar için oldukça zordur. Bu durumun, Uzundere Toplu Konut alanındaki dik yokuşlardan birinin bulunduğu İlköğretim okulunun istinat duvarına yazılan duvar yazısında "Bu merdivenler beni çok yoruyor" şeklinde dışa vurumu, protesto edilmiş biçimi gözlemlenmiştir (Şekil 10).

Kentlerin merkezindeki yerleşim alanlarından kentin çeper alanlarına zorunlu olarak göç etmeye zorlanan bireylerde artan ötekillik ve dışlanmışlık duygusu, toplumsal yapıda da ayrılmalara neden olmaktadır. Kadifekaleli veya anlatıcıların tabiriyle Kale'li olmak, geçmişte yaşanan mekânda, birleştirici bir unsur iken, Uzundere toplu konut alanına taşındıktan sonra Kale'li kimliği parçalanmış, "yere" yönelik aidiyet oluşturan temsiliyet zedelenmiştir (Şekil 11).

"...Halk tabiriyle varoşlardan geldiğimiz için yani gecekondu-

Şekil 9. Uzundere toplu konut alanındaki konut kullanımındaki blokların metrekarelerine göre dağılımı (Google earth, 2014).

Şekil 10. Eğimli, dik yokuşlardan inenlerin protest duvar yazılarında: "Bu merdivenler beni çok yoruyor" (Kaynak: I. Yazar kişisel arşiv, 2015).

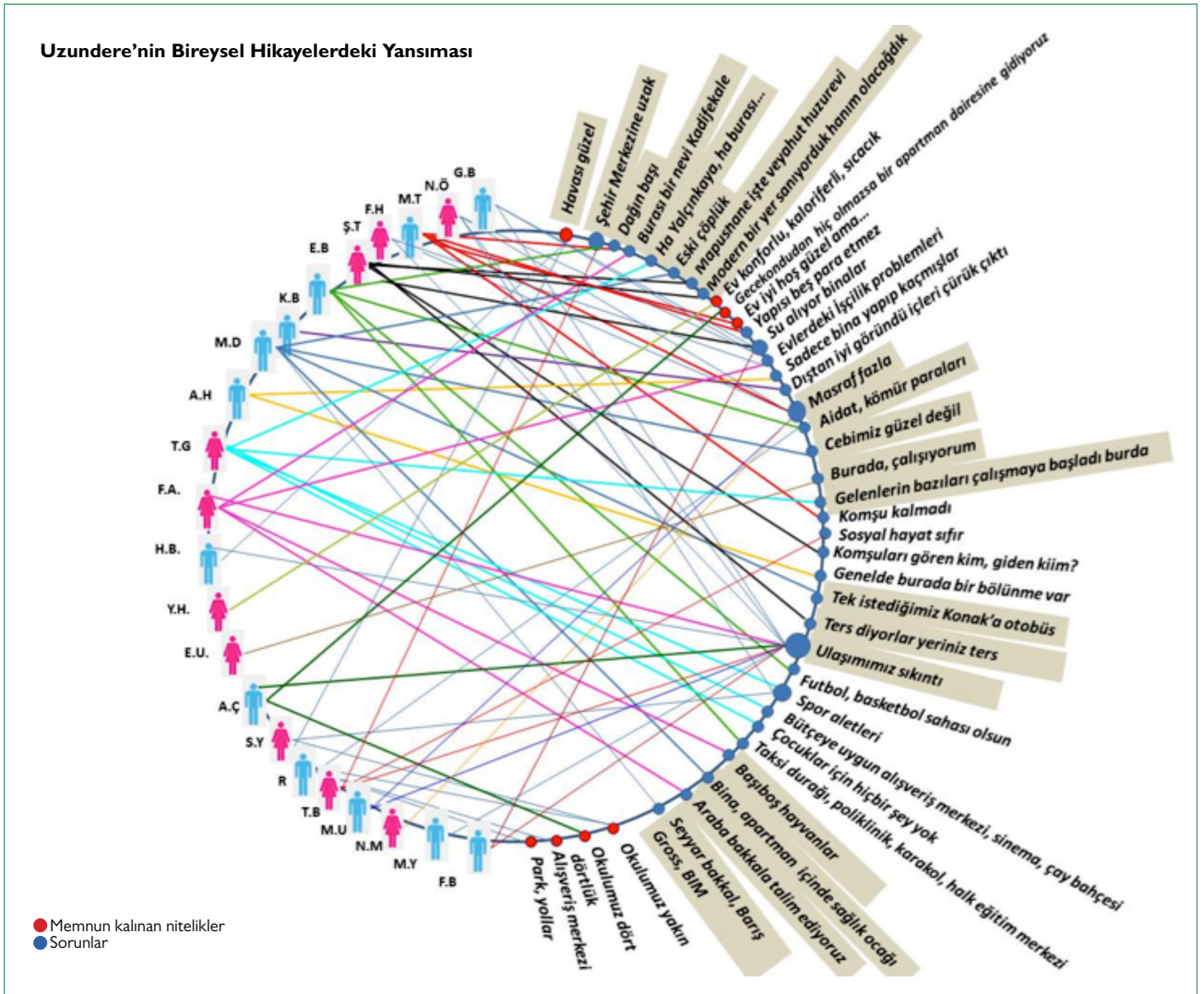

Şekil 11. “Kale” ruhunun Uzundere’de var olma çabası, Uzundere yeni yerleşim alanındaki ilköğretim okulunun ve konut bloklarının istinat duvarlarındaki “Kadifekale” yazılarına sıkışıp kalmış (Kaynak: I. Yazar kişisel arşiv, 2015).

dan geldiğimiz için buradaki vatandaşların yaşam standartları diğerlerine göre düşük...” (Abdurrahman Ç., 48 yaşında).³⁰

“...Şimdi mesela buradaki insanlar Yeşillerden kendilerini farklı görüyor. Yeşiller mesela buradaki çocukların bi çoğunu, burada iki tane ilköğretim var, buraya göndermiyor mesela. Genelde aşağı okulları tercih ediyö. Kadifekale’den gelen insanlar oldukları için burdakilerin şimdi burada benim çocuğum da bunların arasında büyürse işte böyle olur, şöyle olur korku var...” (Ayhan B., 43).³¹

Sözlü tarih verileri doğrultusunda kaynak kişiler ile anlatılarının ilişkilendirildiği grafik Şekil 12 incelendiğinde, yeni iskân alanı olan Uzundere Toplu Konut alanına ilişkin memnuniyet düzeyinin sınırlı kaldığı görülmektedir. Uzundere toplu konut alanın-

Şekil 12. Sözlü tarih verileri doğrultusunda kaynak kişiler ile ve anlatılarının ilişkilendirildiği grafik (Mutlu Kılıç ve Göksu, 2016, s.39).

³⁰ Kadifekale sakini (taşınmış).Uzundere Toplu Konutlarında apartman görevlisi. Görüşme tarihi:16.06.2013

³¹ Kadifekale dönüşüm alanı dışından Uzundere'ye taşınmış. Görüşme tarihi: 21.06.2013

da ortaya çıkan başlıca sorunlar, ulaşım gibi kentsel hizmetlere erişimin yetersizliği, konutlar için her ay ödenen konut kredisi taksitleri, apartman aidatları gibi ek maliyetler nedeniyle hane bütçelerinin olumsuz etkilenmesi, eski sosyal çevrelerinden koparılan Kale sakinlerinin kent çeperinde yeni deneyimledikleri yaşam biçimi içine sıkışmaları sonucunda yaşamakta oldukları yeni yoksunluklar, mağduriyetler ve duygusal yıkımlardır.

Sonuç

Siyaseten ve kentsel dönüşüm uygulamaları açısından İstanbul ve Ankara'ya kıyasla çeperde yer alan İzmir'in ilk büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesi deneyimi: Kadifekale Kentsel Dönüşüm Projesi; resmi söylemlerde ilk kez 1978 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla riskli alan ilan edilen heyelan bölgesinde yaşayan mahalle sakinlerinin can güvenliğinin sağlanarak, daha sağlıklı, güvenilir alanlarda yaşamlarını devam ettirmelerine yönelik meşru bir gerekçe ile 2005 yılında hayata geçirilmiştir. Kentsel dönüşüm projesi sonrasında, bölge kaçak yapılaşmalardan arındırılarak, ağaçlandırılmıştır. Günümüzde bölgede İzmir Büyükşehir Belediyesi'nce, Kadifekale ve eteklerinden başlayarak İzmir kent merkezindeki tarihi bölgeleri, arkeolojik (Agora-Kemeraltı) alanları da kapsayan turizm eksensiz İzmir Tarih projesi yürütülmektedir. Böylelikle; kentin en önemli görsel alanı olan İzmir'in tacı Kadifekale'den başlayarak aşağı doğru Agora'ya uzanan bir sterilleştirme, turizm aksı oluşturacak yeni bir rantsal alan yaratımına gidilerek neoliberal politikaların uzantısı kentsel mekânda yer bulacaktır.

Sözlü tarih anlatılarında, Kadifekale, dağ başı, yurt yuva olarak nitelenmekte ve mekânsal olarak mesire alanları, bakla tarlaları, eğlence mekânları, konumu, manzarası, tarihi surları, komşuluk ilişkileri ve gecekondu ile kolektif bellekteki yerini almaktadır. Kadifekale, mahalle sakinlerinin sosyo-kültürel hayatlarında, günlük yaşam pratikleri içerisinde de önemli bir yere sahiptir. Günümüzde Kale yapısı ve Kadifekale'deki çay bahçelerinin bir bölümü mevcudiyetini halen devam ettirmektedir. Kentsel dönüşüm sürecinde Kadifekaleliler için yok olan, içinde var olmayı ve kentte görünür olmayı başardıkları yaşam alanlarıdır. Kentle eğreti bir şekilde kurulan ilişkiler de dönüşüm projesi ile ortadan kaldırılmıştır. Kale sakinlerinin, gecekondu bölgesinde kurdukları mikro hayatları parçalanmıştır.

Kentsel dönüşüm projesinden önce "Kadifekale'de öteki olma hali", etnisiteye dayalı ayrıştırıcı bir olgu olarak var olsa da, "Kadifekaleli olmak", yaşayanlar arasında birleştirici bir ortak düzen yaratmaktadır. Sosyal bir olgu olarak "Kadifekaleli olmak", bütünü bir parçası olma duygusu ve aidiyet yaratan bir olgu iken kentsel dönüşüm nedenli göç süreci sonucunda taşınılan yeni yerleşim alanı Uzundere'de "ötekilik", sınıfsal bir olguya dönüşmüştür. Bu sınıfsal olgu ise mekânsal ayrışma ile tezahür etmektedir. Artık 75'likler ve 95'liklerde yaşayanlar, kendilerini "Yeşillerden" farklı, ayrı ve "öteki" olarak görmekte; toplum

tarafından aşağılanma duygusunu örtülü bir biçimde deneyimlemektedir. Uzundere'de, toplumsal bütünleşme oluşturulamamıştır. "Kadifekale'li olma" alt kimliği parçalanırken, toplumsal kolektif yaşam pratikleri de dağılmakta, değişmektedir.

Gecekondu, bir yandan bireyin, barınma gereksinimini karşılamak amacıyla ürettiği bir yaşam alanı, öte yandan da ülkenin iktisadi ve toplumsal öyküsünü içinde saklayan bir mikro evrendir. Gecekonducuların, yaşam alanlarını üretme sürecinde itildikleri yalnızlığa rağmen yaşadıkları mekânla kurdukları güçlü aidiyet ilişkisinin, birey-mekân ilişkisinde planlama/tasarım alanının sorgulama/anlama alanına giren bir bilgi/deneyim alanı olarak anlaşılmaya ihtiyacı vardır. Bu bilginin derinliği ölçüsünde, yaşayanların gelir düzeylerinin, ihtiyaçlarının, geçmişteki tüketim alışkanlıklarının ve iç dinamiklerinin dikkate alındığı, yaşayanların gereksinimlerine temellenen, farklı deneyimlere imkân tanıyan mekân tasarımının/planlamasının gerçekleşmesi mümkün olabilecektir.

Yaşanmış, yok olan mekânda kentle kurulan ilişkiye, mekâna ilişkin temsillere, algılara dair anlatılarda referans verilen noktalar, kesişen mekânlar, güzergâhlar, simgeler deneyim, aidiyet ve beklentiler; kentsel dönüşüm projeleri nedeniyle yerinden edilenler için planlanan yeni yaşam alanına ilişkin plan kararları üretilirken karar vericiler, politika uygulayıcıları tarafından dikkate alınması gereken önemli yol gösterici faktörlerdir. Planlama analiz süreçlerinde söz konusu bilgi önemli bir girdidir. Düşüncelerin, taleplerin, deneyimlerin ve mekâna ilişkin bilginin görünür hale dönüştürülmesi için söz konusu bilginin görselleştirilmesine yönelik tekniklerin kullanılması, geliştirilmesi demokratik olarak yürütülmek istenilen planlama süreçlerinde önem arz etmektedir. Yaşanmış mekânın bileşenlerinin açığa çıkarılması alt ölçekli mekân tasarımı için de rasyonel çözümler üretilmesine imkân sağlayacaktır.

Örneğin; Uzundere örneği özelinde yaşlı nüfusun yaşam alanlarında, toplu konut alanı içerisinde daha merkezi noktalara yerleştirilecek ve güçlü sosyal ilişkilerin kurulmasına olanak sağlayacak olan az katlı bloklar, dinlenme ve buluşma nişlerine sahip sokaklar, yarı kamusal mekânlar yaratılabilecektir. Benzer biçimde "Kadifekale'li olma" alışkanlıklarının bir devamı olarak, güvercin besleyenler için Uzundere Toplu Konut Alanında kuş evleri yaratılabilecek; farklı yaş grupları arasında deneyim aktarımı / tarihsel süreklilik sağlanabileceği; çocuklar için önemli bir etkinlik alanı, insan-doğa ilişkisi arasında planlama yoluyla güçlü bir bağ oluşturulabilecek, bireyin yeni yaşam alanı ile kurduğu ilişkide yabancılaşma duygusunun azalması sağlanabilecektir.

Mikro düzeydeki bu alan araştırması, günümüzde kentsel dönüşüm projeleri bağlamında açığa çıkan olguları ve sonuçları destekleyen nitelikteki bulguların, sözlü tarih yöntemi ile daha özgün ve detaylı bir şekilde deşifre edilebileceğini ve sözlü

tarihin kentsel çalışmalarda alternatif bir yöntem olarak kullanılabileceğini öngörmektedir.

Sözlü tarih, Kadifekalelilerin dünyasının anlaşılmasında yeni bir bakış açısı sunmaktadır; bireyin ve ürettiği mekânın öznel hikâyelerini, kentsel dönüşümün teknik öyküsü ile buluşturmakta, içerden bakışlar yoluyla gerçekliklere dair farkındalığın oluşmasına yardımcı olmaktadır. Öznel gerçekliğin eksikliği, kentsel mekânı anlamanın ve tasarlanmanın yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Sözlü tarih yöntemiyle elde edilen yerel bilgi, yaşam alanlarına müdahale edilen kent sakinlerinin istek ve taleplerinin dikkate alınarak mekânın “yer”e dönüşmesini sağlayacak tasarım alternatiflerinin geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Teşekkür

Bu çalışma kapsamında, sözlü tarih görüşmesi yapılan kaynak kişilere, samimi ve içten duygularıyla, hissettiklerini, deneyimlerini ve görüşlerini paylaştıkları için teşekkür ederim.

KAYNAKLAR

- Ahmet Piriştina Kent Arşivi Müzesi (APİKAM), 2013.
- Altınok, E. (2012). Kentsel Mekânın Yeniden Organizasyonunun Ekonomi Politikası ve Mülkiyete Müdahale 2000 Sonrası Dönemde İstanbul TOKİ Örneği (Yayımlanmamış doktora tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ataöv, A. (2007). Planlamada Sosyal Bilimcinin Değişen Rolü: Toplumdan Biri Olmak. METU JFA, 2007/1, 19-152.
- Burgan, E. (2012). Dönüşen Kentte Bir Altkültür: İzmir Kadifekale Gençliği Örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Çetin, İ. (2012). Gecekonduyunun Mekân Sosyolojisi İzmir Araştırması (1. Baskı). İstanbul: Yaba Yayınları.
- Demirtaş Milz, N. (2013). Regime of Informality in Neoliberal Times in Turkey: The Case of the Kadifekale Urban Transformation Project. International Journal Of Urban And Regional Research, Vol. 37, No. 2, 689-714.
- Eksisizlik, (2015). Kadifekale. 12 Ocak 2014, <https://eksisizluk.com/kadifekale--106703>.
- Eranlı Demirli, M. (2011). Socio-Spatial Analysis Of Urban Renewal in The Case Of Relocating Kadifekale İnhabitants to TOKİ Uzundere (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Ekonomi Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Firidin, E. (2004). Değişen Paradigmalar Eksenine Kent Planlamaya Yeni Yaklaşımlar. Planlama, 2004/2, 44-50.
- Gedikler H. G. (2012). 1950'li Yıllarda İzmir. İzmir : Şenocak Yayınları.
- Gittigidiyor, (b.t-a), izmir-kadifekale-gazinosu-foto-kabi, 25 Şubat 2014, <https://urun.gittigidiyor.com/koleksiyon/izmir-kadifekale-gazinosu-foto-kabi-109430186>
- Göksu, S. (2012). Stratejik Mekânsal Planlama ve İlişkisel Coğrafya Üzerine Düşünceler. Planlama, 53, 54-62.
- Harvey, D. (2012). Asi Şehirler. İstanbul: Metis Yayınları.
- Hoopes, J. (1979). Oral History: An Introduction For Students. The University Of North Carolina Press, Chapel Hill, 1979.
- İşık, O. (1994). Değişen Toplum / Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması. Toplum ve Bilim, 64-65, 7-33.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi web sitesi, (b.t-a). Kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri. 30 Ocak 2015, <http://www.izmir.bel.tr/Projeler/0/95/ara/tr>.
- Kaya, N (2002). Analysis Of The Interaction Between Theory and Practice in Urban Planning: Understanding İzmir Experience. (Yayımlanmamış doktora tezi). İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Mirioglu, G. (2013). İzmir'deki Kentsel Dönüşüm Projeleri Üzerinden Karşılaştırmalı Bir Coğrafi Analiz: Kadifekale-Uzundere Örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir
- Mutlu Kılıç, E. ve Göksu, E. (2016). Ağ Analizi Yönteminin İzmir'in Neoliberal Dönemdeki İlk Büyük Ölçekli Kentsel Dönüşüm Projesi Bağlamında Ele Alınması. S. Geniş ve E. Osmanoglu (Ed.), II. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi, Bildiriler Kitabı içinde (s.26-42) İstanbul: İTÜ.
- Mutlu, E. (2009). Criteria For A “Good” Urban Renewal Project: The Case Of Kadifekale Urban Renewal Project (İzmir, Turkey). (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü/ Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Mutman, M. (1994). Üretilen Mekân, Yok Olan Mekân. Toplum ve Bilim, 64-65, 181-196.
- Şengül, T. (2012). Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme, Kentsel Planlama Kuramları İçinde, (59-113). Ankara: İmge Yayınevi.
- Thompson, P. (1999). Geçmişin Sesi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası, (2012). Kadifekale heyelanı ile ilgili basın açıklaması. 15 Mayıs 2014, http://www.jmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=5471&tipi=2&sube=7#.V7AZrvmlTI

İNTERNET KAYNAKLAR

- <https://harita.yandex.com.tr>, Erişim Tarihi: 21.05.2015
- <https://www.google.com.tr/maps/place/Toki+Uzundere+Konutları> Erişim Tarihi: 16.04.2014

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Gömleğin Her Düğmesini Yanlış İliklemek: Artvin-Yusufeli Zorunlu Yeniden Yerleştirme Sürecinin Eleştirel İncelemesi

Poor Planning: A Critical Inquiry of the Artvin-Yusufeli Involuntary Resettlement Process

 Ersin Türk, Gökhan Hüseyin Erkan

Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Trabzon

ÖZ

Baraj yapımı ve yeniden yerleştirme çalışmaları, teknik açıdan birbirinden farklı işlerden oluşan zincirleme bir bütündür. Bu tür çok kapsamlı yer seçim, planlama ve uygulama çalışmalarının kimi aşamalarındaki bazı aksaklıklar bir düzeye kadar kabul edilebilmektedir. Ancak çok kritik aşamalarda, özellikle de yer seçimi ve plan ana kararlarındaki hatalar “risk” yaratmaya ve “planlama felaketine” dönüşmeye eğilimlidir. Artvin iline bağlı Yusufeli ilçe merkezinin, inşaatı devam eden Yusufeli Barajı ve Hidroelektrik Enerji Santrali Projesi nedeniyle 2006 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile taşınmasına karar verilmiştir. Yeni ilçe merkezinin yer seçimi yapılmış, imar planları onaylanmış, altyapı çalışmaları belli bir oranda tamamlanmış ve bir bölgede konut ve sosyal ve teknik altyapı alanlarının inşası Toplu Konut İdaresi (TOKİ) tarafından ihale edilmiş ve inşaatlara başlanmıştır. Bu çalışmada yeni ilçe merkezi yer seçiminden günümüze kadar gelen süreç eleştirel içerik analizine tabi tutulmuştur. Tespit ve bulgular, teknik işlerin uzman mesleklerden oluşan ekiplerce hazırlanmadığı; alternatif olma niteliğine sahip olmayan alanların alternatif olarak sunulduğu; alternatif belirleme ve eleme aşamalarının öznel değerlendirmelere ve yönlendirmelere dayandığı; uygun olmayan arazide hazırlanan imar planlarının planlama esas ve ilkelerini aşırdığı; imalatların imar planlarından bağımsız yürütüldüğü; yerel halkın mevcut yaşam biçiminden farklı bir mekan kurgusu sunduğunu göstermektedir. Kritik aşamalarındaki yanlışlar, planlamada risk ve felaket yazınında yer alan uyarıların somut karşılığı olarak, çıkarılması gereken derslere işaret etmektedir. Baraj veya başka nedenlerle zorunlu yeniden yerleştirmelerin gündemden düşmeyeceği göz önüne alındığında, yaşanmış/yaşanmakta olan yer seçim, planlama, uygulama deneyimlerinin eleştirel değerlendirmesinin zorunlu olduğu görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Zorunlu yeniden yerleştirme, Yusufeli, belirsizlik, risk, alternatif seçim

ABSTRACT

Dam construction and resettlement operations include the work of professionals of various technical specialties. Large-scale resettlement, planning, and implementation processes can tolerate errors, to some extent; however, errors at critical phases, especially site selection and master plan decisions, can create risks that may evolve into planning disasters. The Yusufeli district in Artvin province has been subject to a resettlement process since 2006 because of the Yusufeli Dam and Hydroelectric Power Plant Project, presently under construction. The new location for the town has been selected, land use plans have been approved, infrastructure projects have been prepared, and the Housing Development Administration (TOKI) has issued invitations for tenders for social and technical infrastructure and housing construction in some areas. This article is a critical analysis of the entire process, beginning with the location chosen for resettlement. The findings showed that specific technical operations were not been prepared by teams of competent professionals, locations that do not meet the necessary conditions were defined as alternatives, selection processes were biased and based on subjective evaluations, land use plans prepared for inappropriate land have eroded the application of the principles of planning, construction has occurred independently of the land use plan, and a significantly different lifestyle awaits the local people in the new location. The literature offers lessons to be learned regarding mistakes made in critical phases. Since the desire to implement such large projects will persist, critical insight is necessary in order to learn from past and present involuntary resettlement, planning, and implementation experiences.

Keywords: Involuntary resettlement; Yusufeli; uncertainty; risk; alternative selection.

Giriş

Dünyada her yıl milyonlarca insan sadece baraj yapımı nedeniyle yaşadıkları yerden başka bir yere taşınmak zorunda kalmaktadır. Birleşmiş Milletler'in tespitine göre 1986-1993 yılları arasında 300 adet barajdan kaynaklı olarak 4 milyon kişi yer değiştirmiştir (Bartolome vd., 2000). Türkiye'de her yıl yaklaşık 1000 aile kalkınma projeleri (baraj, otoyol, havaalanı, büyük endüstri tesisleri) nedeniyle yer değiştirmek zorunda kalmaktadır (Özkalaycı & İçten, 2005). Baraj nedeniyle yerleşimi başka bir yere taşıma, zorunlu yeniden yerleştirme sınıfına girmektedir.

135 yıllık geçmişi olan Yusufeli ilçesinin, ilçe merkezi değişik nedenlerle 5 kez yer değiştirmiştir (Sahara Mühendislik, 2001). Mevcut Yusufeli ilçe merkezi baraj göleti altında kalarak yeniden yerleştirilmesine karar verilmiştir. Baraj projesinin henüz söyleneceği aşamadan yeniden yerleştirme işlemi tamamlanana kadar geçen süreç sadece mühendislik ve teknik değil sosyal, ekonomik, çevresel, psikolojik vb. açılardan da hassas çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir. Bu çalışmalar bütünü süreç yönetimi olarak tarif edilebilir. Bu sürecin en başından itibaren iyi yönetilmesi hem zorunlu göçe maruz kalan nüfusu etkileyen travmanın etkilerinin azaltılması hem de sonraki süreçte pareto optimalite ilkesine göre yaşam koşullarının gerilememesi açısından çok önemlidir.

Bu çalışmada söyleneceği ve baraj yapımına karar verme aşamalarına değinmeden, yapımına karar verildikten sonraki yeni ilçe merkezinin yer seçimi, süreç yönetimi ve planlama sorunları kronolojik olarak ortaya konacaktır. Çalışmanın amacı Yusufeli Barajı'nın yapımını reddetmek değil, içinde birçok sorunlar ve hatalar barındıran süreç yönetiminden dersler çıkarmaktır. Dünyada ve ülkemizde baraj yapımlarının süreceği, daha geniş bir çerçevede ele alındığında daha başka nedenlerle de gerçekleşen zorunlu yeniden yerleştirmelerin gündeme geleceği göz önüne alınırsa yaşanmış/yaşanmakta olan deneyimlerin detaylı incelenmesinin gerekli olduğu düşünülmektedir.

Yusufeli Barajı'nın yapımına karar verildikten sonraki aşamalar şunlardır:

1. Yeniden yerleştirme için alternatif alanların belirlenmesi ve yer seçimi,
2. İmar planlarının hazırlanması,
3. Altyapının inşası ve arazinin tesviye edilmesi,
4. Uygulama ve yapılaşma.

Yusufeli yeni yerleşim yerinde 1. ve 2. aşamalar tamamlanmış, 3. aşama kısmen tamamlanmış olup çalışmalar devam etmekte, 4. aşamada TOKİ tarafından bir bölgenin konut ve sosyal teknik altyapı donatılarının ihalesi yapılmış (URL-1) ve inşaatlara başlanmıştır.

2014 yılında Yusufeli Belediye yönetimi ve teknik birimlerden bir grup, yazarlardan, TOKİ tarafından hazırlanan ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanan askıdaki Yusufeli Yeni Yerleşim Alanı İmar Planlarına ilişkin gönüllü bilimsel görüş istemiştir. Yazarlar imar planlarına yönelik değerlendirmelerini yazılı olarak belediyeye iletmış ve sonrasında bunları sempozyum ve panelde paylaşmışlardır. Bu bağlamda bu çalışma, 2014 yılından günümüze kadar olan süreçte edinilen bilgi, belge ve gözlemlere dayanmaktadır.

Planlamada Risk Faktörü

Son derece büyük ölçekli bir dizi baraj projesi ve bir ilçenin yaklaşık yarısını kapsayan yeniden yerleştirme işlemlerinden oluşan uzun süreçte, öngörülerde doğruluk ve kararlarda kunsursuzluk beklemek şüphesiz hayalcilik olacaktır. Bu kapsamdaki çalışmaların birçoğunda kabul edilir düzeyde belirsizlik oluşabilmektedir. Ancak, nesnel gerçekliği ve dışsal faktörleri mümkün oldukça doğru şekilde değerlendirmek için geliştirilmiş teknik araçlar ve yöntemler kullanılmaksızın planlama yapılması risklidir. Planlamaya altlık oluşturacak bilgi kümesi ve bu bilgi kümesini karara dönüştürecek uygun mekanizmalar kullanılmaksızın hazırlanan bir plandan başarı elde edilmesi sadece tesadüfi olacaktır. Nitekim, bu tür tesadüfe bırakılmış planlama süreçlerinin başarısızlığa uğrama, en son kertede planlama felaketlerine dönüşme riski yüksektir. Hall (1981) büyük planlama felaketlerini analiz ettiği ve planlama süreçlerinin patolojisini ortaya koyduğu çalışmasında üç tip belirsizlik durumuna atıf yapar.

Birincisi, planlama çevresi ile ilişkili belirsizliktir. Bu, anlık karar alma sistemlerinin dışında kalan her şeydir. Belirsizliğin alışıldık türüdür. Kendini planlama nesnesine ilişkin kötü ve hatalı öngörülerde, tahminlerde açığa vurur. Plancının, toplumdaki insanların davranışlarını tahmin etmesi kolay değildir. İnsanlar taşınacak mı kalacak mı? Sunulandan başka talepleri olacak mı olmayacak mı?

İkincisi, birbiri ile ilişkili karar alma konularına ve sistemlerine ilişkin belirsizliktir. Birinciye oranla daha küçük ölçekli ve somut belirsizliklerden oluşur. Plancının dışındaki ama planlama konusu ile ilişkili diğer karar alıcı aktörlerin (kurumlar, birimler, yöneticiler, kişiler) davranışları ile ilişkilidir. Burada önemli olan nokta her bir aktörün proje bütününde birbirine bağımlı olmasıdır. Bu nedenle karar alıcıların birbirinin eylemlerini göz önüne alması gerekir.

Üçüncüsü değer yargılarındaki belirsizliktir. Bu tür belirsizlik, bilgi veya karar üretilmesi sonucunda değerlerin sorgulanması aşamasında ortaya çıkar. Herhangi bir demokratik toplumda, toplum yönlendirilmiş de olsa, nüfusun değerlerinin bilinmesini ve bunların zamanla değişip değişmeyeceğinin tahmin edilmesini gerektirir. Üstelik, toplumun birbirinden farklı değerle-

ri olan birey ve birey gruplarından oluştuğu kabul edilirse bu belirsizliğin düzeyi artar.

Hall'in (1981) çalışmasından yaklaşık 20 sene sonra Flyvbjerg vd.'nin (2003) "Megaprojeler ve Risk" başlıklı çalışmasında dünya genelinde büyük ölçekli projeler incelenmiş ve risk değerlendirmesinin önemi hatırlatılmıştır. Projelerde risk ön-görülerinin gerçekçi biçimde yapılması yerine, maliyetin düşük, kârın yüksek; çevresel zararın düşük, toplumsal faydanın yüksek olduğuna inandırmak amaçlı bir kandırmacanın yaygın olduğu gösterilmiştir.

Bahsedilen bu iki kapsamlı çalışmanın sonuç ve eleştirileri, kuramsal veya yorumsayıcı değil, gerçek örneklerin çözümlenmesinden çıkan görgül bulgulara dayanmaktadır. Flyvbjerg vd.'nin (2003) çalışmasında Avrupa'nın en büyük yer altı tüneli olan Fransa-İngiltere arasındaki Kanal Tüneli, Doğu Danimarka ile Kıta Avrupası'nı bağlayan entegre demiryolu ve karayolu içeren Büyük Kemer Projesi, İsveç ve Danimarka'yı bağlayan Oresund Hattı örnek olay yöntemi ile, dünya genelinde barajlar da dahil olmak üzere 111 proje istatistiki çözümlenme ile sorgulanmıştır. Hall'in (1981) çalışması da alansal, zamansal ve mali bakımdan Yusufeli Baraj Projesi'nden hiç de geri kalmayan büyük ölçekli projelerin görgül incelemesine dayanmaktadır. Londra'nın üçüncü hava limanı, İngiliz-Fransız Concord uçağının geliştirilmesi, San Francisco'nun Körfez Alanı hızlı ulaştırma sistemi, Sidney Opera Binası, California'nın yeni kampüs alanları, Britanya'nın Ulusal Kütüphanesi'ni incelediği çalışmasından yaklaşık 40 sene sonra hala aynı hataların yapıldığını görmek ders çıkarmadığımız anlamına gelmektedir.

Ülkemizde siyaset ve bürokrasi kuruluşlarının akademik çalışmalara uzak durduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Akademik bulguların karar alıcılar tarafından dikkate alınmaması veya haberdar olunmamasının anlaşılır gerekçeleri vardır. Ancak, Yusufeli örneğinde dikkate alınması gereken başka bir bilgi-deneyim alanı daha vardır. O da Dünya Bankası'nın (World Bank, 2013) baraj projeleri için "Zorunlu Yeniden Yerleştirme" projelerine kredi vermede şart koştuğu esaslardır. Dünya Bankası "bugüne kadarki deneyimlerin gösterdiği üzere geliştirilmekte olan zorunlu yeniden yerleştirme projeleri sıklıkla ciddi düzeyde ekonomik, sosyal ve çevresel riskler yaratmaktadır" uyarısında bulunmaktadır. Özellikle, zorunlu yeniden yerleştirmeye maruz kalan insanların yeniden yerleştirildiği çevrede üretici yeteneklerini, yakın sosyal ilişkilerini, kültürel kimliklerini, geleneksel yaşamlarını yitirdikleri eleştirisine kulak vermek gerekir. Bu risklerden kaçınmak amacıyla Dünya Bankası, benzer projeler için finansman talebinde bulunulduğunda;

I) Yeniden yerleştirme planı veya politikalarında,

- Yerinden edilen insanların düşünce ve fikirlerinin alınmasını,
- İnsanlara teknik ve ekonomik açıdan fizibil alternatiflerin

sunulmasını,

c. Yeniden yerleştirme maliyetlerinin ve kaybettikleri mal varlıklarının tümünün karşılanması,

II) Fiziksel yeniden yerleştirme gerektiğinde,

- Yeniden yerleştirme sırasında yardım ve destek sunulmasını,
- Asgari düzeyi önceki yerleşme alanındaki konut niteliğini ve önceden tarımla uğraşıyorlarsa önceki alandaki tarımsal kapasiteye ve toprak kabiliyetine sahip alan sağlanmasını,

III) Ayrıca yerinden edilen insanların,

- Yeniden yerleştirme sonrasında geçiş süreci olarak tanımlanabilecek bir zaman aralığında geçimini ve yaşam standartlarını yeniden kurgulamaları için desteklenmesini,
- Maliyet yardımlarına ilave olarak destek mekanizmaları kurulmasını,
- Arsa temini, kredi olanakları, eğitim ve iş imkanlarına yönelik sübvansede edilmelerini şart koşmaktadır.

Dünya Bankası (World Bank, 2013), yeniden yerleştirmeye konu olan yerel halkın geleneksel dokusunun çok kompleks olduğu ve kimlik ile kültür değerlerinin aşındığını deneyimlediği için bu tür projelere finansal destek sağlamada "insanların göç etmemesi için bütün gerçekçi alternatif projelerin araştırılması gerektiğini, ancak bunun kaçınılmaz olması halinde kültürel tercihleri ile uyumlu ve onlara danışılarak hazırlanacak yer-temelli stratejiler belirlenmesini" gözetmektedir. Banka, projenin bütün süreçlerinde (planlama, uygulama, izleme) yerel halkın sürece aktif olarak katılmasını ve doğru bilgilendirilmesini zorunlu tutmaktadır. Yerel halkın süreçten en az hasarla çıkmasını garanti altına almaya çalışan bu koşulların yanı sıra, Dünya Bankası yeniden yerleştirme planlaması, uygulaması ve izlemesinde bazı teknik ve prosedürel işlemler tanımlamıştır. Yeniden yerleştirme planlarının hazırlanmasında uygun "sosyal, teknik ve hukuki uzmanlıklar ve ilgili sivil toplum kuruluşları"nın bulunmasını; projenin erken aşamalarında net olarak yerinden edilecek insanların doğru bir şekilde haberdar edilmesini ve bilgilendirilmesini; görüşlerinin doğru biçimde alınmasını; projenin toplam maliyet kalemlerinin hazırlanmasını; proje uygulama planının yeniden yerleştirme süreci ile tümüyle uyumlu olmasını; bilgi ve belgelerin yerel halkın anlayabileceği içerikte hazırlanarak erişilebilir kılınmasını zorunlu tutmaktadır. Yusufeli Yeniden Yerleşim Eylem Planı (Encon, 2006, 2006a-i) Uluslararası Finans Kuruluşlarından finansal destek almak amacıyla Dünya Bankası'nın zorunlu yeniden yerleştirme esasları ve prosedürlerine biçimsel olarak uyulmak suretiyle hazırlanmıştır.

İnceleme Alanı: Yusufeli

Yusufeli ilçesi, Doğu Karadeniz Bölgesinde, Artvin ili sınırları

içinde yer almaktadır (Şekil 1). Artvin-Bayburt Karayolu üzerinde yer alan ilçe merkezinin, Artvin ve Erzurum il merkezlerine uzaklığı sırasıyla 80 ve 140 km'dir. İlçe coğrafi olarak oldukça dağlık ve engebeli bir topografyaya sahiptir. Karasal ile Karadeniz iklimleri arasında geçiş koridorunda yer alan ilçe ılıman bir iklime sahip olduğundan; ilçede zeytin, incir, hurma, nar gibi Akdeniz meyveleri de yetişmektedir. Demirel (1999) bakir peyzaj değerleri açısından Yusufeli'ni rekreasyonel ve doğa turizmi etkinlikleri için ayrıcalıklı bir yer olarak değerlendirmektedir.

2016 yılı Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre ilçenin toplam nüfusu 20,592, belediye nüfusu 7634 kişidir (URL-3). Çoruh Nehri üzerinde inşa edilecek olan Yusufeli Barajı nedeniyle; Yusufeli Barajı rezervuar alanında 1 ilçe merkezi ve 3 köy içindeki 23 mahallede yaşayan 6,945 kişi tamamen, 14 köyün 29 mahallesinde yaşayan 9,227 kişi ise kısmen etkilenerek olup, 1 ilçe merkezi, 17 köy ve 52 mahallede yaşayan toplam 16,172 kişi etkilenmektedir (Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu, 2007).

Yusufeli kent merkezi Çoruh Nehri ile Barhal (Altıparmak) Çayı'nın birleştiği noktada, Barhal Çayı'nın sağ ve sol sahilindeki düzlük alanlar ve hafif yamaçlık alanlara kurulmuştur (Şekil 2). Mevcut kentsel alan Barhal Çayı'na paralel sokaklar ve ızgara dokuda yapı adaları şeklinde gerçekleşmiştir. Bu yapılanma biçimi hem konut yapı adalarında hem de ticaret akslarında gözlenmektedir. Kent merkezinin çeperi kırsal nitelikli olup bu alanlarda bahçeler ve bu bahçeler içinde az katlı yapılar yer almaktadır.

Yeniden Yerleştirme için Alternatif Alanların Belirlenmesi ve Yer Seçimi

2000-2006 yılları arasında ilçe merkezinin taşınacağı yeni yeri belirlemek amacıyla alternatif alanların tespiti ve nihai yer seçimine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar 2000-2002 ve 2004-2006 yılları arasındaki iki dönemde yoğunlaşmıştır.

Şekil 1. Yusufeli'nin il içindeki konumu. Kaynak: URL-2.

2000-2002 Yılları Arasında Yapılan Çalışmalar

17 Şubat 2000'de gerçekleştirilen Bakanlar Kurulu toplantısında; yeniden yerleşim ve kamulaştırma süreçlerini yürütmesi için ilgili bakanlardan oluşan bir üst kurul oluşturulmuştur. Bu üst kurul, Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) koordinatörlüğü ve Devlet Su İşleri'nin (DSİ) sekretaryasında yeniden yerleşim koordinasyon kurulu oluşturulmasına, Artvin Valiliğinin yerel koordinatör olarak belirlenmesine ve alternatif yeniden yerleşim alanlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi için Yusufeli Barajı Yeniden Yerleşim Teknik Alt Komisyonu kurulmasına karar vermiştir (Encon, 2006).

Yusufeli yeni ilçe merkezinin yer seçimine yönelik ilk çalışma 2000 yılında Teknik Alt Komisyon tarafından yapılmıştır.

Teknik Alt Komisyon Raporu (2000)

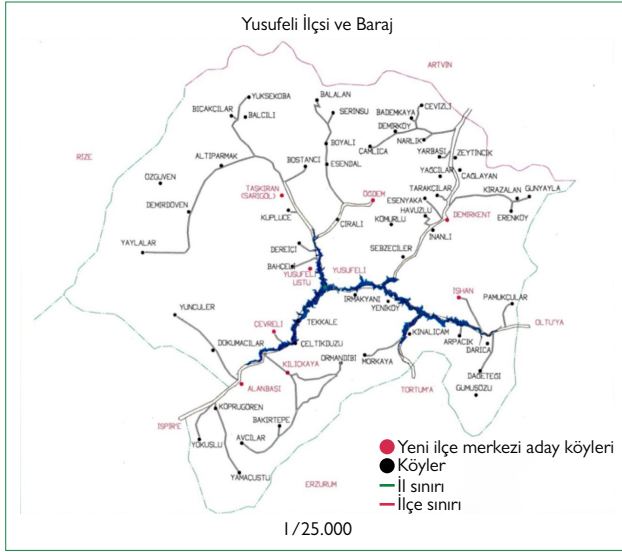
Komisyon Yusufeli ilçe merkezini ve köylerini ziyaret ederek gözlem sonuçlarını içeren "Yusufeli Yeniden Yerleşim Teknik Alt Komisyonunun 18 Eylül 2000-22 Eylül 2000 Tarihleri Arasında Yusufeli'nde Yaptığı Teknik İnceleme ve Raporu"nu hazırlamıştır (Teknik Alt Komisyon Raporu, 2000). Raporda komisyonun hangi teknik meslek adamlarından ve kurumlardan oluştuğuna ilişkin bilgi yer almamaktadır. Altı sayfalık raporda, Alanbaşı, Çevreli, Demirkent, İşhan, Öğdem ve Taşkıran (Sarığöl) köyleri, Kılıçkaya beldesi ve Yansıtıcılar mevki alternatif alanlar olarak belirlenmiş ve incelenmiştir (Şekil 3). Raporda bu alternatiflerin nasıl belirlendiğine ilişkin açıklama yapılmamıştır.

Raporda, her bir alternatifin, Yusufeli ilçe merkezine ve Artvin kent merkezine uzaklığı, nüfusu, denizden yüksekliği, jeolojik ve hidrolojik yapı ve sahip olduğu tarım alanları ve gelişme alanı olup olmadığına ilişkin teknik detay ve açıklama içermeyen ve mekânsal tespit ve analizlere dayanmayan, öznel gözleme dayalı ve oldukça yüzeysel değerlendirmeler yapılmıştır. Raporda herhangi bir görsele yer verilmemiştir.

Raporun sonuç kısmında; Kılıçkaya Beldesi, Öğdem ve İşhan

Şekil 2. Yusufeli yerleşimine ait uydü görüntüsü. Kaynak: Google Earth, 2018.

Şekil 3. Yusufeli ilçesinin yeniden yerleşimi için belirlenen sekiz alternatif yer. Kaynak: Sahara Mühendislik, 2001, Ek 6.

köylerinde yeni yerleşim ve gelişim sahası ihtiyacını kısmen karşılayabilecek alanlar bulunduğu belirtilmiş ancak teknik ve idari açıdan bütün yerleşim birimlerine tam hitap edebilecek konumda yeni yerleşim yeri bulunmadığı ifade edilmiştir.

Yusufeli Barajı Yeniden Yerleşim Planı (2001-2002)

DSİ tarafından yeni Yusufeli ilçe merkezi yerinin tespiti amacıyla özel bir mühendislik firmasına “Yusufeli Barajı Yeniden Yerleşim Planı” adlı kapsamlı bir çalışma yaptırılmıştır (Sahara Mühendislik, 2001). Firmanın web sitesindeki tamamlanan ve devam eden projeler incelendiğinde; ağırlıklı olarak harita mühendislik hizmetleri (hali hazır harita üretimi, imar uygulaması vb.), sulama projeleri ve arazi toplulaştırma işleri yaptığı ve firmanın yeni yerleşim yeri tespit etme konusundaki tek deneyiminin Yusufeli olduğu görülmüştür (URL-4).

Planın özet kısmında çalışmanın amacı: “Yusufeli Barajı nedeni ile toprakları ve evleri kısmen ya da tamamen etkilenen halkın yeni yerleşim yeri tercihlerinin demokratik bir biçimde saptanması, halkın baraj sonrasında ekonomik yönden gelişme dinamiklerinin ortaya çıkartılarak halkın mağduriyetinin önlenmesi amaçlanmıştır” biçiminde ifade edilmiştir (Sahara Mühendislik, 2001, s:XII). Sosyoloji, Tarihi Çevre, Ekonomi ve Mekânsal çalışma grupları oluşturulmuş ve bu gruplardan her biri kendi çalışmasını raporlamıştır. Yeni yerleşim yerinin belirlenmesi ve seçimine yönelik çalışmaları Sosyoloji ve Mekânsal çalışma grupları yapmıştır. Planın ana amacı yeni ilçe merkezinin ve köylerin yeniden yerleşimi için alternatif alanların belirlenmesi ve yer seçimi olmasına rağmen planın koordinatörü ziraat mühendisidir.

Sosyoloji grubu yaptığı çalışmaları “Yusufeli Barajı Sosyal

Araştırması” bölüm başlığı altında raporlamıştır. Yusufeli ilçe merkezinde 911, barajdan etkilenen köylerde 1611 hane reisi ile anket yapılarak barajdan etkilenen hanelerin yeniden yerleşim yeri ve iskan tipi tercihleri sorulmuştur. Hane reislerine: “Sizce Yusufeli ilçesinin yeni yerleşim yeri neresi olmalıdır?” (Sahara Mühendislik, 2001, s:62) şeklinde açık uçlu soru sorulmuştur. Yapılan anket çalışması sonucunda aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- İlçe merkezindeki denekler yeniden yerleşim yeri olarak İzmir, Bursa, Samsun, Antalya vb. büyükşehirleri; Erzurum’a bağlı Tortum ilçesi ve Yusufeli’nde bazı köyleri ve Yansıtıcılar mevki olmak üzere toplam 21 değişik yeri dile getirmiştir. Hane reisleri %40, %11.3 ve %5.2 oranlarla en fazla Yansıtıcılar, Öğdem ve Kılıçkaya’yı tercih etmiştir. Diğer taraftan hane reislerinin 1/4’üne yakının herhangi bir fikir belirtmemesini not etmek gerekir. İlçe merkezindeki hane reislerinin yeniden yerleşim alanı tercihinde; merkezi konum, ekilebilir arazinin yeterliliği, köylerine yakınlık sırasıyla %35.8, %9.4, %8.5 oranlara sahiptir.
- Köylerdeki hane reisleri ise 18 değişik yeni ilçe merkezi yeri belirtmiştir. Hane halkı reisleri %30.6, %22.0 ve %13.5 oranlarla en fazla Kılıçkaya, Yansıtıcılar ve İşhan’ı tercih etmiştir. Kılıçkaya ve İşhan’a yakın köyler kendisine yakın büyük köyü; Yusufeli ilçe merkezine yakın köyler ise Yansıtıcılar Mevkiini tercih etmiştir. Hane reislerinin yeniden yerleşim alanı tercihlerinde; köylerine yakınlık, merkezi konum ve ekilebilir arazi yeterliliği sırasıyla %25.5, %22.3, %18.6 oranlara sahiptir.

Sosyal araştırmalar bölümünün sonuç kısmında yer alan aşağıdaki alıntıda, anketlerin bazı yerel çevrelerce kulis faaliyetlerine ve manipülasyona konu olduğu ifade edilmektedir:

Baraj ile ilgili araştırma ve yeni ilçe yerleşim yeri tercih belirlenmesi yapılacağı, sosyal araştırma grubu yöreye gelmeden, yöre insanınca duyulmuş ve bu haber ilçe merkezine yakın köylerin, ...muhtarlarının öncelikle kendi aralarında ve ilçe belediye başkanının katıldığı toplantılar yapmalarına yol açmıştır. Bu toplantılardan sonra muhtarlar bu kez de kendi köylüleri ile toplantılar yapıp, özellikle yeni ilçe merkezi yerleşim yeri hakkında kulis faaliyetlerine başlamışlardır. Toplantılarda belediye başkanının muhtarları, yeni ilçe yerleşim merkezinin yeri olarak “Yansıtıcılar Tepesi” tercih etmeleri ve köylülerini de bu doğrultuda telkinlerde bulunmaları konusunda yönlendirmeye çalıştığı tespit edilmiştir. Bu durum birbirine yakın diğer köylerin kendi aralarında gruplaşmaya gitmelerine ve ... gizli rekabetlerin yaşanmasına yol açmıştır. Örneğin Çevreli köylüleri neredeyse eksiksiz olarak Çevreli’yi, Kılıçkaya’lılar Kılıçkaya’yı, İşhan’lılar İşhan’ı yeni ilçe yerleşim merkezi olarak tercih etmişlerdir (Sahara Mühendislik, 2001, s:150).

Bu açıklama bağlamında hane reislerinin anket çalışmasından önce yönlendirildiği ve sonuçların sağlıklı olmadığı şüphesi

oluşmaktadır. Diğer taraftan sosyoloji grubu barajdan etkilenen hanelerin yeniden yerleşim yeri tercihini belirlerken yöntemsel ve stratejik hatalar yaparak tartışmalara ve kutuplaşmalara neden olmuş ve bu durum yer seçimi sürecini ve sonucunu olumsuz etkilemiştir. Sosyoloji grubu, “mekânsal çalışma grubu tarafından teknik açıdan uygun bulunan alternatifleri” hane reislerine sunup bu alternatifler arasında seçim yapmasını istemek yerine; onların kendi tercihlerini belirleyecek şekilde açık uçlu sorması bu olumsuzluklara neden olmuştur.

Mekânsal Çalışmalar Grubu Yusufeli yeni yerleşim yerinin belirlenmesi ve seçimine yönelik analiz ve sentez çalışmaları yapmıştır. Çalışmada, yerinde yapılan gözlemlerden, arazide yapılan çeşitli anketlerden ve 1/25 000 ölçekli topoğrafik haritalardan yararlanıldığı ifade edilmiştir. Yusufeli ilçesinin yeniden yerleşimi için sekiz alternatif yer belirlenmiştir. Bunlar; Kılıçkaya, İshân, Öğdem, Çevreli, Sarıgöl, Alanbaşı, Demirkent ve Yansıtıcılar’dır (Şekil 3). Alternatif yeniden yerleşim alanlarının belirlenmesinde kullanılan değerlendirme ölçütleri: arsa, nüfus, ana ulaşım yolu ve il merkezine uzaklığı, köylere uzaklığı, verimli ekilebilir arazilerin varlığı, orman alanlarının varlığı, turizm alanlarının varlığı, baraj gölüne uzaklığı, mülkiyet durumu, yeraltı suları, yüzey suları, sel riski, deprem riski, coğrafi yapı, deniz seviyesinden yükseklik, sosyo-kültürel olanaklar, kamu malları, altyapı olarak belirlenmiştir. Yeniden yerleşim alanının tespitinde en önemli hususun mevcut arsa (ev ve altyapı kurulmasına uygun alan) olduğu özellikle not edilmiştir.

Alternatif yeniden yerleşim alanlarında; orman alanları, 2. ve 4. sınıf tarım alanları, %30’dan fazla eğimli alanlar, jeolojik ve hidrojeolojik açıdan sakıncalı alanlar, dere yatakları, taşkın alanları ve baraj rezervuar alanı dışında kalan yerleşime uygun alan büyüklükleri belirlenmiştir. Yeni ilçe merkezi için hedeflenen maksimum nüfus 10,000 kişi kabul edilerek, en az 200 ha büyüklüğünde yerleşime uygun alan araştırması yapılmıştır.

İlk değerlendirmede Alanbaşı, Çevreli, İshân ve Kılıçkaya alternatiflerinin 200 ha’dan büyük yerleşime uygun nitelikte alana sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak Alanbaşı ve Çevreli alternatiflerinin yerleşime uygun bulunan alanlarının bir kısmında taşkın riski olduğu tespit edilmiş, taşkın riskinin incelenmesi sonucunda Alanbaşı ve Çevreli’nin önemli bir kısmı taşkın alanında kaldığından bu alternatifler elenmiştir. Sonuçta; alternatif yeniden yerleşim yerleri olarak İshân ve Kılıçkaya belirlenmiştir.

Bir sonraki adımda, Kılıçkaya ve İshân alternatifleri niceliksel ve niteliksel veriler ile detaylı biçimde karşılaştırılmıştır. Değerlendirme ölçütleri şunlardır:

- Yerleşilebilir alanların taşıma kapasitesi,
- Ulaşılabilirlik (Artvin kent merkezine uzaklık),
- Ekonomik potansiyeli olan alanlara yakınlık (istihdam yara-

tıcı ekonomik potansiyeller: tarım alanları, orman alanları, turizm potansiyeli olan alanlar, balıkçılık yapıma potansiyeli olan baraj göletine yakınlık),

- Arazinin elde edilebilirliği (alternatif alanlardaki mülkiyet),
- Doğal kaynaklara yakınlık (yeraltı ve yerüstü su kaynaklarına yakınlık),
- Mikro klima özellikleri (rakım),
- Altyapı maliyetleri.

Değerlendirme sonucunda; her iki alternatifin de avantajlı ve dezavantajlı yönlerinin olduğu, anayol bağlantısı açısından İshân’ın, alan yeterliliği açısından Kılıçkaya’nın avantajlı olduğu vurgulanmıştır. Öncelik belirtilmeksizin İshân ve Kılıçkaya alternatif alanlar olarak yerleşilebilir bulunmuş ancak bu alternatifler arasında seçim ya da öncelik sıralaması yapılmamıştır (Sahara Mühendislik, 2001, s:279).

Yusufeli Barajı Yeniden Yerleşim Planının genel sonuçlar kısmında Yusufeli Baraj projesinden kaynaklanan genel tespit ve sorunlar maddeler şeklinde sıralanmıştır (kadastroların yapılmamış olması, kamulaştırma işlemleri, baraj altında kalan enerji nakil ve telefon hatları, yollar vb.). Nihai olarak yeniden yerleşim yeri ile ilgili aşağıdaki öneri yapılmıştır:

Yeni ilçe yerinin seçimi yörede en çok beklenen, merak edilen ve üzerinde spekülasyon yapılan konudur. Bu nedenle yapılan anketler ve mekânsal araştırma sonuçlarına göre;

*Köylerde: 1. Kılıçkaya 2. Yansıtıcılar 3. İshân
İlçede: 1. Yansıtıcılar 2. Öğdem 3. Kılıçkaya
Muhtarlar anketine göre: 1. Yansıtıcılar 2. İshân 3. Sarıgöl-Cilat
Mekânsal araştırmaya göre: 1. Kılıçkaya 2. İshân
Teknik Alt Komisyon Raporuna göre de öncelik olmaksızın: Kılıçkaya, İshân ve Öğdem’dir.*

Bu konuda öncelikli olarak belirlenecek 2-3 yerin tüm halkın oyuna sunulması yeni ilçe yerinin belirlenmesi hem yöredeki gerilimi azaltacak hem de baraj yapım sürecine koştur planlama ve uygulama sürecini başlatarak, halkın beklentilerinin karşılanması sağlanmış olacaktır. (Sahara Mühendislik, 2001, s:286).

Yusufeli Barajı Yeniden Yerleşim Planı’nda, gruplar birbirinden bağımsız çalıştığından gruplar arasında bilgi ve veri akışı olmamış, entegre bir çalışma yapılmamış ve çalışma sonuçlandırılmamıştır. Bu plan içerdiği bilgi altyapısı ve uyguladığı yöntem açısından yeniden yerleşim planından çok teknik yönü zayıf ve yönlendirilmiş bir alternatif belirleme ve değerlendirme ön-raporudur.

Teknik alt komisyonun ve Sahara Mühendislik firmasının yaptığı çalışmalar, yeniden yerleşim komitesine ve üst komiteye sunulmuştur. Üst komite ve teknik alt komite yer seçimi sürecini sonuçlandıramamış ve daha sonra komiteler

dağılmıştır (Encon, 2006).

2004-2006 Arasında Yapılan Çalışmalar

2004 yılında Yusufeli Baraj projesi hükümet programına alınmış ve yer seçimi süreci tekrar başlamıştır (Encon, 2006). Yeniden yerleşim komitesine DPT başkanlık etmiştir. Yeniden yerleşim komitesi, Yusufeli Barajı Yeniden Yerleşim Planının revize edilmesine karar vermiştir. Bu revizyon DSİ'nin yönetiminde özel bir danışmanlık şirketine ihale edilmiştir. İhaleyi kazanan şirket çevre yönetimi ve mühendislik hizmetleri vermektedir (URL-5). Revizyon plan "Yusufeli barajı ve HES Yeniden Eylem Planı" adı ile raporlanmıştır. Bu eylem planının hazırlanmasına ihaleyi alan mühendislik şirketinden 29 teknik personel ve şirket dışından 12 kişi katkı koymuştur (Encon, 2006a). Hazırlayan ve katkı koyanların büyük bir kısmı çevre mühendisi olup ekipte yalnızca 1 şehir plancısı vardır.

Yusufeli Barajı ve HES Yeniden Yerleşim Eylem Planı

Eylem planı oldukça kapsamlı olup projenin etkileri, yasal çerçeve, sosyo-ekonomik yapı, hak sahipliği, bütçe vb. birçok konu ilişkilendirilmeden, ayrı bölümler halinde incelenmiştir (Encon, 2006, 2006a-i). Eylem Planının "6. Yeniden Yerleşim Alanları" (Encon, 2006) bölümünde ilçe merkezinin ve kırsal yerleşim alanlarının yeniden yerleşim yerlerinin belirlenmesi ve yer seçimi raporlanmıştır.

Yeniden Yerleşim Alanları (Encon, 2006) bölümünde sırasıyla; Yusufeli yeniden yerleşim yerinin belirlenmesine yönelik yapılan önceki çalışmalar özetlenmiş, 2005 yılında projeden etkilen insanların ilçe merkezi yer tercihlerini öğrenmek amacıyla yapılan anket çalışmasının sonuçları aktarılmış, alternatif yeniden yerleşim yerleri karşılaştırmalı değerlendirilmiş ve Yusufeli yeni yerleşim yerinin seçimi yapılmıştır.

Eylem planı kapsamında, 2005 yılında Yusufeli baraj projesinden etkilenen haneler ile yeni ilçe merkezi yeri tercihlerini öğrenmek amacıyla Yusufeli ilçe merkezinde 951, köylerde 2080 anket yapılmıştır. Yusufeli ilçe Merkezindeki haneler %21.6, %18.6 ve %17.6 oranlarla en fazla Kılıçkaya, İşhan ve Sarıgöl'ü tercih etmiştir. 2001 ve 2005'de yapılan anketlerin sonuçları karşılaştırıldığında, 2001 yılında yapılan ankette en çok tercih edilen Yansıtıcılar'ın 2005'teki payının çok düştüğü, buna karşın Kılıçkaya'nın ise arttığı görülmektedir. Eylem planında bu azalmanın nedeni: "...büyük ihtimalle, PEİ'lere [Projeden Etkilen İnsanlar] (2001'de) Yansıtıcılar'ın yeniden yerleşim için yeterli alana sahip olmadığına bildirilmiş olmasıdır" (Encon, 2006, s:9) şeklinde açıklanmıştır.

Çalışmanın bir sonraki aşamasında 2005 yılında yapılan anket çalışmasında en fazla tercih edilen 4 alternatif; Kılıçkaya, İşhan, Sarıgöl, Çevreli ile 2001 yılında yapılan hane reisi anketinde en çok tercih edilen Yansıtıcılar mevki potansiyel yerleşim yerleri

olarak seçilmiştir. Sakut Deresi Mevkisinin Yansıtıcılar alanına dahil edilmesiyle; yeniden yerleşim alanının 175 ha alana sahip olduğu ve bu alanın yeniden yerleşim yeri için yeterli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu alan eylem planında ve sonrasındaki çalışmalarda "Yansıtıcılar ve Sakut Mevkii" olarak adlandırılmıştır. Potansiyel yerleşim yerlerine yönelik teknik inceleme yapılmıştır (Tablo 1). İnceleme kriterleri 2000 yılındaki değerlendirme kriterleri ile benzerdir.

Değerlendirme sonucunda:

- Kılıçkaya ve İşhan'ın sosyolojik uyumsuzluğa neden olacağı,
- Kılıçkaya ve İşhan'ın rakımının yüksek olmasından dolayı soğuk iklimi olacağı,
- Çevreli ve Yansıtıcılar'ın rakımı düşük olduğundan yumuşak iklimi olacağı,
- Sarıgöl'ün çok küçük alana (40 ha) sahip olduğu,
- Yansıtıcılar'ın mevcut Yusufeli'ne çok yakın ve merkezi konumda bulunduğu yorumları yapılmıştır.

Ancak kriterler arasına alınmasına karşın yorumlanmayan bazı unsurlar vardır. Objektif değerlendirme yapılabilmesi için her kritere eşit mesafede durulması gerekmesine karşın bu ilke karşılanmamıştır. Şöyle ki;

- Diğer dört alan ve yakın çevresinde tarım toprağı bulunmasına karşın Yansıtıcılar'da ekilebilir toprak yoktur. Tarım toprağı yerel ekonomi için önemli bir üretim faktörüdür.
- Diğer dört alan ve yakın çevresinde orman alanı bulunmasına karşın, Yansıtıcılar'ın yakınında sadece 1,6 ha orman alanı vardır. Endüstriyel ormancılık ve iyi peyzaj açısından orman alanları doğal kaynak değeri taşımaktadır.
- Çevreli'de Kale, İşhan'da kilise turizm potansiyeline sahip değerler olarak bulunuyor iken, Kılıçkaya, Sarıgöl ve Yansıtıcılar'da herhangi bir turizm potansiyeli bulunmamaktadır.
- Yansıtıcılar tamamen kamu mülkiyetindedir. Diğer yerlerde küçükü büyüklü özel mülkiyette araziler vardır. Bu durum Yansıtıcılar'ın kamu eline geçme maliyetini düşürmektedir.

Değerlendirme ve eleme sonucunda; Çevreli ve Yansıtıcılar en iyi iki alternatif olarak belirlenmiştir. Ancak 2002 yılında hazırlanan raporda Çevreli'nin yerleşime uygun bulunan alanlarının bir kısmı taşkın alanında kaldığından yerleşime uygun bulunmadığını ve Yansıtıcılar Mevkii'nin de yerleşime uygun alana sahip olmadığından elenen alternatifler olduğunu hatırlatmak gerekir.

Seçilen bu iki alternatife yönelik ayrıntılı araştırma ve seçim yapması için DSİ tarafından bir serbest şehir planlama danışmanı görevlendirilmiştir. Danışman, alternatif alanlar üzerinde araştırmalar yapmış, yeniden yerleşim alanlarının taslak mekânsal planlarını hazırlamış ve bu alternatiflerin avantajları

Tablo 1. Alternatif yeniden yerleşim yerleri değerlendirme matrisi

Amaçlar	Kriterler	Birim	Alternatifler				Yansıtıcılar
			Çevreli	İşhan	Kılıçkaya	Sarıgöl	
Alanın taşıma kapasitesi	Yeniden yerleşime elverişli alanın büyüklüğü	Ha	200	230	260	40	175
Ulaşım olanakları	Yeni yollara uzaklık	Km	1	3.6	11.2	4.4	1
	Artvin il merkezine uzaklık	Km	94	105.5	154.2	95.9	83
Ekonomik potansiyele sahip alanlar ve uzaklıkları	Tarım alanı	Ha	130.6	40.2	67.4	30	-
	Orman alanları	Ha	340.5	55.2	208.2	1040	1.6
	Turizm potansiyeli		Çevreli	İşhan	Turistik	Turistik	Turistik
	Rezervuara uzaklığı	Km	Kalesi	Kilisesi	potansiyel yok	potansiyel yok	potansiyel yok
			1	3.7	6.8	4.4	1
Arazi sahipliği	Mülkiyet Durumu		Çoğunlukla	Çoğunlukla	Çoğunlukla	Çoğunlukla	Kamu mülkiyeti
			kamu mülkiyeti+	kamu mülkiyeti+	kamu mülkiyeti+	kamu mülkiyeti+	
			özel mülkiyet	özel mülkiyet	özel mülkiyet	özel mülkiyet	
Doğal kaynaklar	Yeraltı suyu potansiyeli		Düşük	Düşük	Düşük	Düşük	Düşük
	Yüzey suyu potansiyeli		Yüksek	Yüksek	Düşük	Yüksek	Yüksek
Elverişli mikro klima koşulları	Deniz Seviyesinden yüksekliği	m	725-900	1000-1300	1300-1600	900-1000	720-900

Kaynak: Encon, 2006, s: 12

nı ve dezavantajlarını daha ayrıntılı şekilde karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırma sonucunda:

Yansıtıcılar'ın, mevcut Yusufeli ilçe merkezine çok yakın olması, 3 km'lik kıyı şeridinin olması, deniz seviyesinden çok yüksek olmaması, dağ eteklerinin yerleşim için kullanılabilir olması, topoğrafyasının orta kısımlarda ırmağın etrafında bir amfi tiyatro şeklinde olması ve merkezi bir nokta oluşturması, kuzey-güney yönünde uzanan bitişik tepelerin gelişim için dengeli bir yayılma olanağı sağlaması, güneş ışığı alıyor olmasından dolayı %35 ve daha az eğimli alanların çoğu yerleşime uygun olduğu, eğimi yüksek alanların yeşil alanlar olarak kullanılabilirliği sonucuna varılmış ve yeniden yerleşim için uygun bulunmuştur (Encon, 2006, s:13).

Çevreli'nin, yerleşim alanı orman ve tarım araziyle iki kısma ayrıldığından entegre bir yerleşim modeli sağlamada yetersiz olacağı, yerleşim dağınık olacağından özellikle yaya ulaşımının zor olacağı ve alanın tarımsal özelliği kırsal yeniden yerleşime daha uygun olduğundan yeni yerleşim için kabul görmemiştir (Encon, 2006, s:14).

Gerek ilk değerlendirmede seçilen 5 alternatifin gerekse eleme sonucunda seçilen 2 alternatifin karşılaştırma sonuçlarının - yöntem bilim terimleriyle söylenecek olursa - yanlı olduğu (biased), sübjektif değerlendirmelerin teknik kriterleri gölgelediği, kısmen sosyolojik bir perspektifle sınırlı kaldığı görülmektedir. "Planlamada risk" yazını dünya genelinde örnekleri inceleyerek, yeterince araştırılmamış ve analiz edilmemiş bazı projelerin kentlerde on yıllarca tamir edilemeyecek düzeyde tahribata ve ekonomik darboğaza neden olduğunu somut biçimde ortaya koymuştur (Hall, 1981; Flyvbjerg, vd. 2003).

Benzer bir süreçten geçmekte olan Yeni Yusufeli yerleşimi için yapılan alternatif değerlendirme işlemlerinin bilimsel yöntem, teknik kriter ve yansız yaklaşım ile hazırlandığını söylemek mümkün değildir. Bütün bu açıklamalar bağlamında yer seçim sürecinin eksik ve hatalı bir yöntem ile yürütüldüğü söylenebilir.

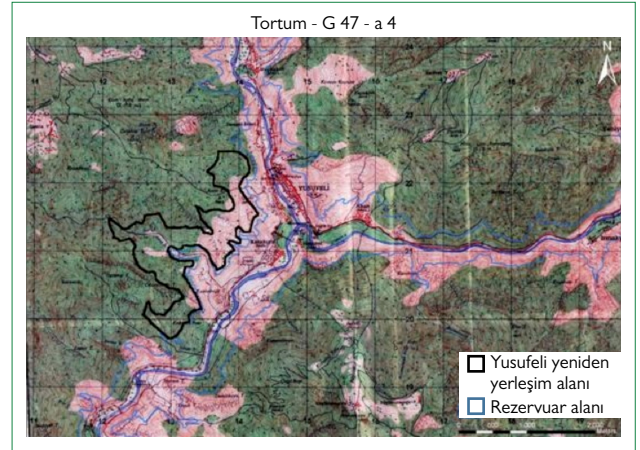
Diğer taraftan 2006 yılında hazırlanan Yusufeli Barajı ve HES Yeniden Yerleşim Eylem Planındaki aşağıdaki ifade yer seçimi ve karar sürecini açıklamaktadır:

...ilçe merkezinin konumunun öneminden dolayı yer seçimi uzamış ve bu süre zarfında hassas ve tartışılan bir konu haline gelmiş ve sonunda kararın Başbakan tarafından alınması uygun görülmüştür. Başbakan araştırmalara ilişkin bilgilendirildikten sonra yer seçimi sürecine bizzat katılmış ve bölgeyi de ziyaret etmiştir. PEİ'leri [Proje-den Etkilenen İnsanlar] yeniden yerleşim yerinin seçimine katılmaları konusunda teşvik etmiş ve yer seçimi için bir komite oluşturmuştur.

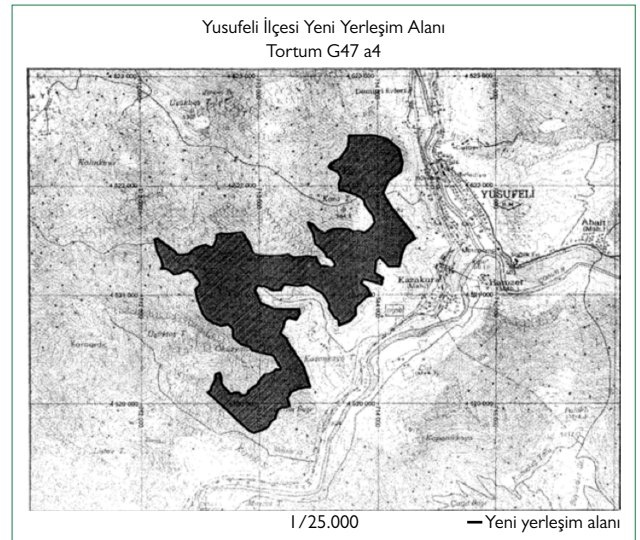
DSİ tarafından yapılan araştırmalara dayanarak, kentsel yeniden yerleşim yer seçimine dair karar, Temmuz 2005'te sonuçlandırılmış ve "Yansıtıcılar ve Sakut Köyü"... adlandırılan alan, Başbakan, Enerji bakanı, İçişleri bakanı, DSİ Genel Müdürlüğü ve İller İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından, yeni Yusufeli ilçe merkezi olarak seçilmiştir. (Encon, 2006, s:4).

25 Nisan 2006 tarih ve 2006/10290 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Yusufeli ilçe merkezinin yeni yerleşim yerinin Yansıtıcılar ve Sakut Mevkii olmasına karar verilmiş ve bu kararın ekli krokisinde sınırları gösterilen alanın (Şekil 4) Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca (Mülga: Bayındırlık ve İskan Bakanlığı) acele kamulaştırılmasına karar verilmiştir (Resmi Gazete, 2006).

2008 yılında yasalanan 5753 sayılı "Artvin İli Yusufeli İlçesinin Merkezinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun" ile Yusufeli ilçe merkezinin Yansıtıcılar ve Sakut Mevkii'ne nakline karar verilmiştir (Şekil 5) (Resmi Gazete, 2008).

Şekil 4. 2006/10290 sayılı Bakanlar Kurulu kararında yer alan krokide sınırları gösterilen alan (siyah sınır çizgisi). Kaynak: Resmi Gazete, 2006.

Şekil 5. 5753 sayılı Kanun ile ilçe merkezinin nakline karar verilen Yansıtıcılar ve Sakut Mevkii. Kaynak: Resmi Gazete, 2008.

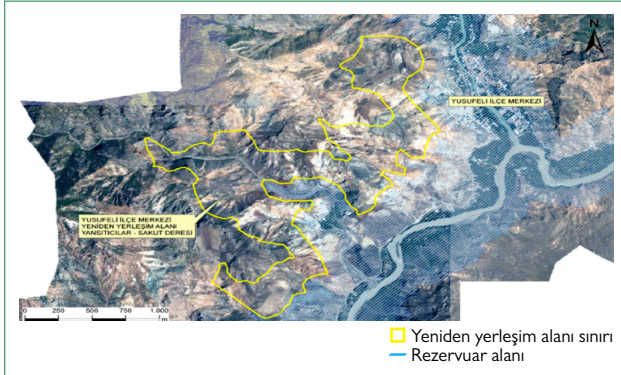
Seçilen Alanın Fiziksel Özellikleri

Seçilen alan mevcut Yusufeli İlçe merkezinin güneybatısında ve 800 m mesafede, Çoruh Nehri'nin batı yakasında, Artvin-Bayburt karayolunun yaklaşık 600 m kuzeyinde ve 354 ha büyüklüğündedir (Şekil 6). Alanın tamamına yakını kamu mülkiyetinde olup hazine adına kayıtlıdır. Yeni yerleşim alanında herhangi bir yapı ve yapılaşma bulunmamaktadır (Yüksel Proje, 2009).

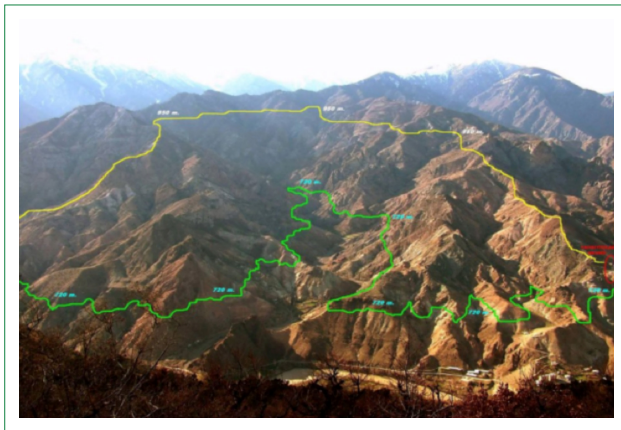
Topoğrafya

Yusufeli yeni yerleşim alanı dağlık ve çok engebeli bir araziye sahiptir (Şekil 7-9). Arazideki sırtlar oldukça keskin, yamaçlar ise çok dik olup, topoğrafik eğimler kuzeybatı-güneydoğu yönündedir.

Seçilen alanın yalnızca %1.29'u (4,5 ha) %0-10 eğim aralığında buna karşın arazinin %70'i (248,2 ha) %50'den fazla eğime sahiptir (Tablo 2). Yerleşime uygun sayılan %0-30 eğimdeki arazi miktarı sadece %7,9 olup 26,9 ha'dır. Yerleşime uygun %0-30 eğimdeki arazi çok parçalı, dağınık ve bir kısmı jeolojik açıdan yerleşime uygun değildir (Yüksel Proje, 2009).

Şekil 6. Yeniden yerleşim alanı ve Yusufeli Baraj göleti. Kaynak: Encon, 2006e, s:1/1.

Şekil 7. Yeni Yusufeli yerleşim yerine ait arazi.

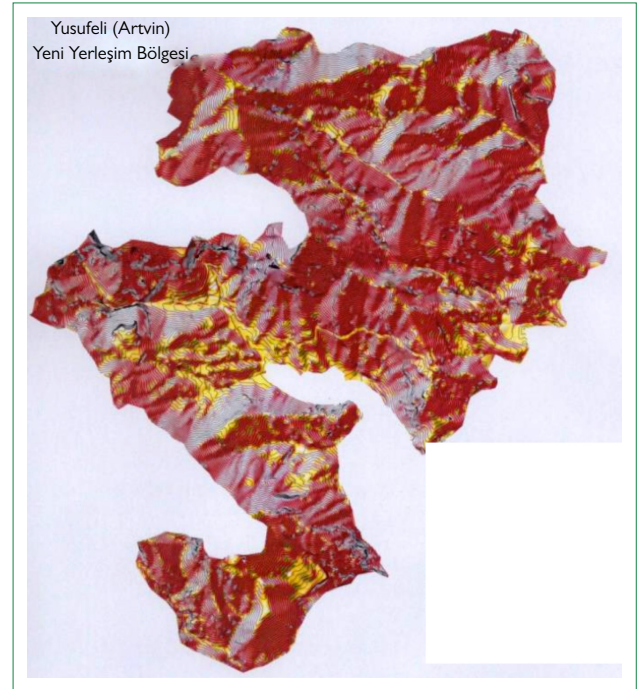
Tablo 2. Eğimlerin oransal dağılımı

Eğim aralığı (%)	Alan (ha)	Alan (%)
0-10	4,5	1,29
10-20	7,1	2,01
20-30	15,1	4,29
30-40	28,1	7,94
40-50	51,1	14,42
>50	248,2	70,05

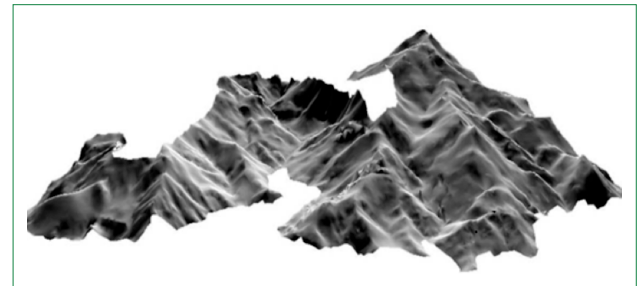
Kaynak: Yüksel Proje, 2009, s: 17.

Jeolojik Yapı

TOKİ tarafından "Artvin İli, Yusufeli İlçesi Yeni Yerleşim Alanı Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu" (Yüksel Proje, 2009) hazırlanmıştır. Bu rapora göre dik ve enge-

Şekil 8. Eğim durumu. Kaynak: Yüksel Proje ve Belda, 2014, s:14.

Şekil 9. Üç boyutlu yükselti gösterimi. Kaynak: Yüksel Proje ve Belda, 2014, s:13.

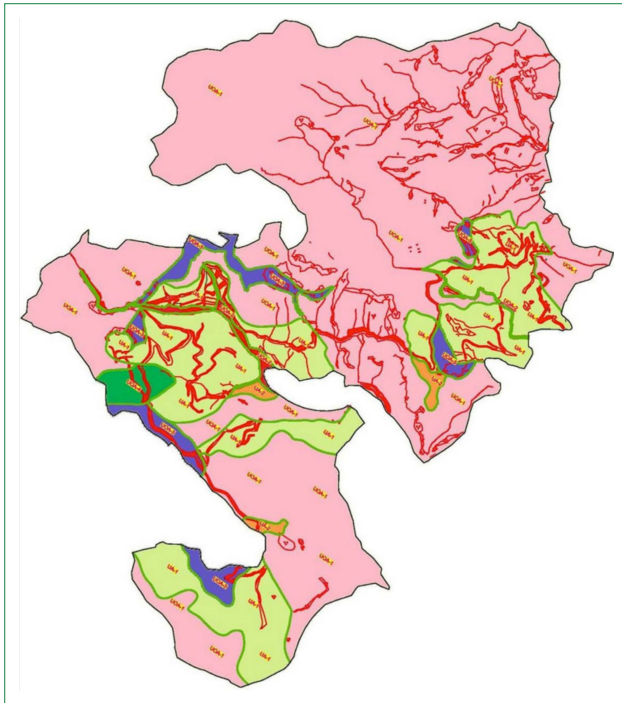
beli bir topoğrafyaya sahip arazi çok sayıda fay, kıvrım ve bunlara bağlı oluşmuş birçok dere, kuru dere ve dereciklerle parçalanmıştır. Seçilen alanın tamamında “kaya düşmesi”, ve “heyelan” risklerinden en az bir tanesi var olup, alan bütününde jeolojik-jeoteknik açıdan yerleşime uygun bölge yoktur (Şekil 10).

Yeni yerleşim alanının 46 ha’ı “Önlem alınabilecek nitelikte kaya düşmesi sorunlu alanlar [Önlemlenilen alan (ÖA-2.2)]”, 24 ha’ı “Önlem alınabilecek nitelikte heyelan ve kaya düşmesi (kompleks hareketler) sorunlu alanlar [Önlemlenilen alanlar (ÖA-2.3)]” kapsamında değerlendirilmiştir. 70 ha büyüklüğündeki önlemlenilen yerleşime uygun alanlar birbirinden kopuk 3 bölgede toplanmaktadır. Önlemlenilen alanlarda yapılaşmaya izin vermeden önce önlemlenilen alanın çevresindeki 29 ha’da gerekli önlemlerin (sel/taşkın, dere ıslahı, kaya düşmesi ve heyelan stabilitesi önlemleri) alınması şartı koşulmuştur.

Yeni yerleşim alanı içinde üç adet güncel heyelan tespit edilmiştir. Eğimin yüksek olması ve yüzey sularının yamaç molozu-kaya kontağına girmesi nedeniyle heyelanın güncelliğini koruduğu ifade edilmektedir.

Yeni yerleşim alanınının 284 ha’ı jeolojik açıdan yerleşime uygun bulunmamıştır. Uygun bulunmayan alanda; 4 ha’da heyelan riski (UOA-2.1), 29 ha’da kaya düşmesi riski (UOA-2.2), 251 ha’da heyelan ve kaya düşmesi riski (kompleks hareket) (UOA-2.3) vardır.

Jeolojik açıdan önlemlenilen yerleşime uygun bulunan alanların çok büyük bir kısmının eğimi %50’den fazladır.

Şekil 10. Yeni Yusufeli Yerleşimine Ait Jeolojik Yapı ve Zemin Özellikleri. Kaynak: Yüksel proje ve Belda, 2014, s:7.

Hidroloji

Seçilen alanın ortasından yağış potansiyeline bağlı olarak mevsimsel su taşıyan Sakut Deresi akmaktadır. Çanak şeklindeki Sakut Deresi havzası oldukça dik birçok çataktan ve kuru dere bağlantısından oluşmaktadır. Alanda Sakut Deresi haricinde başka kuru dereler de vardır. Alandaki dere yataklarının hepsi Çoruh Nehri’ne ve Barhal Çayı’na doğru akmakta olup bölgenin yüzey suyu drenajını sağlamaktadır (Yüksel Proje, 2009). Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu’nda (Yüksel Proje, 2009) seçilen alanın dik yamaçlarında bulunan ve imara açılması planlanan alanlara doğru akarları bulunan dere ve/veya dereciklerin taşıdıkları yüzey sularının yamaç sellenmelerine neden olabileceği uyarısı bulunmaktadır. Bu yüzden proje alanı içerisinde geçmekte olan bütün dere yatakları için DSİ’den görüş sorulması ve imar planı çalışmalarında bu görüş ve önerilere uyulması ve yamaç sellenmelerine karşı gerekli drenaj önlemlerinin alınması önerilmektedir.

Bitki Örtüsü

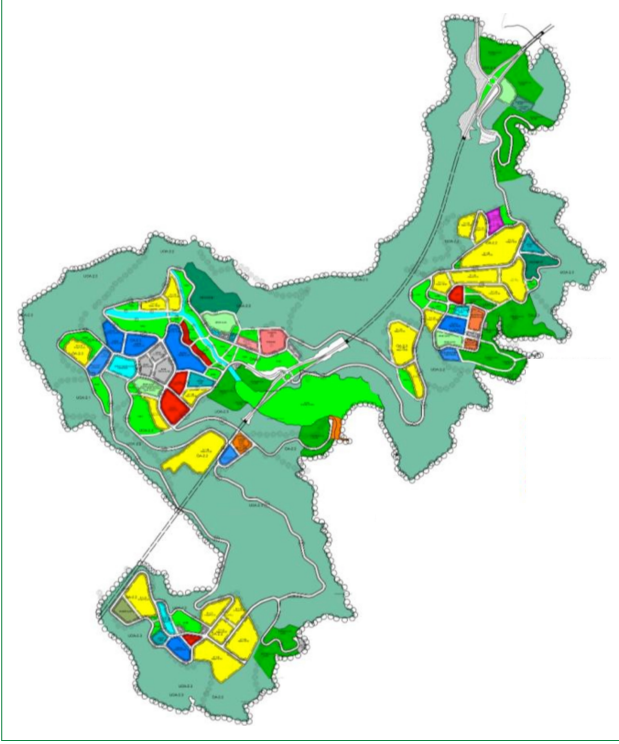
Arazi kaya formasyonlarından oluştuğundan alanın büyük bir kısmında çıplak kayalıklar yaygındır. Seçilen alan aşırı eğimli olduğundan planlama sahası içinde ve çevresinde ekonomik olarak işletilebilir tarım toprağı yoktur (Yüksel Proje ve Belda, 2014, s:8).

Nazım ve Uygulama İmar Planları

2014 yılında TOKİ tarafından yeni yerleşim alanının 1/5000 ölçekli nazım imar planı ve 1/1000 ölçekli uygulama imar planları birlikte hazırlanmıştır (Yüksel Proje ve Belda, 2014) ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından onaylanmıştır (Şekil 11). İmar planları raporları “Yusufeli yeni yerleşme alanı 1/5000 nazım imar planı ve 1/1000 uygulama imar planı açıklama raporu” adlı tek bir rapor şeklinde yazılmıştır. Planlama alanının projeksiyon nüfusu 6,553 kişidir.

Seçilen alanın yukarıda aktarılan fiziksel özellikleri, imar planı yapımını zorlaştırmış, işlevlerin yer seçimi planlama ilkeleri açısından tolere edilebilir sınırları aşındırmış, uygun olmayan plan kararlarının verilmesine neden olmuş ve mevcut Yusufeli yerleşiminden çok farklı karakterde bir kentsel alan kurgusu ortaya çıkarmıştır. Plan açıklama raporunda; eğim, taşkın alanları, zemin durumu gibi kısıtlayıcı faktörler dikkate alındığında, yerleşilebilir alanların planlama alanının yaklaşık % 15’ini oluşturmasının plan yapımını zorlaştırdığı ve belirsizliklere neden olduğu belirtilmiştir. Plan müellifi, imar planlarını hazırlarken alandaki doğal topoğrafyaya müdahale edilmeyeceğini varsaymıştır.

Onaylanan nazım ve uygulama imar planları incelendiğinde;

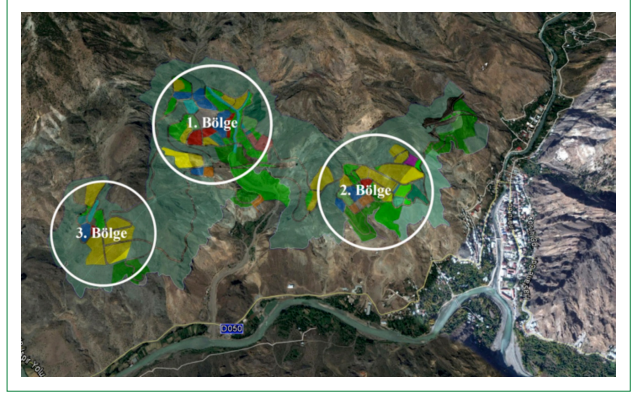

Şekil 11. Yeni Yusufeli yerleşimine ait uygulama imar planı. Kaynak: Yüksel Proje ve Belda, 2014.

Çok büyük bir kısmı jeolojik açıdan yerleşime uygun olmadığından ve aşırı eğimli olduğundan, planlama alanın 132 ha'ı (%57) ağaçlandırılacak alan planlanmıştır. Kaya formasyonlarından oluştuğu, kültür toprağının olmadığı ve aşırı eğim düzeyi dikkate alındığında bu alanların ağaçlandırılması teknik ve ekonomik açıdan oldukça zordur.

Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporundaki tespitlere göre 70 ha önlemleri yerleşime uygun alandır (Yüksel Proje, 2009). Park ve rekreasyon alanlarının bir kısmı jeolojik açıdan yerleşime uygun olmayan alanlarda planlanmış, toplam 99,26 ha kentsel alan planlanmıştır. Yapılaşmanın öngörüldüğü kentsel kullanımlar jeolojik açıdan önlemleri yerleşime uygun alanlarda planlanmıştır.

Mevcut Yusufeli tek merkezli, doğrusal formda, ticaret, konut, idari tesisler, sosyal ve kültürel donatılar ve bağ ve bahçelerin iç içe olduğu bir yerleşmedir. Kent merkezinde eğim yok denecek kadar az olduğundan ve kentsel kullanımlar bir bölgede yoğunlaştığından yaya erişimi oldukça kolaydır. Buna karşın yeni Yusufeli üç ayrı bölge biçiminde, birbirinden kopuk ve parçalı planlanmış, kentsel alanlar birbirleri ile sadece ulaşım bağlantıları ile entegre edilmiştir (Şekil 12). Kentsel alanın üç parça şeklinde planlanmasını tercihler değil engebeli topografya ve jeolojik-jeoteknik etüt raporundaki yerleşilebilirlik haritası biçimlendirmiştir. Bu bölgelerden biri merkezi iş alanı, diğer iki bölge ise konut alanı planlanmıştır. Merkezi

Şekil 12. Uydu görüntüsü ile uygulama imar planının çakıştırılması ve bölgeler.

iş alanını içine alan 1. bölge 40 ha büyüklüğünde, 2. bölge 1. bölgenin kuş uçuşu 400 m kuzey doğusunda 30 ha büyüklüğünde, 3. bölge, 1. bölgenin kuş uçuşu 500 m güneyinde 15 ha planlanmıştır. 2004-2006 yılları arasında hazırlanan eylem planında, Çevreli ile Yansıtıcılar mevki karşılaştırılırken Çevreli'de yerleşime uygun alanlar birbirinden kopuk olduğundan bahisle entegre yerleşme modeli sunmadığından elendiğini not etmek gerekir. Çevreli ile karşılaştırıldığında Yansıtıcılar'ın daha bütünlüklü yapı gösterdiğini, eleme kriteri olarak aralarında fark oluşturacak bir düzey bulunduğunu söylemek mümkün değildir.

Kentsel alanların parçalı planlanması kıt olan kentsel yerleşime uygun alanların verimli kullanılmasını ve mekan organizasyonunu olumsuz yönde etkilemiştir. Şöyle ki, Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği'nde yerleşimin projeksiyon nüfusuna göre kişi başına bırakılması gereken asgari kentsel sosyal ve teknik altyapı alanları ve bu alanlara yaya erişim mesafeleri belirlenmiştir. İmar planında kentsel bölgeler arasındaki erişim mesafeleri anılan yönetmelikteki asgari standartların üzerinde olduğundan her bölgenin sosyal ve teknik donatı alanları o bölge içinde planlanmak zorunda kalmıştır (Tablo 3). Bu durum imar planı bütününde kentsel sosyal ve teknik altyapı alan büyüklüklerinin asgari standartların çok üzerinde planlanmasına neden olmuştur. Örneğin kentsel sosyal altyapı alanlarından ibadet yeri yönetmelikteki standardın 5 katı, sosyal ve kültürel tesisler alanı 3 katı, açık yeşil alan 2 katı, eğitim tesisleri 2 katı büyüklükte planlanmıştır.

Plan sınırları içinde yalnızca Sakut Deresinin merkezi iş alanı bölgesi sınırları içinde kalan kısmı plana işlenmiş ve çevresinde rekreasyon alanı planlanmıştır. Plan sınırları içindeki diğer dereler plana işlenmemiş ve üzerinde yapılaşma öngörülmüştür. Oysa Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu'nda (Yüksel Proje, 2009) bu derelerde yamaç sellenmelerine karşı gerekli önlemlerin alınması önerilmiştir.

Eğim açısından yerleşmeye uygun aralık %0-30'dır. Ancak kentsel alanların büyük bir kısmı %50'den fazla eğime sahip alanlar-

Tablo 3. Kentsel sosyal ve teknik donatı alanları büyüklükleri

Altyapı alanları	m ² /kişi	Yönetmeliğe göre planlanması gereken asgari alan büyüklüğü (m ²)	Planlanan alan büyüklüğü (m ²)
Eğitim tesisleri alanı	5.25	34403	49648
Sosyal Açık ve Yeşil Alanlar	10	65530	135899
Sağlık tesisleri alanı	1.5	9830	14404
Sosyal ve Kültürel Tesisler Alanı	0.5	3277	10647
İbadet yeri	0.5	3277	15167
Teknik Altyapı (Yol ve otopark hariç)	0.5	3277	3706

Kaynak: Yüksel Proje ve Belda, 2014.

da planlanmıştır. Bu durum yapılaşma öngörülen imar adalarında alt kot ile üst kot arasında büyük kot farkı çıkmasına neden olmuştur. Bu sorun yapılaşmanın öngörüldüğü bütün kentsel kullanım alanlarında vardır. Şekil 13'de her bir bölgeden farklı arazi kullanım türlerinden örnekler seçilerek incelenmiştir.

Örnekte gösterilen konut yapı adalarında alt kot ile üst kot arasında 26 ila 31 m arasında değişen kot farkı vardır ve ortalama eğim %46-50 arasındadır. Bu kot farkı yaklaşık 8-10 katlı bir yapıya tekabül etmektedir. Uygulama imar planında bütün konut yapı adaları E=1.20 ve Hmax=15.50 planlanmıştır. Bu bağlamda her bir konut yapı adasının arkasında ve önünde en az yapının yüksekliği kadar istinat duvarları yapılmak zorunda kalacaktır.

Örnekte gösterilen ticaret alanlarında kot farkı 16 ile 21 m arasında ve eğim %35-51 arasında değişmektedir. Uygulama imar planlarında ticaret alanları E=2.00 ve Hmax=7.50 m planlanmıştır. Bu bağlamda ticaret alanlarında en az yapı yüksekliği kadar istinat duvarları yapılmak zorunda kalacaktır.

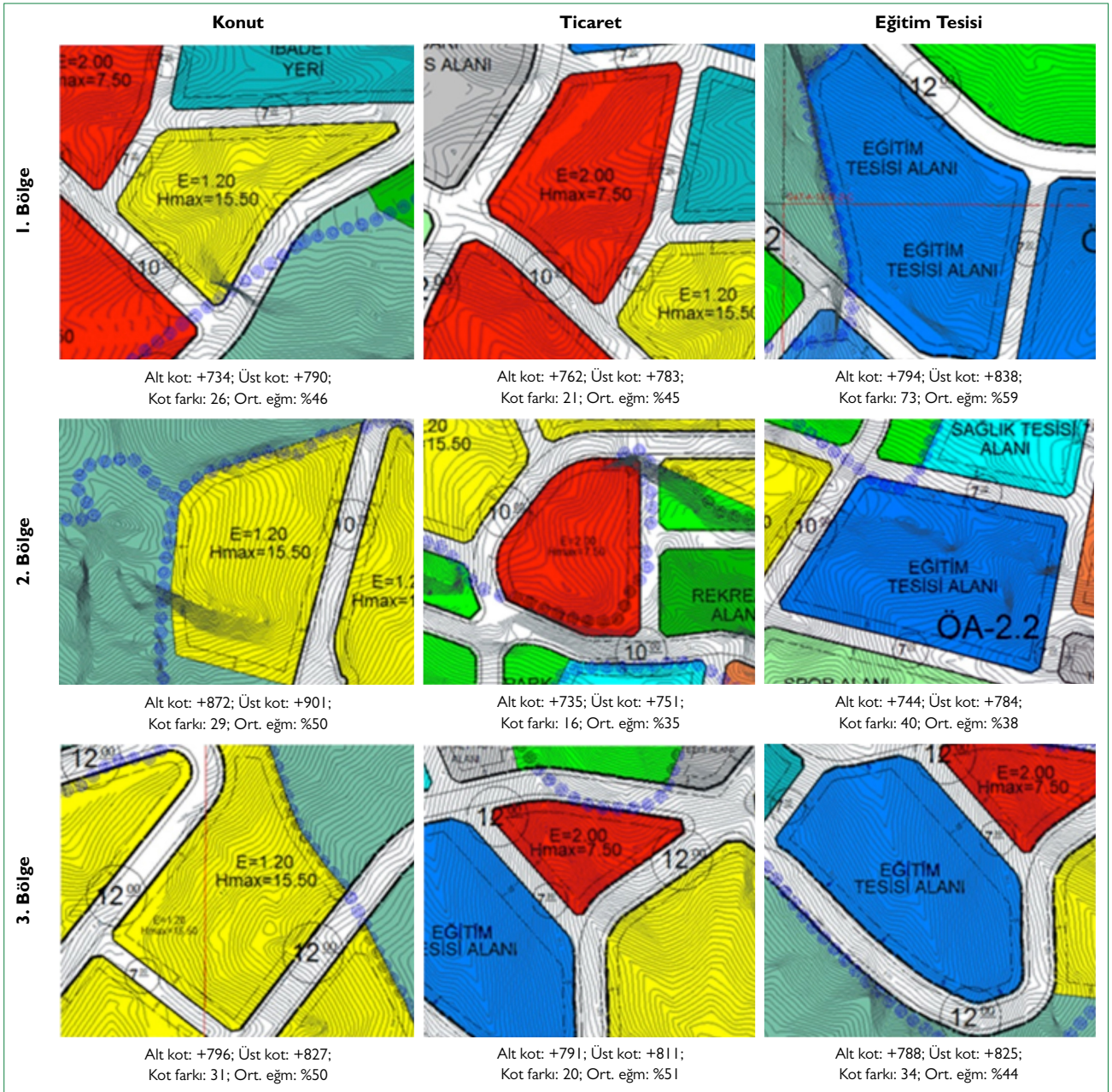
Eğitim tesis alanı içindeki okul bahçesi ve oyun alanlarının kullanılabilirliği açısından düz ve düze yakın eğimde olması gerekmektedir. Seçilen okul alanlarında 34-73 m kot farkı var olup okul alanının düz olması gerektiği dikkate alındığında kot farkı kadar istinat duvarı yapılmak zorunda kalacaktır.

Büyük alan kullanımı gerektiren birçok kentsel kullanımın yer seçiminde hata vardır. Seçilen alanlar çok eğimli ve taşıt erişimi oldukça zordur. Terminal, akaryakıt tesis alanı ve küçük sanayi sitesi bu tür sorun taşıyan alanlara yerleştirilmiştir (Şekil 14). Terminal alanının alt kodu ile üst kodu arasında 43 m kot farkı var olup alanın eğimi %41'tür; akaryakıt istasyonunun alt kodu ile üst kodu arasında 18 m kot farkı olup alanın eğimi %53; küçük sanayi sitesinin alt kodu ile üst kodu arasında 28 m kot farkı olup alanın eğimi %55'tir. Diğer taraftan bu fonksiyonlara devlet karayolu (Artvin-Bayburt karayolunu) üzerinden erişileceğinden, ana yol bağlantısı kuş uçuşu yakın mesafede olmasına karşın eğimden kaynaklı dolambaçlı yol ağı

dikkate alındığında, erişim süresi artmakta, taşıt yollarının yatay ve düşey kurpları büyük vasıtaların (Otobüs, kamyon ve tir vb.) seyrini riskli hale getirmektedir.

%50'den fazla eğime sahip alanlarda teknik standartlara uygun güvenli taşıt ve yaya dolaşımı sistemi oluşturulması ve yolların genişliğinin yeterli düzeyde belirlenmesi son derece güçtür. Yüksek eğimden dolayı yolların inşası sırasında çok fazla yarma ve dolgudan kaçınmak için en kesitlerin dar tutulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Böylece, ana taşıt yolları 12 m, diğer taşıt yolları 10 m ve yaya yolları ise 7 m en kesitinde planlanmıştır. Ulaşım planlamasında taşıt yollarının en fazla %12 eğimli (sert iklime sahip yerlerde en fazla %8) planlanması önerilmesine karşın planlanan taşıt yollarının eğimi birçok yerde %25'in üzerine çıkmaktadır. %30'dan fazla eğimli yollar yalnızca merdivenli sokaklar için uygundur. İmar planındaki eğime oturan ana akslar dışındaki bütün yolların merdivenli yol olması gerekecektir.

Yusufeli kent merkezinde kentin omurgasını oluşturan ve ticaretin yoğunlaştığı İnönü Caddesi'nde az katlı, müstakil parsellerde bitişik veya ayrıklı nizam yapılaşmış, alt kat ticaret üst katlarda ofis ve konutların yer aldığı yapılar bulunmaktadır. Konut yapı adalarında da ticaret gibi müstakil parsellerde ayrıklı veya bitişik nizam yapılar inşa edilmiştir. Yeni Yusufeli'ne ait imar planlarında ise ticaret alanlarının büyük bir kısmı Emsal=2.00 ve Hmax=7.50 plan kararı ile alışveriş merkezi (AVM) formunda, konut alanlarının tamamında ise Emsal=1.20 ve Hmax=15.50 kararı ile site tarzı yapılaşma planlandığından yeni Yusufeli'nde müstakil parsel ve yapı öngörülmemiştir. Bu açıklamalar bağlamında yeni Yusufeli'nde mevcut Yusufeli'nden tamamen farklı mülkiyet yapısı ve yapılaşma düzeni öngörülmüştür. AVM ve konut sitesi biçimini hedefleyen nizam müstakil yapılaşmaya göre daha büyük yatırım sermayesi gerektirmekte, küçük mülk sahibinin ekonomik gücünü aşabilmekte, bireysel/müstakil arsaya sahip olabilmeyi güçleştirmektedir. Bu bağlamda Yeni Yusufeli'nde TOKİ veya müteahhitler eliyle arsa payı esasından mülkiyet oluşturan yapılaşma ile mevcut Yusufeli'ndeki mülkiyet ve yapı dokusu arasında önemli fark vardır.

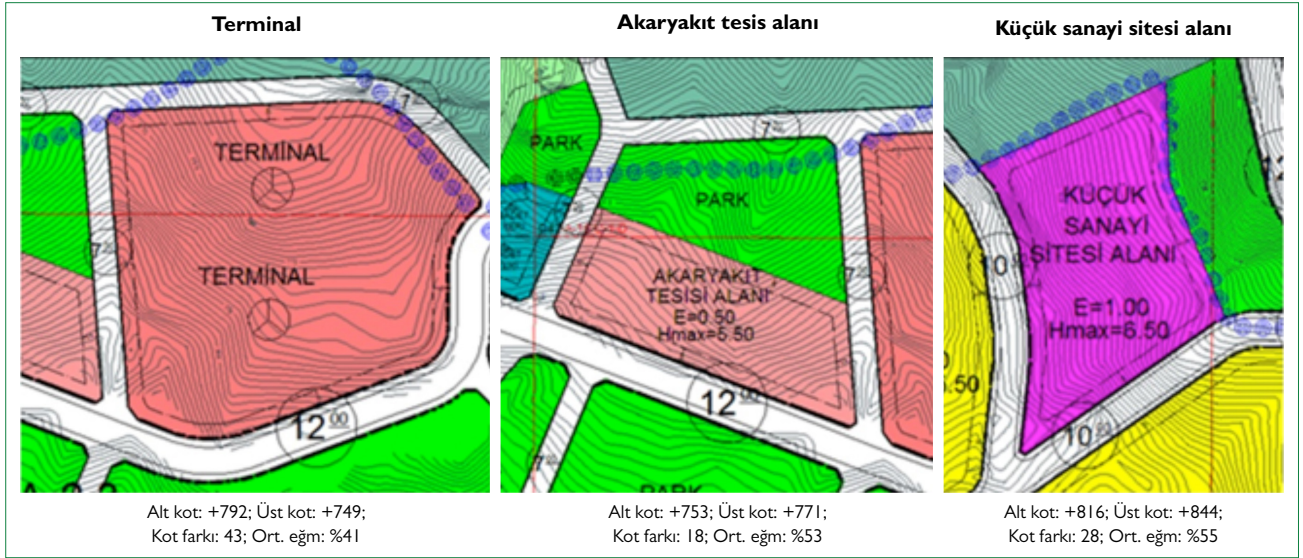

Şekil 13. Kentsel fonksiyonların doğal topografyada oturdukları kotlar ve arazinin eğim oranı. Kaynak: Yüksel Proje ve Belda, 2014.

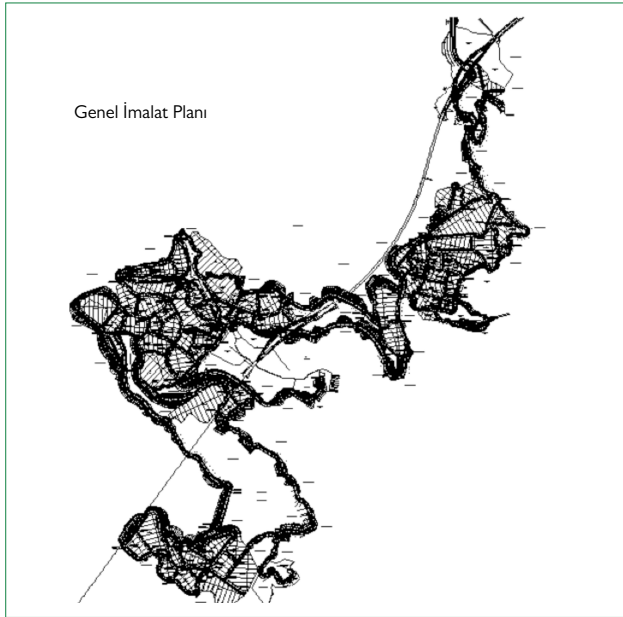
Altyapı Projesi ve İnşası

2015 yılında, onaylı imar planına göre hazırlanan Genel Alt Yapı Projesi (dökümanlarda "Genel İmalat Planı" olarak adlandırılmıştır) (Şekil 15) TOKİ Başkanlığınca onaylanmış ve DSİ tarafından 77,224,409 TL bedel ile altyapı çalışmaları işi ihale edilmiştir (URL-6). Genel imalat planı; trafik yolu, yaya yolu, kanalizasyon hattı, yağmur suyu hattı, içme suyu hattı, içme suyu deposu, kutu menfez, elektrik ve Telekom alt yapı işleri ile yol ve adaların tesviyesi için 7 milyon m³ kazı ve 1,2 milyon m³ dolgu ve 1.5 milyon m³ dolgu barajı ve baraj arkası dolgusunu kapsamaktadır.

Arazi tesviyesi yapılırken yürürlükteki imar planında ve genel imalat planında olmayan, plan-proje dışı büyük boyutlu imalatlar yapılmış veya yapılmasına karar verilmiştir (Şekil 16). Bunlardan birincisi, 2. Bölgenin batısında 33 ha kentsel gelişme alanı (sarı renkli alanlar) ve 13.6 ha gelişme dolgu alanı (mor renkli alan) olmak üzere toplam 46,6 ha gelişme alanıdır. İmar planlarından ve genel imalat plandan bağımsız olarak projelendirilmiş ve imatlara başlanmıştır. Bu gelişme alanının Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporunda "Uygun Olmayan Alan (UOA-2.3-Heyelan ve kaya düşmesi (kompleks hareket) riski bölgeler)" olduğunu ve ala-

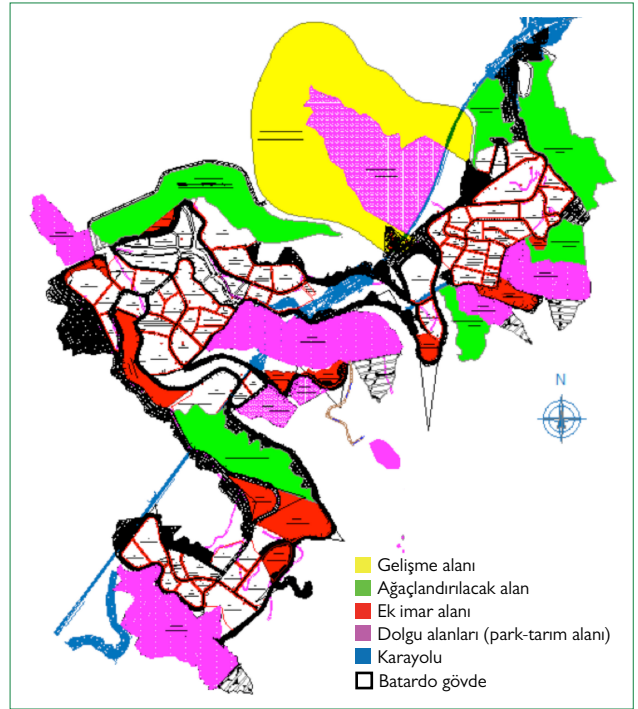

Şekil 14. Büyük alan kullanımı gerektiren bazı kentsel fonksiyonların doğal topografyada oturdukları kotlar ve arazinin eğim oranı. Kaynak: Yüksel Proje ve Belda, 2014.

Şekil 15. Genel İmalat Planı. Kaynak: Yusufeli Belediyesi, 2016.

nının büyük bir kısmının yürürlükteki imar planlarının plan onama sınırları dışında olduğunu not etmek gerekir. İkincisi, imar planında Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporunda yerleşime uygun olmadığı tespit edildiğinden imar planında ağaçlandırılacak alan planlı alanlarda oluşturulan 10 adet yeni yapı adasıdır (kırmızı renkli alanlar). Toplam büyüklüğü 12,4 ha olan bu yeni yapı adalarında konut yoğunluklu yapılaşma öngörülmektedir. Üçüncüsü, aşırı eğimli araziye tasfiye ederken çıkan hafriyatın, kuru derelere doldurularak dolgu alanları (park ve tarım alanı) oluşturulmasıdır (mor renkli alanlar). İmar planına esas jeolojik-jeoteknik etüt raporunda ise bu alanlar yerleşime uygun bulunmadığından, imar planında

Şekil 16. Genel imalat planına sonradan eklenen imalatlar. Kaynak: Yusufeli İlçesi Yeniden Yerleşim Yeri Altyapı Çalışmaları işini yapan firma, 2016.

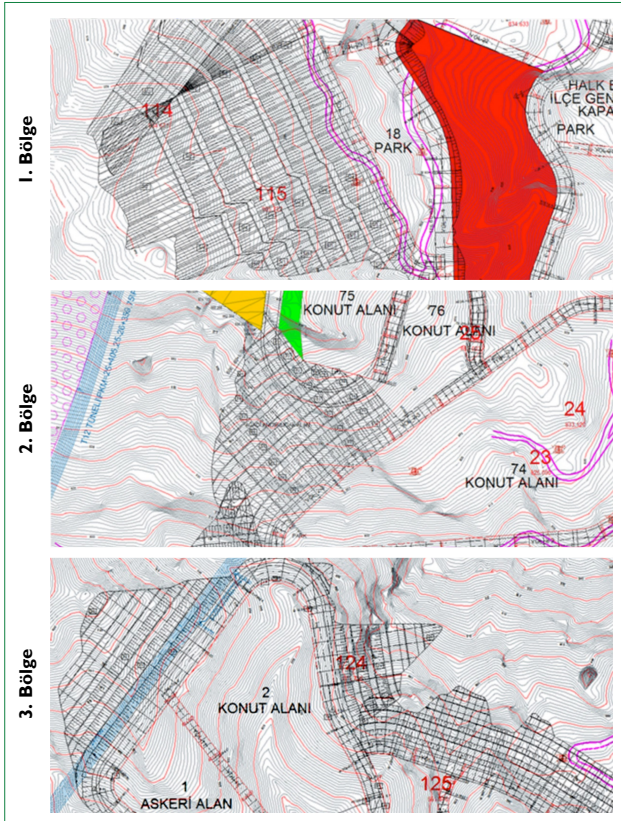
ağaçlandırılacak alan planlanmıştır. Arazideki tesviye ve mühendislik çalışmalarının imar planından bağımsız yürütüldüğü, imar planında kapsamlı revizyon gerektireceği, imar planının yönlendirici işlevini kaybettiği görülmektedir.

İmar planı altlığı ile fiilen yürütülen arazi çalışmaları arasında ciddi farklar vardır. İmar planında doğal arazi verili kabul edilmiş, tesviye müdahalelerine ilişkin plan kararı getirilmemiştir.

Plan müellifi ham araziye bağlı kalmak, arazide kazı - dolgu müdahalesi önermemek, eğimi çok zorlayan plan kararları üretmek durumunda kalmıştır. Fiili tesviye çalışmaları ise imar planının altlığını oluşturan araziye yeniden ve bambaşka bir biçimde düzenlemektedir. Bu uçurum, imar planının sadece prosedürel bir gereği yerine getirmekten ibaret görüldüğü kuşkusuz doğurmaktadır.

Genel imalat planı ile fiilen yürütülen imalat çalışmaları arasında da önemli farklar vardır. Genel imalat planında bazı yolların bir tarafında 1-2 katlı palyeler (kademeler) planlanmış fakat bu palyelerin genişliği ve yüksekliği belirtilmemiştir. Genel altyapı projesinin uygulamasını yapan firma; dağ yamacı ile kentsel alan arasında yüksek yarma yapıldığından şev stabilitesini sağlamak amacıyla genel imalat planında olmayan çok sayıda ve çok katlı palyeler (kademe) planlanmış ve inşa etmiştir. Şekil 17'de her bir bölgeden örnek palyeler seçilerek incelenmiştir. 1. ve 3. Bölgelerde 5 katlı ve 2. Bölgede 8 katlı palyeler planlanmıştır. Genel imalat planında palye genişliğinin 5 m ve yüksekliği 10.5 m olduğu dikkate alındığında seçilen örneklerdeki toplam palyelerin yüksekliği 1. ve 3. Bölgede 52.5 m ve 2. Bölgede 84 m'dir.

4 Mayıs 2017 tarihinde TOKİ tarafından 3. Bölgede 334 konut, lise (24 derslikli), aile sağlığı merkezi, ilçe jandarma komutanlığı hizmet binası, 6 dükkan ve altyapı ve çevre düzenleme işi

Şekil 17. Her bir bölgedeki palyelerden örnekler. Kaynak: Yusufeli İlçesi Yeniden Yerleşim Yeri Altyapı Çalışmaları işini yapan firma, 2016.

ihale edilmiş (URL-1) ve inşaatlara başlanmıştır. Arazide tesviye çalışmaları da devam etmektedir (Şekil 18). Arazi çalışmalarını yönlendiren mühendislik projeleri ile imar planı arasında ciddi uyumsuzluklar vardır. Sonuçta, imar planının yönlendirilmesi beklenen arazi çalışmaları ve uygulama süreci plandan bağımsızlaşmıştır.

Sonuç

Bu çalışmada Yusufeli Barajı'nın göleti altında kaldığından taşınmasına karar verilen Yusufeli ilçe merkezinin yer seçimi süreci, imar planları, altyapı projeleri ve arazide yürütülen uygulamalar incelenmiş; uyumsuzluklar, hatalar ve planlama disiplini aşındıran bir dizi olumsuzluk tespit edilmiştir. Bu tür büyük ölçekli projelerde "hatalı tahminler" bir düzeye kadar kabul edilebilir. Buna karşın, riskin hesaplara dahil edilmesi ve teknik bilgiye dayanan planlama çalışmaları ile hata düzeyi düşürülebilir, düşürülmelidir. Yusufeli deneyimi riskin hesaplara dahil edilmediği bir dizi planlama hatasına maruz kalmıştır.

Zorunlu göç ve yeniden yerleştirme insanlarda uzun süre olumsuz etkileri olan travmatik olgulardır. Planlama çalışmalarının bu travmanın etkilerinin farkında olarak hazırlanması gerekir. Bunun için alanında uzman ve sorunların farkında bir planlama ekibi ile sürecin başından sonuna kadar katılımcı bir yaklaşımla planlanması ve sürecin şeffaf bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Ancak Yusufeli yeni yerleşim yerinde yer seçimine yönelik çalışmalar yetkin planlama ekiplerine hazırlanmamış; mühendislik firmalarına usulen yaptırılmış, uygulama aşamaları sürekli değişen taslaklarla yürütülmüştür. Her bir plan ve proje kendinden önce hazırlanan plan ve proje ile çelişmekte, imar planı ve mühendislik projeleri arasında ciddi uyumsuzluklar oluşmaktadır.

Yeni yerleşim yerinin belirlenmesindeki "alternatif değerlendirme çalışmalarının" bilimsel yöntem, teknik kriter ve yansız yaklaşım ile hazırlandığını söylemek mümkün değildir. Önce kararı alınan, sonra rasyonelleştirmesi yapılan baş aşığı edilmiş operasyonlar (Flyvbjerg, 1998) söz konusudur.

Şekil 18. Yeni yerleşim yerinde yapılan altyapı çalışmaları. Kaynak: DSİ.

Planlama, sorun tespit eden ve çözen bir meslektir. Yeniden yerleşim planının sadece mekânsal değil, sosyal, ekonomik, çevresel, psikolojik vb. boyutların da planlanmasını gerektirmesine karşın hazırlanan planlarda bu boyutlar büyük oranda görmezden gelinmiştir. Diğer taraftan seçilen yeni yerleşim yerinin fiziksel özelliklerinin çok zorlayıcı olması nedeniyle bir çok mekânsal karar belirsiz bırakılmış ve bu yaklaşım esnek bir planlama anlayışı olarak adlandırılmıştır.

Altyapı projelerinin hazırlanması ve imalatlara başlanmasında imar planlarına uygunluk gerekmektedir. Ancak Yusufeli’nde imalatlar yapılmaktayken, hem hazırlanan “genel imalat planı”nda yer verilmeyen işler yapılmış hem de “imar planının” konusu olan işlere el atılmıştır. Örneğin çok büyük bir alan kentsel gelişme alanı olarak genel imalat planına ilave edilmiş ve arazi tesviyelerine başlanmış, jeolojik ve jeoteknik açıdan yerleşime uygun olmayan alanlarda yapı adaları oluşturulmuştur. Bu bağlamda altyapı imatları yapılırken fiilen imar planı değiştirilmekte ve uygulama yapılmaktadır.

Baraj ve yeniden yerleştirme çalışmaları her biri çok kapsamlı olan bir çok ayrı işin oluşturduğu zincirleme bir bütündür. Birbirini takip eden işlemler silsilesinde bir önceki aşamanın doğruluğu sonraki aşamaların başarısını etkilemektedir. Alternatif belirlemede hatalı bir yöntem benimsemesinin sonucu, hatalı yer seçimidir. Hatalı seçilen yer, planlama ilke ve esasları ile toplumun değerlerine ve yaşam biçimine uygun olmayan kararların üretilmesine neden olacaktır. İlke, esas, yaşam biçimi ve değerlere uygun olmayan bir imar planı ile oluşturulacak mekan, kentsel çevrenin sunması gereken yaşam kalitesinin düzeyini düşürme ve kültürel, ekonomik ve toplumsal sürdürülebilirliği zedeleme riski vardır.

KAYNAKLAR

- Artvin İli Yusufeli İlçesinin Merkezinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (1/435). Erişim: <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss48.pdf>.
- Bartolome, L. J., de Wet, C., Mander, H., Nagraj, V. K. (2000). Displacement, Resettlement, Rehabilitation, Reparation, and Development, WCD Thematic Review I.3 prepared as an input to the World Commission on Dams, Cape Town. Erişim: www.dams.org
- Demirel, Ö. (1999). Çoruh Havzası (Yusufeli Kesimi) Doğal Kaynak Değerlerinin Rekreasyon Potansiyeli Açısından Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. *Türk Tarım ve Ormanlık Dergisi*, 23, 1103-1112.
- Encon (2006). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Bölüm 6. Yeniden Yerleşim Alanları. Ankara: DSİ.
- Encon (2006a). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Bölüm Ek P. Hazırlayanların ve Katkıda Bulunanların Listesi. Ankara: DSİ.
- Encon (2006b). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Bölüm 2. Projenin Etkilerinin ve Etkilenen Nüfusun Saptanması. Ankara: DSİ.
- Encon (2006c). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Bölüm 3. Yeniden Yerleşimin Minimize Edilmesi. Ankara: DSİ.
- Encon (2006d). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Bölüm 5. Sosyoekonomik Araştırma ve Nüfus Tespiti. Ankara: DSİ.
- Encon (2006e). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Ek B. Alternatif Yeniden Yerleşim Yerleri Hakkında Bilgiler. Ankara: DSİ.
- Encon (2006f). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Ek D. Yerleşim Birimlerinin Etki Durumları. Ankara: DSİ.
- Encon (2006g). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Ek F. Halkın Katılımı ve Danışmanlık Faaliyetleri. Ankara: DSİ.
- Encon (2006h). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Ek M. Yeniden Yerleşim Yer Seçimi ve Hazırlanması Süreci. Ankara: DSİ.
- Encon (2006i). Yusufeli Barajı ve HES. Yeniden Yerleşim Eylem Planı. Ek N. Gelir Restorasyonu Planı. Ankara: DSİ.
- Flyvbjerg, B. (1998). Rationality and Power. Democracy in Practice. (trs.Steven Sampson). The University of Chicago Press.
- Flyvbjerg, B., Bruzelius, N., Rothengatter, W. (2003). Megaprojects and Risk: An anatomy of Ambition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hall, P. (1981). Great Planning Disasters. London: Penguin Books. Kanun Tasarısı ve İçişleri Komisyonu Raporu (2007).
- Özkalaycı, Z. E., İçten, H. (2005). Yeniden Yerleşim Planlamaları ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’ndeki Uygulamaları. TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı 28 Mart-1 Nisan 2005, Ankara.
- Resmi Gazete (2006). Yusufeli Barajının Yapımı Dolayısıyla Su Altında Kalacak Olan Artvin İli, Yusufeli İlçe Merkezinin Yeni Yerleşim Yeri Olarak Belirlenen Alanın, Bayındırlık ve İskân Bakanlığına Acele Kamulaştırılması Hakkında Karar. 25.04.2006 tarih ve 26149 sayılı Resmi Gazete.
- Resmi Gazete (2008). 5753 sayılı Artvin İli Yusufeli İlçesinin Merkezinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. 24.04.2008 tarih ve 26856 sayılı Resmi Gazete.
- Sahara Mühendislik (2001). Yusufeli Barajı Yeniden Yerleşim Planı Sonuç Raporu. Şubat 2001, Ankara: DSİ.
- Teknik Alt Komisyon Rapor (2000). Yusufeli Yeniden Yerleşim Teknik Alt Komisyonunun 18 Eylül 2000-22 Eylül 2000 Tarihleri Arasında Yusufeli’nde Yaptığı Teknik İnceleme ve Raporu.
- URL-1, <https://www.toki.gov.tr/haber/artvin-yusufeline-yoresel-mimaride-334-konut>. 06.10.2017.
- URL-2, <http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionImages/KGMImages/Haritalar/turistik.jpg>. 20.09.2017.
- URL-3, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>. 24.09.2017.
- URL-4, <http://saharamuhendislik.com.tr/tr/altyapi-ve-insaat-projeleri/>. 06.10.2017.
- URL-5, <http://www.encon.com.tr/>. 06.10.2017.
- URL-6, <http://www.dsi.gov.tr/haberler/2015/06/23/yusufeliyenidenyerle%>

C5%9Fim.01.10.2017.

World Bank (2013). OP/BP 4.12 - Involuntary Resettlement. Operational Manual. December 2001. Revised April 2013. Erişim: <https://policies.worldbank.org/sites/ppf3/PPFDocuments/090224b0822f89db.pdf>.

Yüksel Proje (2009). Artvin İli, Yusufeli İlçesi Yeni Yerleşim Alanı Uygulama İmar Planına Esas Jeolojik-Jeoteknik Etüt Raporu (YJ-TIP-09-067-B). Ankara: TOKİ.

Yüksel Proje ve Belda (2014). Yusufeli Yeni Yerleşme Alanı 1/5000 Nazım İmar Planı ve 1/1000 uygulama İmar Planı Açıklama Raporu. Ankara: TOKİ.

ARAŞTIRMA / ARTICLE

Çocukların Orta-Yüksek Şiddetteki Fiziksel Aktivite Düzeyi Mekâna Göre Değişiyor mu?

How Do Children's Moderate-To-Vigorous Physical Activity Levels Vary in Different Settings?

📧 Gözde Ekşioğlu Çetintahra, 📧 Ebru Çubukçu

Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir

ÖZ

Son yıllarda çocuklarda obezitenin önlenmesinde fiziksel aktivitenin önemi sıklıkla vurgulanmakta, haftada en az 3 gün ve günde en az 60 dakika orta-yüksek şiddette fiziksel aktivite (OYFA) yapmanın önemi hatırlatılmaktadır. Kentsel alanda çocukların aktif olabilecekleri mekânların tasarlanması hiç kuşkusuz çok önemlidir. Ancak fiziksel aktiviteyi teşvik edecek ve fiziksel aktivite düzeyini arttıracak mekânsal özelliklerin neler olduğu, mekân düzenleme disiplinlerince henüz tartışılmaktadır ve bulgular net değildir. Bu çalışmada, çocukların konut ve okul yakın çevresindeki farklı mekânlarda gerçekleştirdikleri OYFA oranları ve düzeyleri karşılaştırılmış, farklı mekanlarda gerçekleştirilen OYFA üzerinde bireysel, mekânsal ve sosyal özelliklerin etkisi irdelenmiştir. Yaşları 9–12 arasında değişen 47 çocuğun aktivite düzeyi ve aktivitesinin konumu, akselerometre ve Küresel Konumlandırma Sistemi aygıtları ile 7 gün boyunca izlenmiştir. Çocukların konut ve okul yakın çevresinde OYFA'da buldukları kentsel mekânlar; açık alanlar, açık yeşil alanlar, sokaklar ve okul bahçesi gibi alt sınıflara ayrılmıştır. Sonuçlar çocukların toplam aktivite süresinin çoğunu konut yakın çevresindeki sokaklarda ve okul bahçesinde gerçekleştirdiğini, buna rağmen en yüksek aktivite ortalamasının açık yeşil alanlarda olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda bulgular, çocukların aktivite için tercih ettikleri mekânların konut yakın çevresi dışında okul yakın çevresini de kapsayabileceğini göstermektedir. Çocukların OYFA için tercih ettiği mekânların, fiziksel (destinasyon yoğunluğu, mesafeler) ve sosyal çevre (ebeveynin çocuğunu fiziksel aktiviteye teşvik, ebeveynin genelde tercih ettiği ulaşım türeli) özellikleri ile çocuğun bireysel özelliklerinden (yaş, devlet ya da özel okulda eğitim alma, Beden Kitle İndeksi) etkilendiğine dair bulgularda elde edilmiştir. Bu çalışmada kullanılan özgün yöntem (çocukların aktivite düzeylerinin ve aktivite konumlarının izlenmesi) kentsel tasarım disiplini için önemlidir.

Anahtar sözcükler: Akselerometre; çocuklarda fiziksel aktivite; kentsel mekan; kentsel tasarım Küresel Konumlandırma Sistemi (KKS).

ABSTRACT

In recent years, the importance of physical activity for the prevention of child obesity has been emphasized. Children are recommended to participate in 60 minutes of moderate-to-vigorous physical activity (MVPA) at least 3 days per week. Without doubt, designing activity spaces for children in urban areas is a necessity. Spatial features that may encourage physical activity are still being discussed and numerous studies have produced unclear findings. This research is an examination of children's activity (intensity and duration) around their home and school, including analysis of how personal, physical, and social environment characteristics influence where children choose to be active (increase in intensity and duration of activity). The activity of a total of 47 children who were between 9 and 12 years old was monitored via accelerometer and geographic positioning systems devices for 7 days. The frequency and intensity of activity in green areas, streets, and open spaces around the children's home and school were analyzed and compared. The results indicated that children tended to be active on the streets near the home and the school yard more often, rather than in other settings (such as green areas or open spaces). However, the intensity of the activity was greater in green areas around the home. The results also indicated that the environment around a child's school is as important as the area in close vicinity to the home (neighborhood) to increase children's physical activity. Moreover, the findings also indicated that children choose MVPA locations based on physical (destination density, distances) and social environment characteristics (parent encouragement of physical activity, transportation mode that parents tend to use, attendance at a public or private school), as well as their individual characteristics (gender, body mass index). In addition to the findings, the study also makes an important contribution to the discipline of urban design with the original methodology used to determine the locations of children's physical activity.

Keywords: Accelerometer; children's physical activity; urban space; urban design; Geographic Positioning Systems (GPS).

Geliş tarihi: 25.10.2017 Kabul tarihi: 03.07.2018

Online yayımlanma tarihi: 01.08.2018

İletişim: Gözde Ekşioğlu Çetintahra.

e-posta: gozde.eksioglu@deu.edu.tr

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

1. Giriş

Son yüzyılın en önemli halk sağlığı problemlerinden olan çocuklarda aşırı kiloluluk ve obezitenin (WHO, 2014a) önlenmesinde, yaşamın erken döneminde edinilerek yetişkinlik dönemine aktarılan bir yaşam biçimi olan (Stettler, vd, 2004) fiziksel aktivitenin önemi sıklıkla vurgulanmaktadır. Aşırı kiloluluk ve obezite durumundan kaçınılması için, çocukların haftada en az 3 gün, günde en az 60 dakika orta ve yüksek şiddette fiziksel aktivitede (OYFA) bulunması gerektiği belirtilse de (USDHHS, 2008), yapılan çalışmalar, çocukların bu gereklilikleri karşılayamadığını göstermektedir (CDC, 2002). Örneğin, T.C. Sağlık Bakanlığı'nın raporlarında (2013), 6–11 yaş grubundaki çocukların %8,2'sinin obez ve %14,3'ünün hafif şişman olduğu ortaya konulmuştur. Anılan raporda, bu yaş grubundaki çocukların %58,4'ünün düzenli olarak egzersiz yapmadığına dair bulgular da mevcuttur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2013). Bu durumu tersine çevirebilmek için çocukların özellikleriyle ne tür mekânlarda daha aktif olduklarının irdelenmesi, onları harekete teşvik eden mekân düzenlemelerinin desteklenmesi gereklidir. Ayrıca çocukların özellikle hareketi teşvik için düzenlenmiş mekânlardaki (spor alanları gibi) aktivite düzeylerinin diğer mekânlara göre farklılaşmış farklılaşmadığının incelenmesi de anılan mekânların yeni ve farklı bir düzenlemeye ihtiyacının olup olmadığının belirlenmesi açısından önemlidir.

Günlük yaşam içerisinde kas ve eklemler tarafından üretilen ve enerji harcamayı gerektiren, kalp ve solunum hızını arttıran fiziksel aktiviteler, farklı şiddetlerde yorgunlukla sonuçlanmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2013; WHO, 2014b). Fiziksel aktivitenin şiddeti ve türü, aktivitede bulunacak kişinin bireysel özellikleri (cinsiyet, yaş, kilo, vb) ve aktivitenin amacına (ulaşım ya da rekreasyon amaçlı yürüyüş gibi) göre değişiklik gösterse de (Frank, vd, 2003) bireylerin farklı aktiviteler sırasında tükettiği toplam enerji miktarı hesaplanabilmekte ve fiziksel aktivitenin şiddeti, Metabolik Eşdeğer (MET; kkal/kg; kişinin ağırlığına oranla harcadığı enerji) birimine göre (sedanter, düşük, orta ve yüksek şiddette) sınıflandırılmaktadır (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2014). Buna göre, hareketsizlik durumu (<1MET değerindeki aktiviteler) “sedanter” olarak tanımlanırken, yavaş (hafif) yürüyüş gibi aktiviteler “düşük şiddette” (1–3 MET arasındaki değerler); orta hızda yürüyüş, hafif koşu, saatte 10–19 mil hızla bisiklet sürme, yüzme gibi aktiviteler “orta şiddette” (3–6 MET arasındaki değerler); çok hızlı yürüyüş, saatte 20 mil ve üstü hızla bisiklet sürme, koşu, takım sporları (basketbol, futbol, vb) gibi aktiviteler ise “yüksek şiddette” (6 MET ve üzerindeki değerleri) fiziksel aktivite olarak sınıflandırılmaktadır (Ainsworth, vd, 2000). Bu üçlü sınıflandırmaya karşın, birçok bilimsel çalışmada yoğun aktivite durumunu temsil eden tek bir fiziksel aktivite düzeyi olarak orta ve yüksek şiddetteki fiziksel aktivitelerin toplamlarına (OYFA; 3 MET ve üzerindeki değerler) odaklanılmıştır. Bu çalışma kapsamında da farklı

mekânlarda gerçekleştirilen OYFA düzeylerinin karşılaştırılması hedeflenmiştir.

2. Çocuklarda Fiziksel Aktiviteyi Etkileyen Faktörler

Önceki çalışmalarda hem kişiye özgü özelliklerin (biyolojik/ gelişimsel, psikolojik, algısal, duygusal, davranışsal, sosyal, kültürel) hem de kişinin yaşadığı mekâna ilişkin özelliklerin çocukların fiziksel aktivitede bulunma ya da bulunmama eğilimini (ya da davranışını) etkilediği ileri sürülmüştür (Kohl ve Hobbs, 1998; Sallis vd, 2000; Van Der Horst, vd, 2007). Bu çalışmada çocukların farklı mekânlarda gerçekleştirdikleri orta ve yüksek şiddetteki fiziksel aktivite (OYFA) düzeyindeki değişiminin incelenmesine odaklanılırken kişiye özgü ve kişinin içinde bulunduğu sosyo-kültürel çevreye özgü özellikler de (beden kitle indeksi gibi gelişimsel özellikler ve sosyal çevrenin fiziksel aktiviteye teşviki gibi) göz ardı edilmemiştir.

2.1 Bireysel ve Sosyal Çevre Özellikleri

Yaş, beden kitle indeksi, cinsiyet, sosyoekonomik durum gibi özelliklerin, çocukların fiziksel aktivite düzeylerinde etkili olduğu sıkça belirtilmektedir. Yaş konusunda, kimi çalışmalarda yaş ile fiziksel aktivite düzeyi arasında ters (Goran, vd, 1998; Sunnegårdh, vd, 1985), kimisinde ise doğru (Guillaume, vd, 1997; Brodersen, vd, 2005; Pabayo, vd, 2011a) orantılı bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir. Yapılan bir çalışmada (Pabayo, 2011b), çocukların aktif yaşam tarzını belirlemede kullanılan bir ölçüt olan okula aktif ulaşımın, 10 yaşa kadarki çocuklarda az, 10 yaş üstündeki çocuklarda ise daha fazla tercih edildiği belirlendiğinden (Pabayo, vd, 2011b) bu çalışmada 10 yaş bir eşik değer olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle 9–10 ve 11–12 yaş grubundaki çocukların farklı mekânlardaki orta ve yüksek şiddetteki fiziksel aktivite değişimleri ayrı ayrı ele alınmıştır.

Beden Kitle İndeksi (BKİ), Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2000) tarafından geliştirilen kişinin vücut ağırlığının (kg), boy uzunluğunun (metre cinsinden) karesine bölünmesiyle elde edilen ve kişinin fiziksel durum sınıfını (zayıf, normal, aşırı kilolu ya da obez) belirlemede kullanılan bir değerdir. Zayıf, normal, aşırı kilolu ve obez sınıflandırmasını içeren fiziksel durum eşikleri örnek çalışmalarda mutlaka ele alınmıştır ve çoğu çalışmada BKİ ile fiziksel aktivite arasında ters orantılı bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir (Griew, vd, 2010; Nader, vd, 2008; Adkins, vd, 2004). Fiziksel duruma göre bakıldığında, aşırı kilolu ve obez çocukların, normal kilolu çocuklara göre fiziksel aktivite düzeylerinin daha düşük olduğuna dair bulgular bulunmaktadır (Trost, vd, 2001; Van Sluijs, vd, 2008). Ayrıca aşırı kilolu ve obez çocukların, dış mekânlarda (Cleland, vd, 2008) ve açık yeşil alanlarda (Dunton, vd, 2013), diğer çocuklara göre daha az vakit geçirdikleri ve fiziksel aktivite yaptıkları da gözlenmiştir. Bu çalışmaya katılan 9–10 yaş grubundaki çocukların ortalama 143,00 cm (Min=131, Maks=164, SD=8,51) boyunda

ve 36,15 kg (Min=27, Maks=75, SD=9,97) ağırlığında olduğu ve BKİ değeri ortalamasının ise 17,52 (Min=12,67, Maks=27,89, SD=3,14) olduğu hesaplanmıştır. 11–12 yaş grubundaki çocuklar incelendiğinde ise çocukların ortalama 151,81 cm (Min=135, Maks=173, SD=9,33) boyunda ve ortalama 43,98 kg (Min=26, Maks=70, SD=10,24) ağırlığında olduğu ve BKİ değeri ortalamasının ise 18,87 (Min=14,06, Maks=24,99, SD=2,90) olduğu hesaplanmıştır. Dolayısıyla, çalışmanın katılımcılarının “zayıf” fiziksel durum özelliği gösterdiği söylenebilir.

Cinsiyet konusunda, çalışmaların büyük çoğunluğunda erkek çocukların, kız çocuklara göre daha fazla oranda fiziksel aktiviteye katıldıkları (Li, vd, 2006) ve hem toplam fiziksel aktivite düzeylerinin (Sallis, vd, 1999; Loucaides ve Jago, 2008; Goldfield, vd, 2008) hem de OYFA düzeylerinin (Hume, vd, 2009; Nader, vd, 2008) daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışmada sadece bir cinsiyet grubuna odaklanılmamış hem kız hem de erkek öğrencilerin örneklem içinde temsil edilmesi sağlanmıştır. Ancak, sonraki bölümünde anlatılacağı üzere örneklem seçiminin gerektirdiği zorunlu kısıtlıklar nedeniyle, erkek katılımcı oranı daha yüksektir.

Sosyoekonomik durum (SES) ile fiziksel aktivitenin şiddeti (Shi, vd, 2006; Woodfield, vd, 2002) ve fiziksel aktivitenin türü (Kemperman ve Timmermans, 2011; Nader, vd, 2008) arasında bir ilişki olduğu ileri sürülse de bu ilişkinin yönü hakkında çelişkili bulgular mevcuttur. Bu çalışma kapsamında ebeveynin iş ve eğitim bilgisi ile Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) Sosyoekonomik Durum Tablosu kullanılarak, çocuğun bulunduğu ailenin sosyoekonomik durumu (SES) belirlenmiştir. Çalışmaya katılan 9–10 yaş grubundaki çocukların ailelerinin çoğunluğu yüksek (%70), bir kısmı (%30) ise orta SES grubunda iken 11–12 yaş grubundaki çocukların ailelerinin yaklaşık yarısının yüksek (%54) ve diğer yarısının orta (%46) sosyoekonomik düzeye sahip olduğu görülmüştür. Bir başka ifade ile katılımcı çocukların genellikle orta ya da üst sınıf ailelerin mensubu olduğu söylenebilir. TÜİK tarafından kabul edilen sosyoekonomik sınıf grupları dışında, çocukların devam ettiği okulun devlet ya da özel okul olma durumunun da ailelerin sosyo-ekonomik durumu hakkında dolaylı bir bilgi içerdiği düşünülmüştür. Bu konuda ebeveynlerden alınan bilgiye göre; 9–10 yaş grubundaki çocukların %62'si ve 11–12 yaş gruplarındaki çocukların %69'u devlet okulunda diğerleri özel okullarda eğitimlerine devam etmektedir.

Sosyal çevreye ilişkin olarak; çocuğunun fiziksel aktivite yapmasının sağlığı için olumlu olduğunu düşünen ebeveynlerin çocuklarının daha çok organize fiziksel aktivitelere katıldığı (Heitzler, vd, 2006) ve çocuğun aktif bir yaşamı tercih etmesinde etkili olduğu ileri sürülmüştür (Aarts, vd, 2010; Ziviani, vd, 2004). Ebeveynin görüşü kadar, ebeveynin fiziksel aktiviteye katılımının da çocuğun fiziksel aktivite düzeyini olumlu yönde etkilediğine dair bulgular mevcuttur (Sallis, vd, 1999;

Adkins, vd, 2004; Barr-Anderson, vd, 2010; Brockman, vd., 2009; Cleland, vd, 2011; Heitzler, vd, 2006). Bu çalışmalarda ebeveynin çocuğu ile birlikte fiziksel aktiviteye katılmasının hem kız (Adkins, vd, 2004) hem de erkek çocuklarda fiziksel aktivite düzeyini artırdığı ortaya konulmuştur (Crawford, vd, 2010; Brockman, vd, 2009; Sallis, vd, 1999; Biddle, vd, 2005, Cleland, vd, 2011; Dollman, 2002). Ayrıca, ebeveyni ve kendisi aktif ulaşım türellerini tercih eden çocukların, OYFA düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır (Hume, vd, 2009; Ziviani, vd, 2004). Bu çalışma kapsamında ebeveynlere yöneltilen sorular ile çocuğun içinde bulunduğu sosyal çevrenin fiziksel aktiviteyi ne derece teşvik ettiği 4 başlık altında incelenmiştir (detaylı inceleme için bkz. Çetintahra, 2015; Çetintahra ve Çubukçu, 2015b):

1. E-FAD (ebeveynin fiziksel aktivite durumu): Spor ve yürüyüş yapılmasını engelleyecek bir sağlık problemleri olup olmadığına yönelik yargılar “yok” ya da “var” seçeneklerinden biri seçilerek ve haftada en az bir kez olmak üzere 4 haftadan beri düzenli spor ve düzenli yürüyüş yapıp/yapıldığına yönelik yargılar “evet” ya da “hayır” seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir ve tüm bu sorulara bağlı olarak toplam E-FAD skoru hesaplanmıştır;

2. E-FAT (ebeveynin çocuğu fiziksel aktiviteye/sedanter davranışa teşviki): Çocuğun elektronik aletleri kullanıp kullanmama durumu “hiç kullanmıyor” ya da “kullanıyor” seçeneklerinden biri seçilerek, meyve-sebze ve fastfood/kola tarzı yiyecek ve içecekleri tüketim durumu “çok sık tüketir”, “az tüketir” ya da “hiç tüketmez seçeneklerinden biri seçilerek, çocuklarının yanında bir yetişkin olmadan hangi dış mekanlarda zaman geçirmelerine izin verildiği durumu “izin vermem”, “apartman bahçesinde”, “sokakta/görülebilir mesafede”, “mahalle parkında/görülemez mesafede” (seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir ve tüm bu sorulara bağlı olarak toplam E-FAT skoru hesaplanmıştır;

3. E-ÇFA (ebeveynin çocuğuyla fiziksel aktiviteye katılımı): Ebeveynin çocuğuyla beraber spor ve egzersiz amaçlı yürüyüş yapıyor olma durumu “evet” ya da “hayır” seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir ve tüm bu sorulara bağlı olarak toplam E-ÇFA skoru hesaplanmıştır;

4. E-UT (ebeveynin genelde kullandığı ulaşım türü). Ebeveynlerin son bir hafta içinde çocuğuyla beraber konutundan çıkarak bakkala, süpermarkete, pazar/manav alışverişine, giyim mağazasına, kırtasiyeye, restoran/kafeye, kuaför/berbere, sahil yürüyüş yoluna, kapalı spor salonuna, spor aletlerinin bulunduğu açık alanlara, çocuğunun arkadaşlarıyla buluşmaya ve çocuğun okuluna yürüyerek gidip gitmeme durumları “evet” ya da “hayır” seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir ve tüm bu sorulara bağlı olarak toplam E-UT skoru hesaplanmıştır;

Bu çalışma kapsamında sosyal çevrenin fiziksel aktiviteye teşvikine yönelik değerlendirmeler incelendiğinde;

- Biri hariç tüm ebeveynler yürüyüş yapmaya engel bir sağlık probleminin olmadığı,
- Her iki yaş grubunda da ebeveynlerin %60'ı, 4 haftadan beri düzenli yürüyüş ve spor yaptığı,
- Her iki yaş grubunda da çocukların haftada ortalama 4–5 gün ve günde ortalama 2 saat elektronik aletlerle (televizyon, VCD/DVD oynatıcı, video oyun konsolu, tablet/bilgisayar, gibi) vakit geçirdiği,
- Her iki yaş grubunda da çocukların yaklaşık %65–%70'inin meyve ve sebze türü yiyecekleri çok sık tükettiği,
- Her iki yaş grubunda da çocukların yaklaşık %75–%80'inin fastfood ve kola tarzı yiyecek ve içecekleri az tükettiği,
- Her iki yaş grubundaki çocukların ebeveynlerinin yaklaşık %40'ının çocuklarına genellikle sokakta/görülebilir mesafede ya da apartman bahçesinde yanlarında yetişkin olmadan, yaklaşık %15–%20'sinin mahalle parkında/görülemez mesafede vakit geçirmesine izin verdiği,
- Her iki yaş grubunda da çocukların yaklaşık %30–%35'i ebeveyni ile beraber spor ya da egzersiz amaçlı yürüyüş yaptığı,
- 9–10 yaş grubundaki çocukların ebeveynlerinin çoğunun (yaklaşık %75–%95), çocukları ile beraber bakkala, süpermarket alışverişine, okula, giyim mağazalarına ve restoran/kafelere yürüyerek gittiği, ancak 11–12 yaş grubundan daha az oranda ebeveynin (yaklaşık %60), bakkal ya da süpermarket alışverişine çocuğuyla beraber yürüyerek gittiği,

belirtilmiştir (detaylı betimsel istatistiksel analizler için bkz. Çetintahra, 2015).

2.2 Fiziksel Mekânın Özellikleri

Sosyal ve kültürel farklılıklardan bağımsız olarak, her bir çocuğun fiziksel aktivite olanaklarına eşit erişiminin sağlanması için kentsel alanda çocukların aktif olabilecekleri mekânların tasarlanması önemlidir. Ancak aktivite için tasarlanan mekânlar, çocuğun aktivite için tercih ettiği mekânlar olmayabilir.

Kuramsal açıdan incelendiğinde, Gibson'a (1966) göre fiziksel çevre, yalnızca objelerin biçimleri ve bu objelerin mekânla etkileşimi ile değil, herhangi bir davranışın olabilirliği ile de ilişkilidir. Bu noktadan hareketle, bir çocuğun aktivite düzeyinin, mekânın izin verdiği olanaklar ölçüsünde olacağı ileri sürülebilmektedir (Heft, 1988). Mekânın işlevsel özellikleri kişinin ihtiyaçlarına bağlı olarak mekânın sunduğu "olanaklara" yönelik algısını etkiler. Örneğin, fiziksel aktivitede bulunmayı planlayan bir çocuk, mekânda bu işlevin mümkün olup olmadığını algısal olarak değerlendirecektir (ya da çocuk yerine karar vericisi olan ebeveyni böylesi bir algısal değerlendirmede bulunacaktır). Bu değerlendirmeye bağlı olarak çocuk (ya da karar verici ebeveyn), planladığı aktiviteyi yapacak ya da aktiviteden vaz-

gececektir. Dolayısıyla, hem gerçekte olan hem de algılanan mekânsal özellikler çocuğun mekâna yönelik değerlendirmelerini etkileyecek (Evans, 2003), çocuğun aktivite için tercih ettiği mekânlar tasarımcının ya da plançının öngördüğünden farklı olabilecektir.

Ampirik ve teorik çalışmalar, çocuklarda fiziksel aktiviteyi etkileyen farklı mekânsal özelliklerden bahsetmektedir (detaylı literatür taraması için bkz. Çetintahra, 2015; Çetintahra ve Çubukçu, 2014a; Çetintahra ve Çubukçu, 2015a; Çetintahra ve Çubukçu, 2015b). Yapılan çalışmalarda çocukların çoğunlukla konut yakın çevresinde fiziksel aktivite yaptığı (Dunton, vd, 2013; Oreskovic, vd, 2012; Coombes, vd, 2013) ortaya konulduğu gibi çocuk parkı, spor alanları gibi fiziksel aktiviteyi doğrudan desteklemesi beklenen sınırlanmış alanlar yerine konut yakın çevresindeki herhangi bir yerde de fiziksel aktivite yapabildikleri de vurgulanmıştır (Yin, vd, 2013). Buna karşın çocuğun yaşadığı konuta ya da eğitim gördüğü okula yakın mesafedeki çocuk oyun alanlarının (Cooper, vd, 2010a), spor alanlarının (Van Sluijs, vd, 2011; Brodersen, vd, 2005), açık yeşil alanların (Davison ve Lawson, 2006; Coombes, vd, 2013; Dunton, vd, 2013; Oreskovic, vd, 2012; Hume, vd, 2007) ve hatta ticaret alanlarının (Oreskovic, vd, 2012; Hume, vd, 2007) çocukların fiziksel aktivite düzeylerini pozitif yönde etkilediği de ileri sürülmüştür. Mahallede ya da konut okul arasındaki güzergahta bulunan aktif ulaşım olanaklarının (güvenli yaya güzergâhları gibi) çocukları ulaşım amaçlı yürüyüşe teşvik ettiği ve fiziksel aktivite ortalamalarını arttırdığı ileri sürülmektedir (Cooper, vd, 2003; Hume, vd, 2009; Loucaides ve Jago, 2008; Davison, vd, 2008; Southward, vd, 2012). Yeterli trafik düzenlemelerinin var olduğu (Hume, vd, 2009), düşük trafik yoğunluğunun olduğu (Timperio, vd, 2004; Trapp, vd, 2012; Ziviani, vd, 2004); suça maruz kalma korkusunun hissedilmediği (Kemperman ve Timmermans, 2011; Molnar, vd, 2004; Stettler, vd, 2002) ve çöp ve grafitinin daha az olduğu, estetik açıdan değerli olarak algılanan komşuluk biriminde yaşayan çocukların (Mota, vd, 2005; Hume, vd, 2006) dış mekânda daha çok fiziksel aktivitede bulunduğuna dair bulgular da mevcuttur.

Bu çalışmada mekânsal özelliklerin değerlendirilmesi hususunda; ebeveynlerin yaşam çevresine (yaşadığı mahalleye) yönelik dört açıdan yaptıkları değerlendirmeler esas alınmıştır (detaylı açıklamalar için bkz. Çetintahra, 2015; Çetintahra ve Çubukçu, 2015a; Çetintahra ve Çubukçu, 2015b).

1. Destinasyon yoğunluğu ve çeşitliliği: Mahallede çocuklarının evden kolayca yürüyebileceği mesafede "açık", "kapalı" ve "ilgi çekici (yapısal ve doğal)" alanların var olduğuna yönelik yargılar ebeveynler tarafından "katılıyorum", "kararsızım", "katılmıyorum seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir ve tüm bu sorulara bağlı olarak toplam "destinasyon yoğunluğu ve çeşitliliği" skoru hesaplanmıştır.

2. Güvenlik algısı: Mahallenin çocuklar için suça maruz kalma açısından güvenli olduğuna, trafik/yaya güvenliğinin yüksek düzeyde olduğuna yönelik yargılar ebeveynler tarafından “güvenli/katılıyorum”, “ne güvenli ne güvensiz/kararsızım”, “güvensiz/katılmıyorum” ve tüm bu sorulara bağlı olarak toplam “güvenlik algısı” skoru hesaplanmıştır.

3. Estetik değeri: Mahallenin estetik değeri ebeveynler tarafından “estetik açıdan hoştur”, “kararsızım”, “estetik açıdan hoş değildir” seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir, ve bu soruya bağlı olarak toplam “estetik değer” skoru hesaplanmıştır.

4. Aktif Mekan (Aktif Yaşamı Destekleme Düzeyi): Mahallede mekansal özelliklerin yürüyüş yapmaya ve spor yapmaya uygun olduğuna yönelik yargılar ebeveynler tarafından “katılıyorum”, “kararsızım”, “katılmıyorum seçeneklerinden biri seçilerek değerlendirilmiştir ve tüm bu sorulara bağlı olarak toplam “aktif mekan” skoru hesaplanmıştır.

Bu çalışma kapsamında çocuğun içinde bulunduğu mekanın “destinasyon yoğunluğu ve çeşitliliğine”, “güvenliğine”, “estetik değerine”, “aktiviteyi teşvik düzeyine” ilişkin ebeveynler tarafından yapılan değerlendirmeler incelendiğinde:

- 9–10 yaş grubundaki çocukların ebeveynlerinin yaklaşık yarısı çocuğun evden kolayca yürüyebileceği mesafede açık alanların, kapalı alanların ve ilgi çekici alanların bulunduğunu; 11–12 yaş grubundaki çocukların ebeveynlerinin ise yaklaşık %70’i çocuğun evden kolayca yürüyebileceği mesafede açık alanların bulunduğunu ve yaklaşık %25–%35’i kapalı alanlar ya da ilgi çekici alanlar olduğunu,
 - Her iki yaş grubunda da ebeveynlerin çoğu mahallelerinin suça maruz kalma açısından güvenli (yaklaşık %70–%90), ancak trafik açısından güvensiz olduğunu (yaklaşık %70),
 - Her iki yaş grubunda da ebeveynlerin yarısından fazlası (yaklaşık %50–%65) mahallelerinin estetik açıdan hoş olduğunu,
 - Her iki yaş grubundaki çocukların ebeveynlerinin yarısından çoğu mahallelerinin spor yapılamaz (yaklaşık %60) olduğunu,
 - Her iki yaş grubundaki çocukların ebeveynlerinin yarısından çoğu yürünemez (yaklaşık %50–%60) olduğunu,
- belirtmiştir (detaylı betimsel istatistiksel analizler için bkz. Çetintahra, 2015, Çetintahra ve Çubukçu, 2015b)

3. Yöntem

3.1 Çalışmanın Örneklem Seçimi

Çocukların fiziksel aktivite düzeylerini belirlemek için bir aktivite izlem monitörü olan “akselerometre”, söz konusu aktivitelerin gerçekleştiği mekânları belirlemek için ise “Küresel Konumlama Sistemi” (KKS) aygıtları kullanılmıştır. Yapılan ölçümlerin, yeni bir teknoloji olması dolayısıyla toplum tarafın-

dan yeterli düzeyde bilinmemesi, uzun süreli aygıt kullanımı gerektirmesi gibi nedenler, çalışmaya gönüllülük esasıyla katılımı zorunlu kılmıştır. Çalışmanın katılımcılarını belirlemek için İzmir İli içindeki bir özel okulun yönetimi ile görüşülmüş ve spor okulunda basketbol ve yüzme branşlarında eğitim alan 9–12 yaş grubundaki öğrencilerin çalışmaya katılabilecekleri hususunda izin alınmış ve 56 çocuk ve ailesine, çalışma hakkında bilgi verilmiş ancak 52 ebeveyn ve çocuk (11 kız, 41 erkek) çifti çalışmaya katılmayı kabul etmiştir. Bir kız öğrenci, aygıtları kaybetmiştir. 4 erkek öğrenci ise çalışmanın varsayımlarından olan minimum takma süresinin (720 dakika) altında aygıtları kullanmıştır. Bu nedenle 5 katılımcının verisi analizlerden çıkartılmıştır. Dolayısıyla, analizler 47 (10 kız, 37 erkek; 9–10 yaş grubunda 21 öğrenci; 11–12 yaş grubunda 26 öğrenci) katılımcı çocuğun verisi üzerinden yapılmıştır.

Katılımcıların spor eğitimi aldıkları kolej, İzmir İli, Konak ilçesinde konut alanlarının ve önemli ticaret akslarının bulunduğu bir alandır (Şekil 1). Okula özel araçla erişilebildiği gibi, otobüs duraklarına yaklaşık 400 metre, metro durağına yaklaşık 800 metre uzaklıkta olduğundan, toplu taşıma ile de erişim mümkündür.

Çocuğun sürekli ikamet ettiği adres ve okulunun konumu, İzmir Büyükşehir Belediyesi 3 Boyutlu Kent Rehberi’nden bulunarak koordinat verileri elde edilmiş ve haritalandırılmıştır (Şekil 2). Katılımcıların büyük çoğunluğu İzmir Güney kesimindeki ilçelerde yaşamaktadır (%36,1’i Konak, %29,8’i Karabağlar).

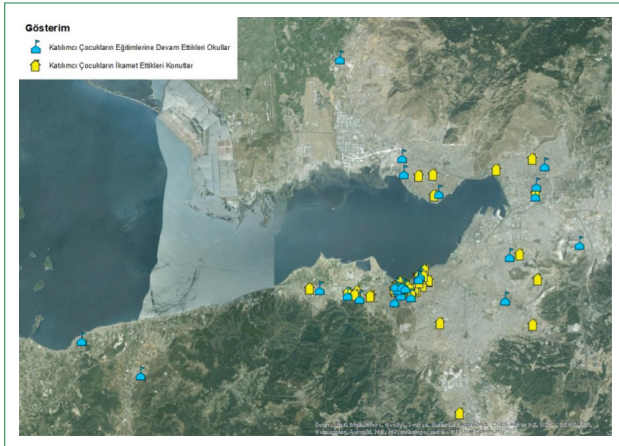
3.2 Çalışma Süreci

Ebeveynlere, öncelikle yaşadıkları mahallenin mekânsal özelliklerini değerlendirebilecekleri bir anket dağıtılmıştır. Söz konusu anketi dolduran ebeveynlere ve çocuklara, akselerometre ve KKS aygıtları hakkında bilgi verilmiştir. Katılımcıya aygıtlar verilmeden önce akselerometre aygıtı, kişisel bir bilgisayara bağlanmış ve çocuğun yaş, kilo ve boy bilgileri girilmiştir. Akselerometre ve KKS aygıtları, çalışmanın yapıldığı ve katılımcıya verildiği tarih ve zamandan başlamak üzere 7 gün boyunca, her 10 saniyede bir veri depolayacak şekilde kalibre edilerek, katılımcı çocuğun beline elastik bir kemer yardımıyla takılmıştır. Katılımcı çocuklardan, uyku, banyo ve diğer su aktiviteleri dışında, 7 gün boyunca aygıtları kesintisiz takmaları istenmiştir. Akselerometre aygıtı kesintisiz 30 gün boyunca veri depolayabilmekteyken KKS aygıtı 40 saat veri depolayabilmektedir. Bu nedenle ebeveynlerden çocuklarının uyuduğu sürede aygıtı, kendilerine verilen bir USB kablosu ile herhangi bir bilgisayara bağlayarak yaklaşık 3 saat süresince şarj etmesi istenmiştir.

Çocukların fiziksel aktivite düzeyini etkileyen faktörlerden birisi olan mevsimsel faktörlerin (Duncan, vd, 2008; Spengler, vd, 2011; Loucaides, vd, 2004; Brodersen, vd, 2005; Oreskovic, vd, 2012) etkisini minimize edebilmek için ölçümlerin, hava

Şekil 1. Çalışmanın katılımcılarının spor eğitimleri aldıkları okulun konumu.

Şekil 2. Çalışmaya katılan tüm çocukların konutları ve okullarının dağılımı.

koşullarının dış mekânda spor ve yürüyüş yapmaya elverişli olduğu Mayıs ve Haziran aylarında yapılması tercih edilmiştir. Ortalama sıcaklık farkının etkisini azaltmak için, ardışık 3 hafta içinde ölçümler tamamlanmıştır (ortalama hava sıcaklığı 29°C).

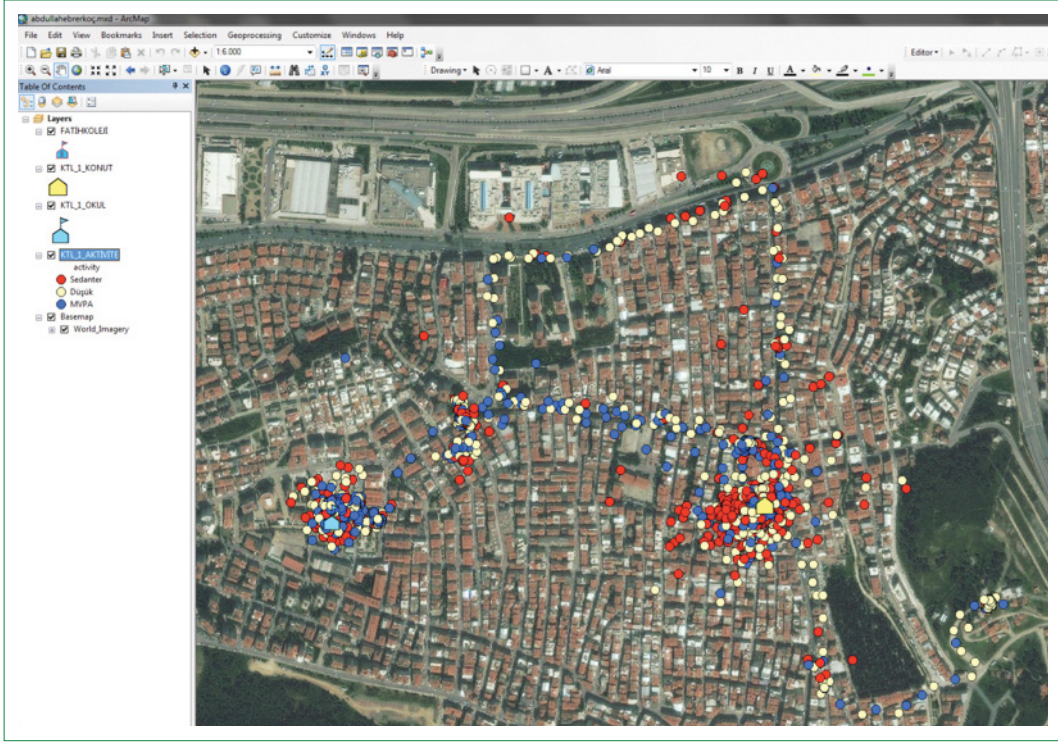
3.3 Akselerometre ile KKS Aygıtları ve Ölçümler

Önceki çalışmalara paralel olarak (Coombes, vd, 2013; Cooper, vd, 2010a; 2010b; Dessing, vd, 2013; Dunton, vd, 2013; Jerrett, vd, 2013; Oreskovic, vd, 2012; Quigg, vd, 2010) aktivitenin ölçümü için ActiGraph firmasının wGT3X-3T aygıtı kullanılmıştır. Aktivitenin konumunun ölçümü içinse kullanıcının aygıtı açması dışında herhangi bir müdahale yapmasına gerek kalmadan veri depolayabilen QStarz firmasının BT-Q1000XT Travel Recorder modeli kullanılmıştır (detaylı açıklama için bkz. Çetintahra ve Çubukçu, 2014b). Söz konusu iki aygıt da

tarih ve zaman bağlamında veri depolayabildiğinden iki farklı kaynaktan gelen veriler tarih ve zaman bağlamında eşleştirilebilmektedir.

Akselerometre ve KKS aygıtlarından 10 saniyede bir toplanan verilerinin eşleştirilebilmesi için öncelikle KKS aygıtının topladığı veri, QStarz firmasının QTravel yazılımı ayrıcalığıyla kişisel bir bilgisayara aktarılmış ve “.csv” formatında kaydedilmiştir. Daha sonra ActiLife yazılımının “KKS Bağdaştırıcısı” (GPS Correlator) hesaplaması kullanılarak, akselerometre verisinin KKS verisi ile eşleştirilmesi gerçekleştirilmiş ve böylece (1) Microsoft Excel programında görüntülenebilen “.csv” uzantılı bir dosya ile (2) Google Earth, Yandex Haritalar, İzmir 3 Boyutlu Kent Rehberi gibi uydu fotoğrafı görüntüleme yazılımlarında izlenebilen “.kmz” uzantılı dosyaların üretilmesi mümkün olmuştur (tarih ve zaman verisi olmayan ya da iki farklı veride eşdeğer tarih ve zaman bilgisini içermeyen veri grubu, söz konusu yazılım aracılığıyla eşleşmiş veriden elenebilmektedir). Her çocuk için ayrı ayrı elde edilen eşleşmiş veride fiziksel aktivite durumu dışında tarih, zaman, enlem, boylam, yükseklik, hız (km/saat) bilgileri bulunmaktadır.

Eşleşmiş veride, analizlere başlamadan önce birtakım varsayımlarda bulunulmuştur. Benzer çalışmalarda, akselerometre ve KKS eşleşmiş verisinde, 60 dakika ve üzerinde aktivite sayısı “0” olan verinin elendiği görülmektedir ya da KKS verisinin alınmadığı zaman aralıklarında (yüksek ve/veya yoğun yapıların yakınında, yoğun ağaçlık alanlarda KKS aygıtı uyduya bağlanamamakta ve konum verisi depolayamamaktadır) çocuğun iç mekânda olduğu varsayılmaktadır (Quigg, vd, 2010; Almanza, vd, 2012; Cooper, vd, 2010a; Wheeler, vd, 2010; Tropped, vd, 2010; Lachowycz, vd, 2012). KKS verisinin olmadığı zaman

Şekil 3. Örnek bir katılımcının haritası üzerinden eşleşmiş verinin ArcGIS programına aktarılması.

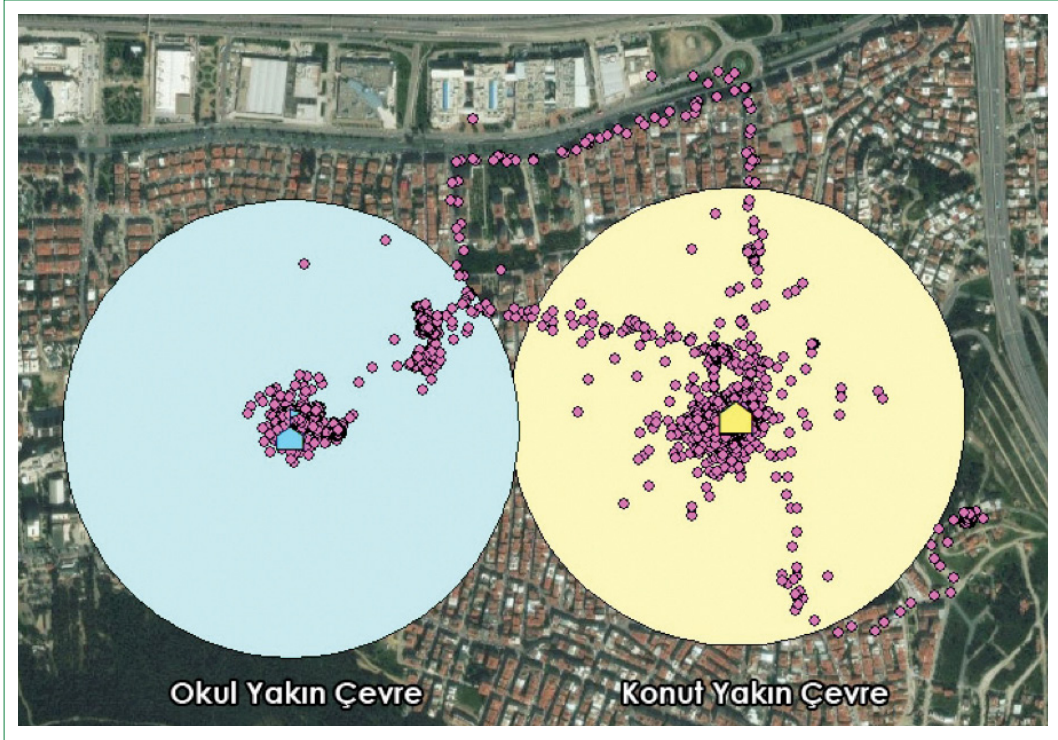
aralıkları eşleşmiş veriden çıkartıldığında, çocuğun aktivitesini dış mekânda gerçekleştirdiği kabul edilmektedir (Cooper, vd, 2010a). Bu çalışmada da konum bilgisi olmayan veri, analizlere dahil edilmemiştir. Çalışmalarda kullanılan bir başka varsayım ise, çocuğun dış mekânda gerçekleştirdiği orta-yüksek şiddetteki fiziksel aktivite düzeylerini belirlemek için kullanılan yürüyüş hızıdır. Bu çalışmanın örneklem grubunun yaş aralığındaki çocukların 2,5 km/saat ve 5,4 km/saat arasında bir hızda yürüdüğü ileri sürülmektedir (Duncan, vd, 2007). Dolayısıyla eşleşmiş verideki hız bilgisi üzerinden, 5,4 km/saat hızın üzerindeki hızlar motorlu ulaşım araçları ile yapılan ulaşım türeleri olarak varsayılmış ve eşleşmiş veriden elenmiştir.

Çocukların aygıtları takmadığı süreler ya da takmadığı halde veri toplanmasından kaynaklı veri hatalarının elenebilmesi için (ActiGraph, 2012), Choi (2011) algoritması kullanılmıştır. Buna göre çocukların minimum 1 gün ve minimum 1 gün içinde 720 dakikalık (12 saat x 60 dakika) akselerometre verisinin olması beklenmiştir. Dolayısıyla analizler, minimum 720 dakikalık fiziksel aktivite verisi olan, dış mekânda yapılmış ve motorsuz ulaşım türelerini kapsayan bir ham veri üzerinden gerçekleştirilmiştir.

3.4 Farklı Mekânlarda Gerçekleştirilen OYFA Düzeylerinin Belirlenmesi

Akselerometre ve KKS aygıtlarının eşleşmiş verisi, Coğrafi Bilgi Sistemleri tabanlı bir program olan ArcGIS 10.0 progra-

mına aktarılmış ve uydu fotoğrafı altlığı kullanılarak mekansal analizlerin temeli olan aktivite haritaları hazırlanmıştır (detaylı bilgi için bkz. Çetintahra ve Çubukçu, 2014b). Şekil 3, her bir çocuk için ayrı olmak koşuluyla ArcGIS programına eşleşmiş verinin aktarılmasını göstermektedir (mavi noktalar OYFA'yı, sarı noktalar düşük şiddette fiziksel aktiviteyi ve kırmızı noktalar sedanter durumu temsil etmektedir). Her bir çocuğun konutu ve okulu merkez alınarak 400 metrelik yarıçaplar çizilmiş ve çocukların okul ve konut yakın çevreleri bölgeleştirilmiştir (Şekil 4). Ardından her bir aktivite noktası tek tek incelenerek, aktivite noktalarının konumları sınıflandırılmıştır. Katılımcı çocukların aktivite noktalarının öncelikle "tüm kentsel alandaki" dağılımı incelenmiştir (Şekil 5). Buna göre çocukların fiziksel aktivite noktaları (1) konut ve okul yakın çevresindeki (400 metre yarıçaplar içine düşen), (2) açık yeşil alanlar, (3) sokaklar, (4) kapalı spor salonları, (5) alışveriş merkezleri, (6) çocuğun okulu dışındaki bir okulun bahçesi ve (7) konut dışındaki yapılar olarak ayrıştırılmıştır. Yapılan analizler sonucu tüm yaş gruplarındaki çocukların OYFA için tercih ettikleri alanların büyük çoğunluğunun, konut ya da okul yakın çevresinde (%80,3) olduğu; bu alanların dışında kalan kapalı spor salonu (%7,1), sokaklar (%6,3), açık yeşil alanlar (%3,3), konut dışındaki yapılar (%2,4), başka bir okulun bahçesi (%0,4) ve alışveriş merkezi (%0,2) gibi alanların ise nadiren tercih edildiği anlaşılmıştır. Dolayısıyla, bu çalışmada konut ve okul yakın çevresindeki alanların daha detaylı olarak incelenmesi gerekli görülmüş ve konut/okul yakın çevresindeki alanlar için alt sınıflar oluşturulmuştur; (1 ve 2) konut ya da okul yakın çevresindeki

Şekil 4. Örnek bir katılımcının haritası üzerinden, katılımcı çocukların konut ve okul yakın çevrelerinin belirlenmesi.

“açık alanlar”, (3 ve 4) konut ya da okul yakın çevresindeki “sokaklar”, (5 ve 6) konut ya da okul yakın çevresindeki açık yeşil alanlar, (7) çocuğun eğitim aldığı okulun bahçesi ve (8) başka bir okulun bahçesindeki şeklindedir (Şekil 6). Böylece katılımcı çocukların, konut ve okul yakın çevresindeki hangi mekânlarda OYFA gerçekleştirdikleri irdelenebilmiştir.

4. İstatiksel Bulgular

4.1 Çocukların Fiziksel Aktivitelerinin Düzeyi ve Konumu

Katılımcı çocukların fiziksel aktivite düzeyleri, Freedson (2005) algoritması kullanılarak belirlenmiştir (bkz. Çetintahra ve Çubukçu, 2015b). Buna göre, 9–10 yaş grubundaki çocukların (Ort=4,81 MET, Min=4,23, Maks=6,53, SD=0,48), 11–12 yaş grubundaki çocuklara (Ort=4,69 MET, Min=4,14, Maks=5,40, SD=0,35) oranla daha yüksek değerlerde fiziksel aktivite düzeyleri olduğu görülmektedir. Çocukların aktivite düzeylerinin hafta içi ve hafta sonu değişimi incelendiğinde 9–10 yaş grubunun hafta içi yaptığı OYFA düzeylerinin (Ort=4,58 MET, Min=1,56, Maks=5,33, SD=0,82), hafta sonu yaptığı OYFA düzeylerinden (Ort=4,95 MET, Min=3,94, Maks=10,74, SD=1,52) daha düşük olduğu görülmüştür ($t=-12,676$; $df=62666$; $p=0,000$). Benzer şekilde 11–12 yaş grubundaki çocukların hafta içi yaptığı OYFA düzeylerinin (Ort=4,56 MET, Min=4,22, Maks=5,41, SD=0,30), hafta sonu yaptığı OYFA düzeylerinden (Ort=4,87 MET, Min=4,16, Maks=7,73, SD=0,99) daha düşük

olduğu bulunmuştur ($t=-3,044$; $df=63407$; $p=0,002$). Özetle, hem hafta içi hem de hafta sonu günlerde 9–10 yaş grubu, 11–12 yaş grubundaki çocuklara oranla daha yüksek OYFA değerlerine sahiptir ve her iki yaş grubunda da OYFA değerleri hafta sonu günlerde artmaktadır. Sadece dış mekânda yapılan aktivitelere odaklanıldığında da 9–10 yaş grubundaki çocukların dış mekânda gerçekleştirdikleri OYFA düzeylerinin, 11–12 yaş grubundaki çocuklardan daha fazla oranda olduğu görülmüştür ($t=14,442$; $df=41402$; $p=0,000$).

Tablo 1, katılımcı çocukların konut ve okul yakın çevresinde gerçekleştirdikleri OYFA'nın (bir başka ifade ile aktif olarak geçirdikleri sürenin) farklı mekânlara göre yüzdesel dağılımını göstermektedir. Buna göre her iki yaş grubunda da toplam OYFA'nın çoğunun konut yakın çevresi yerine okul yakın çevresinde olduğu görülmüştür (Tablo 1). Okul yakın çevresi içinde yapılan aktivite bütünü içinde okul bahçesinde gerçekleştirilen aktivite oranı, diğer alanlardaki (açık alanlar, açık yeşil alanlar ve okul çevresindeki sokaklar) aktivite oranından daha yüksektir. Konut yakın çevresi içinde yapılan aktivite bütünü içinde ise sokaklar ve açık alanlarda gerçekleştirilen OYFA oranı açık yeşil alanlara göre daha yüksektir.

Tablo 2, katılımcı çocukların konut ve okul yakın çevresinde gerçekleştirdikleri OYFA şiddetlerinin MET birim üzerinden dağılımını göstermektedir. Buna göre 9–10 yaş grubundaki çocukların konut yakın çevresindeki yeşil alanlardaki OYFA değerlerinin diğer alanlara göre çok daha yüksek olduğu oku-

Şekil 5. Örnek bir katılımcının haritası üzerinden, katılımcı çocukların tüm kentsel mekândaki aktivite noktalarının sınıflandırılması.

nabilmektedir. Aynı fark 11–12 yaş grubundaki çocuklar için gözlemlenmemiştir.

Tablo 1 (farklı mekânlarda OYFA için harcanan zamanın değişimi) ve Tablo 2'de (farklı mekânlarda aktivite şiddetinin değişimi) izlenen değerler, çocukların OYFA'yı gerçekleştirmek için daha sık buldukları mekânların, daha yüksek oranda OYFA gerçekleştirdikleri mekânlardan farklı olduğunu göstermektedir. 9–10 yaş grubundaki çocuklar daha çok okul bahçesinde vakit geçirirken, en yüksek OYFA değerini, konut yakın çevresindeki açık yeşil alanlarda sağlamaktadır. Diğer taraftan, konut yakın çevresindeki açık yeşil alanlarda zamansal olarak daha az buldukları da görülmektedir. Bu sonuçların, çocukların okul yakın çevresindeki kentsel mekândan ve konut ya-

kın çevresindeki yeşil alanlardan yeterince yararlanamadığına işaret ettiği düşünülmektedir. Güvenlik problemleri nedeniyle çocuklar okul yakın çevrelerinde bulunan kentsel dokuyu deneyimlemekten kaçınıyor olabilirler. Benzer şekilde konut yakın çevresindeki yeşil alanlar çocukları en çok aktiviteye teşvik edebilecek alanlar olduğu halde (sokaklara kıyasla), çocukların konut yakın çevresinde en az yeşil alanlarda, daha çok da sokaklarda zaman geçirmektedir. Konut yakın çevresindeki yeşil alanlar yerine sokaklarda zaman geçirilmesinin nedeni yeşil alanların günümüzde amacı dışında kullanılmaları nedeniyle oluşan güvenlik sorunları olabilir. Hatırlanmalıdır ki, bu çalışmanın temel hedefi konut ve okul yakın çevresinde aktivite için en çok zaman geçirilen ve en yüksek aktivite düzeyine ulaşılan mekânların ayrıştırılmasıdır. Kuşkusuz, hangi mekanın

Şekil 6. Örnek bir katılımcının haritası üzerinden, çocukların konut ve okul yakın çevresindeki fiziksel aktivite noktalarının sınıflandırılması.

neden daha çok tercih edildiğine yönelik yukarıdaki açıklamalar gibi bir takım spekülatif varsayımlarda bulunulabilir. Ancak burada belirtmek gerekir ki, elde edilen sonuçların nedenleri aslında bundan sonra gerçekleştirilecek çalışmaların araştırma sorularını oluşturabilecek niteliktedir ve mutlaka katılımcılar ile hangi aktiviteyi neden ve nerede yaptığına yönelik anketlerin yapılmasını gerektirir.

4.2 Farklı Mekânlarda Gerçekleştirilen OYFA ile Bireysel, Mekânsal ve Sosyal Çevrenin Özellikleri Arasındaki İlişki

Farklı mekanlarda gerçekleştirilen OYFA'nın yaşam çevresindeki (1) destinasyon yoğunluğu ve çeşitliliği, (2) güvenlik ve (3)

estetik algısı ve (4) fiziksel aktiviteyi teşvik düzeyine yönelik genel değerlendirmelerden ne şekilde etkilendiği incelendiğinde; destinasyon yoğunluğu ve çeşitliliği skoru arttıkça, çocukların konut ($r=0,483$; $p=0,012$) ve okul yakın çevresindeki ($r=0,406$; $p=0,061$) OYFA düzeylerinin de arttığı görülmüştür. Ancak, benzer istatistiksel ilişkiler diğer mekânsal özellikler ile kanıtlanamamıştır.

Farklı mekânlarda gerçekleştirilen OYFA ile (1) BKİ değerleri, (2) yaş, (3) cinsiyet, (4) çocuğun eğitimine devam ettiği okulun özel ya da devlet okulu olması, (5) sosyoekonomik statü (SES) ile ilişkisine bakıldığında, BKİ değeri düşük olan çocukların, okul yakın çevresindeki açık alanlarda ($r=-0,501$; $p=0,013$) ve eğitimine devam ettiği okulun bahçesinde ($r=-0,423$; $p=0,004$)

Tablo 1. Katılımcıların konut ve okul yakın çevresinde OYFA için geçirdikleri zamanın oranları

Aktivite mekânları	9-10 yaş grubu (%)	11-12 yaş grubu (%)
Okul yakın çevresi		
Okul bahçesi	27,8	44,2
Açık alanlar	15,6	4,1
Sokaklar	11,6	10,8
Yeşil alanlar	3,2	3,0
Kapalı spor salonu	–	0,2
Konut yakın çevresi		
Açık alanlar	16,9	12,9
Sokaklar	17,1	17,2
Yeşil alanlar	6,5	5,8
Kapalı spor salonu	–	0,05
Başka bir okulun bahçesi	1,3	1,75

OYFA: Orta-yüksek şiddette fiziksel aktivite.

gerçekleştirdiği OYFA düzeylerinin daha fazla olduğu; 9–10 yaş grubundaki çocukların konut ($t=2,772$; $df=36$; $p=0,009$) ve okul ($t=1,934$; $df=22$; $p=0,066$) yakın çevresindeki açık alanlarda, konut yakın çevresindeki sokaklarda ($t=1,943$; $df=41$; $p=0,059$) ve açık yeşil alanlarda ($t=2,001$; $df=24$; $p=0,057$), 11–12 yaş grubundaki çocuklara göre daha fazla OYFA yaptıklarını göstermektedir. Devlet okulunda eğitimlerine devam eden çocukların, özel okulda eğitimlerine devam eden çocuklara göre konut yakın çevresinde OYFA düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür ($t=-2,425$; $df=41$; $p=0,020$). Kız ve erkek katılımcı sayılarındaki sınırlılık nedeniyle farklı mekânlarda gerçekleştirilen OYFA düzeyinin cinsiyete göre nasıl farklılaştığını incelemek mümkün olmamıştır ve SES değişkeni ile çocukların farklı mekânlardaki fiziksel aktivite düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Farklı mekânlarda gerçekleştirilen OYFA ile sosyal çevre özellikleri incelendiğinde, ebeveynin fiziksel aktivite durumunun (E-FAD) ya da çocuğuyla birlikte fiziksel aktiviteye katılımının (E-ÇFA), çocuğun farklı mekânlarda gerçekleştirdiği OYFA düzeyini etkilediğine ilişkin bir bulgu elde edilememiştir. Ancak,

Tablo 2. Katılımcıların konut ve okul yakın çevresindeki OYFA MET değerleri

Aktivite mekânları	Ortalama	Maksimum	Std. sapma
9–10 yaş grubu			
Konut yakın çevresindeki			
Açık yeşil alanlar	7,41 MET	44,01	7,30
Sokaklar	4,74 MET	12,61	1,49
Açık alanlar	4,64 MET	12,05	1,51
Okul yakın çevresindeki			
Açık yeşil alanlar	5,36 MET	22,67	2,74
Sokaklar	4,82 MET	12,61	1,50
Açık alanlar	4,64 MET	12,05	1,51
Çocuğun eğitimine devam ettiği okulun bahçesi	5,01 MET	29,50	1,87
Çocuğun eğitimine devam ettiği okul dışındaki bir okulun bahçesi	4,64 MET	10,99	1,49
11–12 yaş grubu			
Konut yakın çevresindeki			
Sokaklar	4,54 MET	12,83	1,43
Açık yeşil alanlar	4,48 MET	10,21	1,36
Açık alanlar	4,38 MET	11,63	1,32
Okul yakın çevresindeki			
Sokaklar	4,64 MET	15,55	1,41
Açık yeşil alanlar	4,60 MET	17,50	1,97
Açık alanlar	4,27 MET	11,63	1,25
Çocuğun eğitimine devam ettiği okul dışındaki bir okulun bahçesi	5,29 MET	13,52	1,97
Çocuğun eğitimine devam ettiği okulun bahçesi	4,84 MET	19,52	1,67

MET: Metabolik Eşdeğer; Std.: Standart.

ebeveynin çocuğu fiziksel aktiviteye teşviki arttıkça (E-FAT), çocuğun okul ($r=-0,400$; $p=0,065$) ve konut ($r=-0,384$; $p=0,053$) yakın çevresinde gerçekleştirdiği OYFA düzeyinin azaldığı görülmüştür. Ebeveynin çocuğu ile beraber yürüyerek ulaşmayı tercih ettiği destinasyon sayısının arttıkça (E-UT), konut yakın çevresindeki OYFA düzeyi de artmıştır ($r=0,508$; $p=0,008$).

Özetle, bu sonuçlar destinasyon çeşitliliği açısından zengin konut alanlarında yaşayan çocukların aktivite düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermekte, çocukların toplam aktivitesi içinde ulaşım amaçları yürüyüşlerin en az rekreasyon ve spor amaçlı hareket kadar önemli olduğuna işaret etmektedir. Bu durum kentlerin ve komşuluk birimlerinin çocuklar için yaşanabilir ve yürünebilir olarak tasarlanmasının önemini vurgulamaktadır. Burada belirtmek gerekir ki, her ne kadar çocukların hareketlerini ulaşım ve spor amaçlı yürüyüşler olarak ayırt etmek bu çalışmanın kapsamı dışında kalsa da, elde edilen bu bulgu bundan sonraki araştırmaları yönlendirebilecek niteliktedir. Sonraki araştırmalarda çocukların hangi tür mekânlarda hangi aktiviteleri yaptıklarının yolculuk günlüğü benzeri anketler ile elde edilmesi önemlidir.

5. Değerlendirme ve Sonuç

Hareketsizlik, küresel ölçekte bir yaşam biçimine dönüşmüş ve obezite ve fazla kiloluğu tetiklemiştir. Özellikle çocuklarda obezite, yetişkinlik döneminde de devam edebilecek sağlık problemlerine neden olduğundan (Stettler, vd, 2002; Ebbeling, vd, 2002) Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından bu yüzyılın küresel ölçekte en önemli halk sağlığı sorunlarından birisi olarak kabul edilmiştir (WHO, 2014a). Sağlık literatüründe, çocukların ne düzeyde ve hangi mekânlarda fiziksel aktivite yaptıklarına dair çalışmalar bulunuyor olsa da, mekân düzenleme disiplinlerinde, çocukların fiziksel aktivite yapmalarını teşvik edecek ve/veya fiziksel aktivite düzeylerini arttıracak fiziksel çevre özelliklerinin neler olduğu henüz yeni tartışılmaktadır ve bulgular net değildir. Bu çalışmada, çocukların konut ve okul yakın çevresindeki farklı mekânlardaki fiziksel aktivite düzeyleri karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın sonuçlarına göre, BKİ değeri daha düşük olan çocukların okul yakın çevresindeki açık alanlarda ve okul bahçesinde daha fazla düzeyde OYFA yaptıkları; daha küçük yaşta çocukların (9–10 yaş grubu) konut ve okul yakın çevresindeki açık alanlarda, konut yakın çevresindeki sokaklar ve açık yeşil alanlarda daha yüksek düzeyde OYFA yaptıkları; devlet okulunda eğitim alan çocukların, özel okullarda eğitim alan çocuklara göre konut yakın çevresindeki sokaklarda daha yüksek düzeyde OYFA gerçekleştirdikleri görülmüştür. Ebeveyni ile birlikte mahallesindeki birçok destinasyona yürüyerek ulaşan çocukların konut yakın çevresindeki açık yeşil alanlarda daha yüksek OYFA düzeylerine sahip olduğu da tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar, konut yakın çevresinde yürünebilir mesafede konumlandırılacak farklı destinasyonların ve özellikle açık yeşil alanların yürüyüşü teşvik edeceği ve çocuğun fiziksel aktivite düzeyini olumlu etkileyeceğine dair ipuçları barındırmaktadır.

Genel kanı ve literatür bulgularının aksine, çocuğunu fiziksel aktiviteye teşvik eden ebeveynlerin çocuklarının dış mekânda (konut ve okul yakın çevresindeki yeşil alanlarda) gerçekleştirdikleri OYFA düzeylerinin daha az olduğu görülmüştür. Bu sonuç, ebeveynlerin çocuklarını fiziksel aktiviteye teşvik ederken, dış mekânları tercih etmediğini, daha çok spor kurslarına ya da kapalı alanlarda fiziksel aktiviteye yönlendirdiğine dair ipuçları içermektedir. Ancak hatırlanmalıdır ki, çalışmanın katılımcılarının tümü özel bir eğitim kurumunda spor eğitimi almaktadır ve dolayısıyla katılımcı çocuklar, aileleri tarafından genellikle kapalı alanlarda gerçekleştirilen kurslara yönlendirilmektedir. Ancak, bu çalışmada ailelerinin çocuklarını açık park ya da spor alanlarında fiziksel aktiviteye ne derece yönlendirdikleri hakkında bir bilgi aranmamış ve elde edilmemiştir. Bu nedenle burada, fiziksel aktiviteye teşvik edilmenin dış mekânda gerçekleştirilen aktivite düzeyini ne şekilde etkilediğine ilişkin bulguların genellenmesi için, bundan sonra yapılacak çalışmalarda aktivite tercihleri değişen farklı katılımcı grupları ile tekrar ölçüm yapılmasının gerekliliğinin altı çizilmelidir.

Mahallesinin destinasyonlar açısından yoğun olduğunu düşünen ebeveynlerin çocuklarının, konut ve okul yakın çevresindeki açık yeşil alanlarda gerçekleştirdikleri OYFA düzeyleri daha fazladır. Ancak diğer mekânsal değerlendirmelerin (estetik, güvenlik gibi) farklı mekânlarda gerçekleştirilen OYFA düzeyindeki etkisi bu çalışma ile kanıtlanamamıştır. Bunun nedeni, ebeveynlerin sadece mahallelerini değerlendirmiş olmaları, ancak çocukların aktivitelerini mahalle dışında da gerçekleştiriyor olmaları (örneğin okul yakın çevresi gibi) olabilir. Bundan sonraki çalışmalarda, mekânsal değerlendirmelerin mahalle bazında değil, aktivitenin gerçekleştiği mekâna yönelik olması önemlidir. Fiziksel çevreye yönelik değerlendirmelerin yalnızca ebeveynlerden değil, fiziksel aktiviteyi gerçekleştiren çocuklardan da elde edilmesi sonuçları etkileyebilir. Ayrıca, algısal değerlendirmelere ilişkin bulguların genelleştirilebilmesi için ileriki çalışmalarda örneklem büyüklüğünün artırılması da önemli olacaktır.

Özetle, bu çalışmadan elde edilen bulgular, çocukların OYFA için konut yakın çevresindeki sokakları ve açık alanları, eğitime devam ettiği okulun bahçesini tercih ettiklerini göstermektedir. Bu bulgu, Corder ve arkadaşlarının (2011) sonuçları ile paraleldir. Anılan çalışmada da çocukların çoğunlukla konut yakın çevresinde ve açık yeşil alanlarda aktivite yaptıkları belirlenmiştir (Corder, vd, 2011). Bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular ise Corder'in bulgularını kısmen desteklemektedir. Konut yakın çevresindeki yeşil alanlarda özellikle 9–10

yaş grubundaki çocukların OYFA düzeyi diğer alanlara kıyasla çok daha yüksek olurken, çocuklar OYFA'da buldukları zamanın pek azını bu alanlarda geçirmektedir. Bu durum konut yakın çevresindeki yeşil alanların kalitesinin ve güvenliğinin, ülkemiz kentlerinde tekrar gözden geçirilmesinin önemine işaret etmektedir. Ayrıca sonuçlar, okul yakın çevresinin, konut yakın çevresi kadar çok deneyimlenemediğini, çocukların OYFA'sının pek azının okul sınırlarının dışında gerçekleştiğini göstermektedir. Gün içinde okulda geçirilen zamanın oranı düşünüldüğünde bu sonuç şaşırtıcı değildir ancak, bu sonuç okul bahçelerinin tasarımının dikkatle ele alınmasına işaret ettiği gibi, çocukların konut okul arasında yürüyüşe teşvik edecek mekânsal müdahalelerinde neler olduğunun irdelenmesi gerekliliğinin altını çizmektedir. Çocukların aktivite alanının, konut yakın çevresinden okul yakın çevresine genişletilmesi, bu alanlarda fiziksel aktiviteyi teşvik edecek mekânsal iyileştirmelerin yapılması önemlidir. Elde edilen sonuçların netleştirilebilmesi ve çelişkilerin giderilebilmesi için, çocukları aktiviteye teşvik eden mekânsal özelliklerin belirlenmesi ve konut ve okul yakın çevresinde bu özelliklerin anketler ve gözlemler yoluyla değerlendirilmesi gereklidir.

Bu çalışmanın bir doktora tezinden üretiliyor ve bilimsel araştırma projesi olarak destekleniyor olması, çalışmanın belli bir sürede tamamlanmasını gerektirmiştir. Ayrıca çalışmanın ampirik temelli yöntem kurgusu, her ampirik çalışmada kaçınılmaz olan bir takım eksiklikleri içermesine neden olmuştur. Bu eksiklikler ve bu eksikliklerin sonraki çalışmalarda nasıl geliştirilebileceği aşağıda maddeler halinde listelenmiştir:

(1) Örneklem büyüklüğünün düşük olması ve örneklemde yaş ve cinsiyet farklılıklarının olması: Her ne kadar örneklem büyüklüğü, önceki benzer çalışmalarla örtüşse de (Yin, vd, 2013; Oreskovic, vd, 2012; Dessing, vd, 2013) kız ve erkek katılımcı oranlarının dengesizliği çalışmada bazı analizlerin yapılmasını engellemiştir, bundan sonra yapılacak benzer çalışmalarda da örneklem büyüklüğünün ve kız katılımcı oranının artırılması yararlı olacaktır,

(2) Daha kapsamlı ve mekânsal istatistik analizlerinin yapılabileceği bir Coğrafi Bilgi Sistemleri altlığının elde edilememesi: Çalışma kapsamında finansal destek alınmadığından elde edilemeyen bu veri mikro ölçekte bazı mekânsal analizlerin yapılmasını engellemiştir, bundan sonra yapılacak çalışmalarda söz konusu verinin elde edilmesi ile aktivitenin düşük ve yüksek olduğu mekânlarda nesnel özelliklerin nasıl farklılaştığının irdelenmesi mümkün olacaktır.

(3) Çalışmada kullanılan aygıtlardan kaynaklanabilecek veri hatalarını barındırması: KKS aygıtının kapalı mekânlarda uyduya bağlanamaması gibi aygıtların kendinden ve katılımcıların aygıtları takma sürelerinden kaynaklanabilecek hataların minimuma indirilmesi için geliştirilen yeni algoritmalar kullanılabilir.

Yöntemsel eksikliklerine rağmen, bu çalışmanın sonuçlarında, çocukların aktivite mekânları için seçtikleri fiziksel çevrelere dair ipuçları bulunmaktadır. Özellikle, konut ve okul yakın çevresindeki alanlara dair alınacak kentsel kararların, çocukların fiziksel aktivite düzeylerinde etkili olacağı ileri sürülebilir. Ayrıca sonuçların, okul bahçesinin de çocukların günlük aktivitesinde önemli bir rolüne işaret etmesi, mimarlığın konusu dahilinde olan bina tasarımı dışında, kentsel tasarımın konusu dahilinde olan okul yakın çevresinin, mesafe, nitelik ve yaya olanakları gibi faktörler açısından da ele alınması ve karar ve tasarım mekanizmalarının oluşturulması gerekliliğini göstermektedir. Bu çalışma, mevcut durumun tespitinde kullanılacak yenilikçi ve nesnel yöntemlere odaklanmaktadır. Söz konusu yöntem ile çocukların aktivitelerinin gerçekleştiği mekanlar belirlenebileceği gibi, çocukların yürüyüş ve güzergah tercihleri de belirlenebilecektir (Çetintahra ve Çubukçu, 2018). İleriki çalışmalar bu yöntemleri geliştirerek, mevcut problemlere çözüm üretebilecek tasarımlar geliştirmesine katkı sağlayabilecek, fiziksel aktivitenin destekleneceği mekanların yaratılmasında, yerel yönetimlere ve mekan düzenleyici uzmanlara/karar vericilere önemli yol göstericiler olacaktır. Sonuç olarak bu çalışma, kullanılan yenilikçi yöntem ve sonuçları açısından, kentsel tasarım literatürü için önemlidir.

Teşekkür

Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kentsel Tasarım Doktora Programı kapsamında hazırlanan "Kentsel Alanda Fiziksel Çevrenin Çocukların Fiziksel Aktivitesini Üzerindeki Etkisi" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir. Söz konusu doktora tezi, DEÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nce 2012.KB.FEN.090 numaralı proje kapsamında finanse edilmiş ve 08.05.2014 tarih, 1488-GOA protokol numarası, 2014/18-23 karar numarası ile DEÜ Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu tarafından da onaylanmıştır. Anılan projenin yenilikçi yöntemi "A New Approach to Identify the Location and Intensity of Physical Activity in Urban Areas: The Use of Accelerometer and Global Positioning Systems Data" başlıklı bildiri; çocukların fiziksel aktivitesini etkileyen mekânsal özelliklere ilişkin literatür taraması "Bir Kentli Hakkı Olarak Sağlık: Çocuklarda Fiziksel Aktiviteyi Teşvik Eden Mekansal Özellikler" başlıklı bildiri; fiziksel çevrenin algılanan özellikleri ve sosyal çevrenin fiziksel aktiviteyi teşvikine ilişkin değişkenler ile çocukların fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişki "Do Parent's Evaluations of Physical Environment Influence Childhood Obesity and Children's Physical Activity?" başlıklı bildiri tartışmaya açılmış; fiziksel çevrenin ebeveynler tarafından algılanan özellikleri ile çocukların konut yakın çevresinde gerçekleştirdikleri düşük ve orta-yüksek şiddetli fiziksel aktivite düzeyleri arasındaki ilişkiye dair sonuçlar "Ebeveynlerin Fiziksel Çevreye Yönelik Algısının Çocukların Fiziksel Aktivite Düzeylerine Etkisi" başlıklı makalede yayınlanmış ve çocukların yürüyüş güzergâhlarının

izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin bir yöntem önerisi ise “Çocuklar Okula Yürüyerek Gidebilir mi? Okul ve Konut Arasında Yürüyüş için Tercih Edilen Güzergahların Mekansal Özellikleri: Yenilikçi Bir Yöntem” başlıklı makalede tartışılmıştır. Bu makalede ise farklı mekanlarda çocukların orta-yüksek şiddetteki fiziksel aktivitesinin nasıl değiştiğine odaklanılmıştır, bu nedenle bu makale daha önce yayınlanan çalışmalardan farklıdır.

KAYNAKLAR

- Aarts, M., Wendel-Vos, W., Van Oers, H., van der Goor, I. ve Schuit, A. (2010). Environmental determinants of outdoor play in children: A large-scale cross sectional study. *American Journal of Preventive Medicine*, 39 (3), 212-219.
- ActiGraph. (2012). What is the difference between the Wear Time Validation algorithms? 27 Kasım 2014, <https://help.theactigraph.com/entries/21704527>.
- Adkins, S., Sherwood, N., Story, M. ve Davis, M. (2004). Physical activity among African-American girls: The role of parents and the home environment. *Obesity Research*, 12 (9), 38-45.
- Ainsworth, B., Haskell, W., Whitt, M., Irwin, M., Swartz, A., Strath, S., O'Brien, W.L., Bassett, D.R., Schmitz, K.H., Emplaincourt, P.O., Jacobs, D.R. ve Leon, A.S. (2000). Compendium of physical activities: An update of activity codes and MET intensities. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 32 (9), 498-516.
- Almanza, E., Jerrett, M., Dunton, G., Seto, E. ve Pentz, M. (2012). A study of community design, greenness, and physical activity in children using satellite, GPS and accelerometer data. *Health & Place*, 18 (1), 46-54.
- Barr-Anderson, D., Robinson-O'Brien, R., Haines, J., Hannan, P. ve Neuöark-Sztainer, D. (2010). Parental report vs. child perception of familial support: Which is more associated with child physical activity and television use? *Journal of Physical Activity and Health*, 7 (3), 364.
- Biddle, S., Whitehead, S., O'Donovan, T. ve Nevill, M. (2005). Correlates of participation in physical activity for adolescent girls: a systematic review of recent literature. *Journal of Physical Activity & Health*, 2, 423-434.
- Brockman, R., Jago, R., Fox, K., Thompson, J., Cartwright, K. ve Page, A. (2009). “Get off the sofa and go and play”: Family and socioeconomic influences on the physical activity of 10-11 year old children. *BMC Public Health*, 9 (253), 1-7.
- Brodersen, N., Steptoe, A., Williamson, S. ve Wardle, J. (2005). Sociodemographic, developmental, environmental, and psychological correlates of physical activity and sedentary behavior at age 11 to 12. *Annals of Behavioral Medicine*, 29 (1), 2-11.
- CDC. (2002). Barriers to children walking and biking to school--United States, 1999. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 51 (32), 701-704.
- Choi, L., Liu, Z., Matthews, C. ve Buchowski, M. (2011). Validation of accelerometer wear and nonwear time classification algorithm. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 43 (2), 357-364.
- Cleland, V., Crawford, D., Baur, L., Hume, C., Timperio, A. ve Salmon, J. (2008). A prospective examination of children's time spent outdoors, objectively measured physical activity and overweight. *International Journal of Obesity*, 32 (11), 1685-1693.
- Cleland, V., Timperio, A., Salmon, J., Hume, C., Telford, A. ve Crawford, D. (2011). A longitudinal study of the family physical activity environment and physical activity among youth. *American Journal of Health Promotion*, 25 (3), 159-167.
- Coombes, E., van Sluijs, E. ve Jones, A. (2013). Is environmental setting associated with the intensity and duration of children's physical activity? Findings from the SPEEDY GPS study. *Health & Place*, 20, 62-65.
- Cooper, A., Page, A., Foster, L. ve Qahwaji, D. (2003). Commuting to school: Are children who walk more physically active? *American Journal of Preventive Medicine*, 25 (4), 273-276.
- Cooper, A., Page, A., Wheeler, B., Griew, P., Davis, L., Hillsdon, M. ve Jago, R. (2010a). Mapping the walk to school using accelerometry combined with a global positioning system. *American Journal of Preventive Medicine*, 38 (2), 178-183.
- Cooper, A., Page, A., Wheeler, B., Hillsdon, M., Griew, P. ve Jago, R. (2010b). Patterns of GPS measured time outdoors after school and objective

- physical activity in English children: the PEACH project. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 7, 31-39.
- Corder, K., Sallis, J., Crespo, B. ve Elder, J. (2011). Active children use more locations for physical activity. *Health & Place*, 17, 911-919.
- Crawford, D., Cleland, V., Timperio, A., Salmon, J., Andrianopoulos, N., Roberts, R., Giles-Corti, B., Baur, L. ve Ball, K. (2010). The longitudinal influence of home and neighborhood environments on children's body mass index and physical activity over 5 years: the CLAN study. *International Journal of Obesity*, 34, 1177-1187.
- Çetintahra, G.E. ve Çubukçu, E. (2014a). Bir kentli hakkı olarak sağlık: Çocuklarda fiziksel aktiviteyi teşvik eden mekansal özellikler. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 38. Kolokyum, İstanbul.
- Çetintahra, G.E. ve Çubukçu, E. (2014b). A new approach to identify the location and intensity of physical activity in urban areas: The use of accelerometer and global positioning systems data. *ICONARCH II: International Congress of Architecture Proceeding Book*, 245-258.
- Çetintahra, G.E. ve Çubukçu, E. (2015a). Ebeveynlerin fiziksel çevreye yönelik algısının çocukların fiziksel aktivite düzeylerine etkisi. *Planlama*, 25 (3), 205-2011.
- Çetintahra, G.E. ve Çubukçu, E. (2015b). Do parent's evaluations of physical environment influence childhood obesity and children's physical activity? *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 202, 24-30.
- Çetintahra, G.E. ve Çubukçu, E. (2018). Çocuklar okula yürüyerek gidebilir mi? Okul ve konut arasında yürüyüş için tercih edilen güzergahların mekansal özellikleri: Yenilikçi bir yöntem önerisi. *Yapı*, 434, 48-55.
- Çetintahra, G.E. (2015) Kentsel alanda fiziksel çevrenin çocukların fiziksel aktiviteleri üzerindeki etkisi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Davison, K. ve Lawson, C. (2006). Do attributes in the physical environment influence children's physical activity? A review of the literature. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 3 (1), 19.
- Davison, K., Werder, J. ve Lawson, C. (2008). Children's active commuting to school: Current knowledge and future directions. *Preventing Chronic Disease*, 5 (3), 1-11.
- Dessing, D., Pierik, F., Sterkenburg, R., Van Dommelen, P., Maas, J. ve De Vries, S. (2013). Schoolyard physical activity of 6-11 year old children assessed by GPS and accelerometry. *International Journal of Behavior Nutrition and Physical Activity*, 10, 97.
- Dollman, J. (2002). Psychosocial and environmental correlates of physical activity among 11-year-old South Australians. *Australian Conference of Science and Medicine in Sports içinde*. Melbourne.
- Duncan, S., Schofield, G., Duncan, E. ve Hinckson, E. (2007). Effects of age, walking speed, and body composition on pedometer accuracy in children. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 78 (5), 420-428.
- Duncan, J., Hopkins, W., Schofield, G. ve Duncan, E. (2008). Effects of weather on pedometer-determined physical activity in children. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 40 (8), 1432-1438.
- Dunton, G., Liao, Y., Almanza, E., Jerrett, M., Spruijt-Metz, D. ve Pentz, M. (2013). Locations of joint physical activity in parent-child pairs based on accelerometer and gps monitorin. *Annals of Behavioral Medicine*, 45 (1), 163-172.
- Ebbeling, C. B., Pawlak, D. B. ve Ludwig, D. S. (2002). Childhood obesity: Public-health crisis, common sense cure. *The Lancet*, 360 (9331), 473-482.
- Evans, G. (2003). The built environment and mental health. *Journal of Urban Health*, 80 (4), 536-555.
- Frank, L. D., Engelke, P. O. ve Schmid, T. L. (2003). *Health and community design*. Washington: Island Press.
- Freedson, P.S. (2005). What is the difference among the MET algorithms? 09 Haziran 2014, <https://help.theactigraph.com/entries/21383846-What-is-the-difference-among-the-MET-Algorithms->.
- Gibson, J.J. (1966). *The senses considered as perceptual systems*. Boston: Houghton-Mifflin.
- Goldfield, G., Malloru, R., Prud'homme, D. ve Adamo, K. (2008). Gender differences in response to a physical activity intervention in overweight and obese children. *Journal of Physical Activity & Health*, 5(4), 592-606.
- Goran, M. I., Gower, B. A., Nagy, T. R. ve Johnson, R. K. (1998). Developmental changes in energy expenditure and physical activity in children: Evidence for a decline in physical activity in girls before puberty. *Pediatrics*, 101 (5), 887-891.
- Griew, P., Page, A., Thomas, S., Hillsdon, M. ve Cooper, A. (2010). The school effect on children's school time physical activity: The PEACH project. *Preventive Medicine*, 51 (3-4), 282-286.
- Guillaume, M., Lapidus, L., Björntop, P. ve Lambert, A. (1997). Physical activity, obesity, and cardiovascular risk factors in children: The Belgian Luxembourg Child Study II. *Obesity Research*, 5 (6), 549-556.
- Heft, H. (1988). Affordances of children's environments: A functional approach to environmental description. *Children's Environments Quarterly*, 5 (3), 29-37.
- Heitzler, C., Martin, S., Duke, J. ve Huhman, M. (2006). Correlates of physical activity in a national sample of children aged 9-13 years. *Preventive Medicine*, 42 (4), 254-260.
- Hume, C., Ball, K. ve Salmon, J. (2006). Development and reliability of a self-report questionnaire to examine children's perceptions of the physical activity environment at home and in the neighborhood.
- Hume, C., Salmon, J. ve Ball, K. (2007). Associations of children's perceived neighborhood environments with walking and physical activity. *American Journal of Health Promotion*, 21 (3), 201-207.
- Hume, C., Jorna, M., Arundell, L., Saunders, J., Crawford, D. ve Salmon, J. (2009). Are children's perceptions of neighborhood social environments associated with their walking and physical activity? *Journal of Science and Medicine in Sport*, 12 (6), 637-641.
- Jerrett, M., Almanza, E., Davies, M., Wolch, M., Wolch, J., Dunton, G., Spruijt-Metz, D. Ve Pentz, M.A. (2013). Smart growth community design and physical activity in children. *American Journal of Preventive Medicine*, 45 (4), 386-392.
- Kemperman, A. ve Timmermans, H. (2011). Children's recreational physical activity. *Leisure Sciences*, 33 (3), 183-204.
- Kohl, H.W. ve Hobbs, K.E. (1998). Development of physical activity behaviours among children and adolescents. *Pediatrics*, 101 (3), 549-554.
- Lachowycz, K., Jones, A., Page, A., Wheeler, B. ve Cooper, A. (2012). What can global positioning systems tell us about the contribution of different types of urban greenspace to children's physical activity? *Health & Place*, 18 (2), 586-594.
- Li, M., Dibley, M., Sibbritt, D. ve Yan, H. (2006). Factors associated with adolescents' physical activity in Xi'an City, China. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 38 (12), 2075-2085.
- Loucaides, C. ve Jago, R. (2008). Differences in physical activity by gender, weight status and travel mode to school in Cypriot children. *Preventive Medicine*, 47, 107-111.
- Loucaides, C., Chedzoy, S., Bennett, N. ve Walshe, K. (2004). Correlates of physical activity in a Cypriot sample of sixth-grade children. *Pediatric Exercise Science*, 16, 25-36.
- Molnar, B., Gortmaker, S., Bull, F. ve Buka, S. (2004). Unsafe to play? Neighborhood disorder and lack of safety predict reduced physical activity among urban children and adolescents. *American Journal of Health Promotion*, 18 (5), 378-386.
- Mota, J., Almeida, M., Santos, P. ve Riberio, J.C. (2005). Perceived neighborhood environments and physical activity in adolescents. *Preventive Medicine*, 41 (4-5), 834-836.

- Nader, P., Bradley, R., Houts, R., McRitchie, S. ve O'Brien, M. (2008). Moderate-to-vigorous physical activity from ages 9 to 15 years. *The Journal of the American Medical Association*, 300 (3), 295-305.
- Oreskovic, N., Blossom, J., Field, A., Chiang, S., Winickoff, J. ve Kleinman, R. (2012). Combining global positioning system and accelerometer data to determine the locations of physical activity in children. *Geospatial Health*, 6 (2), 263-272.
- Pabayo, R., Belsky, J., Gauvin, L. ve Curtis, S. (2011a). Do area characteristics predict change in moderate-to-vigorous physical activity from ages 11 to 15 years? *Social Science & Medicine*, 72 (3), 430-438.
- Pabayo, R., Gauvin, L. ve Barnett, T. (2011b). Longitudinal changes in active transportation to school in Canadian youth aged 6 through 16 years. *Pediatrics*, 128 (2), 404-413.
- Quigg, R., Gray, A., Reeder, A., Holt, A. ve Waters, D. (2010). Using accelerometers and GPS units to identify the proportion of daily physical activity located in parks with playgrounds in New Zealand children. *Preventive Medicine*, 50 (5-6), 235-240.
- Sallis, J. F., Prochaska, J. J. ve Taylor, W. C. (2000). A review of correlates of physical activity of children and adolescents. *Epidemiology*, 52 (5), 963-975.
- Sallis, J., Alcaraz, J., McKenzie, T. ve Hovell, M. (1999). Predictors of change in children's physical activity over 20 months: Variations by gender and level of adiposity. *American Journal of Preventive Medicine*, 16 (3), 222-229.
- Shi, Z., Lien, N., Kumar, B. ve Holmboe-Ottensen, G. (2006). Physical activity and associated socio-demographic factors among school adolescents in Jiangsu Province, China. *Preventive Medicine*, 43 (3), 218-221.
- Southward, E., Page, A., Wheeler, B. ve Cooper, A. (2012). Contribution of the school journey to daily physical activity in children aged 11-12 years. *American Journal of Preventive Medicine*, 43 (2), 201-204.
- Spengler, J., Floyd, M., Maddock, J., Gobster, P., Suau, L. ve Norman, G. (2011). Correlates of park-based physical activity among children in diverse communities: Results from an observational study in two cities. *American Journal of Health Promotion*, 25 (5), 1-9.
- Stettler, N., Bovet, P., Shamlaye, H., Zernel, B., Stallings, V. ve Paccaud, F. (2002). Prevalence and risk factors for overweight and obesity in children from Seychelles, a country in rapid transition: The importance of early growth. *International Journal of Obesity and Related Metabolic Disorders: Journal of the International Association for the Study of Obesity*, 26 (2), 214-219.
- Stettler, N., Signer, T. M. ve Suter, P.M. (2004). Electronic games and environmental factors associated with childhood obesity in Switzerland. *Obesity Research*, 12 (6), 896-903.
- Sunnegårdh, J., Bratteby, L. ve Sjölin, S. (1985). Physical activity and sports involvement in 8-and 13-year-old children in Sweden. *Acta paediatrica Scandinavica*, 74 (6), 904.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2013). Türkiye sağlıklı beslenme ve hareketli hayat programı 2013-2017. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2014). Türkiye fiziksel aktivite rehberi. Ankara: T.C. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Timperio, A., Crawford, D., Telford, A. ve Salmon, J. (2004). Perceptions about the local neighborhood and walking and cycling among children. *Preventive Medicine*, 38 (1), 39-47.
- Trapp, G., Giles-Corti, B., Christian, H., Bulsara, M., Timperio, A., McCormack, G.R. ve Villanueva, K.P. (2012). Increasing children's physical activity: Individual, social, and environmental factors associated with walking to and from school. *Health Education & Behavior*, 39 (2), 172-182.
- Troped, P., Wilson, J., Matthews, C., Cromley, E. ve Melly, S. (2010). The built environment and location-based physical activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 38 (4), 429-438.
- Trost, S., Kerr, L., Ward, D. ve Pate, R. (2001). Physical activity and determinants of physical activity in obese and non-obese children. *International Journal of Obesity & Related Metabolic Disorders*, 25, 822-829.
- USDHHS. (2008). 2008 Physical activity guidelines for Americans: Be active, healthy, and happy!. Washington: U.S. Department of Health & Human Services.
- Van Der Horst, K., Paw, M., Twisk, J. ve Van Mechelen, W. (2007). A brief review on correlates of physical activity and sedentariness in youth. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 39 (8), 1241-1250.
- Van Sluijs, E., Jones, N., Jones, A., Sharp, S., Harrison, F. ve Griffin, S. (2011). School-level correlates of physical activity intensity in 10-year-old children. *Pediatric Obesity*, 6 (2), 574-581.
- Van Sluijs, E., Skidmore, P., Mwanza, K., Jones, A., Callaghan, A., Ekelund, U., Harrison, F., Harvey, I., Panter, J., Wareham, N.J., Cassidy, A. ve Griffin, S.J. (2008). Physical activity and dietary behaviour in a population-based sample of British 10-year old children: The SPEEDY study (Sport, physical activity and eating behaviour: environment determinants in young people. *BMC Public Health*, 8 (1), 388.
- Wheeler, B., Cooper, A., Page, A. ve Jago, R. (2010). Greenspace and children's physical activity: A GPS/GIS analysis of the PEACH project. *Preventive Medicine*, 51 (2), 148-152.
- World Health Organization, WHO. (2000). Obesity: Preventing and managing the global epidemic (No.894). Geneva: World Health Organization Press.
- World Health Organization, WHO. (2014a). Childhood overweight and obesity. 17 Nisan 2014, <http://www.who.int/dietphysicalactivity/childhood/en/>.
- World Health Organization, WHO. (2014b). Physical activity. 27 Mayıs 2014, <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs385/en/>.
- Woodfield, L., Duncan, M., Al-Nakeeb, Y., Nevill, A. ve Jenkins, C. (2002). Sex, ethnic and socio-economic differences in children's physical activity. *Pediatric Exercise Science*, 14 (3), 277-285.
- Yin, L., Raja, S., Li, X., Lai, Y., Epstein, L. ve Roemmich, J. (2013). Neighborhood for playing: Using GPS, GIS and accelerometry to delineate areas within youth are physically active. *Urban Studies*, 50 (14), 2922-2939.
- Ziviani, J., Scott, J. ve Wadley, D. (2004). Walking to school: Incidental physical activity in the daily occupations of Australian children. *Occupational Therapy International*, 11 (1), 1-11.